Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

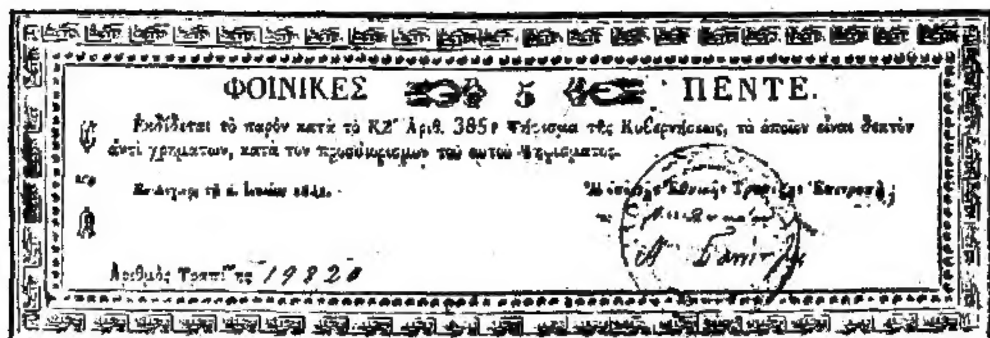
ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ
ΤΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΠΟ
ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΥ
ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ 1821
ΜΕΧΡΙ
ΤΟΥ 1930

Χαρτονόμισμα σπανιώτατον, χρώματος ἀνοικτοῦ κεραμόχρου, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου

(Φυσικὸν μέγεθος· ἐξεδόθησαν ἔτι χαρτονομίσματα τῶν δέκα καὶ εἴκοσι πέντε φοινίκων)

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ(¹) ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ 1821 ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1881

Μετὰ τὴν ἔνδοξον καὶ ἡρωϊκωτάτην πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ἐφάνη ἐπὶ στιγμὴν ὁ ἀγὼν πνέων τὰ λοίσθια. Ἡ Πελοπόννησος σχεδὸν ἅπασα πλὴν τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Ὕδρας εἶχε περιέλθει ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ἰμβραήμ, ἐκτὸς δυσβάτων τινῶν ὀρεινῶν μερῶν ἐν οἷς ἐξηκολούθει ἔτι ὁ μικρὸς πόλεμος, ὁλόκληρος δὲ ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς μετὰ τοῦ Μεσολογγίου κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μόνον καταφύγιον τῆς ἐλευθερίας ἔμενον αἱ Ἀθῆναι. Ἀκριβῶς κατὰ τῆς θέσεως ταύτης παρεσκευάζετο ὁ πορθητὴς τοῦ Μεσολογγίου Ρεσὴτ μεθ' ἁπασῶν τῶν τουρκικῶν ἐν Ἑλλάδι στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἀλλ' ἡ ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως κακίστη κατάστασις καθίστατο ἔτι μᾶλλον ἀπεγνωσμένη ἐκ τῆς ἠθικῆς ἐντυπώσεως ἣν παρήγαγεν ἡ πτῶσις τοῦ μεγάλου προπυργίου τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι. Αὐτὴ ἡ Συνέλευσις ἡ ἑδρεύουσα ἐν Τροιζῆνι κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης ἠθικῆς ἀθυμίας ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς συμφορᾶς.

Στρατὸς πλέον δὲν ὑπῆρχεν εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος, στρατὸς ὁπωσοῦν καλῶς συντεταγμένος, τοῦ δὲ δημοσίου ταμείου τὸ κεφάλαιον δὲν ὑπερέβαινε τὸ ποσὸν δεκάδων τινῶν γροσίων· καὶ ἐπήνεγκε μὲν ἡ τοῦ Μεσολογγίου πτῶσις ὡς ἐγνώσθη ἐν τῷ

(¹) Ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοὺς μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου χρόνους συντομώτατα ἀφηγεῖται καὶ ἰδίως τοὺς τῆς κυβερνήσεως Καποδιστρίου, συνεχίζομεν τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, πληροῦντες μερικὰ κενά, ἰδίως ἐν τῷ κεφαλαίῳ ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου μέχρι τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφίξεως τοῦ Ὄθωνος.

πεπολιτισμένῳ κόσμῳ καὶ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα διὰ τῆς ἰσχυροτάτης ἀφυπνίσεως τοῦ φιλελληνισμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς φιλανθρωπίας· ἔκθαμβος μετ' αἰσθήματος ἀναμίκτου θαυμασμοῦ καὶ συμπαθείας ἐμάνθανεν ὁ κόσμος τὰ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο τῆς ἐσχάτης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφοσιώσεως καὶ τῆς πρὸς τὸν θάνατον ἀπολύτου αὐταπαρνήσεως τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως, κατελαμβάνετο δὲ ἅμα ὑπὸ βαθυτάτων αἰσθημάτων συμπαθείας ἀπέναντι τῶν θυμάτων, τῶν γυναικοπαίδων δηλονότι, ὧν πολλὰ μὲν πλήθη ἤγοντο εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ ἀνδραποδισμόν, ὀλίγα δὲ διεσπείροντο ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐν στερήσει τῶν πάντων. Ἐπακόλουθον τῶν τοιούτων ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ ἐπικρατούντων αἰσθημάτων ἦν ἡ πανταχοῦ μὲν ἐνίσχυσις τῶν φιλελληνικῶν συλλόγων, ἵδρυσις δὲ καὶ νέων ἀπὸ Στοκχόλμης μέχρι Καλκούτας, μηδ' αὐτῆς τῆς αὐστριακῆς Βιέννης ἐξαιρουμένης (ἀλλ' οἱ ἐνταῦθα ἱδρυόμενοι σύλλογοι ἐθεωροῦντο καὶ ὠνομάζοντο ἁπλῶς φιλανθρωπικοί). Ἀλλ' αἱ τοιαῦται ἐκδηλώσεις ὑψίστου φιλελληνισμοῦ καὶ φιλανθρωπίας αἱ πορίζουσαι νῦν ἄφθονα κεφάλαια πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀγῶνος βραδέως ἠδύναντο κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον νὰ ἐπιδράσωσιν οἰκονομικῶς ἐπὶ τὰς τύχας τῶν ἀγωνιζομένων, ὁπότε οὔτε τηλέγραφος ὑπῆρχεν οὔτε αἱ τραπεζιτικαὶ καὶ συναλλαγματικαὶ εὐκολίαι πρὸς μεταβίβασιν χρημάτων, ἡ δὲ συγκοινωνία ἐτελεῖτο μόνον δι' ἱστιοφόρων (τῆς ἀτμοπλοΐας ἔτι ἐν σπαργάνοις εὑρισκομένης). Ἀλλ' ἐνῷ οὕτω ἐν ἀπογνώσει ἔκειντο τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι καὶ οἱ πληρεξούσιοι τῆς Τροιζῆνος ἤκουον ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὴν τοῦ Μεσολογγίου πτῶσιν ἐν μέσῳ δεινῆς καταπλήξεως καὶ τρόμου παγετώδους, αἴφνης μετὰ τὴν πρώτην τρομερὰν κατάπληξιν ἀνερριπίσθη ἡ φλὸξ τοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς μεγάλης φιλοπατρίας ἣν ἔδειξε νῦν ἡ Συνέλευσις, κατασιγάσασα πάντα τὰ κομματικὰ πάθη καὶ ἐν ἱερᾷ συμπνοίᾳ πᾶσαν αὐτῆς τὴν μέριμναν ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος στρέψασα.

Γεώργιος Γεννάδιος

Ἡ πρωτίστη μέριμνα καὶ φροντὶς ἦτο νῦν ἡ διάσωσις τῶν τελευταίων σπινθήρων ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι δι' ἐνισχύσεως τοῦ ἐν Ἀττικῇ ἔτι διαρκοῦντος ἀγῶνος. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ καὶ κρισιμωτάτῃ ταύτῃ στιγμῇ καὶ τὸ Ναύπλιον ἐγένετο κέντρον μεγάλης φιλοπάτριδος ἐνεργείας δι' ἑκουσίων συνδρομῶν τῶν ὁπωσοῦν εὐπορούντων καὶ τοῦ ὀβολοῦ τῶν ἀπόρων· διὰ τοῦ παραδείγματος ἰδίως τοῦ διδασκάλου τοῦ γένους Γ. Γενναδίου, ρίψαντος εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους τὴν ἐξ ὀλίγων χρυσῶν νομισμάτων περιουσίαν αὐτοῦ, κατωρθώθη νὰ συναχθῇ χρηματική τις ποσότης ἐπαρκοῦσα εἰς τὰς πρώτας ἀνάγκας. Ἐσχεδιάσθη δὲ νῦν στρατεία ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἐνδεικνυομένου ὁπλαρχηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη, δόντος κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην δεῖγμα φιλοπατρίας ἐνάμιλλον πρὸς τὴν τοῦ ὁμοθύμως ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως προέδρου τῆς κυβερνήσεως ἐκλεγέντος Ἀνδρέου Ζαΐμη.

Τὰ περὶ τῆς στρατείας ταύτης τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ριχάρδου Τζῶρτζ καὶ τοῦ λόρδου Κόχραν καὶ τῶν ἀτυχῶν ἀποτελεσμάτων τῆς στρατείας ὡς καὶ τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη ἐξετέθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου· ἐκεῖνο ὅπερ ὑπολείπεται νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα εἶναι τὰ τῆς ὑπὸ τῆς Συνε-

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ
Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος (1827-1831)

λεύσεως ἐκλογῆς τοῦ Καποδιστρίου ὡς κυβερνήτου καὶ περὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἀνδρὸς τούτου.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Καποδιστρίου ὡς κυβερνήτου ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἀπὸ τῆς τελευταίας περιόδου ἐπικρατησάσης ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους πεποιθήσεως ὅτι τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἀγῶνος ἀπήτει ἵνα τὸ πολίτευμα μεταρρυθμισθῇ ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον καὶ ἀντὶ πολυμελοῦς κυβερνήσεως ἀναλάβῃ τὴν τῶν πραγμάτων διεύθυνσιν εἷς μόνος κυβερνήτης.

Ι. Γ. Εὐνάρδος

Ἡ συνέλευσις ὑπείκουσα εἰς τὴν γενικὴν ταύτην ἀξίωσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἀπεφάσισε νὰ ἐκλέξῃ κυβερνήτην, καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι ὁ ἐκλεγησόμενος ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος βιούντων, καὶ σημαντικὴν θέσιν ἐν Εὐρώπῃ κατέχων. Μεταξὺ τῶν τοιαύτην σημαντικὴν θέσιν κατεχόντων προεκρίθη ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐπιφανέστατος πάντων ὤν, διατελέσας πρὸ πολλοῦ ἐν ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ ἐν ἐπιφανεστάτῃ πολιτικῇ θέσει (σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α΄), μέγα παραστήσας πρόσωπον ἐν ταῖς μεγάλαις ἰδίως ἀπὸ 1814 καὶ ἐντεῦθεν γενομέναις πολιτικαῖς συνεδρίαις καὶ τελεσφόρως ἐργασθεὶς ἐν τῇ συνομολογήσει σπουδαιοτάτων συνθηκῶν μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Καταλιπὼν δὲ τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν ἕνεκα τῆς διαφωνίας εἰς ἣν περιῆλθε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἀπὸ τοῦ 1822 λόγῳ τῆς φιλαυστριακῆς τάσεως αὐτοῦ, ἔκτοτε ἰδιώτευεν ἐν Γενεύῃ διατηρῶν τυπικῶς μόνον τὸ ἐπίσημον ἀξίωμα αὐτοῦ(¹). Ἐν Γενεύῃ διατρίβων ὑπηρέτει πολυειδῶς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα συνάπτων σχέσεις μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν Εὐρωπαίων φιλελλήνων καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Γενεύῃ τραπεζίτου Εὐνάρδου καὶ τῶν διασήμων Γερμα-

(¹) Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς κερκυραϊκῆς οἰκογενείας μετοικησάσης εἰς Κέρκυραν κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα ἀπὸ τῆς ἐν Ἰστρίᾳ πόλεως Capo d'Istria.

Γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ἐν Κερκύρᾳ, παιδευθεὶς δὲ μετὰ τὴν Κέρκυραν ἐν ἰταλικοῖς πανεπιστημίοις, ἐν οἷς ἐσπούδασε καὶ τὴν ἰατρικήν, καὶ τυχὼν οὕτω πολυμερεστάτης παιδεύσεως μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδον ὑπηρέτησεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς αὐτονομηθείσης ἤδη (1801) Ἑπτανήσου. Τῆς Ἑπτανήσου ἡ αὐτονομία ἦτο ὡς γνωστὸν ἀποτέλεσμα τῆς ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου τῷ 1797 καταλύσεως τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας καὶ τῆς κατ' ἀκολουθίαν τῆς καταλύσεως ταύτης ὑπὸ τῶν Γάλλων καταλήψεως τῆς τε Κερκύρας καὶ τῶν ἄλλων Ἰονίων νήσων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο προυκάλεσε συμμαχίαν καὶ σύστασιν μεταξὺ Ἀγγλίας, Ρωσίας καὶ Τουρκίας, διατελούσης ἐν πολέμῳ κατὰ τῆς Γαλλίας ἕνεκα τῆς τοῦ Βοναπάρτου ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον στρατείας.

Διὰ τῆς συστάσεως ταύτης κατελύθη ἡ ἐπὶ τὴν Ἑπτάνησον γαλλικὴ κυριαρχία καὶ ἡ Ἑπτάνησος ἅπασα ἐγένετο πολιτεία αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ὀνομαστικὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν προστασίαν τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ἡ προστασία δὲ ἠσκεῖτο κυρίως ὑπὸ τῆς Ρωσίας ὡς δυνάμεως

νῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν Χὰνς Γκάϊερ (Hans Gaier, περιφήμου Γερμανοῦ ἐν τῇ ἑλβετικῇ πολιτικῇ διατελέσαντος, τότε δὲ περιηγουμένου τὴν Ἑλβετίαν καὶ Γερμανίαν) καὶ τοῦ ἔτι περιφημοτέρου Καρόλου Στάϊν (πρώην πρωθυπουργοῦ τῆς Πρωσσίας, διατελέσαντος κα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ πασῶν τῶν συμμάχων δυνάμεων κατὰ τὰ ἔτη 1813-1815, ἱδρυτοῦ τοῦ ἐ Πρωσσίᾳ στρατιωτικοῦ συστήματος τῆς πολιτοφυλακῆς, νῦν ἐφησυχάζοντος ἐν τῇ πατρίδ αὐτοῦ Νασαυίᾳ καὶ ἐντεῦθεν μεταβαίνοντος συχνὰ εἰς τὴν Γενεύην), ἀμφοτέρων ἀνδρῶ λίαν φιλελλήνων καὶ φιλελευθέρων. Ἐν Γενεύῃ ἡ κατοικία τοῦ Καποδιστρίου κατέστη τόπος συνεντεύξεως πολλῶν ἀνδρῶν Εὐρωπαίων καὶ Ἑλλήνων, διετέλει δ' ὁ ἀνὴρ καὶ ἐν συχνῇ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ ἀγῶνος, ἰδίως πρὸς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Γ. Καραϊσκάκην, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ πρῶτοι τὸ σχέδιον τῆς ὑποψηφιότητος συλλαβόντε καὶ ἐνεργήσαντες. Διατρίβοντος τοῦ Καποδιστρίου ἐν Γενεύῃ ἐπῆλθεν ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1825 ἐπισυμβὰς θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. Τότε δὲ ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Πετρούπολιν ἵνα προσφέρῃ τὰ σεβάσματα αὐτοῦ εἰς τὸν τάφον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ εὐεργέτου ὡς ἔλεγε, καὶ τὰ συλλυπητήρια εἰς τὰς χήρας αὐτοκρατείρας μητέρα καὶ σύζυγον τοῦ ἀποθανόντος. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἐνόμισεν ὅτι ἔδει νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῷ πολιτικῷ αὐτοῦ βίῳ ἀπέναντι τοῦ νέου καὶ νεαροῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α', πρὸς ὅν, ὅπως πρὸς πάντας τοὺς ἡγεμόνας καὶ κυβερνήτας τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, εἶχεν ὁ ἀνὴρ πολυειδῶς διαβληθῆ ὑπὸ τῆς Μεττερνιχείου πολιτικῆς. Τότε δὲ ἔγραψε τὴν μικρὰν αὐτοῦ πραγματείαν «Τὸ πολιτικόν μου στάδιον» (Ma carrière politique), ἐν εἴδει ἀπολογίας ἅμα καὶ αὐτοβιογραφίας, χρησιμευούσης ἔτι νῦν ὡς σπουδαίας πηγῆς τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἔλαβε τὴν ἄδειαν τῶν ἐν Πετρουπόλει διὰ τὴν αὐτόσε μετάβασιν, ἐν Βερολίνῳ γενόμενος ἔμαθε τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Πετρουπόλει ὁ Καποδίστριας ἔτυχεν εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς παρὰ πάσης τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Τυχὼν δὲ ἀκροάσεως ἰδιαιτέρας παρὰ τῷ Τσάρῳ ἐν Τσάρκοε

ὁμοδόξου, τῆς Ἀγγλίας μὴ ἐναντιουμένης εἰς τοῦτο. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τῆς ρωσικῆς ταύτης προστασίας πολλοὶ Ἑπτανήσιοι ἐλάμβανον ὑπηρεσίας ἰδίως διπλωματικὰς ἐν τῷ ρωσικῷ κράτει, ἐκ τούτων δ' ἐγένετο καὶ ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, εἰσελθὼν εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τοῦ 1804 διαμένων ὅμως ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τιμητικὸν ἁπλῶς τίτλον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν συμβούλου (Conseiller de Collège)· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1807, ὅτε διὰ τῆς ἐν Τιλσιτίῳ συνθήκης ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Α' παρῃτήσατο ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος τὰ ἐπὶ τὴν προστασίαν τῆς Ἑπτανήσου δικαιώματα αὐτοῦ, ὁ Καποδίστριας ἀπορρίψας τὴν ὑπὸ τῶν ἐκ νέου καταλαβόντων τὰς Ἰονίους νήσους Γάλλων γενομένην αὐτῷ πρότασιν νὰ λάβῃ σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ διοικήσει τῶν νήσων μετέβη εἰς Πετρούπολιν τῷ 1809 καὶ ἔκτοτε μετὰ μικράς τινας ὑπηρεσίας αὐλικὰς διωρίσθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν· μετ' ὀλιγοχρόνιον ὑπηρεσίαν ἐν τῇ ἐν Βιέννῃ πρεσβείᾳ διωρίσθη σύμβουλος πολιτικὸς καὶ διπλωματικὸς ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ τῷ πολεμοῦντι παρὰ τὸν Δανούβιον κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ θέσει διατελῶν ἔλαβε σπουδαιότατον μέρος εἰς τὴν κατὰ τὸ 1812 συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου, συνεργάτην ἔχων καὶ τὸν νεαρὸν διπλωματικὸν ὑπάλληλον Στρατφόρδον Κάννιγγ, ὕστερον κτησάμενον ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐν γένει. Ἔκτοτε προαχθεὶς ἀπὸ ἀξίωμα εἰς ἀξίωμα ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῦ Τσάρου, ἐκτιμῶντος λίαν τὴν ἱκανότητα καὶ ἐπιτηδειότητα αὐτοῦ, διοργανώσας δὲ αὐτὸς τὰ κατὰ τὴν νέαν Ἑλβετικὴν Συμπολιτείαν κατ' ἐντολὴν τῶν συμμάχων καὶ τοῦ Τσάρου, μετέσχε σπουδαιότατα τοῦ ἐν Βιέννῃ συνελθόντος τῷ 1815 συνεδρίου, συνέπραξε δὲ καὶ εἰς τὴν δευτέραν συνθήκην τοῦ 1815 ἰδίως εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας τεθεῖσαν Ἑπτάνησον.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 εὗρε τὸν Καποδίστριαν ἐν τῇ ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ ὑπουργὸν ἢ σύμβουλον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, ἀπεχώρησε δὲ τῆς θέσεως τὸ ἑπόμενον ἔτος 1822, διαφωνήσας πρὸς τὸν Τσάρον ἐν τῇ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα πολιτικῇ.

Σέλο παρηνέθη ὑπὸ τούτου νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀνεπιφυλάκτου ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ἀποδοχῆς τῶν διατάξεων τῆς ἐν Λονδίνῳ συνομολογηθείσης ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων συνθήκης τῆς 6 Ἰουλίου (24 Ἰουνίου) 1827[1].

Ἀπὸ Πετρουπόλεως ὁ Καποδίστριας μετέβη εἰς Λονδῖνον, ἔνθα ἔμαθε τὸν κατ ἀτυχεστάτην σύμπτωσιν τὴν προτεραίαν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ θάνατον τοῦ Γεωργίου Κάννιγ. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἔνθα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κάννιγγ, ὅστις καίπερ ἀνήκων εἰς τὴν μερίδα τῶν Τόρεων ἀπὸ φιλελληνισμὸν ὁπωσδήποτε εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἤρξατο νὰ ἐπικρατῇ ἡ πατροπαράδοτος τῶν Τόρεων φιλοτουρκικὴ πολιτικὴ ὁ Καποδίστριας ἔτυχε ψυχροτάτης ὑποδοχῆς παρὰ τοῖς πολιτικοῖς κύκλοις καὶ κυρίως τοῦ βασιλέως Γεωργίου Δ΄. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀνδρὸς ἵνα ἐπιτύχῃ δάνειον ἢ οἱανδήποτε χρηματικὴν ἀρωγὴν ἐν Λονδίνῳ ἀπέτυχον. Ἐν Παρισίοις θερμοτέρας ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἕνεκα τῆς διατηρουμένης ἔτι ἀκμῆς τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐνταῦθα ἐνέργειαι περὶ εὑρέσεως χρηματικῶν πόρων δὲν ἐτελεσφόρησαν. Ἐκ Παρισίων μεταβὰς δι' Ἑλβετίας εἰς Ἀγκῶνα τοῦ παπικοῦ κράτους ἀνέμενε τὸ ἀγγλικὸν πολεμικὸν πλοῖον ὅπερ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις παρὰ πᾶσαν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα δυσμένειαν, ἐπιτηδεύουσα νῦν ἰδιαιτέραν προστασίαν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἔμελλε νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ. Ἐπιβὰς δὲ ἐπὶ τοῦ λίαν βραδέως πλεύσαντος πλοίου διηυθύνθη πρὸς τὴν Μελίτην καὶ ἐκεῖθεν, ἀφοῦ εἰς τὴν συνοδείαν προσετέθη ἓν γαλλικόν, εἶτα καὶ ἓν ρωσικὸν πλοῖον, ἀφίκετο ἐν ἀρχῇ τοῦ 1828 εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ναύπλιον ἐν μέσῳ ἀρρήτου ἀγαλλιάσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ λαοῦ.

Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πολιτικῇ αὐτοῦ τῇ ἀφορώσῃ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, εἰς ὃ ἐκλήθη κυβερνήτης, ὁ Καποδίστριας προέβη εἰς πολιτειακοὺς νεωτερισμοὺς κατ' οὐσίαν οὐχὶ πολὺ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα ἀλλὰ κατὰ τύπον καὶ θεωρίαν λίαν ἀνωμάλους. Ὁ ἀνήρ, ὡς ἐρρήθη, ἐξελέγη κυβερνήτης ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἡ συνέλευσις δὲ αὐτὴ πλὴν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Καποδιστρίου καὶ τῆς προηγηθείσης τῆς ἐκλογῆς ταύτης ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον ρυθμίσεως τῆς πολιτείας διωργάνωσε τὸ κράτος κατ' οὐσίαν συμφώνως πρὸς τὰς νῦν κοινοβουλευτικὰς ἀρχάς. Διότι πρὸς τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ κυβερνήτου ἢ προέδρου τῆς πολιτείας συνέστησε καὶ δύο ἀρχὰς ἀντιπροσωπευτικὰς τοῦ κυριάρχου λαοῦ (ἡ συνέλευσις αὕτη ἐκήρυξε τὸ δόγμα τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας, ἀνεκήρυξε δὲ καὶ τὸ δόγμα ὅτι πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ), τὴν τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένης βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τὴν τῆς γερουσίας, ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης ἅμα ἀφικόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπεχρέωσε τὰς δύο εἰρημένας ἀντιπροσωπευτικὰς ἀρχὰς νὰ καταλύσωσιν αὐταὶ ἑαυτάς. Ἵδρυσε δὲ

---

(1) Εὐρωπαῖοί τινες ἱστοριογράφοι καὶ ἰδίως ὁ Μέντελσον Βαρθόλδης ἐν τῇ παραινέσει ταύτῃ τοῦ Τσάρου ἠξίωσαν νὰ διίδωσι τὸ ἀπόρρητον σχέδιον τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς νὰ μὴ κατασταθῇ ἡ Ἑλλὰς κράτος ἐντελῶς ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον, ἀλλὰ ὑποτελὲς πάντοτε τῇ Τουρκίᾳ, ἵνα οὕτω ὑπόκειται εἰς ρωσικὴν πολιτικὴν ροπὴν ὅπως αἱ ἡγεμονίαι, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀξίωσις εἶναι ὅλως παράλογος. Ἡ πρὸς τὴν Τουρκίαν ὑποτέλεια ἦν τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, ἥτις ἦν τώρα ἡ μόνη ἄγκυρα σωτηρίας τῇ Ἑλλάδι. Ἡ δὲ Ἑλλὰς μὴ ἀποδεχομένη τὴν συνθήκην εἰργάζετο αὐτὴ τὸν ὄλεθρον αὐτῆς, ἐφοβεῖτο δὲ ὁ Τσάρος μὴ ἡ δημαγωγία ἐν Ἑλλάδι προκαλέσῃ διαμαρτυρίαν ἐναντίον τῆς συνθήκης καὶ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὸ ἔργον τῶν Δυνάμεων, ὡς ἐγένετο τοῦτο εἰς το 1824-25, ὅτε ἡ εἰσηγήσει τοῦ Α. Μαυροκορδάτου παρακαίρως γενομένη διαμαρτυρία τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐναντίον τοῦ ρωσικοῦ ὑπομνήματος τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐματαίωσε τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν καὶ παρέτεινεν ἀσκόπως τὸν ἀγῶνα ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα, ἐπήνεγκε δὲ τὸν ὁλικὸν ὄλεθρον τῆς χώρας.

νέον συμβούλιον ἐξ 27 μελῶν, καλούμενον *Πανελλήνιον*, διῃρημένον εἰς τρία διάφορα τμήματα ὑπὸ προέδρους καλουμένους *προβούλους*. Τὸ νέον τοῦτο συμβούλιον οὐδεμίαν εἶχεν ἰδιότητα ἀντιπροσωπευτικὴν κατ' οὐσίαν οὔτε ἐξουσίαν νομοθετικὴν ἢ ἐκτελεστικήν, ἀλλ' ἦν ἁπλῶς συμβουλευτικὸν συμβούλιον, εἰς ὃ παρεπέμποντο εἰς διάσκεψιν τυπικὴν τὰ διατάγματα τοῦ προέδρου καὶ ἐπανήρχοντο μετὰ τυπικὴν ἁπλῶς ἐξέτασιν καὶ *συναίνεσιν* εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κυβερνήτου, ὑφ' οὗ ἐπικυρούμενα διὰ διατάγματος ἐλάμβανον ἰσχὺν νόμου. Ἵνα δὲ συγκεντρώσῃ ἔτι μᾶλλον πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας αὐτοῦ, κατήργησε καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς περίπου τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς πρώτης συνελεύσεως τῆς Ἐπιδαύρου ὑφιστάμενον συμβούλιον τὸ καλούμενον ὑπουργικὸν (τοῦ ὑπουργικοῦ), οὐχὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ νῦν ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἀλλ' ἁπλῶς συμβούλιον ὑπηρεσιακὸν διοικητικόν. Ἀντὶ δὲ τούτου συνέστησε τὴν λεγομένην *γραμματείαν τοῦ κράτους*, ὑπὸ ἀνώτατον ἀρχηγὸν ἀρχιγραμματέα καλούμενον, καὶ ἧς ἔργον ἦν ἡ διεύθυνσις τοῦ κυβερνητικοῦ γραφείου(¹).

Οἱ νεωτερισμοὶ οὗτοι ἐσκόπουν προδήλως τὴν συγκέντρωσιν ἁπάσης τῆς ἐξουσίας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κυβερνήτου. Ἀλλὰ πρὸς τί ἀπέβλεπεν ἡ συγκέντρωσις αὕτη, πολλαὶ ἐδόθησαν ἐξηγήσεις ὑπό τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων· καὶ ἄλλοι ἀπέδωσαν τὰ γενόμενα εἰς τὰς αὐταρχικὰς διαθέσεις τοῦ ἀνδρός, ἄλλοι δὲ πρὸς τὴν εἰς τὸν Τσάρον δῆθεν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ κυβερνήτου ἐὰν μὴ οἱ Ἕλληνες ἐδέχοντο ἀνεπιφυλάκτως τὰς ἀποφάσεις τῆς Λονδινίας συνθήκης τοῦ Ἰουλίου· ἀλλ' ἡ δευτέρα αὕτη ἐξήγησις εἶναι ὅλως παράλογος, διότι πρὸ τῆς ἀφίξεως ἔτι τοῦ Κυβερνήτου ἡ συνέλευσις εἶχεν ἀνεπιφυλάκτως προσχωρήσει εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων, δεξαμένη καὶ τὴν ὑπὸ τούτων προτεινομένην ἀνακωχὴν ἣν ἡ Πύλη δὲν ἐδέξατο. Ἄλλως, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἤδη ἐρρήθη, ἀδύνατον καὶ παράλογον ἦτο ἡ ὑφ' οἱασδήποτε ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἀπόκρουσις τῆς Λονδινίας ἀποφάσεως ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἁπλουστέρα ἐξήγησις τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης πολιτείας τοῦ Κυβερνήτου εἶναι ἡ ἑξῆς· ὁ ἀνὴρ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχων συνείδησιν τῆς τε σπουδαιότητος καὶ τοῦ ἠθικοῦ με-

---

(¹) Πρὸ τῶν ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἐπιτελεσθέντων ἐν τῷ πολιτειακῷ συστήματι νεωτερισμῶν τὸ ἰσχῦον ἀπὸ τοῦ 1827 σύνταγμα τοῦ κράτους ἦν τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ψηφισθέν.

Τοῦ συντάγματος συγκειμένου ἐξ 150 ἄρθρων, αἱ κυριώτεραι θεμελιώδεις διατάξεις ἦσαν: 1) Ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τῷ κράτει Ἐκκλησία, ἐπιτρεπομένης ἐλευθερίας θρησκευτικῆς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς γνωστὰς θρησκείας. 2) Τὸ ἀδιαίρετον Ἑλληνικὸν κράτος στηρίζεται ἐπὶ *τῆς ἀρχῆς τῆς κυριαρχίας* τοῦ λαοῦ. 3) Πάντες οἱ Ἕλληνες πολῖται τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰσὶν ἴσοι πρὸς ἀλλήλους ἐν τοῖς δικαιώμασι καὶ ἐν τοῖς καθήκουσι, δὲν ὑπάρχει δὲ οὔτ' εὐγένεια, οὔτε τίτλοι εὐγενείας ἐπιτρέπονται, ἐξαιρουμένου μόνου τοῦ Κυβερνήτου ἔχοντος προνόμιον «Ἐξοχωτάτου» καὶ «Ἐξοχότητος» (Excellence). 4) Ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος. 5) Ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ ἀσκεῖται διὰ τριῶν ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμένων ἐξουσιῶν, νομοθετικῆς, νομοτελεστικῆς, ἧς ἀρχηγὸς εἶναι ὁ κυβερνήτης, καὶ δικαστικῆς.

Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία διεξάγεται ὑπὸ Βουλῆς ἀντιπροσώπων, κατὰ τρία ἔτη ἐκλεγομένων κατ' ἐπαρχίαν, κατὰ τὸ τρίτον κατ' ἔτος ἀνανεουμένης.

Αἱ τῆς Βουλῆς (ἢ Βουλευτικοῦ) ἀποφάσεις πρέπει ἐντὸς 15 ἡμερῶν νὰ γίνωνται δεκταὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἢ ν' ἀπορρίπτωνται, ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης δὶς μόνον δύναται τὴν αὐτὴν πρότασιν τῆς Βουλῆς ν' ἀπορρίψῃ, κατὰ τὴν τρίτην ψήφισιν ὑποχρεωτικῆς οὔσης τῆς παραδοχῆς αὐτῆς. Πᾶσα πρότασις τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὴν Βουλὴν τρὶς ὑπὸ ταύτης ἀπορριπτομένη ἐγκαταλείπεται ὁριστικῶς. Ἡ Βουλὴ ψηφίζει τὸν προϋπολογισμόν, ἐλέγχει τὰς προσόδους καὶ τὰς δαπάνας τοῦ κράτους. Ὥστε τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα τοῦ Συντάγματος τούτου συνέκειτο ἐκ μιᾶς μόνης Βουλῆς, ὅπως τὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, οὐχὶ δὲ ἐκ δύο ὅπως τὸ τοῦ 1844.

γαλείου τοῦ ἔργου εἰς ὃ ἀπέβλεπε, τοῦ ἔργου δηλονότι τῆς ἐκ τῆς ἀναρχίας ἀπαλλαγῆς καὶ εἰς εὔρυθμον πολιτικὸν βίον εἰσόδου τοῦ λαοῦ, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ τῆς μεγάλης εὐθύνης ἣν ἐλάμβανεν ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀπέναντι τοῦ ἔξω κόσμου, ἐὰν μὴ ἐξετέλει πᾶν ὅ,τι συνέτεινεν εἰς τὸν μέγαν σκοπόν. Ἐντεῦθεν τὴν ἀπόλυτον σχεδὸν δικτατωρικὴν ἐξουσίαν ἐθεώρει ἀπαραίτητον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου. Πάντως, κατὰ τὸν νῦν ἡμέτερον τρόπον τοῦ λογίζεσθαι καὶ κρίνειν περὶ τῶν πολιτειακῶν πραγμάτων, ἡ πρᾶξις τοῦ κυβερνήτου ἤθελε κριθῆ ἔκνομος, στηριζομένη ἐπὶ μιᾶς ἐκβιάσεως ἠθικῆς ἣν ἐτέλεσε πρὸς τὰ συμβούλια, ὧν ἡ ὕπαρξις ἀπέρρεεν ἐκ τῆς αὐτῆς νομίμου ὑπερτάτης ἀρχῆς, τῆς τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν ἐκπροσωπούσης Συνελεύσεως, ἐξ ἧς ἀπέρρευσε καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ ἐξουσία. Εἰ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αἱ περὶ πολιτειακῆς γονιμότητος θεωρίαι εἶχον ἀρκούντως προαχθῆ, ἐντούτοις εἰς τοὺς ὑπεράγαν συντηρητικοὺς κύκλους πᾶσαι αἱ θεωρίαι αὗται κατεδικάζοντο ἠθικῶς. Ὁ δὲ Καποδίστριας, τὸν μέχρι τοῦδε πολιτειακὸν αὐτοῦ βίον διαγαγὼν ἐν τοιούτοις πολιτικοῖς κύκλοις, δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὴν κατὰ τύπους νομιμότητα («ἡ σωτηρία τοῦ κράτους εἶναι ὑπέρτατος νόμος», salus patriae lex suprema), δὲν ἀπέβλεπε δὲ εἰς ἀποφάσεις συνελεύσεων ἐχούσας κῦρος ὑπερτάτου νόμου, ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα. Ὁ πολὺς λαὸς ἐδέξατο αὐτὸν ὡς σωτῆρα· ἐθεώρει λοιπὸν δίκαιον καὶ πρέπον νὰ ἐργασθῆ πρὸς τὴν σωτηρίαν ταύτην μετὰ πάσης τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς δυνάμεως αὐτοῦ, χωρὶς ν' ἀποβλέπη εἰς τοὺς τύπους, ὅπως δὲν ἀπέβλεπεν εἰς αὐτοὺς ὁ πολὺς λαὸς ὁ πατέρα αὐτὸν ἀποκαλῶν (*Μπαρμπαγιάν*) καὶ βλέπων θαύματα ἐν τῇ καταπολεμήσει τοῦ κακοῦ καὶ ἐν τῇ προαγωγῇ τοῦ ἀγαθοῦ, θαύματα τελεσθέντα ἐν εἴκοσιν ἡμέραις, ὡς λέγει ὁ Ν. Δραγούμης. Ἐν τῷ ἐλαχίστῳ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι ἡ ἀναρχία ἐξέλιπε πανταχοῦ, ἡ δημοσία ἀσφάλεια ἠμπεδώθη, τὸ δημόσιον ταμεῖον ἤρξατο ἐπαρκοῦν ἐν ταῖς δημοσίαις ὑπηρεσίαις, τὸ δὲ σπουδαιότατον, ἡ δεινῶς λυμαινομένη τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ καταισχύνουσα τὴν Ἑλλάδα ἀπέναντι τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου πειρατεία ἐπλήγη διὰ τῶν κατὰ ταύτης ληφθέντων ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου τελεσφόρων μέτρων, συμπράττοντος τελεσφόρως καὶ τοῦ ναυάρχου Α. Μιαούλη. Ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ θετικῶς εἰργάσθη πρὸς σημαντικὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως διὰ τῆς προστασίας, ἣν ἐπεδαψίλευσεν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς πάσας τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ λαοῦ τὰς ἐργασίας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὡς λέγει ὁ Θείρσιος, ὅτι ἡ ἐντὸς μικροῦ ἐπελθοῦσα μεγάλη βελτίωσις ἦτο ἀποτέλεσμα οὐχὶ τῆς ἀμέσου ἐνεργείας τοῦ Κυβερνήτου ἀλλὰ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ὅστις μετὰ μακρὰν περίοδον πολέμων καὶ καταστροφῶν, κεκμηκὼς ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν ὅπλων, ἐδίψα ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν, ἵνα ἐπιδοθῆ ἀκωλύτως εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ εὐημερίας· ἀλλ' ἐπίσης ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὴν πεποίθησιν ταύτην εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ ἐνέπνευσεν αὐτὴ ἡ ἐμφάνισις καὶ δραστηριότης τοῦ Κυβερνήτου. Ὁ Καποδίστριας ἦτο τῇ ἀληθείᾳ ὑπόδειγμα ἀνδρὸς μετ' αὐταπαρνήσεως ἐργαζομένου ὑπὲρ τῶν κοινῶν. Ἡ μόνη κατοικία αὐτοῦ ἀπὸ πρωΐας μέχρι βαθείας νυκτὸς ἦτο τὸ κυβερνητικὸν γραφεῖον, ἔνθα ἔγραφεν ἢ ὑπηγόρευε διηνεκῶς εἰς τοὺς γραμματεῖς αὐτοῦ τὰ τῆς διοικήσεως ἔγγραφα καὶ ἐμελέτα διαρκῶς τὰ ζητήματα τὰ διοικητικὰ ἑκάστης ἡμέρας, δίδων καὶ ἀκροάσεις εἰς πάντας ἄνευ διακρίσεως κοινωνικῆς θέσεως, ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους, πλουσίους καὶ πτωχούς, καὶ ἐλάμβανε σημειώσεις περὶ πάντων τῶν ἀναφερομένων εἰς αὐτούς. Ἀλλ' ἡ δραστηριότης δὲν περιωρίζετο ἐν τῷ κέντρῳ· μέρος σημαντικὸν τοῦ ἔτους ἐδαπάνα καὶ εἰς περιοδείας ἀνὰ πᾶν τὸ κράτος, συνοδευόμενος συνήθως ὑπὸ τοῦ ἀφωσιωμένου φίλου αὐτοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ ἐν ταῖς περιοδείαις ταύταις ἐδείκνυε τὴν αὐτὴν ὑπὲρ πάντων προθυμίαν, τὴν αὐτὴν πρὸς πάντας εὐπροσηγορίαν, πάντων δεχόμενος τὰς ἀναφο-

ρὰς καὶ ὑπὲρ πάντων προνοῶν. Ἐν πᾶσι δὲ δεικνύων μεγίστην μέχρι ἀκροτάτης ἐνίοτε ὑπερβολῆς χωροῦσαν ἀφιλαργυρίαν καὶ ἐλευθεριότητα, ἀντικειμένην ἐνίοτε καὶ εἰς τὰ πάτρια παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἔθιμα τῆς συντηρητικότητος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Κυβερνήτης καὶ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἣν ἵδρυσε τότε ἐγένετο μέτοχος διὰ 50, 000 φράγκων (οὗ κατὰ μίμησιν καὶ ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἔλαβε μετοχὰς 100 χιλ. φράγκων).

Νεόφυτος Δούκας

Ὁ Κυβερνήτης ἀπέρριψε καὶ τὴν τότε ἐκ πεντήκοντα χιλιάδων φοινικίων ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ψηφισθεῖσαν ἐπιχορήγησιν, εἰπὼν ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ διατηρῇ ἄρχοντας μετ' ἐπιχορηγήσεων. Ὁ Κυβερνήτης ἐφρόντιζε πρὸς τούτοις καὶ ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, πρὸ πάντων ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς, θεωρῶν ταύτην ἅμα μὲν ὡς βάσιν πάσης ἀνωτέρας ὑγιοῦς παιδεύσεως, ἅμα δὲ καὶ τὸ ἠθικώτερον στοιχεῖον πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ· ἐφρόντισε καὶ περὶ ἀνεγέρσεως δημοτικῶν σχολείων ἐν τοῖς δήμοις μετὰ πάσης ἐπιμελείας ὡς πρὸς τὸ ὑγιεινὸν τῆς θέσεως, αὐτὸς δὲ πρῶτος συνέστησε καὶ μουσεῖον ἐν Αἰγίνῃ. Ἵδρυσε τέλος καὶ ἀνωτέραν σχολήν, εἶδος γυμνασίου, ἐν Αἰγίνῃ, ἔνθα ἐδίδασκεν ὁ περίφημος ἑλληνιστὴς ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος Δούκας καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργιος Γεννάδιος.

Ἀλλὰ παρὰ πάσας τὰς ὑπὲρ παντὸς κλάδου τοῦ δημοσίου βίου μερίμνας καὶ καρποφόρους ἐνεργείας τοῦ Κυβερνήτου, δὲν ἔλειπον ἐν τῇ ὅλῃ κυβερνήσει αὐτοῦ καί τινα σημεῖα ὁπωσοῦν μελανά, δημιουργοῦντα κατὰ μικρὸν ἀντιπολίτευσιν ἐναντίον αὐτοῦ. Παρὰ τῷ πολλῷ λαῷ ἔμενεν πάντοτε ἀγαπητὸς ὁ Καποδίστριας· παρὰ ταῖς ἀνωτέραις ὅμως τάξεσι καὶ ὑπὸ καθόλου ἔποψιν ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπάρχωσι δυσαρέσκειαι ἐναντίον τῆς συγκεντρώσεως πάσης ἐξουσίας ἐν ταῖς χερσὶν ἑνὸς μόνου ἀνδρός. Ὁ δὲ Κυβερνήτης, παρὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν καθ' ὃν χρόνον ἀπέλυε τὴν Συνέλευσιν, ὅτι ἔμελλε νὰ συγκαλέσῃ αὐτὴν ἐν καιρῷ, οὔτε ταύτην συνεκάλεσεν οὔτε νέας ἐκλογὰς πρὸ παρόδου ἡμιολίου ἔτους διέταξεν· ἐνηργήθησαν δὲ αὗται μόλις κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1829.

Ἐπικειμένων δὲ τέλος τῶν ἐκλογῶν ὁ Κυβερνήτης ἐφρόνει ὅτι τὸ ἐκλογικὸν συνέδριον τὸ διευθῦνον καὶ ἐπιβλέπον τὰς ἐκλογὰς ἔδει νὰ προεδρεύηται ὑπὸ ἐπιτρόπων τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη γνώμη εὗρεν ἀντίρρησιν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Πανελληνίῳ, οὗ ἡ πλειονότης ἐφρόνει ὅτι ὁ πρόεδρος τῶν τοιούτων συμβουλίων πρέπει νὰ ἐκλέγηται ὑπὸ τῶν ἐκλογέων αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι ζήτημα προὐκάλεσε διαφορὰν

μεταξὺ Κυβερνήτου καὶ Πανελληνίου. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ὑπὸ πνεύματος ἄγαν συντηρητικοῦ φερόμενον ἀνεγνώριζε δικαίωμα ψήφου μόνον εἰς τοὺς **αὐτόχθονας** καὶ κτηματίας, ἐνῷ ὁ Κυβερνήτης ἤθελε *ν'ἀναγνωρι.θῆ τὸ τοιοῦτον δικαίωμα εἰς πάντας τοὺς* εἰς Ἑλλάδα ἐλθόντας Ἕλληνας **τὴν καταγωγὴν ἄνδρας**. Καὶ νῦν ὁ Κυβερνήτης, ἵνα καταπνίξῃ πᾶσαν ἀντιπολίτευσιν ἐν τῷ Πανελληνίῳ, ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν τοῦ Συμβουλίου μελῶν διὰ προσθήκης ἐννέα μελῶν καὶ ἠσφάλισεν οὕτως ἑαυτῷ διὰ νέας αὐθαιρέτου πράξεως τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ Πανελληνίου, διὰ τῆς νέας δὲ ταύτης πλειονοψηφίας ἐπέτυχε καὶ τὴν παρὰ τοῦ Πανελληνίου ἔγκρισιν τοῦ περὶ τῶν αὐτοχθόνων βουλεύματος αὐτοῦ. Ἀμφότεραι αἱ πράξεις ἀπεξένωσαν τοῦ Κυβερνήτου ἱκανοὺς τῶν τέως εὐμενῶς ἐχόντων πρὸς αὐτόν, παρῃτήθη δὲ τότε καὶ ὁ τῆς Ἐπικρατείας γραμματεὺς Σπ. Τρικούπης, μὴ θέλων ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ νὰ θεωρῆται συνένοχος πράξεων ἐκνόμων, ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχε νόμος θετικὸς καθορίζων σαφῶς τὰ τοιαῦτα ζητήματα. Ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης μὴ θέλων τὴν ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνδρός, ἵδρυσε τότε πρῶτον *«Γραμματείαν* τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν», ἤτοι ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, καὶ *Γραμματέα*, ἤτοι ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, διώρισε τὸν Σπ. Τρικούπην. Καὶ ὑπεχώρησε μὲν ὁ Κυβερνήτης ἐν τῷ ζητήματι τῆς προεδρίας τοῦ ἐκλογικοῦ συμβουλίου εἰς τὴν γνώμην τοῦ Πανελληνίου, ἀλλὰ τὸν διὰ τοῦ βουλεύματος ἐκείνου ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, ἤτοι τὴν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς νίκην, ἐπεδίωξεν ἔπειτα *κατ' ἄλλον τρόπον*. Κατὰ τὰς παραμονὰς δηλονότι τῶν ἐκλογῶν ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Κυβερνήτου ἐδίδασκον τοὺς ἐκλογεῖς ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη συνελεύσεως καὶ ὅτι οἱ ἐκλογεῖς ἔδει νὰ ἐκλέξωσιν ὡς ἀντιπρόσωπον καὶ πληρεξούσιον αὐτῶν τὸν Κυβερνήτην αὐτόν. Πρὸς τὰ τοιαῦτα δὲ διδάγματα συμμορφωθέντες οἱ ἐκλογεῖς τοῦ Ἄργους ἐξέλεξαν ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτῶν τὸν Κυβερνήτην. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος δὲν ἀπεδοκίμασε τὸ γενόμενον, καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐπαρχίαι ἐμιμήθησαν τὸ τοῦ Ἄργους παράδειγμα· (αἱ ἐκλογαὶ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον δὲν διεξήγοντο, ὡς σήμερον, ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἢ κατὰ τὰς αὐτὰς πολλὰς ἡμέρας, ἀλλ' ἐν διαστήματι πολλῶν καθ' ἑβδομάδας ἐνίοτε ἀφισταμένων ἀπ' ἀλλήλων ἡμερῶν). Ὅτε δὲ τὸ τοιοῦτον γεγονὸς προὐκάλεσε διαμαρτυρίας ἐκ μέρους πολλῶν προκρίτων ὡς καταστρατήγησις τοῦ νόμου, ὁ Κυβερνήτης συγκαλέσας τὸ Πανελλήνιον ἀπεδοκίμασε τὰ γενόμενα, ὑπεύθυνον δι' αὐτὰ θεωρήσας αὐτὸ τὸ Πανελλήνιον, ἅτε μὴ προσχωρῆσαν εἰς τὴν τοῦ Κυβερνήτου γνώμην περὶ διορισμοῦ ἐπιτρόπου τῆς Κυβερνήσεως. Τότε δὲ προσεχώρησε τὸ Πανελλήνιον εἰς τὴν γνώμην τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις νῦν ἀπεκήρυξε τὰς γενομένας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκλογὰς καὶ διέταξε νέας ἐν ταῖς ἐκλεξάσαις αὐτὸν ἐκλογικαῖς περιφερείαις, παρατείνας τὴν τῶν ἐκλογῶν προθεσμίαν ἐπὶ ἕνα μῆνα (μέχρι 15 Ἰουνίου), ἐξέδωκε δὲ καὶ δύο νέας διατάξεις τὴν μὲν ἐπιτρέπουσαν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Κυβερνήσεως τὴν εἰς τὰς ἐκλογὰς *«χάριν εὐταξίας καὶ νομιμότητος»* ἐπέμβασιν, τὴν δὲ *ἐγκαινίζουσαν* τὸ σύστημα τῆς ἀπ'

Ἐπικεφαλὶς τῶν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Καποδιστρίου ἐκδιδομένων διπλωμάτων τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου

εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων ἀντὶ τοῦ μέχρι τότε ἰσχύοντος συστήματος τῆς διπλῆς δι' ἐκλεκτόρων γινομένης ἐκλογῆς. Καὶ αἱ διατάξεις μὲν αὗται καλῶς νοούμεναι καὶ ἐκτελούμεναι δὲν ἦσαν τοσοῦτον ἄτοποι καὶ ἀδικαιολόγητοι. 'Αλλ' ὁ Κυβερνήτης, ἂν μὴ ἐπέτρεψε, τοὐλάχιστον ἠνείχετο ἀνάμιξίν τινα τῶν ὑπαλλήλων εἰς τὰς ἐκλογάς.

Οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι προέτρεπον τοὺς ἐκλογεῖς νὰ λαμβάνωσι παρὰ τῶν ἐκλεγομένων ὑπ' αὐτῶν πληρεξουσίων (ἐννοεῖται πρὶν ἐκλέξωσιν αὐτούς) ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἀκολουθῶσιν ἐν πᾶσι τὰς τοῦ Κυβερνήτου εἰσηγήσεις. Ἡ δὲ τοιαύτη πολιτικῶς καὶ ἠθικῶς ἔτι ἄρδην ἀνατρέπουσα τὴν ἔννοιαν ἐκλογῆς βουλευτικῆς καὶ ἀντιπροσωπείας ἐθνικῆς εἰσήγησις τῶν ὀργάνων τῆς κυβερνήσεως εἰκότως ἤγειρε πολλὴν ἀγανάκτησιν καὶ προὐκάλεσε τὴν ἀπὸ τῆς θέσεως ἀντιπροσώπου παραίτησιν τοῦ Σ. Τρικούπη, καταγγείλαντος τῷ Κυβερνήτῃ ὡς εἰσηγητὰς τῶν τοιούτων πράξεων αὐτοὺς τοὺς ἐν ταῖς ἐκλογικαῖς περιφερείαις διωρισμένους διοικητὰς ἢ ἐπιτρόπους τῆς κυβερνήσεως. 'Αλλὰ τὸν Σ. Τρικούπην οὐδεὶς ἄλλος τῶν ἐκλεγέντων ἐμιμήθη καὶ οὕτως ἡ 'Εθνικὴ Συνέλευσις μετεβλήθη ἐκ τῶν προτέρων εἰς μέγα συμβούλιον κυβερνητικόν. Μόνοι οἱ τῆς Ὕδρας ἀντιπρόσωποι ἐνεφοροῦντο πνεύματος ἀντιπολιτευτικοῦ· ἀλλὰ καὶ οὗτοι δελεασθέντες ὑπὸ τῶν ὑποσχέσεων, ἃς ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Κυβερνήτης περὶ ἀποζημιώσεων, δικαιοτάτων ἄλλως διὰ τὰς μεγάλας θυσίας εἰς ἃς ὑπεβλήθησαν ἐν τῷ ἀγῶνι καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος, καὶ περὶ τῶν ἄλλων νομίμων ἀπαιτήσεων αὐτῶν, ἐσιώπησαν.

Τέλος τῇ 11 'Ιουλίου 1829 τῆς ἐν Ἄργει συνελθούσης 'Εθνικῆς Συνελεύσεως ἀρξαμένης τῶν ἔργων αὐτῆς, μετὰ λόγον ἀπαγγελθέντα ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, διδόντος εὐθύνην τῶν πεπραγμένων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ μέχρι τότε καὶ δικαιολογοῦντος τὴν βραδύτητα τῆς συγκλήσεως τῆς Συνελεύσεως, κυριώτατα ἔργα εἶναι:

1) Ἡ εἰς τὸ προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου αὐθαιρέτως διοργανωθὲν πολίτευμα ἐπενεχθεῖσα συντακτικὴ μεταβολὴ διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ Πανελληνίου καὶ ἱδρύσεως τῆς Γερουσίας ἤτοι τῆς ἐπανόδου ὑπ' ἄλλο ὄνομα εἰς τὸ *Βουλευτικόν*, τὸ αὐθαιρέτως ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου καταργηθέν. 'Αλλ' ἐνῷ τὸ *Βουλευτικόν*, ἤτοι ἡ Βουλή, ἦτο συμβούλιον ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῆς 'Εθνικῆς Συνελεύσεως ἢ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τῆς νέας ἐξ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ μελῶν συγκειμένης Γερουσίας τὰ μὲν 21 μέλη ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἀπὸ καταλόγου ψηφιζομένου ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως δι' ὑποδείξεως ὑφ' ἑκάστου πληρεξουσίου τριῶν ὑποψηφίων, τὰ δὲ ἓξ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, ὥστε κατ' οὐσίαν ἡ Γερουσία ἐξελέγετο ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου καὶ ἦν δημιούργημα αὐτοῦ, αὐτὸ τὸ δῆθεν καταργηθὲν Πανελλήνιον, μεταβαλὸν ὄνομα καὶ ἀπατηλόν τι χρῖσμα ἐξωτερικὸν λαβὸν συμβουλίου ἀπορρέοντος δῆθεν ἀπὸ τῆς Συνελεύσεως. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ νομοτελεστικὸν συμβούλιον τὸ καταργηθὲν αὐθαιρέτως ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου ἀνιδρύετο αὖθις ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως μετὰ περιωρισμένης ἐξουσίας, ὡς ἦν περιωρισμένη καὶ ἡ τῆς Γερουσίας ἐξουσία. 2) Ἡ Συνέλευσις ἐγκρίνουσα τὴν μέχρι νῦν πολιτείαν τοῦ Κυβερνήτου ἐν ταῖς πρὸς τὰς Δυνάμεις περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης τοῦ 'Ιουνίου διαπραγματεύσεσιν, ἔδιδεν αὐτῷ ἐξουσίαν πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν διαπραγματεύσεων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἐπιφυλάττουσα ἑαυτῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκρίσεως τῶν γενησομένων συμφωνιῶν, καὶ ἐξέδωκε ψήφισμα περὶ διοργανώσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ. 3) 'Εξέδωκε ψήφισμα (ψηφ. ε΄) περὶ τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ἀποζημίωσιν, διατιθεμένου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τοῦ δεκάτου τοῦ συνομολογηθησομένου δανείου τῆς ἐκ 200 χιλ. στρεμμάτων ἐθνικῆς γῆς, ἐξαιρουμένων τῶν σταφιδώνων, ἀμπελώνων καὶ ἐλαιώνων, καὶ περὶ συστάσεως βιβλίου τοῦ δημοσίου χρέους. 4) Ψήφισμα (ψηφ. ϛ΄) περὶ ἐξοφλήσεως

Η ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΩ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΙΩ. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ ΤΗΝ 27 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1831 (Στ. α 216)

(Ἔργον ἀγνώστου ζωγράφου τῆς ἐποχῆς)

τῶν χρεῶν τῶν κοινοτήτων. 5) Ψήφισμα (ψ. ζ΄) περὶ ἐκκοπῆς νομίσματος μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυβερνήτου. 6) Ψήφισμα (ψ. η΄) περὶ ἀνεγέρσεως ναοῦ τοῦ Σωτῆρος ὡς εὐχαριστήριον πρὸς τὸν σώσαντα ἐκ τοσούτων κινδύνων τὴν Ἑλλάδα Σωτῆρα Χριστὸν καὶ περὶ εὐχαριστιῶν εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν τριῶν εὐεργετίδων Δυνάμεων καὶ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκον, ἔτι δὲ ψήφισμα περὶ ἀνεγέρσεως ἀναμνηστικοῦ τῆς σωστικῆς ναυμαχίας ἐν Πύλῳ πρὸς τιμὴν τῶν τριῶν Δυνάμεων, ὡς καὶ ἐν Πεταλιδίῳ (ὑπὲρ τῶν Γάλλων). 7) Ψήφισμα (ψ. θ΄) περὶ χορηγίας 180 χιλ. φοινικίων τῷ Κυβερνήτῃ (ἣν ὅμως οὗτος ἀπέρριψε γενναιοφρόνως). 8) Ψήφισμα (ψ. ι΄) ἀπαγορεῦον τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἐξαγωγὴν ἀρχαιοτήτων. 9) Ψήφισμα (ψ. ια΄) περὶ βελτιώσεως τῆς θέσεως τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ περὶ ἱδρύσεως σχολείων καὶ προικοδοτήσεως τοῦ ἐν Αἰγίνῃ Ὀρφανοτροφείου. Τὸ 12ον ψήφισμα ἐκανόνιζε τίνι τρόπῳ ἔδει νὰ δικάζωνται αἱ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ποινικαὶ διαφοραὶ καὶ τὸ 13ον, κηρῦττον τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως *ἐπὶ τοῦ παρόντος*, διέταττεν ἵνα ἡ *αὐτὴ Συνέλευσις συνέλθῃ ἐκ νέου ἐν χρόνῳ προσήκοντι*, εὐθὺς δηλονότι ὅταν ἡ Κυβέρνησις περατώσῃ τὰς ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ἀνατεθείσας αὐτῇ νομοθετικὰς παρασκευάς, μὴ ἐνεργουμένων ἐκλογῶν νέων πρὸς συγκρότησιν Συνελεύσεως ἑτέρας. Ἐκηρύχθη δὲ ἡ λῆξις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυβερνήτου ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν.

Μετὰ τὴν προσωρινὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως ὁ Κυβερνήτης μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ δραστηριότητος καὶ ἐργατικότητος ἐπεδόθη εἰς τὰς κυβερνητικὰς αὐτοῦ ἐργασίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ψηφισθέντων ὡς πρὸς τὴν νέαν πολιτειακὴν σύνταξιν τοῦ κράτους. Συνεκρότησε τὴν Γερουσίαν, διώρισε τοὺς γερουσιαστὰς κατὰ τὰ ἐψηφισμένα αὐτῷ δικαιώματα· καὶ πρὶν παρέλθωσιν εἴκοσιν ἡμέραι ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς Συνελεύσεως τὸ νέον τοῦτο συμβούλιον ὤμοσε τὸν εἰωθότα ὅρκον καὶ ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σισίνη. Ἀτυχῶς καὶ ἐν τῷ διορισμῷ τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας περιέπεσεν ὁ κυβερνήτης εἰς νέα λάθη, ἐκ τῶν εἰκοσιεπτὰ μελῶν διορίσας δύο μόνον ἐκ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν παραιτήσεως οὐ μόνον εἰς τοὺς εἰρημένους δύο τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους τῶν μέχρι νῦν συμπολιτευομένων· οὕτω δὲ ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν δυσμενῶς ἐχόντων πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς πολιτείαν. Ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης οὐδὲν λογιζόμενος τὰ τοιαῦτα ἐξηκολούθει μετὰ ζήλου ἐργαζόμενος διὰ τὰς τοῦ κράτους ἀνάγκας. Εὐτυχῶς δὲ ἡ τῆς διοικήσεως βελτίωσις, διευκολύνουσα τὴν τῶν προσόδων αὔξησιν καὶ τακτικὴν εἴσπραξιν, καὶ αἱ ἐξακολουθήσασαι γενναῖαι συνδρομαὶ τῶν ἡγεμόνων, τοῦ φιλέλληνος βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Ι΄, τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου καὶ τῆς αὐτοκρατείρας Ἀλεξάνδρας, ἔτι δὲ καὶ αἱ δίκην προκαταβολῶν δόσεις τοῦ συνομολογηθησομένου δανείου, προῆγον διαρκῶς τὰ ἔργα τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων καὶ ἐρημώσεων τῶν τελευταίων ἐτῶν ἤρξαντο κατὰ τὰ ἔτη 1828-1829 ἀναθρώσκουσαι ἐν Πελοποννήσῳ κῶμαι καὶ πολίχναι καὶ ἀνεγειρόμεναι πόλεις καταστραφεῖσαι. Καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰβραὴμ ἄρδην καταστραφεῖσα Τριπολιτσὰ ἀνεκτίζετο ἰδιαιτέρᾳ φροντίδι τοῦ Κυβερνήτου. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα συνεδέθησαν καὶ μετά τινων γεγονότων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν γενικωτέρου καὶ ὑψηλοτέρου χαρακτῆρος, λίαν εὐνοϊκῶν πρὸς τὸ ἀρξάμενον ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως.

Ὡς ἤδη προηγουμένως ἐρρήθη, οὐ πολὺ μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξιν τοῦ Κυβερνήτου, ἐξερράγη ἐπὶ τέλους ὁ ἀπὸ τοῦ 1821 ἐγκυμονούμενος ρωσικὸς ἐναντίον τῆς Τουρκίας πόλεμος, σωτηριωδέστατος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἐτόνισε καὶ ἐξῆρε τὴν τοῦ γεγονότος ἔννοιαν καὶ ὁ Κυβερνήτης ἐν προκηρύξει πρὸς τὸν ἑλληνι-

[illegible] Ὁ πόλεμος οὗτος πλὴν τῆς ἀπὸ γενικῆς πολιτικῆς [illegible] ἐμμέσου ὠφελείας εἶχε τὴν ἰδιαιτέραν ἄμεσον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγῶνος ὠφέλειαν, ὅτι τῆς Πύλης ἕνεκα τοῦ πολέμου τούτου μὴ δυναμένης νὰ διατηρήσῃ ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἐν τῇ ἄνωθεν τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδι, ἥ τε Δυτικὴ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς, αἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γ. Καραϊσκάκη καὶ τὴν πτῶσιν τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν εἶχον ἐπανέλθει ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Τούρκων, καθίσταντο νῦν ἐνέχυρον εἰς ὁπωσοῦν ἀξιόλογον ἐκ Πελοποννήσου ἐπερχόμενον στρατόν. Ἤδη κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ 1827, μετὰ τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν τῆς συνθήκης τῆς 24 Ἰουνίου, ὁ ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι Συνελεύσεως ἀρχιστράτηγος διορισθεὶς Ἄγγλος ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὑπηρεσίᾳ στρατιωτικὸς Ριχάρδος Τζώρτζ εἶχε μετακινήσει τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ στόλος ἑλληνικὸς ἐξ ἐννέα πλοίων ἀπαρτιζόμενος, ὑπὸ τὸν γενναῖον Ἄγγλον φιλέλληνα Γεώργιον Ἄστιγξ, ἐπεχείρει τὴν ἐκπόρθησιν τῶν παραλίων πόλεων Καὶ τάχιστα μὲν ὁ γενναῖος Ἄγγλος ναυτικὸς ἐκαθάρισε τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ [illegible] βυθίσας [illegible] τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ Αὐστριακὸν πλοῖον, μετεβίβασε δὲ [illegible] τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τοὺς ἐκ Πελοποννήσου σπεύδοντας εἰς τὰς [illegible] αὐτῶν Ρουμελιώτας [illegible] εἰς Δραγαμέστον καὶ ἔστησεν ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸ Μεσολόγγιον Βασιλαδίου τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ [illegible] (11 Μαΐου 1828) μετηνέχθη εἰς Ζάκυνθον, ἔνθα ἀπεβίωσε μετ' ὀλίγας ἡμέρας (20 Μαΐου).

Ν [illegible] Α

Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας

[illegible] μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄστιγξ, κατέληξαν μέχρι τοῦ [illegible] εἰς τὴν [illegible] πασῶν τῶν νοτίων ἀκτῶν [illegible] Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἐκυριεύθη δὲ καὶ ἡ Βόνιτσα (κατὰ Δεκέμβριον 1828), εἶτα (κατὰ Μάρτιον 1829) [illegible] Ἀπριλίου) παρεδόθη δι' ὁμολογίας [illegible] τοῦ ἡρωικοῦ Μεσολογγίου, πολιορκουμένου κατὰ [illegible] τοῦ Μιαούλη, δι' ὁμολογίας παράδοσις (2 Μαΐου), ὡς καὶ ἡ τοῦ [illegible] τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κυβερνήτης [illegible] ἐν προκηρύξει αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἑλλη-[illegible] ἔνθα [illegible] τοῦτο, ἑορτὴν μετὰ [illegible] ἐπὶ τῷ [illegible] καὶ μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἐνδόξως ἐνταῦθα πεσόντων.

[illegible] ἀνάκτησις ἁπάσης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ μέγιστον [illegible] τῶν τοῦ Κυβερνήτου ἔργων, ὑπὸ τῆς τούτου πρωτοβουλίας καὶ τῆς [illegible] αὐτοῦ [illegible], ἐνῷ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἡ μὴ θέλουσα τότε τὴν τοῦ νέου κράτους [illegible] τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἐπιτυχοῦσα τὸ παρελθὸν ἔτος

διὰ πρωτοκόλλου τῆς ἐν Λονδίνῳ συνδιασκέψεως (τῆς 8/20 Νοεμβρίου 1828) τὸν περιορισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους, ἐζήτει ἐκ παντὸς τρόπου καὶ δι' ἀπειλῶν ἔτι νὰ κωλύσῃ τὴν ἐκτὸς Πελοποννήσου στρατείαν, θεωροῦσα ταύτην ὡς ἀντιπερισπασμὸν ὑπὲρ τῶν παρὰ τὸν Λανούβιον καὶ τὸν Αἷμον ἐναντίον τῶν Τούρκων πολεμούντων Ρώσων, ρωσικοῖς χρήμασιν ἐκτελούμενον.

Ἱκανῶς βραδύτερον τῶν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἤρξαντο τὰ πολεμικὰ ἔργα καὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, ἀλλ' εὐχερῶς καὶ ἐνταῦθα κατελήφθησαν πολλὰ σπουδαῖα μέρη, τὸ Ζεμενόν, ἡ περίφημος μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ἡ Λεβάδεια, ἡ Σκριποῦ καὶ ἅπασα ἡ ἐπαρχία Ἀταλάντης, τὸ φρούριον τῆς Βουδωνίτσης καὶ τὸ Τουρκοχῶρι, πανταχοῦ τῶν τουρκικῶν φρουρῶν ὑποχωρουσῶν εἰρηνικῶς. Οἱ ἐν Τοπόλιᾳ Τοῦρκοι φρουροὶ ἀντισταθέντες κατέλιπον 20 νεκροὺς καὶ 15 αἰχμαλώτους. Δι' αἱματηρᾶς ἐφόδου ἐκυριεύθησαν ὡσαύτως αἱ ὀχυραὶ θέσεις τῆς Κακῆς Σκάλας (9 Νοεμβρίου 1828), φονευθέντων πολεμίων ὑπὲρ τοὺς 40 καὶ ζωγρηθέντων 15, ἰσαρίθμων δὲ φονευθέντων Ἑλλήνων.

Ἡ Ἄμπλιανη κατελήφθη δι' ὁμολογίας, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Ἄμφισσα (17 Νοεμβρίου). Τῆς Ἀμφίσσης ἡ παράδοσις ἐπήνεγκε καὶ τὴν πασῶν τῶν λοιπῶν μέχρι Λαμίας (μενούσης εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων) θέσεων. Οὕτως ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι τὸ ἔτος 1828 ἔληγε διὰ τῆς ἐλευθερώσεως πασῶν τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Σπερχειοῦ χωρῶν. Ἀπόπειραί τινες τῶν Τούρκων περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑπομένου ἔτους, ἀπὸ Λαμίας καὶ ἀπὸ Καρύστου Εὐβοίας ὁρμουμένων, πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἀπολεσθεισῶν θέσεων, οὐδὲν ἐπήνεγκον ἀποτέλεσμα. Τέλος δὲ τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1829, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ρῶσοι ὑπερβάντες ἤδη τὸν Αἷμον καὶ καταλαβόντες τὴν Ἀδριανούπολιν ἐχώρουν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Τοῦρκος ἀξιωματικὸς Ἀσλάνβεης ἐπέμφθη εἰς Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν ἵνα περισυλλέξῃ τὰς ἐν ταῖς χώραις ταύταις (ἐν Θήβαις καὶ ἐν Ἀθήναις) ἐναπομεινάσας ἔτι τουρκικὰς φρουρὰς καὶ ὁδηγήσῃ αὐτὰς εἰς τὴν Θρᾴκην πρὸς ἄμυναν τῆς ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀπειλουμένης Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὴν τούτων διὰ Βοιωτίας ἐπιστροφὴν ἐγένετο ἡ περίφημος μάχη τῆς Πέτρας, καθ' ἣν κινδυνεύσας ὁ τοῦρκος ἀρχηγὸς δι' ὁμολογίας μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἠδυνήθη νὰ ἀπέλθῃ ὑπόσπονδος. Τότε δὲ πᾶσα ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς πλὴν τῆς Λαμίας καὶ τῶν Ἀθηνῶν (ἔνθα ἡ ἀκρόπολις κατείχετο ἔτι ὑπὸ ὀλιγαρίθμου τουρκικῆς φρουρᾶς) ἠλευθερώθη τελείως πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 1829.

Τὰ πολεμικὰ ταῦτα ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἔργα τῶν ἐτῶν 1828 – 1829 καὶ τὰ εὐτυχῆ ἀποτελέσματα αὐτῶν εἶχον καὶ τοῦτο τὸ μέγα ἀγαθὸν τῇ Ἑλλάδι, ὅτι διὰ τοῦ τετελεσμένου γεγονότος ὅπερ ἐδημιούργησαν τῆς διὰ τῶν ὅπλων χαράξεως τῶν νέων ὁρίων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχειοῦ μέχρι τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, ἔλυσαν προκαταρκτικῶς τὸ ἐν τῇ Λονδινίᾳ συνδιασκέψει μετὰ πολλῆς ἐχθρότητος ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως διαπραγματευόμενον ζήτημα τῶν ὁρίων τοῦ νέου κράτους. Ἡ συνδιάσκεψις τὰ ὅρια ταῦτα εἶχε περιορίσει, ὡς ἐρρήθη, τῷ 1828 (διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 8/20 Νοεμβρίου), ἀξιώσει τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας. Ἀλλ' ἡ Ρωσία εἶχε μετ' ἐπιφυλάξεων συγκατατεθῆ εἰς τὰ ὅρια ταῦτα, τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου διαρκοῦντος ἔτι ἀμφιρρόπου. Ἀλλ' ὅτε ὁ πόλεμος τῷ 1829 ἐπανελήφθη ὑπὸ τῆς Ρωσίας μετὰ μείζονος ῥώμης καὶ ἐπιτυχίας, Ρωσία καὶ Γαλλία εἶχον προτείνει καὶ ἐπιτύχει, παρὰ πάσας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ καὶ προέδρου τῆς Συνδιασκέψεως, τὴν εὔρυνσιν τῶν ὁρίων μέχρι γραμμῆς ὁροθετικῆς διηκού-

σης ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βόλου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτης. Ὅτε δὲ ὁ Ρῶσος στρατάρχης Νικόλαος Λεΐβιτς κατ' Αὔγουστον τοῦ 1829, μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὑπέρβασιν τοῦ Αἵμου, ἧς ἕνεκεν ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου διὰ τῆς προσωνυμίας Ὑπεραιμίου (Ζαβαλκανσκι), ἔλαβε ῥητὴν διαταγὴν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἵνα ἐν τῇ μετὰ τῆς Πύλης συνομολογηθησομένῃ συνθήκῃ ἐπιβάλῃ τὴν παραδοχὴν τῆς εἰρημένης γραμμῆς Βόλου—Ἄρτης, ἡ Πύλη καὶ ὁ Σουλτᾶνος, οἱ μέχρι τότε ***οὐδὲ τῆς Πελοποννήσου μόνης*** στέργοντες τὴν αὐτονομίαν, ἔντρομοι γενόμενοι ἐπὶ τῇ εἰς τὴν Πόλιν προσεγγίσει τοῦ νικηφόρου στρατοῦ, διὰ τοῦ ἄρθρου 10 τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως (ὅπερ κατὰ τὸν μέγαν ἄγγλον πολιτικὸν ἄνδρα Γουλιέλμον Γλάδστωνα ὑπῆρξε τὸ διεθνὲς συμβόλαιον τῆς πολιτικῆς ὑποστάσεως καὶ αὐτοτελείας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους), ὑπεχρεώθησαν νὰ δεχθῶσι πᾶσαν περὶ τῆς Ἑλλάδος ἀπόφασιν τῆς Λονδινίας συνδιασκέψεως καὶ εἰδικῶς περὶ τῶν ὁρίων προσεχώρησαν εἰς τὴν περὶ γραμμῆς Ἄρτης-Βόλου ἀξίωσιν τοῦ νικητοῦ. Ἡ δὲ Λονδινία συνδιάσκεψις ἡ κατὰ νέαν ἀξίωσιν τῆς Ἀγγλίας ἀποφασίσασα τὴν παντελῆ ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀνεξαρτησίαν τοῦ νέου κράτους ἐναντίον τῶν διατάξεων τοῦ τε πρωτοκόλλου τῆς Πετρουπόλεως τοῦ 1826 καὶ τῆς Λονδινίας Συνθήκης τοῦ 1827, δι' ὧν καθίστατο κράτος ὑποτελὲς τῷ Σουλτάνῳ, καὶ ὡς ἀντάλλαγμα πρὸς τὴν Πύλην διὰ τὴν ὀδυνηρὰν ταύτην θυσίαν ἐδέχθη τὴν περικοπὴν τῆς νέας γραμμῆς ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι, ὁλοκλήρου τῆς πέραν τοῦ Ἀχελῴου χώρας ἐπανερχομένης ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου.

Αὐγουστῖνος Καποδίστριας

Ἡ τοιαύτη περικοπὴ τῶν ὁρίων (8/20 Μαρτίου) ἀλγεινοτάτην ποιήσασα ἐντύπωσιν ἐν Ἑλλάδι, προυκάλεσε, κατ' εἰσήγησιν τοῦ Κυβερνήτου, τὴν διαμαρτυρίαν τῆς τε Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Γερουσίας, ἐπήνεγκε δὲ καὶ τὴν τοῦ πρίγκιπος Σὰξ-Κοβούργου Λεοπόλδου, διορισθέντος ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ἡγεμόνος κυριάρχου (prince souverain) τῆς Ἑλλάδος καὶ δεξαμένου ἐπὶ στιγμήν, τὴν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος παραίτησιν. Ἡ παραίτησις δὲ τοῦ πρίγκιπος θεωρηθεῖσα ἐν Ἑλλάδι ὡς ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου προκληθεῖσα ηὔξησε τὴν ἐναντίον τούτου ἀντιπολίτευσιν. Ἐντεῦθεν δὲ μεγάλαι προέκυψαν ἀνωμαλίαι ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ ὑπὸ πολλῶν καταγγελλόμενος νεποτισμὸς ἤτοι προτίμησις συγγενῶν ἐν ταῖς δημοσίαις ὑπηρεσίαις (τὰ μεγάλα ἀξιώματα ἐδίδοντο εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Βιάρον καὶ Αὐγουστῖνον) ηὔξησε τὴν παρὰ ταῖς εἰρημέναις τάξεσι δυσμένειαν, ἥτις ἔτι μᾶλλον ἐπετάθη διὰ τὰς ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἧς προΐστατο

φίλος αὐτοῦ οἰκεῖος, ὁ Γεννατᾶς, ἐνεργουμένας καταδιώξεις ἐναντίον [illegible] ἐπὶ δυσμενείᾳ ἢ ἐπιβουλῇ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου θεωρουμένων [illegible] πρὸς τούτοις ὁ Κυβερνήτης καὶ ὡς φερόμενος μετὰ περιφρονήσεως πρὸς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τοῦ ἀγῶνος (ἀλλ' ἡ τοιαύτη κατηγορία [illegible] μᾶλλον ὁπλαρχηγοὺς κατωτέρους, διότι πρὸς τοὺς μεγάλους ὁπλαρχηγοὺς τοῦ ἀγῶνος τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τὸν Α. Μιαούλην, διετέλει πάντοτε ἐν μεγάλῃ οἰκειότητι). Ἡ οὕτω προκαλουμένη κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἀντιπολίτευσις ἔλαβε ἐπίτασιν ὅτε ἠγγέλθη ἡ τοῦ Λεοπόλδου παραίτησις ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος κυριάρχου ἡγεμόνος, ἀποδοθεῖσα εἰς τὰς ἐκ μέρους τοῦ Κυβερνήτου πρὸς αὐτὸν πεμφθείσας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως ἣν παρίστα ἄκρως ζοφερὰν καὶ ἀπεγνωσμένην, ἵνα προκαλέσῃ τὴν ἀπογοήτευσιν τοῦ ἐκλεγέντος ἡγεμόνος. Ὅτε ἡ ἀγγελθεῖσα παραίτησις τοῦ Λεοπόλδου, μεγάλην προκαλέσασα ἀθυμίαν παρὰ τῷ λαῷ, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς συλλογὴν ὑπογραφῶν εἰς ἀναφορὰς πεμφθησομένας εἰς τὸν πρίγκιπα καὶ καθικετευούσας αὐτὸν ἵνα ἀνακαλέσῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, ἐζητοῦντο συγχρόνως καὶ ὑπογραφαὶ ὑπὸ τῶν ἀφοσιωμένων τῷ Κυβερνήτῃ δι' ὧν ἐζητεῖτο ἡ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ [illegible] παραμονὴ αὐτοῦ. Ἐλέγετο δὲ ὅτι ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας ἐνῷ παρενέβαλλον προσκόμματα εἰς τὰς πρὸς τὸν Λεοπόλδον ἀναφοράς, εἰργάζοντο ἐκθύμως ὑπὲρ τῶν χάριν τοῦ Κυβερνήτου [illegible].

[illegible]

Εἰς τὰ γενικὰ ταῦτα αἴτια προσετέθησαν καὶ ἰδιαίτερα τοπικῆς [illegible] ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ἅτινα πάντα ὁμοῦ δὲν ἐβράδυναν νὰ [illegible] μεγάλην κρίσιν. Ὡς εἴπομεν, ὁ Κυβερνήτης ἐτίμα τὸν Μιαούλην [illegible] πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὁ Μιαούλης ἦν Ὑδραῖος, ἡ δὲ Ὕδρα ἡ καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τοσαύτας ὑποστᾶσα θυσίας χάριν τοῦ ἀγῶνος τούτου εἶχε τὴν εὔλογον ἀξίωσιν [illegible] αὐταὶ ἀμειφθῶσι διά τινων ὑπὲρ τῆς ἡρωικῆς νήσου [illegible] δὲ δοθῇ ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου αὐτοῦ ὑπόσχεσις τοιαύτη πρὸς ἐπιτροπείαν [illegible] ἐλθοῦσαν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐκθέσασαν τὰ κατὰ τὴν [illegible] τῆς νήσου, ἀλλ' [illegible] χθη πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν δοθεισῶν ὑποσχέσεων. Τότε ἡ Ὕδρα [illegible] λιτεύσεως ὀργανωμένης ἐναντίον τῆς θέσεως τοῦ Καποδιστρίου [illegible] κέντρον ἰδιαιτέρας κυβερνήσεως, εἰς ἣν προσεχώρησαν καὶ [illegible] ἰδίως ἡ Σῦρος. Τῆς νήσου δὲ ταύτης ἡ ἀπὸ τῆς [illegible] ἀπέβαινεν ἐπιζημιωτάτη οἰκονομικῶς εἰς τὸ κράτος [illegible] τελευταίου χρόνου τοῦ ἀγῶνος ἀρξαμένη τῆς νήσου [illegible] ἀφηγούμεθα τὴν ἱστορίαν καταστήσασα αὐτὴν [illegible] κ[illegible]ους, νῦν διὰ τῆς ἀποστασίας δὲν εἰσέφερε πλέον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τὰς [illegible] πλουσίας τελωνειακὰς προσόδους. Ἀλλ' ἡ ἐν Ὕδρᾳ ἀντιπολιτευτικὴ κίνησις δὲν περιωρίζετο εἰς παθητικὴν ἄμυναν· τουναντίον ἐνηργεῖτο ἐνταῦθα καὶ σπουδαία [illegible] ἀντιπολίτευσις κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, ἀφοῦ μετέβησαν εἰς τὴν νῆσον καὶ ἐπιμ[illegible] τινες

ἀντιπολιτευόμενοι, ὁ πολιτευτὴς Α. Μαυροκορδᾶτος καὶ ἄλλοι δυσηρεστημένοι κληρικοὶ καὶ πολιτικοί· ἐπίκουρος δὲ ἠθικῶς ἰσχυρὸς προσῆλθε τοῖς ἐν Ὕδρᾳ καὶ ὁ ἐν Παρισίοις Ἀδαμάντιος Κοραῆς, δριμέως ψέγων τὴν τοῦ Κυβερνήτου πολιτείαν. Εἰς τὴν Ὕδραν δὲ μετέβησαν καὶ ὁ ἔνθους ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, διὰ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Κυβερνήτου στίχων πόλεμον κατ' αὐτοῦ κηρύττων, καὶ ὁ νεαρὸς νομομαθὴς Ἀθανάσιος Πολυζωΐδης. Οὗτος ἄρτι ἐπανελθὼν ἐκ Παρισίων, ἔνθα ἐτελειοποίησε τὰς νομικὰς αὐτοῦ σπουδάς, καὶ ἐμπεφορημένος τῆς Ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως, ἧς ὑπῆρξε μάρτυς, ἐγένετο συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Ἀπόλλων» ἐν Ὕδρᾳ ἐκδιδομένης, ἐν ᾗ σφοδρότατα ἐγράφοντο ἄρθρα κατὰ τοῦ Κυβερνήτου.

Ὁ ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σοῦτσος

Ὁ Καποδίστριας βλέπων τὸν ἐκ τῆς Ὕδρας κίνδυνον εἰργάζετο δραστηρίως πρὸς πρόληψιν αὐτοῦ, ἐνεργῶν παρασκευὰς μυστικὰς ἐν Πόρῳ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς νήσου. Τοῦτο γνωσθὲν ἐν τῇ νήσῳ προὐκάλεσε μυστικὸν συμβούλιον τῶν εὐπατριδῶν αὐτῆς, ὅπερ ἀνέθηκεν εἰς τὸν Μιαούλην νὰ καταλάβῃ αἰφνιδιαστικῶς τὸν ναύσταθμον τοῦ Πόρου. Πράγματι δὲ ὁ Μιαούλης ἀπελθὼν ἐξ Ὕδρας μεθ' ἑκατὸν πεντήκοντα γενναίων αὐτοῦ κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὸν ναύσταθμον τοῦ Πόρου ἀφοῦ [illegible] τὸν διοικητὴν τοῦ στόλου Κ. Κανάρην. Ὁ Κυβερνήτης ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν [illegible] ἐν ἀπορίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου ἀπετάθη πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν Δυνάμεων· οὗτοι δὲ ἀπεφάσισαν νὰ συσκεφθῶσι μετὰ τῶν στολάρχων τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ νὰ ἐνεργήσωσι τὴν εἰς τὴν κυβέρνησιν παράδοσιν τοῦ ναυστάθμου, ἀφοῦ ὁ Μιαούλης [illegible] τὰς περὶ παραδόσεως γενομένας αὐτῷ ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἀντιπρέσβεων τῶν Δυνάμεων προσκλήσεις. Ἀλλὰ πρὶν γίνῃ τὸ συμβούλιον τῶν ἐν Ναυπλίῳ ἀντιπροσώπων [illegible] τοῦ στόλου, ὁ ρῶσος ναύαρχος Ρικόρδος ἔπλευσε μόνος εἰς τὸν ναύσταθμον καὶ ἀπέκλεισεν αὐτόν, ἐνῷ στρατὸς κυβερνητικὸς κατὰ ξηρὰν ἀφικόμενος πρὸ τοῦ ναυστάθμου ἐπολιόρκει αὐτόν. Ὁ Μιαούλης δὲ βλέπων τὸν ρῶσον ναύαρχον [illegible] ἐνεργοῦντα μονομερῶς, ἀποκλείοντα τὸν ναύσταθμον καὶ κωλύοντα πᾶσαν κομιδὴν τροφῶν, ὑποπτεύσας δ' ἔκ τινων κινήσεων τῶν ρωσικῶν πλοίων ὅτι παρεσκευάζοντο οἱ Ρῶσοι πρὸς βιαίαν κατάληψιν, ἐν τῇ [illegible] στιγμῇ φόβου καὶ ἀπογνώσεως [illegible] νὰ καταστρέψῃ μᾶλλον τὰ ὑπ' αὐτὸν πλοῖα ἢ νὰ ἴδῃ αὐτὰ καταλαμβανόμενα ὑπὸ Ρώσων καὶ [illegible] τὴν ὡραίαν [illegible]γάδα «Ἑλλάδα» ἧς ἐπέβαινεν εἶτα κατεστράφη καὶ [illegible] Ὕδρᾳ. Ὁ Μιαούλης ἐν μέσῳ μεγάλων κινδύνων διεσώθη φυγὼν μετὰ τῶν [illegible] (διότι καὶ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ναυτῶν οἱ πλεῖστοι εἶχον [illegible] πρὸ τῆς καταστροφῆς). Ταῦτα ἐγένοντο τῇ 1 Αὐγούστου 1831.

Ἡ πρᾶξις τοῦ Μιαούλη δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ πάντως ὡς ἔμπνευσις φιλοπατρίας, καὶ ὡς εἶπε γερμανός τις ἱστοριογράφος, οὔτε πρᾶξις ὑδραικῆς φιλοπατρίας, ἀλλὰ στιγμιαίας τινὸς ἐκρήξεως ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως καὶ ἀμύνης ὑπερτάτης ἐναντίον βεβαίας φαινομένης αὐτῷ ἐπιβουλῆς καὶ καταστροφῆς. Ὁ Ἀ. Ραγκαβῆς ἐχαρακτήρισε τὴν πρᾶξιν ὡς μεγαλουργὸν κακούργημα· ἐστιγμάτισαν δ' αὐτὴν καὶ ὁ Κυβερνήτης καὶ ὁ Κανάρης ὡς προδοσίαν καὶ κακούργημα· ὑπὸ τοιαύτην δὲ ἔννοιαν ὁ Κυβερνήτης ἔκρινεν αὐτὴν ἐν τῇ πρὸς τὸν λαὸν προκηρύξει. Ἐν Ἑλλάδι ἡ κοινὴ γνώμη ἕνεκα τῶν ἐπικρατούντων σφοδροτάτων κομματικῶν παθῶν ἐδιχάσθη ἐν τῇ περὶ τοῦ γεγονότος κρίσει αὐτῆς, τῶν μὲν πρὸς τὸν Κυβερνήτην προσκειμένων, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι, θεωρησάντων αὐτὸ ἔγκλημα ἐναντίον τῆς πατρίδος, τῶν δὲ ἀντιπολιτευομένων ἔργον νομίμου ἀμύνης.

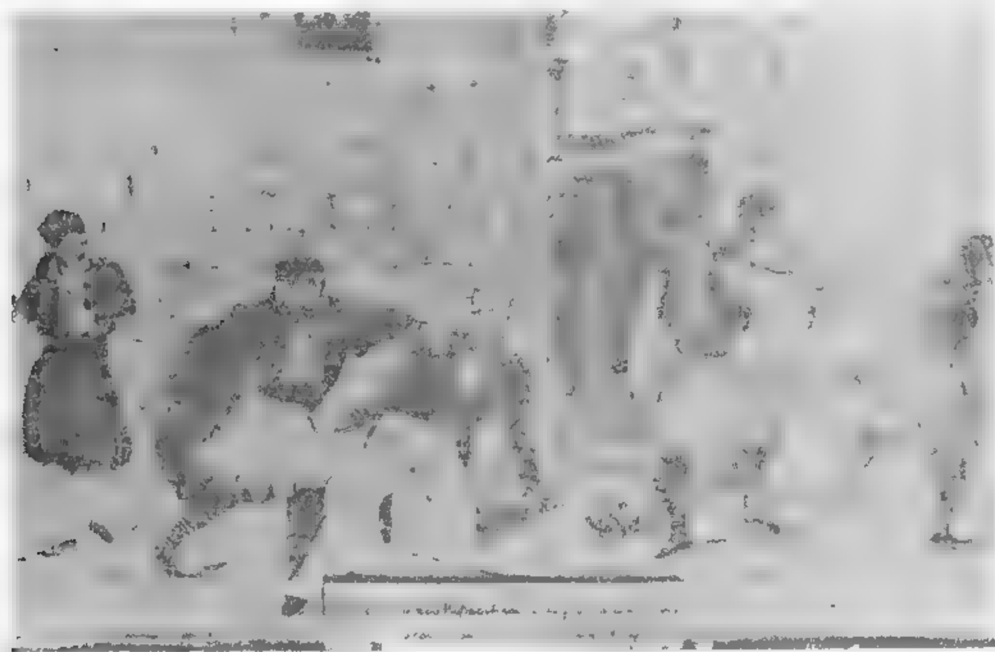

Γεώργιος Μαυρομιχάλης

Ἐκτὸς δὲ τῆς Ἑλλάδος, ἐν Εὐρώπῃ, οἱ προκατειλημμένοι ἐναντίον τοῦ Κυβερνήτου, τοῦ θεωρουμένου ρώσου σατράπου, φιλελεύθεροι ἐδικαίωσαν μᾶλλον ἢ κατέκριναν τὸν Μιαούλην· καὶ ἐπίσης θ[...]ς ἱστοριογράφοι οἷον ὁ γερμανὸς Γερβῖνος ἀπεφαίνοντο γνώμην ὅτι τὸ γεγονὸς οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ προσάψῃ κηλῖδα εἰς τὸν ἐγνωσμένον ἁγνὸν βίον τοῦ Μιαούλη, ἀφοῦ οὐδὲν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ στοιχεῖον ἐμπαθείας ἢ φιλοδοξίας ἰδιοτελοῦς. Ὁ ἴδιος δὲ Μιαούλης, καθ' ἃ εἶπεν αὐτὸς βραδύτερον εἰς τὸν Σ. Τρικούπην, ἐθεώρει τὸ ἔργον αὐτοῦ προϊὸν ἐξάψεως ὑπερτάτης καὶ ἐλυπεῖτο ὅτι ἐκείνην τὴν στιγμὴν δὲν εὑρέθη τις παρ' αὐτῷ ἀνὴρ τῆς περιωπῆς Τρικούπη ἢ Μαυροκορδάτου, ἵνα κρατήσῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τὸ καταστρεπτικὸν οὐδεμίαν ἔτ[...] λύσιν εἰς τὴν ὑφισταμένην ἐκ τῶν [...]λίων ἐρίδων καὶ διαιρέσεων μεγάλην κρίσιν. Τὰ μίση μεταξὺ τῶν δύο μερίδων ἐξηκολούθουν σφοδρότερα, ἐξεδηλώθησαν δὲ καὶ συμπτώματα ἐπαναστατικὰ καὶ ἐν Μάνῃ (ὅπου [...]ρότερον ἐν Λαμίᾳ ὑπὸ τὸν Καρατάσσον· ἀλλ' οὗτος ταχέως καταβληθεὶς ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν δυνάμεων εὗρε τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἐν τῇ εἰς Τουρκίαν φυγῇ). Ὁ Κυβερνήτης, θεωρῶν ὅτι τὰ ἐν Μάνῃ συμπτώματα τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν ἔργον τῶν ἐν Ὕδρᾳ [...] πολλοὺς ἐκεῖ ἐπιφανεῖς Μανιάτας ὡς ὑπόπτους καὶ ὡς [...] συνελήφθη [...] τότε καὶ ὁ γηραιὸς ἡρωικὸς πρώην ἄρχων τῆς Μάνης Πετρόμπεης, ἀρχηγὸς ἐνδόξου οἰκογενείας, ὁλόκληρον ἑκατόμβην ἀνδρῶν θυσιασάσης εἰς τὸν ἀγῶνα. Ὁ Πετρόμπεης εἶχεν ἀπέλθει ἀπὸ Ναυπλίου εἰς τὴν Μάνην ἵνα εἰρηνεύσῃ τὸν τόπον, ἀλλ' ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Κυβερνήτου πράξας τοῦτο συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τούτου ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Κ. Κανάρη ναυλοχοῦντος ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Λακωνίας καὶ Μεσσηνίας καὶ ἐπέμφθη εἰς Ναύπλιον, ὅπου ἐτέθη εἰς αὐστηρὰν φυλακήν. Μάτην ἐγένοντο διάφοροι μετά τινα καὶ μεσιτεῖαι πρὸς ἀποφυλάκισιν αὐτοῦ. Τότε δὲ ὁ Ρῶσος ναύαρχος Ρικόρδος εὑρεθεὶς ἐν

Μάνη παρεκλήθη συγκινητικώτατα ὑπὸ τῆς σεβασμίας μητρὸς τοῦ Πέτρου, τῆς Ἑκάβης τῆς Πελοποννήσου, ἵνα ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀποφυλακίσεως τοῦ υἱοῦ της, καὶ ἐλθὼν εἰς Ναύπλιον εἰργάσθη πολὺ παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Τοῦτο

Ἡ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτου Καποδίστρια (Κατὰ σύγχρονον σκαρίφημα)

βλέποντες οἱ δύο νεαροὶ Μαυρομιχάλαι, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μπέη Κωνσταντῖνος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος, προέβησαν εἰς τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου τῇ εἰκοστῇ ἑβδόμῃ Σεπτεμβρίου, τελεσθέντα κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ καθ' ἣν στιγμὴν εἰσήρχετο ὁ ἀνὴρ εἰς τὸν ναόν. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος ἐφονεύθη αὐθημερὸν ἐν τῇ φυγῇ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Κυβερνήτου, ὁ δὲ Γεώργιος, καταφυγὼν εἰς τὴν γαλλικὴν πρεσβείαν καὶ παραδοθεὶς ὑπὸ ταύτης, ἐδικάσθη ὑπὸ στρατοδικείου καὶ καταδικασθεὶς εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν ἐθανατώθη διὰ τυφεκισμοῦ.

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἡ Γερουσία προέβη εἰς σύστασιν προσωρινῆς τριπλῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ἀπαρτιζομένης ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἀποθανόντος Καποδιστρίου Αὐγουστίνου, τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Ἰ. Κωλέττη, ἀλλ' ἡ τῆς τριανδρίας ταύτης κυβέρνησις ταχέως διελύθη ἕνεκεν ἐλλείψεως ὁμοφωνίας μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ἀνδρῶν. Ὁ Κωλέττης ἀντιπροσωπεύων μεγάλην μερίδα Ρουμελιωτῶν, οἵτινες δεν διέκειντο εὐμενῶς πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Καποδιστρίου, ἀπεχώρησε τῆς ἀρχῆς, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ εἰς πλήρη περιῆλθε διάστασιν καὶ πρὸς τοὺς τέως συνάρχοντας, ἔχων ὑπ' ἑαυτὸν πάντας τοὺς Ρουμελιώτας πολεμιστάς. Καὶ ἔμελλε ἤδη τότε να ἐκραγῇ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ Πελοποννησίων καὶ Ρουμελιωτῶν, ἀλλ' ὁ κατα τον χρόνον ἐκεῖνον διὰ Ναυπλίου εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος πρὸς διευθέτησιν ἀκριβῶς τοῦ περὶ τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ζητήματος μεταβαίνων Στρατφόρδος Κάννιγγ, μεσολαβήσας ἐνήργησε τὴν ἀναιμωτὶ εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδα (εἰς Περαχώραν) ἀπο-

Ἀρ. 262

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

Η ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Μὲ βαθεῖαν λύπην καὶ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς κοινοποιεῖ ἡ Γερουσία πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὴν θλιβερὰν εἴδησιν ὅτι ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ Ἰωάννης Α. Καποδίστριας δὲν ὑπάρχει πλέον εἰς τὴν ζωήν. Σήμερον τὸ πρωῒ πρὸς τὴν 6 ὥραν ἐνῷ ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης εἰσήρχετο εἰς τὴν Ἱερὰν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν ἐθνοκαταράτων καὶ πατροκτόνων Κωνστ. Μαυρομιχάλη καὶ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἔγινεν εὐθὺς παρανάλωμα τῆς δικαίας ἀγανακτήσεως τοῦ λαοῦ. Τοῦτο τὸ τρομερὸν καὶ ἀνέλπιστον συμβὰν, τὸ ὁποῖον δικαίως ῥίπτει τὴν Γερουσίαν μετὰ τῶν συμπολιτῶν της Ἑλλήνων εἰς βαθεῖαν θλίψιν, βιάζει σήμερον αὐτὴν νὰ λάβῃ πρόχειρα μέτρα πρὸς συντήρησιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας, καὶ πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς κυβερνήσεως τῶν πραγμάτων νὰ συστήσῃ μίαν Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν προσωρινῶς ἐκ τριῶν μελῶν, σύμφωνα μὲ τὸν § Η΄ τοῦ ὑπ' ἀρ. Β Ψηφίσματος τῆς ἐν Ἄργει Δ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Μέλη αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς ὠνόμασε κατὰ τὸ ἐκδιδόμενον σήμερον Ψήφισμα τοὺς Κυρίους Αὐγουστῖνον Α. Καποδίστριαν, Θεόδωρον Κωλοκοτρώνην, καὶ Ἰωάννην Κωλέττην, καὶ διὰ εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἔθνους πρὸς τὸν ἀοίδιμον Ἀρχηγόν του, Πρόεδρον αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς, τὸν ἀδελφόν του Κύριον Αὐγουστῖνον Α. Καποδίστριαν. Ἡ Γερουσία χωρὶς ἀναβολῆς θέλει δώσει τὰ καθήκοντα αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ Γερουσία προσκαλεῖ ὅλους τοὺς πολίτας νὰ δείξωσι διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος διὰ τὴν κοινὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν πρὸς τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν, ἥτις σήμερον διορίζεται, τὴν ἀφοσίωσίν των, τὴν εὐπείθειαν καὶ ὑπακοήν των, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν φρόνησιν ὅλων ἐν γένει τῶν πολιτῶν κρέμαται κατ' αὐτὴν τὴν τρομερωτάτην περίστασιν ἡ κοινὴ ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια τῆς πατρίδος ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς.

Ἐν Ναυπλίῳ, τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831.

Ὁ Πρόεδρος

Δ ΤΖΑΜΑΔΟΣ.

Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Γραμματέως, ὁ Συγγραμματεὺς

Α ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ.

Η ΕΝΤΥΠΟΣ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΔΙ' ΗΣ Η ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΑΝΗΓΓΕΙΛΕ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

(Σελ. 216)

χώρησιν τῶν Ρουμελιωτῶν. Ἐν Περαχώρᾳ συνέρρευσαν νῦν οἱ πανταχόθεν πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀντιπολιτευόμενοι καὶ πολλοὶ νέοι πολιτευταὶ καὶ ἵδρυσαν νέαν κυβέρνησιν ρουμελιωτικήν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κωλέττου, παρ' ᾧ ὡς γραμματεὺς εἰργάζετο νῦν ὁ λόγιος Δ. Χρηστίδης· εἰς τὸ γραφεῖον δὲ τούτου προσηρτήθη καὶ ὁ τότε ἐξ Εὐρώπης ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα νεαρὸς φαναριώτης Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς. Ταχέως ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς καὶ τῶν ὁπλιτῶν, οἵτινες πανταχόθεν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος προσήχοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κωλέττου ἵνα ἀγωνισθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τούτου, τὴν σημαίαν τῶν συνταγματικῶν, διότι τοιαύτην ὀνομασίαν προσέδοσαν οἱ περὶ τὸν Κωλέττην εἰς τὸ κόμμα αὐτῶν ὡς κόμμα συνταγματικὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μοναρχίζουσαν μερίδα τὴν περὶ τὸν Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν καὶ Θ. Κολοκοτρώνην. Ὁ Κωλέττης λαβὼν ἀπόφασιν νῦν νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ἐβράδυνεν ἐπὶ μικρὸν ἕνεκεν ἀπορίας χρημάτων, διότι οἱ ἀπὸ πολλοῦ μισθοδοσίας στερούμενοι ὁπλῖται αὐτοῦ ἠπείλουν ἐξέγερσιν διὰ τὴν καθυστέρησιν τῶν μισθῶν αὐτῶν· πρὸς τὸν ἐν ἀμηχανίᾳ διατελοῦντα Κωλέττην προσῆλθε τότε βοηθὸς ὁ ἀπὸ τῆς περιηγήσεως τῶν νήσων ἐπιστρέφων γερμανὸς φιλέλλην Κάρολος Θείρσιος. Ὁ λόγιος οὗτος ἐπεσκέψατο κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὴν Ἑλλάδα, οὐχὶ μετ' ἐντολῆς ἐπισήμου τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ τῆς Βαυαρικῆς, ἀλλ' ἁπλῶς χάριν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν καὶ πρὸς τούτῳ τῷ σκοπῷ κομίζων ἐπιστολὰς ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου πρὸς τὸν Καποδίστριαν, ὅταν ἔτι ἔζη οὗτος, μετέβη εἰς τὰς νήσους.

Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς

Πανταχοῦ ὅπου ἐνεφανίσθη ὁ Θείρσιος, νομιζόμενος οὐχ ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς διδάσκαλος τοῦ βασιλόπαιδος Ὄθωνος, οὗ ἡ ὑποψηφιότης εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον εἶχε διαλαληθῆ ἤδη ἐν Ἑλλάδι, ἐτύγχανε μεγάλου σεβασμοῦ παρὰ τοῦ λαοῦ, ἐρωτώμενος πανταχοῦ «πότε ἔρχεται ὁ αὐθέντης» καὶ λαμβάνων τὴν βεβαίωσιν τῶν πρὸς τὸν Λουδοβῖκον καὶ Ὄθωνα αἰσθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἐνισχύων τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον διὰ τὴν περὶ τοῦ υἱοῦ του ἀπόφασιν. Ἀκούων δὲ νῦν ὅτε ἐπέστρεψεν ἀπὸ τῶν νήσων τὰ περὶ τῆς ἐπικειμένης στρατείας τῶν ἐν Περαχώρᾳ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον, ἔσπευσεν ἐνταῦθα ἵνα κωλύσῃ εἰ δυνατὸν τὴν στρατείαν ταύτην. Ὁ Κωλέττης ἐδέχθη τιμητικῶς τὸν ἐπιφανῆ Γερμανὸν γιγνώσκων ὅτι οὗτος εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ χρήματα, καὶ δανεισάμενος ἀρκετὰ παρ' αὐτοῦ ἐπήρκεσε προσωρινῶς πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ.

Ἄλλως πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἐνέργειαι τοῦ Θειρσίου παρὰ τῷ Κωλέττῃ καὶ αἱ προσπάθειαι πρὸς τὴν εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῶν ἐρίδων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀπέτυχεν. Ἐπείσθη τέλος καὶ ὁ Θείρσιος ὅτι καὶ τὸ δίκαιον ἦτο μᾶλλον πρὸς τὸ μέρος τῶν συνταγματικῶν. Οὕτως ἤρξατο νῦν ἡ ἐκστρατεία τῶν Ρουμελιωτῶν ἐπὶ τὴν Πελοππόννησον· ραγδαίως κατῆλθεν ὁ ρουμελιωτικὸς στρατὸς εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ καταβαλὼν ἐνταῦθα τὸν ἀντιταχθέντα αὐτῷ ἀσθενῆ κυβερνητικὸν στρατὸν ἐπῆλθεν ἐναντίον τοῦ Ναυπλίου. Ἔμελλε δὲ νῦν πρὸ τῆς πόλεως ταύτης νὰ συγκροτηθῇ μεγάλη αἱματηρὰ μάχη, ὁπότε ὁ Θείρσιος προβὰς εἰς τὸ μεταίχμιον τῶν δύο ἀντιπάλων στρατῶν παρήνεσε τοὺς μαχητὰς ν' ἀποστῶσι τῆς ἀδελφοκτόνου πάλης, ἀναμιμνήσκων πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ λεχθὲν πάλαι ὑπὸ Ρωμαίου αὐτοκράτορος «τοὺς Ἕλληνας ἀπομεμαθηκέναι τὴν ἐλευθερίαν». Ἡ ἐμφάνισις τοῦ γηραιοῦ Γερμανοῦ φιλέλληνος ἐνέπλησεν ἐνθουσιασμοῦ ἀμφότερα τὰ στρατόπεδα καὶ ἀπεφασίσθη νῦν νὰ λυθῇ εἰρηνικῶς ἡ ἔρις παραιτουμένης τῆς κυβερνήσεως τῆς τριανδρίας. Τὴν ἰδίαν νύκτα ὁ Αὐγουστῖνος ἀπῆλθεν ἀπὸ τοῦ Ναυπλίου, φέρων καὶ τὴν σορὸν τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ἀπεχώρησεν εἰς Κέρκυραν. Ἱδρύθη δὲ νέα κυβέρνησις πολυμελής, ἧς μετεῖχε καὶ ὁ Κωλέττης. Ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἐπῆλθεν ὁριστικὴ εἰρήνη. Τὰ ρουμελιωτικὰ στρατεύματα διεχύθησαν νῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὡς εἰς ἐχθρικὴν χώραν, φέροντα καταστροφὴν καὶ ἁρπαγὰς καὶ πνέοντα τρόμον τοῖς κατοίκοις ὑπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὴν σημαίαν τοῦ συντάγματος. Καὶ τὸ σύνταγμα κατέστη, ὡς λέγει ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, *σύσσημον*. Τελεία ἀναρχία ὑπῆρξεν νῦν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐκτὸς τῶν χωρῶν ἐκείνων ὅπου ἐπεκράτει ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τῆς σημαίας τῶν Φιλικῶν (τοῦ Φοίνικος). Πάντως ἡ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐξουσία ἐστερεῖτο τυπικῆς νομιμότητος, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἦτο πατρικὴ καὶ εὐεργετικὴ εἰς τὸν λαόν. Τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν διέλυσε βιαίως αὐτὸς ὁ λεγόμενος στρατὸς διὰ τὴν καθυστέρησιν τῶν μισθῶν. Ἡ δὲ λεγομένη γερουσία ἵνα ἔχῃ ἀσφάλειαν τινά, καταλιποῦσα τὸ Ναύπλιον κατέφυγεν εἰς τὸ Ἄστρος, ὅπως διατελῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ρωσικῆς ναυτικῆς μοίρας τοῦ Ρικόρδου.

Κάρολος Θείρσιος

Εἰς τὴν οὕτω εἰς τὸ ἔπακρον ἐξικνουμένην ἀναρχίαν ἔθηκε τέρμα ἡ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1832 ἀφικνουμένη ἀγγελία περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ὄθωνος ὡς βασιλέως καὶ περὶ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τοῦ Μαΐου καὶ ἡ μετ' ὀλίγον διὰ τοῦ Ναυπλίου διάβασις τοῦ Στρατφόρδου Κάννιγγ, ἐπιστρέφοντος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ ἀνεκοίνωσε τὴν Πύλῃ τὰ ἐν Λονδίνῳ ἀποφασισθέντα. Ἡ χαρὰ καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἰδίως ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Ὄθωνος ἐπήνεγκον τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν διαμαχομένων

μερίδων καὶ τὴν εὐταξίαν ἐν τῇ κυβερνήσει, ἐστάλη δὲ τότε εἰς Μόναχον τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν Νότην Μπότσαρην διὰ τὴν Ρούμελην, Α. Μιαούλην διὰ τὰς νήσους καὶ Δ. Πλαπούταν διὰ τὴν Πελοπόννησον, τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη μὴ ἐπιτρέψαντος εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Γενναῖον Κολοκοτρώνην νὰ μετάσχῃ. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀφιχθεῖσα εἰς Μόναχον κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου μεγαλοπρεποῦς ἔτυχεν ὑποδοχῆς καὶ μεγάλων τιμῶν ἐκ μέρους τῆς τε βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ λαοῦ σύμπαντος. Μεγάλαι ἑορταὶ ἐτελέσθησαν πρὸς τιμὴν αὐτῆς καὶ αἱ ἡμέραι τῆς ἐν Μονάχῳ διατριβῆς ὠνομάσθησαν ἡμέραι ἑλληνικαὶ καὶ ἡμέραι χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου ἀφοῦ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιτροπεία ὤμοσε πανηγυρικῶς τὸν ὅρκον τῆς πίστεως εἰς τὸν νεαρὸν βασιλέα, διωρίσθη δὲ τριμελὴς ἀντιβασιλεία καὶ ἐδόθησαν προκαταβολαί τινες τοῦ μεταξὺ τῶν τριῶν Δυνάμεων ἐγγυηθέντος δανείου, ἀνεχώρησεν ἀπὸ Μονάχου ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ πρίγκιπος Μαξιμιλιανοῦ διὰ τοῦ Τυρόλου εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἵνα ἀπὸ Βρινδησίου μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν ἀνεχώρησε καὶ ἡ ἐπιτροπεία μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας εἰς Τεργέστην, ἵνα ἐκεῖθεν διὰ πλοίων μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ βασιλέως, τῆς Κερκύρας προσδιορισθείσης ὡς τόπου τῆς μετὰ τοῦ βασιλέως συντυχίας. Μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιτροπείας ἐπεβιβάσθη εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ ναυλωθέντα πλοῖα ἐν Τεργέστῃ καὶ ὁ ἐκ 3500 ὁπλιτῶν συγκείμενος βαυαρικὸς στρατός, ὁ μέλλων νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν τοῦ νέου τακτικοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Πάπας Γρηγόριος ΙΣΤ'

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ διήρχοντο διὰ τῆς ἄνω καὶ μέσης Ἰταλίας τυγχάνοντες πανταχοῦ τιμῶν. Οὕτως ἀφίκοντο κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ἔτυχον θερμοτάτης ὑποδοχῆς καὶ ἐκ μέρους τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΣΤ', καὶ τὰς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς διῆλθον ἐν Ρώμῃ ἐκκλησιαζόμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγ. Πέτρου. Ἀπὸ τῆς Ρώμης μετὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων μετέβησαν Ὄθων καὶ Μαξιμιλιανὸς εἰς Νεάπολιν, φιλοξενηθέντες μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ ἡμέρας. Κατόπιν ἀφίκοντο ἐπὶ τοῦ λίαν εὐγενῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Φραγκίσκου παραχωρηθέντος ἀτμοπλοίου εἰς Βρινδήσιον, ἔνθα ὁ μὲν Μαξιμιλιανὸς ἀπεχαιρέτισε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὸν δὲ Ὄθωνα παρέλαβεν ἀγγλικὸν πολεμικόν, ἡ «Μήδεια», καὶ μετήγαγεν εἰς Κέρκυραν, ἔνθα ἀποβὰς ὁ βασιλεὺς ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἐνθουσιώδους ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος. Ἀφοῦ δὲ ὁ ἐνταῦθα ἀφικόμενος στρατὸς μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ ἐπιτροπείας ἡνώθη μετὰ τῆς συνοδείας τοῦ βασιλέως, ἤρξατο ὁ ἀπόπλους πρὸς τὰ ἑλληνικὰ παράλια, ἀφοῦ μετὰ τῆς φερούσης τὸν βασιλέα ἀγγλικῆς φρεγάτας ἡνώθη γαλλικὸν καὶ ρωσικὸν πολεμικόν. Περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου ταχυδρόμος ἀπὸ τῆς Πύλου ἐλθὼν εἰς τὸ Ναύπλιον ἤγγειλεν ὅτι ὁ βασιλικὸς στόλος ἐφάνη ἐν Πύλῳ. Τέλος δὲ τῇ 15ῃ Ἰανουαρίου ὁ στόλος οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἀργολικὸν κόλπον. Ἀλλ' ἐστάθη ἐπὶ δεκαήμερον ὅλον μακρὰν τοῦ Ναυπλίου, ἵνα ἀποβιβασθῇ πρῶτος ὁ στρατός. Τέλος τῇ 26 Ἰανουαρίου 1833 ἀπεβιβάσθη καὶ ὁ βασιλεὺς [illegible] τῆς Τίρυνθος εἰς τοὺς λεγομένους «Ἀποβάθρας Δαναοῦ», οἳ ἔκτοτε ὠνομάσθησαν «Ἀποβάθμοι Ὄθωνος». Ἐκεῖθεν δὲ ἡ βασιλικὴ συνοδεία, ἧς μετεῖχον πάντες οἱ ἐπίσημοι Ἕλληνες καὶ ξένοι, ἐν πρώτοις δὲ [illegible] ἵππον ἐλαιώνων μεγαλοπρεπῆ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, τῶν πέριξ λόφων κατεχομένων πάντων

ὑπὸ θεατῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων πανταχόθεν συρρευσάντων, προήλασεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἔνθα ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ ἐγένετο ἡ προσήκουσα δοξολογία, ἀφ' οὗ πρότερον ἀντηλλάγησαν λόγοι ἐπίσημοι τοῦ προεδρεύοντος τῆς συνόδου Κυρίλλου Κορινθίας καὶ τοῦ βασιλέως

Ὁ Ὄθων ἐν τῇ λέμβῳ δι' ἧς ἀπεβιβάσθη παρὰ τὴν Τίρυνθα

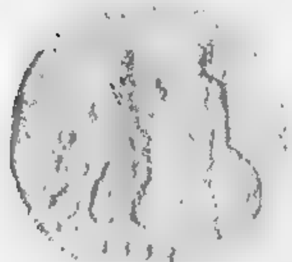
Ὄθωνος ἀντιφωνήσαντος γερμανιστὶ διὰ βραχέος λόγου, ἐν ᾧ ἐξῆρε τὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν σεβασμὸν καὶ ἀφοσίωσιν αὐτοῦ. Ἦλθον δὲ πρὸς τὸν βασιλέα ἐν τῇ λαμπρῶς ἐστολισμένῃ πύλῃ τῆς πόλεως καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὧν ὁ ἀρχηγὸς προσφωνῶν τῷ βασιλεῖ παρέδωκεν αὐτῷ τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως. Μικρὸν μετὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν ὁ βασιλεὺς ἀπεχώρησεν εἰς τὸ ἀγγλικὸν πλοῖον ὅπου ἦτο ἡ προσωρινὴ διαμονή. Ἡ δὲ ἀντιβασιλεία ἐξέδωκεν εὐθὺς προκήρυξιν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, ἀναμιμνήσκουσα ἐν πρώτοις τὰ ὅσα δεινὰ ἔπαθεν ἡ Ἑλλὰς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐν τῷ μακρῷ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνι αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν πολλῶν ἡρωικῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐπηγγέλλετο τὴν θεραπείαν τῶν κακῶν καὶ παρασκευὴν μέλλοντος εὐδαίμονος διὰ τῆς εἰς τὸ κοινὸν ἀφοσιώσεως πάντων καὶ συντόνου ἐργασίας πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων. Ἡ ἀντιβασιλεία ὑπισχνεῖτο ὅτι ἔμελλε νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν καὶ ἐνέργειαν πρὸς τὸν ἱερὸν τοῦτον σκοπὸν καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν συνδρομὴν πάντων ἐν τῇ πιστῇ καὶ νομιμόφρονι ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος· ἐν τῇ προκηρύξει ἐξῄρετο ἰδιαιτέρως ὁ σεβασμὸς τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ θέσμια αὐτῆς. Τὴν προκήρυξιν ὑπέγραψαν οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς κόμης Ἄρμανσβεργ, Γεώργιος Μάουρερ καὶ Κάρολος Ἄμπελ. Ἡ ἀντιβασιλεία δ᾽ αὕτη, ταῦτα προκηρύξασα πρὸς τὸν λαὸν ἤρξατο εὐθὺς τοῦ ἔργου αὐτῆς μετὰ πάσης δραστηριότητος.

Τῆς ἀντιβασιλείας τιμητικὸς πρόεδρος ἦτο ὁ κόμης Ἄρμανσβεργκ, αὐτὸς δὲ καὶ παρίστατο ὡς ἐκπροσωπῶν τὸ κράτος ἐξωτερικῶς τε καὶ ἐσωτερικῶς, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν τὰ μέλη αὐτῆς ἦσαν ἰσοβάθμια· ἐθεωροῦντο δὲ πάντως ὡς νόμιμοι ἀντιπρόσωποι τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, ὑφ' οὗ διωρίσθησαν καὶ ἀφ' οὗ ἐξηρτῶντο, διότι ὁ Λουδοβῖκος ἐθεωρεῖτο ὑπέρτατος ἄρχων τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ὡς πραγματικὸς κηδεμὼν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος μέχρι τῆς τούτου ἐνηλικιώσεως. Ἦτο δὲ ἡ ὑπερτάτη αὕτη ἀρχὴ ὡς καὶ ἡ τοῦ Λουδοβίκου μοναρχία ἀπόλυτος κατὰ τὰς ἐπικρατούσας τότε ἐν τῇ μοναρχικῇ Εὐρώπῃ, ἰδίως ἐν Ρωσίᾳ καὶ Πρωσίᾳ ἀρχάς, καὶ ἐγένοντο ἐμπιστευτικαὶ διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν τριῶν Δυνάμεων, προστατίδων καλουμένων περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐν Ἑλλάδι παρὰ τούτων ἱδρυομένης μοναρχίας. Ἀγγλία δὲ καὶ Γαλλία προέτεινον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἀρχαί τινες συνταγματικαὶ φιλελεύθεροι, ἀλλ' ὁ τσάρος Νικόλαος, ἐκπροσωπῶν τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τῆς μοναρχικῆς νομιμοφροσυνης, διὰ τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ κόμητος Νεσσελρόδε ἐκήρυξεν ἐμφαντικώτατα ὅτι ὡς μόνην ἀρχὴν καὶ πηγὴν παντὸς νόμου ἐν Ἑλλάδι ἀναγνωρίζει τὸν βασιλεα Ὄθωνα. Οὕτω καθιερώθη ἡ ἀπόλυτος μοναρχία ἐν Ἑλλάδι, μηδεμίαν ἀντίστασιν ἀντιταξασῶν τῶν λοιπῶν Δυναμεων. Πᾶσα λοιπὸν ἐξουσία νομοθετικη καὶ ὑπερτάτη δικαστικὴ συνεκεντρώθη ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ βασιλέως, προσωρινῶς δε, μέχρις ἐνηλικιώσεως τοῦ Ὄθωνος, ἐν ταῖς τῆς ἀντιβασιλείας ἧς τὰ διατάγματα ἦσαν ἢ νομοθετικὰ ἢ νομοτελεστικά. Ἡ οὕτω παντοδύναμος καθισταμένη ἀντιβασιλεία ἐποιήσατο χρῆσιν τῆς τοιαύτης ἐξουσίας αὐτῆς ἐν πολλοῖς ἐπωφελέστατα εἰς τὸ κράτος, διὰ τῶν νόμων δὲ αὐτῆς ἔλαβε τὸ κράτος μονιμωτέραν τινὰ ὀργάνωσιν ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις τῆς δημοσιας ὑπηρεσίας· ἤσκησε δὲ μέχρι τινὸς καὶ ἐξουσίαν συντακτικὴν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, καθορίσασα τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα.

Ἀπόβασις καὶ ὑποδοχὴ τοῦ Ὄθωνος

Ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τῆς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν διαχειριζομένης ἀντιβασιλείας ἐλειτούργει το ὑπουργικὸν συμβούλιον. Παρὰ τοῦτο δὲ ἱδρύθη καὶ τὸ συμβούλιον ἐπικρατείας, οὕτινος τὰ μέλη διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τῶν παρασχόντων μεγάλας ὑπηρεσίας ἐν τῷ ἀγῶνι· ἔργον δὲ τοῦ συμβουλίου τούτου ἦτο ἡ προπαρασκευὴ νόμων μετὰ ψήφου συμβουλευτικῆς. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν συμβουλίων πρόεδρος ἦτο αὐτὸς ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦτο οἱ διευθύνοντες τὰ συμβούλια ταῦτα ἐκαλοῦντο ἁπλῶς ἀντιπρόεδροι.

Μετάλλιον Ὄθωνος ὡς βασιλέως μὲ γερμανικὴν ἐπιγραφὴν (Πρίγκιψ τῆς Βαυαρίας, Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος)

Ὠργανώθη πρὸς τούτοις ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις, ἣ μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος εἶχε περιέλθει εἰς μεγάλην ἀποσύνθεσιν, τῆς μέχρι τότε ἀπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐξαρτήσεως καὶ διοικήσεως τῶν ἐκκλησιῶν δικαίῳ μόνον καὶ θεωρητικῶς ὑφισταμένης, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων καταλυθείσης. Αἱ κατὰ τόπους ἐκκλησίαι τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, τῆς δὲ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἡ ἐπίβλεψις καὶ διοίκησις περιωρίζετο ἁπλῶς εἰς ἀποστολὴν παραινετικῶν τοιναντοριχῶν ἐπιστολῶν, καὶ τοῦτο κατ' ἀπαίτησιν καὶ διαταγὴν τῆς Πύλης μόνον ἐγίνετο. Μὴ ὑφισταμένης δὲ ἐν ταῖς ἐπαναστατικαῖς χώραις κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἕκαστος τῶν ζώντων ἀρχιερέων καθίστατο αὐτοκέφαλος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, ὅπου δ' ἐχήρευον οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι οἱ ἱερεῖς αὐτοὶ καθίσταντο αὐτοκέφαλοι. Ἀτυχῶς δὲ μετὰ τῆς τοιαύτης ἀνωμάλου ἀπέναντι τῆς κυριάρχου Μεγάλης Ἐκκλησίας θέσεως συνεδέετο παρά τισι καὶ ἡ πεπλανημένη γνώμη ὅτι ἡ Ἑλλὰς κυρύξασα τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς πατριάρχην διατελοῦντα ὑπὸ τὸ κράτος καὶ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους σουλτάνου· ἀλλὰ τὴν πλημμελῆ ταύτην γνώμην ὀλίγοι ἦσαν οἱ πρεσβεύοντες· τοὐναντίον αἴσθημα ἀφοσιώσεως παρὰ τῷ λαῷ ἐπεκράτει πάντοτε πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Αἱ δὲ διάφοροι ἐθνικαὶ συνελεύσεις ἐξέφραζον τὴν εὐχὴν ἵνα μετὰ ταύτης κανονισθῶσιν ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ τὰ θέσμια τῆς ἐκκλησίας. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου· ἐπὶ τούτου δὲ συνεστάθη καὶ ἐπιτροπὴ κληρικῶν διοικητικὴ προσωρινῶς διοικοῦσα τὰ τῆς ἐκκλησίας, φροντίζουσα δὲ καὶ περὶ τῆς μετὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας συνεννοήσεως.

Ὅτε τὸ 1828, ἀρξαμένου τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατ' εἰσήγησιν μυστικὴν τῆς Πύλης ἔπεμψεν ἀρχιερεῖς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔτυχον μὲν οὗτοι εὐσεβάστου ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ Κυβερνήτου καὶ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ τῶν ἐπαρχιῶν ἃς ἐπεσκέψαντο, ἀλλὰ περὶ συνεννοήσεως οὐδένα ἠδύναντο νὰ ποιήσωνται λόγον ἀφοῦ ἡ ἐπίσημος ἀποστολὴ αὐτῶν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ νουθετήσωσι τὸν λαὸν εἰς ὑποταγὴν πρὸς τὴν Πύλην. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅταν ἀνέλαβε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἡ ἀντιβασιλεία. Ἐν τῇ τριπλῇ ταύτῃ ὑπερτάτῃ ἀρχῇ ἐν ᾗ ὁ κόμης Ἀρμανσβεργ ἦν οἱονεὶ πρόεδρος ἰσοτίμων ἀρχόντων, τὴν πραγματικὴν διοίκησιν εἰς τὰ τῆς νομοθεσίας εἶχεν ὁ καθηγητὴς Γεώργιος Maurer, ἀνὴρ νομικὸς καὶ θεολόγος, ἀκαταπόνητος δ' ἐν τῇ ἐργασίᾳ· καὶ ὁ Μάουρερ ὅπως πάντες οἱ συνετοὶ ἄνδρες ἐφρόνει ὅτι πάσης διοικητικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐκκλησίας ἔδει νὰ προηγηθῇ συνεννόησις πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν· ἀλλ' εἶτα μετέβαλε τὸ φρόνημα παραπλανηθεὶς ὑπὸ τοῦ χρέη γραμματέως ἐν τῇ προσωρινῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικητικῇ ἐπιτροπείᾳ ἐκτελοῦντος διαβοή-

τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θεοκλήτου Φαρμακίδου. Ὁ κληρικὸς οὗτος, ὡς ἀρχιμανδρίτης ἀνήκων εἰς τὸν κλῆρον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐθεωρεῖτο μὲν λόγιος καὶ θεολόγος, ἀλλὰ παιδεύσεως συστηματικῆς ἐστερεῖτο παντελῶς. Ὑπηρετήσας δὲ ὡς ἱερεὺς ἔν τισιν ἐκκλησίαις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐν Ρουμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ, καὶ ἕνεκα τῆς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ ἐν εὐρωπαικοῖς ὁμίλοις διατριβῆς, ὅτε φαίνεται ἠκροᾶτο διδαγμάτων τινων ἐν πανεπιστημίοις, οὐδεμίαν μὲν ἐκτήσατο παίδευσιν καὶ γνῶσιν θεολογικήν, παρεσύρθη δὲ εἰς δοξασίας προτεσταντικάς. Ἔχων δὲ λόγους ὡς φαίνεται καὶ προσωπικῆς ἔχθρας πρὸς τοὺς ἐν Κων/πόλει, ἐν Ἑλλάδι γενόμενος διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος ἐκήρυττε τὸ καινυφανὲς δόγμα ὅτι διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐλύετο πᾶς δεσμὸς πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ὅτι ἡ σύστασις ἰδίας ἐκκλησίας ἐν τῷ κράτει ἦτο δικαίωμα ἀπόλυτον τοῦ βασιλέως, ὅστις κατ' αὐτὸν ἦτο καὶ ὁ μόνος ὑπέρτατος καὶ νόμιμος ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας (κατὰ τὰ προτεσταντικὰ διδάγματα). Ὑπὸ τούτου λοιπὸν παραπειθόμενος ὁ Μάουρερ (προτεστάντης ὤν), ἔχων πρὸς τοῦτο συμφωνοῦντα καὶ τὰ μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τὰ μηδὲν γιγνώσκοντα περὶ κανονικοῦ δικαίου, προέβη εἰς ἵδρυσιν ἐκκλησίας ἀνεξαρτήτου, ἀνακηρυσσομένης τῆς ἀνεξαρτησίας ὑπὸ συνόδου δῆθεν ἀρχιερέων. Οἱ ἀρχιερεῖς οἱ ἀντιπροσωποῦντες τὴν συντακτικὴν σύνοδον τῆς ἐκκλησίας ἦσαν, ἐκτὸς τῶν ὀλίγων θρόνους μητροπολιτικοὺς ἢ ἐπισκοπικοὺς κατεχόντων κανονικῶν ἀρχιερέων κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ πανταχόθεν συνελθόντες ἐν Ναυπλίῳ φυγάδες ἐκ Τουρκίας ἀρχιερεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἡ οὕτω συνελθοῦσα σύνοδος δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ προβῇ εἰς τὸ ὑπαγορευόμενον αὐτῇ τόλμημα, ἂν μὴ ὁ ρηθεὶς Φαρμακίδης ἐμφανιζόμενος ἠπείλει καὶ ἐπιτακτικῶς ἀπῄτει εἰς τὰ κελεύσματα τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ἄμεσον καὶ ἀπόλυτον ὑποταγήν. Οὕτως ἱδρύθη ἐκκλησία τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἀνεξάρτητος πάσης ἄλλης ἐκκλησίας, ἔχουσα ἀνώτατον ἀρχηγὸν καὶ προστάτην τὸν βασιλέα, ἤτοι τὴν κυβέρνησιν, καὶ διοικουμένη ὅπως αἱ προτεσταντικαὶ ἐκκλησίαι ὑπὸ συνόδου διαρκοῦς πενταμελοῦς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀρχαιοτέρου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἱερωσύνης, ἐξαρτωμένη δὲ ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἔχοντος δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς πάσας τὰς διοικητικὰς αὐτῆς πράξεις, διοριζομένου ὅπως καὶ ἐν Ρωσίᾳ καὶ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου ἐν τῇ συνόδῳ, συνυπογράφοντος πάσας τὰς πράξεις τῆς συνόδου, οὐδεμιᾶς πράξεως ἐχούσης κῦρος ἄνευ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ. (Οἱ προβάντες εἰς τὸ τόλμημα τοῦτο τῆς καθολικῆς τῆς ἐκκλησίας ὑποδουλώσεως εἰς τὴν πολιτείαν ἐδικαιολόγησαν τὴν πρᾶξιν φέροντες τὸ παράδειγμα τῆς Ρωσίας, ἔνθα ἐπίτροπος βασιλικὸς μετεῖχεν εἰς τὰς συνόδους. Ἀλλ' ἐν Ρωσίᾳ ἐγένετο τοῦτο διότι δὲν ὑπῆρχεν ὑπουργεῖον ἐκκλησιαστικῶν· κατ' ἀκολουθίαν ἐκρίθη προσῆκον ἵνα διὰ τοῦ ἐπιτρόπου τῆς πολιτείας παρὰ τῇ συνόδῳ ὑπάρχῃ τις σύνδεσμος μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς πολιτείας, ἐνῷ ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχεν ὁ σύνδεσμος οὗτος διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν). Καὶ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοι-

Θεόκλητος Φαρμακίδης

κήσεως, ἐγκριθὲν καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων τοῦ 1843-44 καὶ 1863-64, ἔμελλε νὰ ἰσχύῃ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ὅτε τὰ πάντα ἀνετράπησαν ἔν τε τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ διοικητικῇ τάξει τοῦ κράτους.

Ἡ ἀντιβασιλεία διωργάνωσε καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους, διαιρέσασα αὐτὸ διοικητικῶς εἰς νομαρχίας (μετὰ νομαρχιακῶν συμβουλίων) καὶ εἰς δήμους (μετὰ δημοτικῶν συμβουλίων καὶ δημάρχου διοριζομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκ τῶν τριῶν ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκλεγομένων ὑποψηφίων). Μόνον δὲ τὰ νομαρχιακὰ καὶ ἐπαρχιακὰ συμβούλια ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὴν διαίρεσιν ταύτην διωργανώθη καὶ ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις, εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἑκάστου νομοῦ ἱδρυομένου ἑνὸς γυμνασίου, ἑλληνικοῦ δὲ σχολαρχείου εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις, καὶ δημοτικῶν σχολείων εἰς τοὺς δήμους. Καὶ ἡ μὲν γυμνασιακὴ παίδευσις ὡς καὶ ἡ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἐτελεῖτο δαπάναις τοῦ κράτους, ἡ δὲ δημοτικὴ δαπάναις τῶν δήμων βοηθοῦντος τοῦ δημοσίου ταμείου τοὺς πενεστέρους δήμους. Ὁ ταῦτα δὲ διοργανώσας Γ. Μάουρερ ἐβουλεύετο νὰ θέσῃ καὶ τὴν κορωνίδα εἰς τὰ τῆς παιδεύσεως δι' ἱδρύσεως ὑπερτάτου διδακτηρίου, Πανεπιστημίου δηλονότι, ὡς ἐκλήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· τὸ ὄνομα τοῦτο ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ πρὸ πολλοῦ παρὰ τοῖς λογίοις τῆς Εὐρώπης καθιερωμένον Universitas ***τῶν καθολικῶν ἐπιστημονικῶν διδακτηρίων*** (Universitas scientiarum). Εἶχε δὲ προβῆ ὁ Μάουρερ καὶ εἰς προπαρασκευαστικὰς τοῦ μεγάλου τούτου βουλεύματος ἐργασίας προσκαλῶν μεγάλους ἕλληνας καὶ εὐρωπαίους ἐπιστήμονας εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦτο διδακτήριον. Ἀλλὰ τὸ περὶ πανεπιστημίου βούλευμα τοῦ Μάουρερ καὶ τῆς ἀντιβασιλείας ἀπέτυχεν ἕνεκα τῆς ἀπροσδοκήτου εἰς Μόναχον ἀνακλήσεως τοῦ Μάουρερ.

Γεώργιος Μάουρερ

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κυριώτερα ἔργα τῆς ἀντιβασιλείας. Ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ἐφρόντισεν αὕτη διαρκούσης μάλιστα τῆς ἀρχῆς τοῦ Μάουρερ.

Ἡ ἀντιβασιλεία ἐφρόντισε καὶ περὶ ταχυτέρας καὶ τακτικῆς συγκοινωνίας τελουμένης δι' ἱστιοφόρων. Ταύτης τὸ κυριώτερον ἔργον ἀπετέλει ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία. Ἐφρόντισε δὲ ἡ ἀντιβασιλεία καὶ περὶ τῆς προαγωγῆς τῆς γεωργίας, ἱδρύσασα καὶ γεωργικὴν σχολὴν ἐν Τίρυνθι, καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων εἰς τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν ἀποβλεπόντων ἔργων σπουδαιότατον δ' ἔργον εἶναι, ἰδίως τοῦ ἀκαταπονήτου ἀνδρὸς οἷος ἦν ὁ Μάουρερ, ἡ σύνταξις τοῦ ἀστικοῦ κώδικος. Καθόλου δ' εἰπεῖν γονιμωτάτη ὑπῆρξεν ἡ ὅλη ἐργασία τῆς ἀντιβασιλείας, ἐργασία συστηματικῆς διοργανώσεως τοῦ κράτους ὡς πολιτείας εὐνομουμένης, στηριζομένης ἔτι θεσμῶν οὐ μόνον συμφώνων πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀπορρεόντων ἐκ τῶν ἀρίστων τότε θεωρουμένων περὶ διοικήσεως ἀρχῶν.

ΠΡΟΠΟΜΠΗ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚ ΜΟΝΑΧΟΥ ΑΝΑΧΩΡΗΣΙΝ ΤΟΥ ΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑ

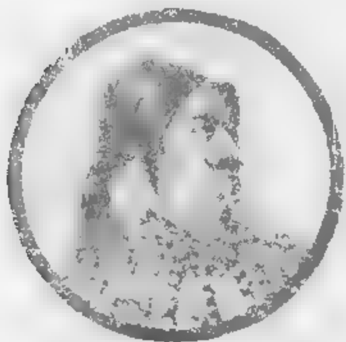
(Σ. σ. 219)

Περατοῦντες τὸ περὶ Ἀντιβασιλείας κεφάλαιον ἀνάγκη νὰ μνημονεύσωμεν δι' ὀλίγων καί τινος ἐπεισοδίου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, λίαν χαρακτηριστικοῦ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν μεταβατικὴν ἐκείνην περίοδον. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εἶναι ἡ περίφημος δίκη τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Ἐν τῇ τεταραγμένῃ ὑπὸ πολιτικῶν παθῶν ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ τῆς εἰρημένης περιόδου, τῆς διὰ τῆς Ἀντιβασιλείας εἰς ἔκτακτον καὶ πειθαρχοῦσαν πολιτειακὴν καὶ διοικητικὴν τάξιν ἀγομένης, ἦν ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπάρχωσι καί τινες ἀφορμαὶ δυσαρεσκειῶν ἐναντίον τοῦ νέου καθεστῶτος, ἰδίως ἐν ταῖς τῶν παλαιῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν τάξεσιν. Ἡ εὐνομίαν καὶ ἡσυχίαν διψῶσα μεγάλη μερὶς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ὑπὸ τὸ κράτος νόμων ἀσφαλῶν καὶ τάξεως διοικητικῆς σταθερᾶς καὶ νομίμου προθύμως ἐργαζομένη νὰ προαγάγῃ ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν ἑαυτῆς τε καὶ τοῦ κράτους, προθύμως ἔστεργε τὴν νέαν κατάστασιν· ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἄνδρες οἵτινες, διατελοῦντες νῦν ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς κυβερνήσεως, ἐπεθύμουν τὴν ἐν τῷ μέτρῳ [illegible] αὐτῶν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Οἱ τοιοῦτοι ἀνήκοντες πρὸ πάντων εἰς τὴν [illegible] Καποδιστριακὴν [illegible], τὴν ἐπιτηδεύουσαν ἄκραν ἀφοσίωσιν [illegible], ἰδίως ἐν τοῖς [illegible] τῆς ἐκκλησίας, μετὰ δυσαρεσκείας λίαν [illegible] τῆς Ἀντιβασιλείας ἐνεργηθέντας ἐναντίον τῶν θεσμίων τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐν τῇ ὀργανώσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως νεωτερισμούς. Οὔτε ἐπαναστάσεις καὶ ἀνατροπὰς οὔτε κατάλυσιν τῆς βασιλείας ἐπεζήτουν οὗτοι, ἀλλ' ἤθελον [illegible] ἡ ὡς ξενοκρατία θεωρουμένη ὑπ' αὐτῶν ἀρχὴ τῆς Ἀντιβασιλείας, ἀναλάβῃ δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς [illegible] τῆς [illegible] ἡλικίας κατὰ τὰ ὑπὸ τῆς Λονδίνου συνθήκης τοῦ 1832 [illegible] του σκοποῦ τὴν ἐπίτευξιν ἐπεζήτουν οἱ εἰρημένοι ἄνδρες οὐχὶ διὰ συνωμοσιῶν καὶ ἀνταρσιῶν, ἀλλὰ δι' ἀναφορᾶς [illegible] Νικόλαον. [illegible] γραφῶν διὰ τοιαύτην ἀναφορὰν κίνησις εἰς ἥν, ὡς φαίνεται, δὲν ἔμεινε ξένος καὶ ὁ ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, Κολλιόπουλος [illegible] ἀνάγκης τῆς ταχείας ἀναλήψεως τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ τερματισμοῦ τῆς πολυανθρώπου κυβερνήσεως, ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ ἀποτελουμένην πλειονότητα τῆς Ἀντιβασιλείας νὰ ὑποθέσῃ ὅτι εἶχεν ἀπέναντι αὐτῆς συνωμοσίαν [illegible] ὠργανωμένην καὶ νὰ προβῇ εὐθὺς εἰς ἐνέργειας [illegible]ληπτικὰς πρὸς ἄμυναν ἐναντίον τῶν συνωμοτούντων. Οἱ φόβοι τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ ἦσαν τοσούτῳ μᾶλλον δεδικαιολογημένοι ὅσον κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ δύο εἰρημένοι ἄν[illegible] ἐξετίθεντο καὶ εἰς [illegible] κίνδυνον παρασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν θιασωτῶν τοῦ [illegible] Ἄρμανσπεργ, [illegible] τοὺς δύο ἄνδρας [illegible] σεως τῆς ὅλης ἀρχῆς [illegible] Ἄρμανσπεργ, [illegible] πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν [illegible] τὸν Θ. Κολοκοτρώνην ὑπῆρχε [illegible]

Ἄρμανσπεργ

[illegible] σχετικὰ τῇ [illegible]. Καὶ δὲν ἀπεδείχθη μὲν σαφῶς οἱαδήποτε συνάφεια [illegible] ἐπιτιθεμένων συνωμοσιῶν, ἀλλ' ἐνοχλεῖς ὑπῆρχον ἱκαναὶ τοιαύτης συναφείας, [illegible] ἐγείρασαι τὴν ὀργὴν τῆς δυάδος τῶν ἀντιβασιλέων Μάουρερ καὶ Ἄβελ [illegible] Κολοκοτρώνη καὶ τῶν μετεχόντων [illegible]. Καὶ ὁ μὲν ἐκ μέρους τῶν θιασωτῶν τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ κίνδυνος ἀπεσοβήθη ταχέως, ἐκδιωχθέντων ἐκ τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἀντιβασιλείας θέσεων αὐτῶν τῶν στενῶς πρὸς τὸν κόμητα συνδεομένων ὑπαλλήλων· ἀλλ' ἐναντίον τῆς ὑποπτευομένης τοῦ Κολοκοτρώνη συνωμοσίας προέβη ἡ πλειονότης τῆς Ἀντιβασιλείας [illegible] ἔκτακτα μέτρα ἀμύνης. Ἐν πρώτοις ἐγένετο μεταρρύθμισις ὑπουργική, τοῦ μὲν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ Σ. Τρικούπη ἀντικατασταθέντος διὰ τοῦ Ἀ. Μαυροκορδάτου, γενομένου καὶ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, τοῦ δὲ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργοῦ Ι. Κωλέττη, [illegible] πάντοτε ἐχθροῦ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, μετατεθέντος εἰς τὸ σπουδαιότατον, τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργεῖον (τοῦ Μαυροκορδάτου ἀναλαβόντος τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργεῖον). Τούτων γενομένων, συνελήφθησαν ἐν Ναυπλίῳ τῇ 7 Σεπτεμβρίου (1833) οἱ [illegible] Θ. Κολοκοτρώνης, Δ. Πλαπούτας καὶ Θ. Γρίβας. Καὶ ὁ μὲν Θ. Κολοκοτρώνης [illegible], εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Ἰτς Καλέ, οἱ δ' ἕτεροι δύο ἐκρατήθησαν ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν. Ἀλλ' ἐκ τῶν συλληφθέντων μόνοι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Δ. Πλαπούτας [illegible] ἐν τῇ φυλακῇ καὶ μετὰ [illegible] παρεπέμφθησαν εἰς δίκην, τῶν λοιπῶν ἀπολυθέντων διὰ τῆς δοθείσης ὑπὸ αὐτῶν ἀμνηστίας, λόγῳ μὲν [illegible] τῶν προηγουμένων πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν, πράγματι δὲ διότι ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀντιβασιλείας ἤθελε νὰ χρησιμοποιήσῃ τινὰς τούτων ἐναντίον τῆς ἐν Μάνῃ ἐπαναστάσεως (ἴδε περαιτέρω). Ἐναντίον δὲ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Δ. Πλαπούτα [illegible] τῇ 16 Ἀπριλίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους (1834) κατηγορητήριον καταγγέλλον αὐτοὺς διότι «κατ' Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον τοῦ 1833, πρὸς παράλυσιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ προπαρασκευὴν ἐμφυλίου πολέμου, παρεκίνησαν [illegible] διαφόρους ἀρχιληστὰς καὶ διότι διὰ τῶν ἐν διαφόροις [illegible] τῆς Πελοποννήσου γνωστῶν φίλων αὐτῶν *ἐπροσπάθησαν νὰ καταφέρουν* εἰς ἐμφύλιον πόλεμον τοὺς ὑπηκόους τῆς Α.Μ. καὶ προδίδοντες τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν ὑπέγραψαν καὶ παρεκίνησαν [illegible] σκοπῷ καταργήσεως τῆς [illegible] καταργήσεως τοῦ καθεστῶτος πολιτεύματος».

Θεόδωρος [illegible]

Δ. Πλαπούτας

Μετὰ [illegible] τοῖς κατηγορουμένοις [illegible] ἐγκληματικοῦ [illegible] ὡς ἐκαλεῖτο τότε, [illegible] Πολυζωΐδου, διεξήχθη δὲ χωρὶς μηδεμία νὰ [illegible] ἀποδιδομένων ἐγκλημάτων, ἐφρόντισαν δὲ οἱ δύο ἀντιβασιλεῖς [illegible] μηδεμία γένηται διαρκούσης τῆς δίκης μνεία τῆς ἀποδιδομένης τοῖς περὶ τὸν Ἄρμανσπεργ συνωμοσίας, ἵνα μὴ ἐκτεθῇ οὕτως ἡ τῆς ὅλης Ἀντιβασιλείας [illegible]

Καὶ τὰ μὲν ἐναντίον τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη κατηγορούμενα ἀπεδείχθησαν ὡς ἁπλαῖ διαδόσεις, ἀφοῦ οὗτος ἐξήγησε καὶ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς βραχείας μετὰ τοῦ κόμητος Νεσσελρόδε ἀλληλογραφίας αὐτοῦ ὡς οὐδεμίαν ἐχούσης σχέσιν καὶ συνάφειαν πρὸς τὰ ἐναντίον αὐτοῦ ἐν τῇ προκειμένῃ προτάσει κατηγορούμενα. Ἡ δὲ κατὰ τοῦ Δ. Πλαπούτα μόνη ὁπωσοῦν σοβαρὰ μαρτυρία ἦτο ἡ ἔγγραφος μαρτυρία τοῦ Μπενιζέλου Ρούφου δοθεῖσα ἐνόρκως ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου Παλαιῶν Πατρῶν καὶ βεβαιοῦσα τὰ ἀνωτέρω περὶ Πλαπούτα λεχθέντα περὶ προτάσεως γενομένης ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Μπενιζέλον περὶ τῆς ἀμέσου ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἀναλήψεως τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς. Αὐτὸς δὲ ὁ νομάρχης Ἀρκαδίας ἥτις κατὰ τὴν καταγγελίαν ἦτο δῆθεν ἡ ἑστία τῶν τεκταινομένων ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν, Ἀναγνώστης Μοναρχίδης, ἀνὴρ πολιτευτὴς ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ ἀγῶνος, κατέθηκεν εἰς τὸ δικαστήριον ὅτι πάντα τὰ καταγγελλόμενα ἦσαν ἁπλαῖ διαδόσεις καὶ ὅτι αὐτὸς οὐδὲν ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐξετάσεως ἠδυνήθη νὰ ἀνακαλύψῃ. Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα τὸ δικαστήριον, ἤτοι ἡ πλειονοψηφία τῶν δικαστῶν, τοῦ προέδρου καὶ ἑνὸς ἄλλου τῶν δικαστῶν μειονοψηφισάντων, ἐκήρυξεν (25 Μαΐου 1834) ἀμφοτέρους τοὺς κατηγορουμένους ἐνόχους ἐγκλήματος ἐσχάτης προδοσίας καὶ κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, συστῆσαν ἅμα αὐτοὺς εἰς τὴν βασιλικὴν χάριν, ἥτις καὶ ἐδόθη εὐθύς, μεταβληθείσης τῆς θανατικῆς ποινῆς εἰς τὴν τῶν εἰκοσαετῶν δεσμῶν. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ψυχρῶς καὶ γενναίως ἀκούσας τὴν καταδίκην εἶπεν, ὡς λέγουσι, «Κύριε ἐλέησον· μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου». Μετὰ πάροδον ἔτους, ὅτε ὁ Βασιλεὺς ἀνέλαβε τὴν ἐξουσίαν ὡς ἐνῆλιξ, ἀπένειμεν εὐθὺς πλήρη ἀμνηστίαν εἰς τοὺς καταδίκους καὶ ἀποκατέστησεν αὐτοὺς εἰς τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ ἀξιώματα αὐτῶν. Οὕτως ἔληξεν ἡ ἐναντίον τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, κατ' οὐσίαν δὲ καὶ ἐναντίον τοῦ Ἄρμανσπεργ ἐνεργηθεῖσα δίκη, ἡ ἀπολήξασα εἰς τὴν νίκην τῆς ἐν τῇ Ἀντιβασιλείᾳ δυάδος τῶν Μάουρερ καὶ Ἄβελ καὶ εἰς τὴν λανθάνουσαν ἠθικὴν ἧτταν τοῦ Ἄρμανσπεργ, ἥτις ὅμως ταχέως μετετράπη εἰς νίκην ἕνεκα τῆς μικρὸν μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπελθούσης ἀνακλήσεως τῶν Μάουρερ καὶ Ἄβελ. Τῶν ἀντικαταστησάντων τὰ δύο ἀνακληθέντα μέλη τῆς Ἀντιβασιλείας ἀνδρῶν Κόβελ καὶ Γράινερ ὄντων πολλῷ ὑποδεεστέρων κατά τε τὴν παίδευσιν καὶ τὴν ἄλλην ἱκανότητα, ἡ ὅλη ἐξουσία περιῆλθε νῦν κατ' οὐσίαν εἰς τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ, γενόμενον ἀληθῶς κυβερνήτην τοῦ κράτους μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Βασιλέως.

Κόβελ

Οὕτως ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιόδῳ τῆς Ἀντιβασιλείας τὸ ἀξιόλογον καὶ δημιουργικόν, συντακτικόν, διοργανωτικὸν καὶ ἀναμορφωτικὸν ἔργον τοῦ Μάουρερ διεδέξατο κυβέρνησις τυπικὴ τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας. Ταύτης δὲ ἔργα ἔχοντα ὁπωσοῦν σπουδαιότητά τινα ἦσαν ἡ καταστολὴ τῶν ἐν Μάνῃ ἐπὶ τοῦ Μάουρερ ἤδη ἀρξαμένων ταραχῶν καὶ ἔπειτα ἡ μετάθεσις τῆς ἕδρας τῆς τοῦ κράτους κυβερνήσεως εἰς Ἀθήνας.

Αἰτία τῶν ἐν Μάνῃ ταραχῶν ἦτο, ὅπως ἐπὶ τοῦ Κυβερνήτου, οὕτω καὶ νῦν ἡ ὑπὸ τοῦ Μάουρερ ἐπιχειρηθεῖσα ἀφομοίωσις τῆς μέχρι νῦν ἰδιορρύθμου διοικήσεως τῆς χώρας πρὸς τὸ σύστημα τῆς τοῦ ὅλου κράτους διοικήσεως, νῦν μάλιστα ὡς πρὸς τὰ τῆς ἀπονομῆς τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ τότε ἰσχύοντος ἐν τῇ χώρᾳ ἔθους τῆς αὐτοδικίας καὶ διὰ τῆς εἰς συνήθεις κατοικίας μεταβολῆς τῶν πολλῶν εἰς ἐμφυλίους αἱματηροὺς ἀγῶνας χρησιμευόντων ἰδιωτικῶν πύργων. Ἀλλ' ὁ βαυαρικὸς στρατὸς ὁ πεμφθεὶς πρὸς καταστολὴν τῆς στάσεως, τοῦ Μάουρερ διατελοῦντος ἔτι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, περιπεσὼν ἕνεκεν ἀγνοίας τῶν τόπων εἰς ἐνέδραν ᾐχμαλωτίσθη ὁλόκληρος ὑπὸ μικρᾶς ἐνόπλου ὁμάδος Μανιατῶν. Ἀκριβῶς δὲ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔπεισε τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀντιβασιλείας πρὸ τῆς πτώσεως ἔτι τοῦ Μάουρερ νὰ ἀπολύσῃ τῶν φυλακῶν τοὺς συγχρόνως τῷ Κολοκοτρώνῃ καὶ Πλαπούτᾳ συλληφθέντας καὶ φυλακισθέντας στρατηγούς, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη Γενναίου, καθ' οὗ ὑπῆρχον αἱ βαρύτεραι κατηγορίαι, ἐξαιρουμένου καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τούτους, ἰδίως τὸν Θ. Γρίβαν, ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀλλ' ἡ Μάνη εἰρήνευσε μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μάουρερ διὰ τῆς παραχωρήσεως γενικῆς ἀμνηστίας ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μάουρερ καὶ Ἄβελ, ἰδίως δὲ διὰ τῆς συνετῆς πολιτείας τοῦ Βαυαροῦ ταγματάρχου Φέδερ, ὅστις κατώρθωσε νὰ συγκροτήσῃ καὶ λόχους ἐκ Μανιατῶν, δι' ὧν κατεβλήθησαν καὶ τὰ ἐκτὸς Μάνης ἐν Μεσσηνίᾳ ἰδίως ἐκραγέντα στασιαστικὰ κινήματα. Ταυτοχρόνως δὲ διὰ τῶν ἀποφυλακισθέντων [illegible] τῶν ὁπλαρχηγῶν (Κίτσου Τζαβέλλα, Μαμούρη, Καρατάσσου καὶ Ρούκη) κατεστάλησαν αἱ ἐνιαχοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐκραγεῖσαι ταραχαὶ καὶ τὸ [illegible] τος 1835 ἐν πλήρει γαλήνῃ καὶ εἰρήνῃ ἐσωτερικῇ ἐγένετο ἡ πρὸ τοῦ τέλους ἔτι τοῦ 1834 ἀρξαμένη εἰς Ἀθήνας μετάθεσις τῆς τοῦ βασιλείου ἕδρας.

Ὁ ταγματάρχης Φέδερ

Ἡ πόλις αὕτη, μετὰ τὴν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1827 κατόπιν πολυμήνου πολιορκίας ὑπὸ τοῦ Ρεσὶτ πασᾶ (Κιουταχῆ) ἅλωσιν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπανελθοῦσα ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Τούρκων δὲν ἀπηλλάγη τούτου οὐδὲ μετὰ τὴν περίφημον μάχην τῆς Πέτρας (12 Σεπτεμβρίου 1829), ὅτε [illegible] πᾶσα ἡ ἐντεῦθεν τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ Στερεὰ Ἑλλὰς πλὴν [illegible] ἐγένετο ἐντελῶς ἐλευθέρα. Καίτοι δὲ ἡ Λονδινία συνδιάσκεψις διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρ.) 1830 καθώρισε τὰ τοῦ νέου κράτους [illegible] ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἔμενεν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, τῆς κάτω πόλεως ἀπολαυούσης αὐτονομίας τινὸς κοινοτικῆς, τῶν χριστιανῶν διοικουμένων ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῆς δημογεροντίας, τῆς δὲ μικρᾶς ὡσαύτως τουρκικῆς κοινότητος ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῆς ἀρχηγῶν. Οὕτως εἶχον τὰ

πράγματι καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βασιλέως μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1833, ὅτε ὡς ἔκτακτος βασιλικὸς ἐπίτροπος δι' Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν ὁ Ἰάκωβος Ῥίζος Νερουλὸς μετά τινων λόχων βαυαρικῶν ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Χέρψτ. Τότε ἡ τουρκικὴ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἔτι διατελοῦσαν Εὔβοιαν. Μετ' ὀλίγον ἀφίκετο εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ νομάρχης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας διορισθεὶς Μιχαὴλ Σχινᾶς. Ταύτη δὲ ἐπηκολούθησεν (11 Μαΐου 1833) ἡ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Ἀντιβασιλείας ἐπίσκεψις.

Ὁ πρίγκιψ Μαξιμιλιανὸς τῆς Βαυαρίας

Ὁ Βασιλεὺς μετέβη εἰς Ἀθήνας κατὰ γῆν διὰ Μεγάρων καὶ Ἐλευσῖνος ὁμοῦ μετὰ τοῦ αὐταδέλφου πρίγκιπος διαδόχου τοῦ βαυαρικοῦ θρόνου Μαξιμιλιανοῦ. Οὗτος ἀφοῦ, καθὰ ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, συνώδευσε τῷ βασιλεῖ ἀδελφῷ ἀπὸ Μονάχου μέχρι Βρινδησίου, ἀπεχαιρέτισεν αὐτὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ· ἐπιστρέψας δ' ἐπὶ μικρὸν εἰς Γερμανίαν ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, ἵνα μετάσχῃ περίπλου τινὸς δι' ἀτμοπλοίου ἐκτελουμένου ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θαλάσσαις ἀπὸ Μεσσήνης μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκ ταύτης μέχρι Λισσαβῶνος. Ἐπεβίβασε λοιπὸν ὁ πρίγκιψ (ἐν Νεαπόλει) μετὰ 80 ἄλλων περιηγητῶν τοῦ νεαπολιτικοῦ ἀτμοπλοίου «Φραγκῖσκος Α'», αὐτοῦ ἐκείνου ἐφ' οὗ πρὸ πέντε μηνῶν εἶχε συμπλεύσει τῷ αὐταδέλφῳ βασιλεῖ Ὄθωνι ἀπὸ Νεαπόλεως εἰς Βρινδήσιον, ὅτε δὲ τὸ πλοῖον τοῦτο ἀφίκετο εἰς Πάτρας κατέλιπεν αὐτὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἵνα ἐπανεύρῃ αὐτὸ ἐν Ναυπλίῳ ἢ ἐν Πειραιεῖ, εἶτα ἐπεσκέφθη ἀπὸ Πατρῶν ὁρμώμενος πρῶτον τοὺς Δελφούς, εἶτα δὲ πάλιν διὰ Πατρῶν τὸν ὑπὸ τοῦ Θειρσίου ἤδη καὶ ἔτι πρότερον ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιτελείου τῆς γαλλικῆς εἰς Πελοπόννησον στρατείας τοῦ 1828 ἐρευνηθέντα χῶρον τῆς Ὀλυμπίας, ὁπόθεν κατὰ γῆν ἀφίκετο εἰς Ναύπλιον. Ἀφοῦ δὲ ἐποιήσατο τινὰς ἀρχαιολογικὰς ἐκδρομὰς ἐν Ἀργολίδι μετὰ τοῦ Ὄθωνος, ἤθελε νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας κατὰ γῆν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ καὶ ὁ βασιλεὺς Ὄθων συνώδευσε τῷ ἀδελφῷ ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἀντιβασιλείας, ἀφίκετο δὲ ἡ βασιλικὴ συνοδεία εἰς Ἀθήνας τῇ 11 Μαΐου. Καθ' ὁδόν, ἰδίως ἐν Μεγάροις καὶ ἐν Ἐλευσῖνι, πλήθη λαοῦ συνέρρεον εἰς τὴν ὁδὸν δι' ἧς διήρχετο ἡ συνοδεία, οἱ δὲ τῶν Ἀθηνῶν οἰκήτορες, ὅσοι δὲν ἔτρεχον μέχρι Δαφνίου ἵνα προϋπαντήσωσι τῷ Βασιλεῖ, κατελάμβανον τοὺς περὶ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως λόφους ἵνα ἐκ τούτων θεάσωνται τὰ τῆς εἰσόδου τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ, ἐν ᾗ εὑρίσκοντο καὶ ἡ κυρία Ἄρμανσπεργ καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῆς ἔφιπποι ἐλαύνουσαι, ὅπως ὁ Βασιλεὺς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς Ἀντιβασιλείας, πρὸς τὸ ἐκ τῶν ἐρειπίων νῦν ἀνορθούμενον κλεινὸν ἄστυ.

Ἐν Δαφνίῳ προϋπήντησαν τῇ βασιλικῇ συνοδείᾳ αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως ἡγουμένου τοῦ μητροπολίτου Ἀνθίμου, ἐνταῦθα δὲ προσεφώνησεν αὐτὸν ὁ νομάρχης. Μετ' ὀλιγοήμερον ἐν Ἀθήναις διατριβήν, καθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ πρίγκιψ Μαξιμιλιανὸς ἐποιήσαντο τινὰς ἐπισκέψεις τῶν ἀρχαίων μνημείων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ γερμανοῦ ἀρχαιολόγου Λουδοβίκου Ῥόςς, καταπλεύσαντος εἰς τὸν Πειραιᾶ τοῦ μνημονευθέντος νεαπολιτικοῦ ἀτμοπλοίου, ὁ μὲν πρίγκιψ Μαξιμιλιανὸς ἀπέπλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ δ' Ἀντιβασιλεῖς ἐπέστρεψαν κατὰ θάλασσαν εἰς Ναύπλιον, ὁ δὲ Βασιλεὺς Ὄθων ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τῆς εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ἀγγλικῆς πολεμικῆς φρεγάτας Μαδαγασκὰρ μετὰ τοῦ διοικητοῦ ταύτης Ἐδμόνδου Λάϊονς εἰς ἐπίσκεψιν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, θέλων νὰ συναντηθῇ μετά τινας ἡμέρας ἐν Σύρῳ πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἀ...

μέλλοντα νὰ μεταβῶσι αὐτόσε. Ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν αὐτῶν Βασιλεὺς καὶ Λάϊονς προὐχώρησαν μέχρι τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῇ 23 Μαΐου (1834) εἰσῆλθεν ἡ «Μαδαγασκάρη» εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπισημότητος. Τῇ ἐπαύριον ὁ Βασιλεὺς ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀκτὴν ὡς ἁπλοῦς ἐπιβάτης τοῦ πλοίου ἢ περιηγητής, ὅλως ἄγνωστος καὶ ἀγνώριστος.

Ἀλλὰ περιεργαζόμενος τὰ κατὰ τὴν παραλίαν ἐγνωρίσθη ὑπό τινων Ἑλλήνων καὶ ἡ ταχέως ἐν μέσῳ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ διαδοθεῖσα φήμη περὶ τῆς ἐν τῇ πόλει παρουσίας τοῦ Βασιλέως μεγάλην προκαλέσασα, λίαν φυσικήν, κίνησιν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς πόλεως, μέγαν μὲν παρήγαγεν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις σεβασμοῦ καὶ δοξολογίας ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ καὶ θορυβώδεις ἐπευφημίας καὶ ἄλλας ὡς εἰκὸς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν ἔτι ἐπισήμους σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν παρήγαγε καὶ δυσαρέσκειαν ἐν τοῖς ἐπισήμοις τουρκικοῖς πολιτικοῖς κύκλοις, καὶ ἀξιώσει τῆς Πύλης ἐπετιμήθη ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ὁ τελέσας τὴν δοξολογίαν μητροπολίτης Σεραφεὶμ καὶ ἐπαύθη τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀντιβασιλεία ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης εἰς πόλιν ὀθωμανικὴν ἐπισκέψεως τοῦ Βασιλέως σφόδρα ἐταράχθη. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὑπὸ καθόλου ἔποψιν ἐθεωρήθη ὡς ἁπλοῦν καὶ τυχαῖον ἐπεισόδιον, οὐδεμίαν κεκτημένον σημασίαν, καὶ οὐδεμίαν προὐκάλεσεν ἐπίσημον διαμαρτυρίαν ἐκ μέρους τῆς Πύλης.

Τὸ σχέδιον τῆς εἰς Σμύρνην ἐπισκέψεως συνελήφθη κατὰ τὸν πλοῦν ἐξαίφνης ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ ὑπὸ τοῦ Λάϊονς, ἵνα ὁ Βασιλεὺς συναντηθῇ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ μετὰ τοῦ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστρέφοντος ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μαξιμιλιανοῦ. Διὸ καὶ ἀνέμενεν αὐτὸν ἱκανὰς ἡμέρας ἐν Σμύρνῃ, μένων ἐν τῇ ἀγγλικῇ φρεγάτᾳ, μεταβαίνων δὲ εἰς δείπνους καὶ χοροὺς καὶ εἰς οἴκους ἀγγλικοὺς καὶ ἑλληνικούς, οὐδαμῶς δὲ κοινωνῶν πρὸς τουρκικὰς ἀρχάς. Τέλος τῇ 5 Ἰουνίου μετὰ τὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπάνοδον τοῦ πρίγκιπος Μαξιμιλιανοῦ ἔπλευσε μετὰ τούτου εἰς Σῦρον, ἣν ἐπεσκέψατο νῦν πρῶτον, ἐνθουσιωδεστάτης τυχὼν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων ὑποδοχῆς.

Ἀπὸ Σύρου ὁ μὲν Μαξιμιλιανὸς ἐξηκολούθησε τὸν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου «Φραγκῖσκος Α΄» πλοῦν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὅθεν ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν, ὁ δὲ Ὄθων ἐπανῆλθεν εἰς Ναύπλιον.

Τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν πρώτην ταύτην εἰς Ἀθήνας ἐπίσκεψιν ἐπεσκέψατο ὁ Βασιλεὺς τὸ δεύτερον τὴν πόλιν (κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1834), ἀφοῦ ἤδη ἐξεδόθη τὸ Διάταγμα τῆς αὐτόσε μεταθέσεως τῆς βασιλικῆς καθέδρας. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν δὲ ταύτην ἐγένοντο ἐνέργειαι πρὸς ἐκλογὴν καταλλήλου θέσεως πρὸς ἀνέγερσιν ἀνακτόρων μελλόντων νὰ ἀποτελέσωσι τὸ κυριώτερον κέντρον τῆς νέας πρωτευούσης. Μετὰ πολλὰς δὲ διακυμάνσεις περὶ τῆς καταλλήλου θέσεως (μεταξὺ τῆς νῦν πλατείας τῆς Ὁμονοίας, τῆς θέσεως τῆς Ἁγίας Μαρίνης παρὰ τὸ νῦν ἀστεροσκοπεῖον, καὶ αὐτῆς τῆς Ἀκροπόλεως κατά τινα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκου Γουλιέλμου Γ΄, θείου τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ἐκδηλωθεῖσαν ἐπιθυμίαν), ἐξελέγη ἡ θέσις ἐν ᾗ κεῖνται νῦν τὰ ἀνάκτορα, κτισθέντα ἔτη ὁλόκληρα μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας μετάθεσιν τῆς καθέδρας. Ἡ μετάθεσις αὕτη ἤρξατο πρὸ τοῦ τέλους ἔτι τοῦ 1834, τῷ δὲ ἑπομένῳ ἔτει (20 Μαΐου 1835) συμπληρωθείσης τῆς ὑπὸ τῆς Λονδινίας συμβάσεως τοῦ 1832 καθορισθείσης ἡλικίας τοῦ Βασιλέως (τοῦ 20οῦ δηλονότι ἔτους αὐτῆς) ἑωρτάσθησαν τὰ ἀνακλητήρια, ἤτοι ἡ ἑορτὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἀναλήψεως τῆς κυριάρχου βασιλικῆς ἐξουσίας.

Τὰ ἀνακλητήρια ἑωρτάσθησαν μετὰ πάσης δυνατῆς τῇ τότε Ἑλλάδι [illegible] πείας. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ἔτη δύο καὶ ἥμισυ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς Ἀντιβασιλείας ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους διατελέσας, ἐδαπάνησε κατ' ἰδίαν τὸν χρόνον [illegible]

Ο [illegible] τους κίονας τοῦ Ὀλυμπίου Διός

εἰς [illegible] μελέτας [illegible] εἰς τὰ ἀρχεῖα [illegible] καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἐπιμελείας ζητῶν νὰ μάθῃ πρὸ πάντων τὰ κατὰ τὴν [illegible] καὶ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν [illegible] ἐν ἀλλεπαλλήλοις [illegible] πάσας τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους [illegible] καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ [illegible] κατοχηθείσαν ἐν οἷς τὴν κυριωτάτην θέσιν εἶχεν ὁ [illegible] ἀρχαιολόγος Λ. Ρώσ [illegible] εἰς τὸ [illegible] τῆς ἱστορίας καὶ τῆς μυθολογίας ἰδιαιτέραν δόξαν [illegible] κτημένους τόπους, ἀνελθὼν πεζὸς πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς τὴν ὑπερτάτην κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ κατελθὼν ταύτης αὐθημερὸν ἐν διαστήματι 7 μόνον ὡρῶν [illegible] τῶν θαυμασμὸν τῶν ὁρώντων τὴν ἀκαταπόνητον ταύτην κίνησιν καὶ [illegible] αὐτοῦ. [illegible] ἀρτιώτατα καὶ εἰς τὰ τῆς κυβερνήσεως [illegible] ἀνέλαβε τὴν τοῦ κράτους διοίκησιν, ἐκδοὺς προκήρυξιν ἐν ᾗ [illegible] τοῖς ὑπηκόοις μετὰ πόσης ἀγάπης πρὸς τὸν λαὸν τὸν ἑλληνικὸν καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν τούτου εὐδαιμονίαν παρέστη ἐν μέσῳ αὐτοῦ, καταλιπὼν γονεῖς καὶ γενέθλιον τόπον καὶ πᾶν ὅ,τι εἶχε προσφιλές, ἵνα ἐκπληρώσῃ ὁλοψύχως τὰ πρὸς τὴν [illegible] αὐτὸν ὡς βασιλέα νέαν πατρίδα, καὶ τὴν ἀγαλλίασιν καὶ ἀγάπην μεθ' ὧν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀντή-

μειψε τὴν πρὸς τοῦτον ἀγάπην αὐτοῦ ἀπηρίθμει τὰ ἔκτοτε ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ θρόνου τελεσθέντα ἀγαθά, τονίζων ἅμα ὅτι μεθ' ὅλας τὰς εὐεργεσίας τὰς ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Ὑψίστου ἐπιδαψιλευθείσας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔμενον ἔτι ἀνοικταὶ πολυπληθεῖς πληγαὶ τῶν παρελθόντων χρόνων, καὶ ὅτι παρὰ πάσας τὰς ἔκτοτε τελεσθείσας προόδους «εἶχεν ἡ Ἑλλὰς ἀνάγκην ἀπείρων βελτιώσεων, ἄκρας ἐπιμελείας, ὑπομονῆς ἔναντι πολυειδῶν στερήσεων καὶ συντονωτάτης σπουδῆς», μέχρις οὗ ἐκλείψωσιν αἱ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας τὴν ὡραίαν γῆν τῆς Ἑλλάδος κατερημώσασαι ἀπαραδειγμάτιστοι συμφοραί. «Σταθερῶς θέλω διαμένει ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν, ἐξηκολούθει λέγουσα ἡ προκήρυξις· ἀμετατρέπτως θέλω ἔχει τὰ βλέμματά Μου ἐπάνω σας, εἰς τὸ καλόν σας καὶ τὴν εὐδαιμονίαν σας. Δὲν θέλει μὲ ἀπαυδήσει μηδὲ κόπος (1) μηδὲ δυσκολία καμμία· ἐν ὑμῖν θέλω ζῇ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν μόνον. Μακρὰν ἀπὸ σᾶς πᾶν πάθος, πᾶσα πρᾶξις αὐθαίρετος· μακρὰν πᾶσα διχόνοια· Ἕλληνες, ὁμονοεῖτε διὰ παντός.»

Ἰδιαιτέρως ἐτόνιζεν ἡ προκήρυξις τὸν μέγαν σεβασμὸν τοῦ Βασιλέως πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ περὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων αὐτοῦ ἐν τῇ θρησκείᾳ ταύτῃ. «Καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, ἐλέγετο ἐν τῇ προκηρύξει, θέλω ἀποδείξει τὸ πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν βαθὺ σέβας Μου, καὶ διὰ τοῦτο θέλω λάβει ὑπὲρ του θρόνου τῆς Ἑλλάδος, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀπογόνους Μου, ἰδιαιτέραν φροντίδα καὶ πρόνοιαν.» Ὁμοία ἐμφαντικὴ ὑπόσχεσις ἐδίδετο ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπιστήσῃ ὅλην τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας «διὰ νὰ εὕρωσι πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πατρίδα καὶ δόξαν». Μετὰ τὰς ἐπαγγελίας δὲ τὰς διδομένας καὶ περὶ προαγωγῆς τῆς βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας, περὶ τῆς θεραπείας τῶν ἐλλείψεων τῆς διοικήσεως καὶ τῆς «βελτιώσεως τῶν δημοσίων πόρων καὶ τῆς ταχίστης ἀποκαταστάσεως τῆς ἰσορροπίας τῶν εἰσοδημάτων καὶ ἐξόδων» καὶ περὶ «τῆς κατὰ τὰ ἐνόντα» δοθησομένης ἀμοιβῆς διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα θυσίας ἑνὸς ἑκάστου, ἐτελεύτα ἡ προκήρυξις λέγουσα·

«Ἕλληνες! Ἡ πρὸς ὑμᾶς ἐμπιστοσύνη, ἡ πρὸς ὑμᾶς ἀγάπη Μου, εἶναι ἀπεριόριστος· εἰς τὴν ἀγάπην, εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην ὑμῶν εὑρίσκω τὴν μεγίστην μου ἀγαλλίασιν. Τὸ ἔργον τῆς κυβερνήσεως εἶναι πολύπονον, τὸ αἰσθάνομαι. Ἕλληνες, δὲν πρέπει μηδὲ σεῖς νὰ παρασυρθῆτε ἀπὸ ὑπερβολὴν ἐλπίδων. Βαθμηδὸν καὶ κατὰ μικρὸν μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσητε εἰς τὸ τέρμα τῶν εὐχῶν σας, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ εὐχαὶ ἰδικαί Μου. Μὲ θάρρος ἀναλαμβάνω τὰ χρέη τὰ ὁποῖα ἡ χεὶρ τοῦ Ὑψίστου μ' ἐπέβαλε· μὲ τὴν θείαν ἀντίληψιν καὶ τὴν ὑμετέραν συνδρομὴν θέλω τὰ ἐκπληρώσει. Ἡ δόξα, ἡ εὐδαιμονία σας εἶναι ὁ μόνος Μου σκοπός· ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ θέλει εἶσθαι ἡ μεγίστη Μου ἀνταμοιβή.»

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ Ἄρμανσπεργ, προσφωνῶν τὸν Βασιλέα μετὰ πολλῆς εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ ἐκ μέρους τῆς Ἀντιβασιλείας, κατέθηκε τὴν μέχρι τοῦδε ἐξασκουμένην ἐξουσίαν καὶ παρέδωκεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ὡς ἔλεγε, τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως.

Ὁμοίως δὲ προσεφώνησε τὸν Βασιλέα ἐκ μέρους τοῦ ὑπουργείου καὶ ὁ τούτου ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν προεδρεύων Ἰ. Κωλέττης.

Τὰ ἀνακλητήρια τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἑωρτάσθησαν φαιδρῶς καὶ ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ οὐ μόνον ἐν τῇ νέᾳ πρωτευούσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους, μετὰ νέων ἐλπίδων καὶ πόθων ἀτενίζοντος νῦν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς

(1) Τὰ ἐν τῇ προκηρύξει γραμματικῶς κακῶς ἔχοντα ἦσαν ἔργον τοῦ τότε ἀρεοπαγίτου Μανούσου ἐκ τοῦ γερμανικοῦ πρωτοτύπου ἀδεξιώτατα μεταφράσαντος τὴν βασιλικὴν προκήρυξιν.

ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ ΕΙΣ ΝΑΥΠΛΙΟΝ (18 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1833)

(Ἔργον Λ. Βεσχαν)

(Σ

τὸν ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ θρόνου αὐτεξουσίως νῦν ἰθύνοντα τὰς τύχας αὐτοῦ νεαρὸν φέρελπιν ἡγεμόνα.

Μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἀναλήψεως τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ἔληγεν ὁριστικῶς ἡ περίοδος τῆς τριμεροῦς ἀντιβασιλείας ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τοῦ μέχρι νῦν προϊσταμένου τῆς τριαδικῆς ταύτης ἀρχῆς, τοῦ κόμητος δηλονότι Ἄρμανσπεργ, ἀνηγείρετο μετὰ νέας δυνάμεως καὶ αἴγλης. Νῦν ὑπέρτατος ἄρχων καὶ κυβερνήτης πραγματικὸς καθίστατο ὁ Βασιλεύς. Ἀλλ' ὑπὸ τὸν Βασιλέα ὑπῆρχε πάντοτε κυβέρνησις ἢ ὑπουργεῖον ἢ ὑπουργικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν ἐκείνου διεύθυνσιν καὶ ὑπεύθυνον πρὸς αὐτόν, κυβερνῶν τὰ τοῦ κράτους. Τῆς κυβερνήσεως δὲ ταύτης ἀρχηγὸς καθίστατο νῦν οὐχὶ ἁπλῶς ὡς πρωθυπουργὸς ἀλλ' ὡς ἀρχιγραμματεὺς ἢ ἐπὶ τὸ φραγκικώτερον *ἀρχικαγκελλάριος*, ἔχων ἴδιον γραφεῖον κυβερνητικόν, αὐτὸ δηλονότι τὸ βασιλικὸν κυβερνητικὸν γραφεῖον ἢ ὡς ἐκαλεῖτο *ἀνακτοβούλιον* κατὰ ἀνέλληνα εἰς τὸ ἑλληνικὸν μετάφρασιν τοῦ παρὰ Φράγκοις cabinet, καλούμενον δὲ καὶ *βουλευτήριον* (κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνόματος ἐκ τοῦ βουλεύεσθαι) μετ' ἰδιαιτέρων γραμματέων καὶ ἀποτελοῦν, ὥσπερ πρότερον ἡ Ἀντιβασιλεία, ἰδίαν τινὰ μεσάζουσαν κυβερνητικὴν ἐξουσίαν μεταξὺ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ *ὑπουργείου*· πᾶν διάταγμα τοῦ Βασιλέως ἵνα ἔχῃ ἰσχὺν καὶ κῦρος ἔδει νὰ φέρῃ καὶ τὴν τοῦ ἀρχιγραμματέως ὑπογραφήν, ἐνῷ ἔγγραφον ἐπίσημον ἢ διαταγή τις ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ ἀρχιγραμματέως προερχομένη ἠδύνατο νὰ μὴ φέρῃ τὴν τοῦ Βασιλέως. Τῆς τοιαύτης ἐκτάκτως ὑπερόχου ἐν τῇ κυβερνήσει θέσεως τοῦ Ἄρμανσπεργ (οἵαν οὐδ' οἱ προσηγορίαν ἀρχιγραμματέων, ἢ ὡς καλοῦνται, chanceliers de l'empire, Reichkanzler, φέροντες ἐν τοῖς μεγάλοις μοναρχικοῖς κράτεσιν, ἰδίως ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἐν Ρωσίᾳ, εἶτα δὲ καὶ ἐν τῷ Γερμανικῷ κράτει ἡγέται τῆς κυβερνήσεως ἔχουσιν, καὶ ὧν ἡ δικαιοδοσία ἐκτείνεται κυρίως εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς) αἰτία δὲν ἦτο ἡ ἔκτακτος πρὸς αὐτὸν εὐμένεια τοῦ Βασιλέως, ὅστις ἄλλως δὲν διέκειτο καὶ λίαν εὐμενῶς πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἡ παρὰ τῷ Βασιλεῖ ἰσχυρὰ ροπὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἰδίως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδου Πάλμερστον, ἐκτιμῶντος τὸν Ἄρμανσπεργ ὡς ἄνδρα φιλελευθέρων ἀρχῶν καὶ φρονημάτων, ὡς καὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι νεωστὶ ὡς πρέσβεως διορισθέντος πρώην πλοιάρχου(¹) τῆς «Μαδαγασκάρης» Λάϊονς τοῦ τοσοῦτον στενῶς συνδεδεμένου μετὰ τοῦ Βασιλέως ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ ἀπὸ Κερκύρας κατὰ τὸ 1833 εἰς Ναύπλιον πλοῦ αὐτοῦ. Ὅ τε Λάϊονς καὶ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας Δῶκινς ἦσαν λίαν στενῶς συνδεδεμένοι πρὸς τὸν Ἄρμανσπεργ καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ καὶ ἰσχυρῶς ὑπεστήριζόν τὸν ἄνδρα παρὰ τῇ κυβερνήσει αὐτοῦ. Ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας προσεδόκα κυβέρνησιν ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴν ὑπό τινα τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπιλέκτων πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὡς τοιοῦτοι δὲ ἐνεδείκνυντο πρὸ πάντων οἱ Ι. Κωλέττης, Α. Μαυροκορδᾶτος ἢ Σ. Τρικούπης. Οἱ περὶ τὸν Ἄρμανσπεργ, ἵνα ἀπαλλαγῇ πάσης ἐκ μέρους τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀντιδράσεως, τὸν μὲν Μαυροκορδᾶτον διετήρησαν ἐν τῇ ἐν Γερμανίᾳ παρὰ ταῖς αὐλαῖς Βερολίνου καὶ Μονάχου θέσει αὐτοῦ, ὅπως καὶ τὸν Σ. Τρικούπην ἐν Λονδίνῳ, τὸν δὲ ἐπιφοβώτερον Ι. Κωλέττην ἔπεμψαν ὡς πρε-

(¹) Τῆς πρὸς τὸν Ὄθωνα καὶ τὸν Ἄρμανσπεργ εὐνοίας τοῦ Πάλμερστον εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ τῷ 1833 ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς βουλῆς προθύμως παρασχεθεῖσα συναίνεσις εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἐγγύησιν τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων, ἐνῷ ἐν ταῖς γαλλικαῖς βουλαῖς μετὰ μακρὰς καὶ σφοδρὰς συζητήσεις καὶ ἐπομένως ἀντιρρήσεις ἐπετεύχθη τοῦτο. Ἐννοεῖται ὅτι ἐν Ρωσίᾳ οὐδὲν παρενεβλήθη κώλυμα τῆς ἐγγυήσεως δοθείσης δι' ἁπλοῦ ὑκαζίου τοῦ Τσάρου.

σθεντην εἰς Παρισίους. Οὐδεὶς τῶν ἐπιζώντων ἔτι μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, οἵτινες πάντες σχεδὸν γενόμενοι σύμβουλοι τῆς ἐπικρατείας [illegible] τὸν βίον εἰρηνικὸν καὶ ἀπράγμονα ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ, [illegible] κυβερνητικὴν ἀρχὴν παρενέβαλλε τὸ ἐλάχιστον πρόσκομμα εἰς τὴν [illegible] τοῦ ἀρχιγραμματέως. Εἷς δὲ τῶν ἐνδοξοτάτων τοῦ ἀγῶνος ἀνδρῶν, ὁ ναύαρχος Ἀνδρέας Μιαούλης, ἐτελεύτησε [illegible] μετὰ τὰ ἀνακλητήρια τοῦ Βασιλέως ἐν Ἀθήναις, ὅπου [illegible] μεταβῇ μετὰ τὴν αὐτόσε μετάθεσιν τῆς καθέδρας, κατατρυχόμενος ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ νόσου ἀνιάτου καὶ μὴ δυνηθεὶς διὰ τοῦτο να μετάσχῃ τῆς ἑορτῆς τῶν ἀνακλητηρίων, ἀλλὰ μεγάλα δείγματα εὐνοίας λαβὼν παρὰ τοῦ Βασιλέως αὐτοῦ ἐπισκεψαμένου αὐτὸν παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην καὶ περιβαλόντος αὐτὸν διὰ τῶν διασήμων τοῦ μεγαλοσταύρου τοῦ Σωτῆρος δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου (ἐτελεύτησεν ὁ Μιαούλης τῇ 11 Ἰουνίου 1835).

Ἀνάκτορα Ἀθηνῶν
(οἰκοδομηθέντα κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Βαυαροῦ Γκαίρτνερ)

Ἐπὶ τῆς ἀρχιγραμματείας τοῦ Ἄρμανσπεργ ἦλθον εἰς Ἀθήνας ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκος Α΄, θερμότατος ὡς μέγιστος τῶν φιλελλήνων τυχὼν ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, μῆνας ὁλοκλήρους διατρίψας ἐν Ἀθήναις καὶ εἰς πολλοὺς τόπους ἀρχαιολογικοὺς ποιησάμενος ἐκδρομὰς μετὰ τοῦ Ὄθωνος, παραστὰς δὲ καὶ εἰς τὴν λαμπρῶς τελεσθεῖσαν ἑορτὴν τῆς τρίτης ἐπετείου τῶν *Ἀποβατηρίων* τῆς 26 Ἰανουαρίου (καθ' ἣν ὁ Ὄθων ἀπέβη εἰς γῆν Ἑλληνικήν), ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν αὐθήμερον γενομένην τελετὴν τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τῆς οἰκοδομῆς τῶν ἀνακτόρων (1836)· μετέσχε μάλιστα βασιλικῶς ἀμφοτέρων τῶν ἑορτῶν.

Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐκ τῆς Ἑλλάδος τῇ 15 Μαρτίου 1836, ἀμέσως δὲ [illegible] ἀνεχώρησεν εἰς Γερμανίαν ὁ βασιλεὺς Ὄθων κατὰ προηγουμένην μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων συμφωνίαν. Ἀμφότεροι δὲ ἀπέπλευσαν ἐπὶ τοῦ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου [illegible] εἰς Ἑλλάδα πλοῦν αὐτοῦ τεθέντος ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ Μήδεια, ἐπιστρέψαντος εἰς Πειραιᾶ μετὰ τὴν εἰς Τεργέστην ἀπόβασιν τοῦ Λουδοβίκου. [illegible] Ὄθων [illegible] Μόναχον, ἔνθα ἔμεινεν ἐπί τινα χρόνον παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ, μετέβη εἰς Ὀλδεμβοῦργον, ἔνθα ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι αὐτοῦ μετὰ τῆς ὡραίας καὶ χαριεστάτης θυγατρὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς τοῦ Ὀλδεμβούργου Αὐγούστου Παύλου, συγγενοῦς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Ρωσίας, Μαρίας Φρειδερίκης Ἀμαλίας (ἀφοῦ ἕνεκα θρησκευτικοῦ κωλύματος ἐματαιώθη το μετὰ τῆς δευτεροτόκου θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Ὄλγας σχέδιον [illegible], τοῦ αὐτοκράτορος θέντος ὡς ὅρον ἀπόλυτον τοῦ συνοικεσίου τὴν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν μετάστασιν τοῦ βασιλέως). Ἡ νῦν βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος γενομένη Ἀμαλία ἦτο γυνὴ ἐκτάκτου πνεύματος, εὐφυΐας, βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας [illegible], μεγάλων ἰδεῶν καὶ βουλευμάτων καὶ εὐγενοῦς φιλοδοξίας. Γενομένη σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ταχέως [illegible] ἐνεκολπώθη τὴν ἰδέαν τῆς Ἑλλα-

δος καὶ ἐγένετο τελεία Ἑλληνὶς τήν τε διάνοιαν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ μάλιστα τὰς ἰδέας τὰς ἑλληνικάς, ἐνθουσιῶσα ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἰδέας καὶ εἰς ταύτην ἀφοσιωθεῖσα καὶ ταύτης γενομένη κῆρυξ καὶ ἀπόστολος, πιστὴ [illegible] καὶ σύντροφος ἐν πᾶσι τοῖς μεγάλοις βουλεύμασι τῷ Ὄθωνι γενομένη. Ἐλθοῦσα δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τούτου ἐνθουσιώδους ἔτυχεν ὑποδοχῆς θαυμαζομένη διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν χάριν αὐτῆς

Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ γάμου της μετὰ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος

Ἀλλ' ὁ Ὄθων ἐπιστρέφων εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν εἶχε σύμπλουν μόνον τὴν Ἀμαλίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν νέον πρωθυπουργὸν τοῦ κράτους Ἰγνάτιον Ρουδχάρδον. Ἡ πρὸ πολλοῦ ἐναντίον τῆς πανταρχίας τοῦ Ἄρμανσπεργ, μάλιστα δὲ ἐναντίον τῆς ἐν τούτῳ ἐκπροσωπουμένης ἀγγλικῆς πολιτικῆς ῥοπῆς, ὑφισταμένη ἀντίδρασις τῆς ρωσικῆς καὶ τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς, ἀδιαφόρου μενούσης τῆς [illegible] ἐπέτυχε τὴν διὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ συμβούλου τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Ὡς ἀντικαταστάτην δὲ εὗρε [illegible] οὐχί τινα ἐξ ἐπαγγέλματος πολιτικὸν ἢ διπλωμάτην ἄνδρα μᾶλλον ἢ ἧττον γνωστὸν καὶ [illegible], ἀλλ' [illegible] τερόν τινα ὑπάλληλον Βαυαρόν, [illegible] πόλεως, ἄνδρα δεδοκιμασμένης τιμιότητος καὶ φιλεργίας, ἀλλὰ [illegible] πολιτικά, ἀπόνηρον καὶ τῆς ὑψηλῆς πολιτικῆς τέχνης [illegible] τίμιος ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Παράδοξον δ' [illegible] τοῦ Ὄθωνος εἰσῆλθεν εἰς τὴν τούτου ὑπηρεσίαν [illegible] λαίου προσδιορίζοντος καὶ τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως ἐγίνωσκέ τι περὶ τῶν ἐν Μονάχῳ νεωτερισθέντων. Ἀόριστοι μόνον φῆμαι διεδίδοντο περὶ ἐπικειμένης [illegible] μεταβολῆς, καταργήσεως τῆς ἀρχιγραμματείας καὶ ἀναθέσεως τῆς προεδρίας τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰς ἄνδρα Ἕλληνα.

Μόνον δὲ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς τοῦ Βασιλέως ἐπανόδου ἐλέγετο ὅτι ὁ Βασιλεὺς εἶχε παρ' ἑαυτῷ Βαυαρόν τινα σύμβουλον, [illegible]. Ὅτε δὲ τέλος τῇ 2 Φεβρουαρίου (1837) ἠγγέλθη ὅτι τὸ [illegible] τὸν Βασιλέα [illegible] πλοῖον ὤφθη παρὰ τὴν Αἴγιναν ὁ Ἄρμανσπεργ, καὶ [illegible] αὐτοῦ [illegible] εἰς Πειραιᾶ, ὁ δὲ Λαΐονς μετέβη καὶ εἰς τὸ πλοῖον φορῶν ἐσθῆτα πεντάτου, [illegible]

ῥάβδον ἐν τῇ χειρὶ πρὸς ἔκφρασιν δυσαρεσκείας [illegible] ἀληθεύσεως τῶν περὶ ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀρχιγραμματέ[illegible] 'Α[illegible] ὁ Βασιλεὺς ἔμεινεν ἀτάραχος ἀπέναντι τῶν περὶ ἐπαναστάσεως (ἐν περιπτώσει ἀπομακρύνσεως

'Η πανηγυρικὴ εἴσοδος Ὄθωνος καὶ 'Αμαλίας εἰς 'Αθήνας τῷ 1837

τοῦ 'Αρμανσπεργ) ἀπειλητικῶν προφητεύσεων τοῦ ἀγγλ[illegible], [illegible] Ῥουδχαρτ[illegible] ἀνέβη εἰς 'Αθήνας ἐν τῇ συνοδείᾳ τοῦ Βασιλέως οὐχὶ [illegible] ἀλλ' ὡς τέλους πρωθυπουργός. Ὁ δὲ Ἄρμανσπεργ, ὅστις ἵνα στερεώσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν αὐτοῦ συχνάκις [illegible] τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, [illegible] ἐν Πειραιεῖ ἔκπληκτο[illegible] τοῦ Βασιλέως [illegible] τέλος νὰ δεχθῇ τὴν πολλάκις [illegible] παραίτησιν αὐτο[illegible] [illegible] 'Α[illegible] μετ' ὀλίγον τῶν 'Αθηνῶν καὶ τῆς 'Ελλάδος, ὁ δὲ Βασιλεὺς [illegible]έθη ἀπὸ τοῦδε εἰς φοβερὰν ἐκδικήσεως [illegible] μετ' ὀλίγον [illegible] τοῦ [illegible] Πάλμερστον, ὅστις ἀπὸ θερμοῦ ὑπερμάχου τοῦ Ὄθωνος καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, οἷος ἦτο μέχρι νῦν ἐγένετο [illegible] πολέμιος αὐτοῦ. Ἡ [illegible] μερστον [illegible] ἦτο τοσούτῳ μᾶλλον [illegible] χρόνον ἀκριβῶς τοῦτον ὁ λόρδος οὗτος σφοδρὸν ἐν τῇ ἀγγλ[illegible] βουλῇ διεξῆγεν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ψηφίσεως τῆς τῇ 'Αγγλίᾳ ἀνηκούσης μ[illegible] τρίτου τμήματος τοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων, διεξῆγε δὲ συγχρόνως [illegible] ἀγῶνα πρὸς τὴν δυστροποῦσαν νὰ ἐγγυηθῇ τὸ τμῆμα τοῦτ[illegible]σεως πρὸς τὴν ὅλως ἀγγλίζουσαν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀρ[illegible] αυλὴν Πετρουπόλεως τῇ, ἀπαιτούσης ἵνα ἡ 'Ελλὰς πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν [illegible]γυήσεως τοῦ τρίτου τμήματος τοῦ δανείου κανονίσῃ ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν [illegible] ἀπότισιν τῶν

Η ΕΛΠΙΣ

Die Hoffnung.

ΕΤΟΣ Α΄ 1836. — ERSTER JAHRGANG 1836.

'ΑΡΙΘ. 4. — N° 4.

Τιμὴ ἐτησία διὰ τὸ ἔτος τῆς Ἐπικρατείας Συνδρομηταῖς Δρ. 48.
— διὰ τὸ ἔξω τῆς Ἐπικρατείας Δρ. 60.
Τιμὴ τῶν καταχωρίσεων δι' ἕκαστον στίχον . . . . Λεπ. 15.
— Γράμματα πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἐφημερίδος πρέπει νὰ στέλλωνται πρὸς αὐτὴν ἀπλήρωτα.

Abonnementspreis fuer den Jahrgang im Inlande Dr. 48.
im Auslande Dr. 60.
Einrueckungstaxe fur jede Zeile . . L. 15.
— Bestellungen sind portofrey an die Redaction einzuschicken.

« Μοναρχία τοίνυν ζευχθεῖσα μὲν ἐν γράμμασιν
« ἀγαθοῖς, οὓς Νόμους λέγομεν, ἀρίστη πασῶν..
[Πλάτ. Πολιτ.]

Die besste Verfassung ist die monarchische
so lange sie an gute Gesetze gefesselt ist
[Platon's Polit.]

ΤΡΙΤΗ, 20 'Οκτωβρίου. — DIENSTAG, 20 October (1 November)

ΕΛΛΑΣ — GRIECHENLAND

ΑΘΗΝΑΙ. — ATHEN

ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ «Η ΕΛΠΙΣ» (DIE HOFFNUNG)

("Ηρχισεν ἐκδιδομένη ἀπὸ τῆς 7 'Οκτωβρίου 1836, κατ' ἀρχὰς καὶ γερμανιστί, φέρουσα ὑπὸ τὸν ἑλληνικόν της τίτλον καὶ τὸν γερμανικόν. 'Εξηκολούθησεν ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Κ. Λεβίδου (17 Σεπτεμβρίου 1868.)

τοκίων καὶ τῶν χρεολυσίων τοῦ ὅλου δανείου. Τῆς εὐνοήτου ταύτης, διὰ τὰ ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς Ἑλλάδος ἐκτεθέντα, ὀργῆς τοῦ Πάλμερστον πρῶτον θῦμα ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ ἄλλως ἀθῳότατος Ρουδχάρδος.

Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ θεωροῦσα αὐτὸν ὡς ὄργανον τοῦ σφόδρα μισητοῦ τῷ λόρδῳ Πάλμερστον πρίγκιπος Μεττερνίχου μυρίας ἐναντίον αὐτοῦ ἐξέφερε κατηγορίας, πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ ὅτι διελθὼν διὰ τῆς Βιέννης παρὰ τοῦ Μεττερνίχου ἔλαβεν ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς περὶ τοῦ πῶς δεῖ πολιτεύεσθαι ἐν Ἑλλάδι καὶ ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς διαβήμασι καὶ ἔργοις αὐτοῦ ἐνεπνέετο ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας. Ὁ Λάϊονς δὲ πολυτρόπως ἐξῆπτε τὸ ἐναντίον τοῦ Ρουδχάρδου ὡς ὀργάνου τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς μῖσος, ἐνῷ οὐδεμίαν ὁ ἀνὴρ εὕρισκεν ἀντίρροπον εὐμένειαν ἢ ὑποστήριξιν ἐν τῇ ῥωσιζούσῃ καὶ ἐν τῇ γαλλιζούσῃ πολιτικῇ μερίδι. Τὸ δὲ κατὰ τοῦ Ρουδχάρδου μῖσος ἐξαπτόμενον διηνεκῶς ὑπὸ μεγάλης μερίδος τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, πρωτοστατούσης τῆς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Λεβίδου συντασσομένης καὶ ἐκδιδομένης ἐγκρίτου ἐφημερίδος «Ἐλπίς», ἐξετείνετο ἐπὶ πάντας τοὺς Βαυαρούς, τοὺς ἐκπροσωποῦντας τὴν τοσοῦτον δημοσίως μισητὴν εἰς τὸν λαὸν καθισταμένην ξενοκρατίαν. Ὑπὸ πάντων τούτων ταχέως καταβληθεὶς ὁ νέος πρωθυπουργὸς τήν τε ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἐζήτησε τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἐν τῇ ταχείᾳ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἀποχωρήσει καὶ ἀπεχώρησε τῷ αὐτῷ ἔτει τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ, πολὺ πρὸ τῆς λήξεως τῆς διὰ συμβολαίου ταχθείσης τετραετοῦς προθεσμίας τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Γενομένης δὲ τῆς παραιτήσεως αὐτοῦ δεκτῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, μετά τινα χάριν ἀναψυχῆς γενομένην περιοδείαν ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐτελεύτησεν ἐν Τεργέστῃ ἐπιστρέφων εἰς τὰ ἴδια (1838).

Ρουδχάρδος

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τοσοῦτον βραχυχρόνιος ἅμα δὲ καὶ τοσοῦτον πολυτάραχος κυβέρνησις τοῦ Ρουδχάρδου οὐδὲν ἠδύνατο νὰ καταλίπῃ μνημεῖον διαρκὲς τῆς κυβερνητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας ἀναμιμνῇσκον τὴν διάβασιν αὐτοῦ. Καὶ ὅμως μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρὸς τούτου συνεδέθη ἓν τῶν σπουδαιοτάτων καὶ διαρκεστάτων μνημείων τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔν τε τῷ ἑλληνικῷ κράτει καὶ ἐν ὅλῳ τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ἱδρυθὲν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ρουδχάρδου, τὸ κληθὲν «*Πανεπιστήμιον Ὄθωνος*». Ἵδρυσις πανεπιστημίου μετ' ἀκαδημίας ἐπιστημῶν ἦν, ὡς ἐρρήθη, ἓν τῶν μεγαλεπηβόλων σχεδίων τοῦ μεγαλουργοῦ ἀντιβασιλέως Γ. Μάουρερ, παρασκευάζοντος τὸ ἔργον τοῦτο ὡς ἐπιστέγασμα καὶ

κα[illegible] δι' [illegible] ὀργανώσεως τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Μάουρερ παρασκευασθὲν σχέδιον τὸ Πανεπιστήμιον ἔμελλε νὰ ὀργανωθῇ κατὰ τὸ [illegible] γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἤτοι μετὰ σχολῶν τεσσάρων ἢ πέντε (ἤτοι Φιλοσοφικῆς περιλαμβανούσης ἐν τῇ τετράδι καὶ τὰς Μαθηματικὰς καὶ Φυσικὰς ἐπιστήμας, Θεολογικῆς, Νομικῆς, Ἰατρικῆς καὶ τῆς τῶν Μαθηματικῶν καὶ Φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ πεντάδι). Εἶχε δὲ φροντίσει ὁ ἀνὴρ καὶ περὶ τοῦ προγράμματος τῶν διδακτέων ἐν ἑκάστῃ σχολῇ μαθημάτων καὶ περὶ τοῦ προσωπικοῦ ἔτι τῶν διδαξόντων, προσκαλῶν ἐπὶ τούτῳ πανταχόθεν τοῦ Ἑλληνικοῦ τοὺς ἐπὶ ὑψηλοτέρᾳ παιδείᾳ καὶ ἐπιστημονικῇ φήμῃ διακρινομένους Ἕλληνας διδασκάλους ἢ λογίους καθόλου ἄνδρας καὶ ξένους διασήμους καθηγητὰς τῶν εὐρωπαικῶν καὶ ἰδίως γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἀσμένως δεχομένους τὴν κλῆσιν, ἅτε ἐλαυνομένους ὑπὸ τῆς εὐγενοῦς φιλοδοξίας τοῦ διδάξαι ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ἥτις ὑπῆρξε παίδευμα καθολικὸν ἁπάσης τῆς νοούσης καὶ αἰσθανομένης ἀνθρωπότητος καὶ ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἱδρύθησαν ἐκ[illegible] πρὸς τὰς νῦν πανεπιστημιακὰς (ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ [illegible] τὸ Πανεπιστήμιον ἀντιβασιλέως τὸ σχέδιον τῆς ἱδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου συνεδέετο μετὰ τοῦ σχεδίου τῆς εἰς Ἀθήνας μεταθέσεως τῆς πρωτευούσης). Αἱ ἀναμνήσεις τῶν [illegible] σχολῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ Ῥώμῃ [illegible] Ἑλλήνων [illegible] κατελαμβανομένων καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι φωνῇ [illegible] πνευματικῶς [illegible] καθεδρῶν τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας, [illegible] πλεῖστοι [illegible] τῶν ἐν Εὐρώπῃ μεγάλων διδασκάλων τῆς σοφίας καὶ [illegible] τῆς πανεπιστημιακῆς παιδείας. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ μεγάλα [illegible] σχέδια τοῦ [illegible] Μάουρερ [illegible] (εὐτυχῶς ἐπὶ χρόνον οὐχὶ [illegible]) διὰ τῆς ἀποτόμου κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1834 ἐξ Ἑλλάδος ἀνακλήσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ δι' ἀνδρὸς παντάπασι ξένου πρὸς τὸ πνευματικὸν μεγαλεῖον [illegible] τοῦ ἀνακληθέντος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν [illegible] τὴν ἐξουσίαν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ συγκεντρώσας, ὁ οὐδὲ εἰς τὸ γερμανικὸν [illegible] ἀντιβασιλεὺς καὶ εἶτα ἀρχιγραμματεὺς [illegible] σχεδὸν ὁλοτελῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Γ. Μάουρερ παρασκευασθὲν [illegible] πανεπιστημίου σχέδιον. Συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν ταύτην καὶ ἡ [illegible] τότε τὴν Ἑλλάδα πολιτικὴ νόσος ἡ εἰς κομματικοὺς λογισμοὺς

[illegible] Ἀκροπόλεως Πανεπιστήμιον

θυσιάζουσα καὶ ἐκκλησίαν καὶ παίδευσιν. Καθ' ὃν λοιπὸν χρόνον διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Γ. Μάουρερ τὸ τούτου περὶ πανεπιστημίου βούλευμα καὶ σχέδιον ἐγκατελείπετο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἥκιστα περὶ ταῦτα πολυπραγμονοῦντος ἐρασιτέχνου

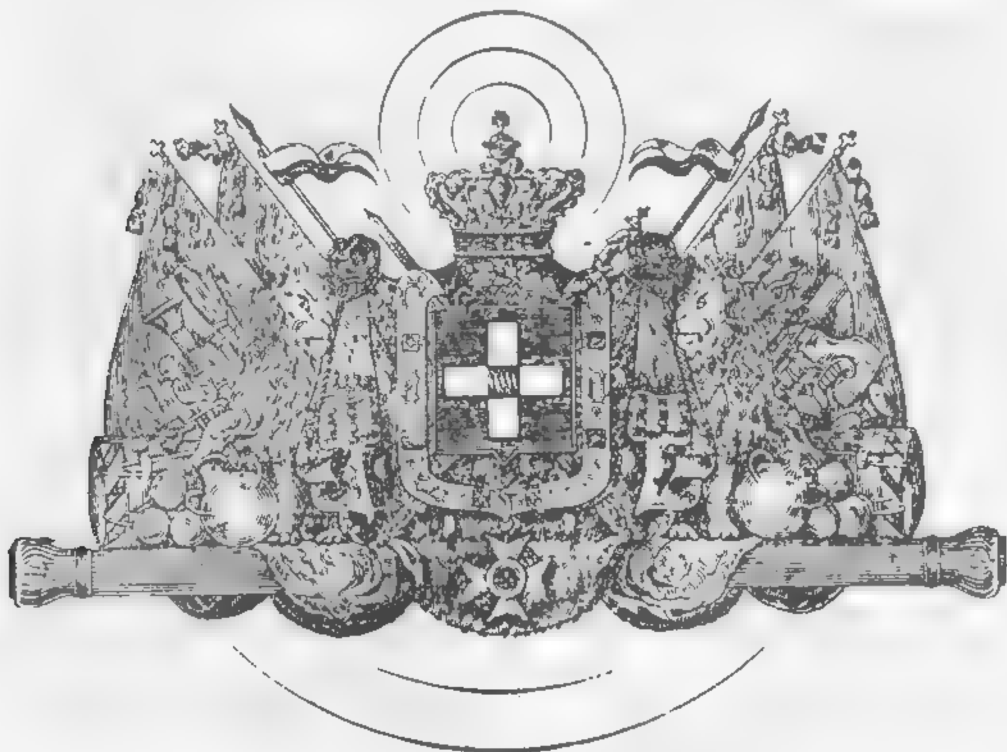

Ὁ βασιλεὺς Ὄθων περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν ἀναγεννωμένων ἐν Ἑλλάδι Τεχνῶν καὶ Ἐπιστημῶν
(Τοιχογραφία τοῦ βιενναίου ζωγράφου Φαλ. ἐν τῷ προστώῳ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου)

πολιτικοῦ Ἄρμανσπεργ, εὑρέθησαν λόγιοι καὶ δὴ ἐκ τῶν ἐπιτηδείων ἐκείνων οἵτινες ἐκ τῶν πρώτων ὕστερον κατέλαβον θέσιν ἐν τῷ ἱδρυθέντι πανεπιστημίῳ, οἷος ἦν καὶ ὁ μέχρι γελοίου πολυμαθὴς ὁ ἀπὸ ἀρεοπαγίτου βασιλικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱ. Συνόδῳ, καὶ εἶτα πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς τῆς *Παιδείας*, εἶτα δὲ τῆς Στατιστικῆς ἢ Πολιτογραφίας ὡς ὠνόμαζε τὸ μάθημα αὐτοῦ, εἶτα δὲ τῆς Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας. Εὑρέθησαν λοιπὸν λόγιοι τοῦ εἴδους Μανούση χάριν τοῦ κολακεῦσαι τὸν Ἄρμανσπεργ κηρύσσοντες τὸ περὶ ἱδρύσεως Πανεπιστημίου βούλευμα τοῦ Μάουρερ γελοῖον.

Ἄλλοι δὲ λόγιοι δημοσιογράφοι ἁπλῶς χάριν ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ἐχαρακτήριζον τὸ εἰρημένον βούλευμα ὡς γελοίαν ἀγροτικὴν ἐπίδειξιν ἀποβλέπουσαν εἰς ἐμπαιγμὸν τῆς ἐπιστημονικῆς παιδεύσεως διψώσης ἑλληνικῆς νεολαίας. Καὶ ὅμως τὸ περὶ Πανεπιστημίου βούλευμα ἦτο τοσοῦτο δημοτικόν, ὥστε αὐτὸς ὁ Ἄρμανσπεργ, ἀφ' οὗ ἐπὶ δύο ἔτη ἠμέλησε παντελῶς τούτου, τῷ 1836 ἐνήργησε τὴν ἔκδοσιν δύο πολυφύλλων βασιλικῶν διαταγμάτων περιεχόντων τὸν ὀργανισμὸν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τῶν διαταγμάτων τούτων ἐπῆλθεν ἡ πτῶσις αὐτοῦ καὶ ἡ ἵδρυσις ἐπραγματώθη ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ρουδχάρδου, ἀφ' οὗ ἐν τῷ μεταξὺ ἄνδρες λόγιοι οἷοι ὁ Σπυρίδων Πήλικας, ὁ Γεώργιος Μαυροκορδᾶτος καὶ ἄλλοι ἔτι ἐπιστήμονες νομικοὶ τῶν τότε χρόνων (Δομνάνδος, Προβελέγγιος, Λόσιος, Ἀργυρόπουλος) ἐδίδασκον ἐν τῷ γυμνασίῳ Ἀθηνῶν ἢ κατ' οἶκον δωρεὰν τοὺς προσερχομένους, ἀποτελοῦντες πυρῆνα συλλόγου καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Τέλος πρωθυπουργοῦντος τοῦ Ἰ. Ρουδχάρδου ἐξεδόθη τῇ 22 Ἀπριλίου 1837 διάταγμα περιλαμβάνον ἁπλῶς τὸν προσωρινὸν ὀργανισμὸν τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ὑπὸ Ἄρμανσπεργ ἐκδοθέντος, οὗ ἐγένετο ἤδη μνεία. Τότε δ' ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως χάριν τῆς διοργανώσεως τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὁ περίφημος φιλόσοφος καὶ φιλόλογος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Βιέννης Χριστιανὸς Αὔγουστος Βράνδις (μεθ' οὗ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τὸ πρῶτον ὡς οἰκοδιδάσκαλος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Βράνδις ὁ νεαρὸς τότε διδάκτωρ φιλοσοφίας Ἔρνεστος Κούρτιος, ὁ παιδιόθεν ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ῥαπισθεὶς ἐν τῷ σχολείῳ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου διὰ τὰς ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος θορυβωδῶς ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις αὐτοῦ) ὁ τοσοῦτον ὕστερον περίφημος γενόμενος ὡς ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος.

ὁ γράψας καὶ ἰδίαν περὶ τοπογραφίας Ἀθηνῶν ἀρχαιολογικὴν πραγματείαν). Ὁ σοφὸς αὐτὸς ἀνὴρ (Βράνδις) διέτριψεν ἐν Ἀθήναις τρία ἔτη ἐργαζόμενος καὶ ὡς ἰδιαίτερος διδάσκαλος τοῦ Βασιλέως, ἔτι δὲ καὶ σύμβουλος ἀνεπίσημος ἐν τοῖς ἐκπαιδευτικοῖς ζη-

Ἐπικεφαλὶς στρατιωτικοῦ ἀπολυτηρίου ἐπὶ Ὄθωνος.
(Ἔργον τῆς Βασιλικῆς Λιθογραφίας. Ἀνακοινοῦται ὑπὸ κ. Ι. Βλαχογιάννη)

τήμασι, καὶ ὁ τότε συνταχθεὶς «προσωρινὸς» κληθεὶς ὀργανισμὸς τοῦ Πανεπιστημίου ὑπῆρξεν ἐπὶ τρία τέταρτα αἰῶνος γονιμώτατος εἰς πολλὰ ἀγαθά.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ οὕτως ἱδρυθέντος Πανεπιστημίου ἐτελέσθησαν τῇ 3 Μαΐου 1837 μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐκ τῶν ἐνθερμοτάτων θιασωτῶν τῆς ἰδέας τοῦ Πανεπιστημίου βασιλέως Ὄθωνος, τοῦ ὄντος καὶ θεωρηθέντος ἀληθοῦς ἱδρυτοῦ τοῦ ἀπ' αὐτοῦ λαβόντος τὸ ὄνομα Πανεπιστημίου Ὄθωνος. Κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ἡμέραν ὁ Βασιλεὺς μετέβη ἔφιππος εἰς τὴν προσωρινῶς πρὸς χρῆσιν τοῦ Πανεπιστημίου ὁρισθεῖσαν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ὑπώρειαν τῆς Ἀκροπόλεως κειμένην οἰκίαν τοῦ Κλεάνθους. Πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαί, μέρος τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, ὁ κλῆρος ὁ ἀνώτερος μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀττικῆς Δανιήλ, οἱ μέλλοντες φοιτηταὶ καὶ ἀκροαταὶ καὶ ἄπειρον πλῆθος λαοῦ ἐνθουσιωδῶς προσερχόμενον παρευρέθησαν ἐν τῇ ἐπισήμῳ τελετῇ. Μετὰ τὸν συνήθη δ' ἐν σχολικαῖς ἑορταῖς ψαλλόμενον ὕμνον Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ Θεὸς κτλ. καὶ τὴν σύντομον εὐχὴν καὶ τὴν προσλαλιὰν τοῦ ἀρχιερέως ὡρκίσθησαν τότε οἱ ἤδη διωρισμένοι καθηγηταί, καὶ τὸ πρωτόκολλον ἐκράτησεν ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας. [illegible] δὲ ὁ βασιλικῷ διατάγματι τὸ πρῶτον διορισθεὶς πρύτανις Κωνσταντῖνος Σχινᾶς ἐποιήσατο βραχεῖάν τινα καὶ εὔγλωττον προσφώνησιν πρὸς τὸν Βασιλέα, ἔδωκε τὸν λόγον εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ κοσμήτορα (ἤ, ὡς ἐκαλεῖτο τότε

Πρωτόκολλον του όρκου [illegible] 1837 [illegible]

[illegible] Ὄθωνος — Ἐν [illegible] 9 Μαΐου 37

Ἀρ. Πρ. 12701.

[illegible] 3. Μαΐου 1837 [illegible] Βασιλέως [illegible]

«Ὁρκίζομαι νὰ φυλάττω πίστιν εἰς τὸν Βασιλέα, ὑπ-
«ακοὴν εἰς τοὺς νόμους τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλά-
«δος, νὰ ἐκπληρῶ μὲ ζῆλον καὶ [illegible]
«[illegible] τὰ ἐπαγγέλματά μου,
«διδάσκων [illegible] χωρὶς κα-
«μίαν [illegible]. Ὁρκίζομαι δὲ προσέτι
«ὅτι οὔτε ἤμην οὔτε θέλω εἶσθαι μέλος μυστικῆς
«ἀγνώστου εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἑταιρίας».

[illegible]

Ἀθῆναι, τὴν 9 Μαΐου 1837

[illegible signatures]

ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΘΩΝΟΣ ΟΡΚΩΜΟΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

σχολάρχην) τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς διορισθέντα κληρικὸν Νεόφυτον Βάμβαν, ἀπαγγείλαντα τὸν κατάλληλον πανηγυρικὸν λόγον. Μετὰ τὸν σχολάρχην τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἐλάλησαν διὰ βραχέων καὶ οἱ τῶν τριῶν ἄλλων σχολῶν σχολάρχαι, ὁ ἀρχιμανδρίτης Μισαὴλ Ἀποστολίδης τῆς Θεολογίας, Γ. Ράλλης τῆς Νομικῆς καὶ Λευκίας τῆς Ἰατρικῆς. Καθ' ὅλην ταύτην τὴν τελετὴν ὁ Βασιλεὺς ἵστατο ὄρθιος ἐπί τινος προσωρινῶς κατασκευασθέντος βάθρου, μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἐνωτιζόμενος πάντας τοὺς λόγους· ἰδίως δὲ μεγίστην ἐντύπωσιν ἐποίησε τοῖς παροῦσι τὸ γεγονὸς ὅτι ψαλλομένου τοῦ «Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ Θεὸς» καὶ τῶν ἄλλων τροπαρίων δὶς παρετηρήθη δακρύων (¹). Οὕτω λαμπρῶς ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ Πανεπιστημίου Ὄθωνος, ἓν ἔτος δὲ μετὰ τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ ἤρξαντο ἐνέργειαι πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ μεγάρου τοῦ Πανεπιστημίου δι' ἐπικλήσεως τῆς πρυτανείας πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας αἰτουμένης τὴν ὑλικὴν αὐτῶν συνδρομὴν πρὸς οἰκοδόμησιν εὐπρεποῦς μεγάρου, συνέστη δὲ καὶ ἐπιτροπεία πρὸς συλλογὴν ἐράνων, ἧς μετεῖχον πλὴν τοῦ πρυτάνεως καὶ τοῦ ἀντιπρυτάνεως καὶ ἄνδρες ἔνδοξοι τοῦ ἀγῶνος, οἱ Θ. Κολοκοτρώνης, Γ. Κουντουριώτης, Ἀνδρ. Ζαΐμης, Γ. Γεννάδιος, Ν. Βάμβας, ἔτι δὲ ὁ μνημονευθεὶς ἐπιφανὴς Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ φιλόλογος Βράνδις. Αὕτη δὲ διὰ τῆς προκηρύξεως αὐτῆς συνήγαγε τὸ ἔτος ἐκεῖνο (1839) ἱκανῶς σημαντικὴν ποσότητα χρημάτων, αὐξηθεῖσαν μεγάλως διὰ νέας προκηρύξεως τοῦ ἑπομένου ἔτους. Συναχθείσης οὕτω τῆς πρὸς περάτωσιν τῆς οἰκοδομῆς ὑπολογιζομένης ποσότητος χρημάτων ἤρξατο ἡ ἐργασία τῆς οἰκοδομῆς κατὰ τὸ ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ Δανοῦ ἀρχιτέκτονος Χάνσεν σχέδιον. Ἡ κατάθεσις τοῦ θεμελίου λίθου ἐγένετο ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους λαοῦ καὶ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης, παρισταμένων τῶν ὑπουργῶν, τῆς Ἱ. Συνόδου, τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας και τῶν καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου προσεφώνησε τὰς Α. Α. Μεγαλειότητας· ὁ ἐπίσκοπος Δανιὴλ ηὐλόγησε τὴν ὁμήγυριν· ὁ ἐπίτιμος καθηγητὴς Ἰ. Σοῦτσος ἀπήγγειλε τὸν πανηγυρικόν, μετὰ ταῦτα δὲ ὁ Βασιλεὺς λαβὼν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πρυτάνεως λίθον ἐσκαμμένον ἔρριψεν ἐντὸς αὐτοῦ πάντα τὰ εἴδη τῶν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ κράτους χαραχθέντων ἑλληνικῶν νομισμάτων, ἔτι δὲ καὶ νόμισμα χρυσοῦν ἐκτυπωθὲν τὴν προτεραίαν καὶ φέρον ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μέρους τὴν εἰκόνα τοῦ Βασιλέως μετ' ἐπιγραφῆς κεφαλαίοις γράμμασι γεγραμμένης «*Ὄθων Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος*», ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου τὰς λέξεις *«εἰς μνήμην»*, καὶ ἓν ἔτι νόμισμα ἀργυροῦν φέρον καὶ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μέρους τὴν εἰκόνα τοῦ Βασιλέως καὶ πέριξ τῆς εἰκόνος τὴν ἐπιγραφὴν (κεφαλαίοις γράμμασιν) Otto rex Graeciae, καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τὴν Ἑλλάδα εἰκονιζομένην καὶ πέριξ αὐτῆς ἐπιγραφὴν Graecia rediviva (ἡ Ἑλλὰς ἀναβιοῦσα), εἶτα δὲ λαβὼν παρὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος τὰ τεκτονικὰ ἐργαλεῖα ἐπέθηκεν ἄσβεστον ἐπὶ τοῦ λίθου, ὃν εὐθὺς ἐκάλυψεν ὁ ἀρχιτέκτων διὰ μαρμάρου φε-

Κωνσταντῖνος Σχινάς, πρῶτος πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου

(¹) Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης τῶν πανηγυρικῶν ἐγκαινίων ἤρξατο καὶ ἡ διδασκαλία ἐν ταῖς τέσσαρσι σχολαῖς, εἰ καὶ βραχὺς ὑπελείπετο χρόνος μέχρι τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένου τέρματος (15 Ἰουνίου) τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας. Καὶ ὅμως καὶ ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι ἡ γερμανικὴ φιλεργία τῶν καθηγητῶν ἐτέλει θαύματα, ἀφοῦ ὁ Ρὼς ἐν ἀκροατηρίῳ 20 φοιτητῶν κατώρθωσεν ἀπὸ 4 Μαΐου μέχρι 15 Ἰουνίου νὰ ἑρμηνεύσῃ τοὺς «Ἀχαρνεῖς» καὶ τοὺς «Ἱππεῖς» τοῦ Ἀριστοφάνους.

ροντος τὴν ἐπιγραφὴν (κεφαλαίοις γράμμασιν) «*Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον ἀνεγερθὲν συνδρομῇ Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων τῷ Ζ' ἔτει τῆς βασιλείας Ὄθωνος τοῦ Πρώτου τὴν 20 Ἰουλίου 1839*».

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὰ στρατεύματα παρουσίασαν ὅπλα, ἐρρίφθησαν δὲ 25 κανονιοβολισμοί, παιανιζούσης τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς.

Μετὰ τὸν Βασιλέα ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, ἤτοι ὑπουργός, εἶτα δὲ καὶ οἱ λοιποὶ γραμματεῖς (ὑπουργοὶ) καὶ τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐσφυροκόπουν κατὰ σειρὰν τὸν θεμέλιον λίθον, μεθ' ὃ ὁ Βασιλεὺς εἶπε πρὸς τὸν Πρύτανιν· «Θέτω μὲ ὑπέρμετρον χαρὰν τὸν πρῶτον λίθον τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ ἑλληνικὴ νεολαία θέλει διδαχθῆ εἰς τὸ κατάστημα τοῦτο τὰς ἠθικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἐκείνας γνώσεις, αἱ ὁποῖαι μόναι μορφώνουσαι τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν δύνανται νὰ καταστήσωσι τὸν ἄνθρωπον ἄξιον νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ὑψηλὸν τῆς Θείας Προνοίας προορισμόν του. Δὲν θέλει λησμονήσει αὕτη ὅτι ἀπὸ τὸν κόλπον της θέλουν ληφθῆ οἱ ἄνδρες, εἰς τοὺς ὁποίους θέλουν ἀνατεθῆ τὰ βαρύτερα καὶ τὰ ὑψηλότερα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καθήκοντα, καὶ οὕτω θέλουν προσπαθήσει νὰ ἀναφανοῦν ἄξιοι καὶ τῶν ἀγώνων τῶν πατέρων των καὶ τῶν προσπαθειῶν τὰς ὁποίας οἱ σύγχρονοί των ὑπὲρ αὐτῶν καταβάλλουσιν».

Μετὰ τὸν βασιλικὸν τοῦτον λόγον νεύματι τοῦ Βασιλέως ἔληξεν ἡ ἑορτὴ ἡ μέγιστον ἐξεγείρασα ἐνθουσιασμὸν ἔν τε τῷ λαῷ τῆς πρωτευούσης, τῷ μετ' ἀγαλλιάσεως μεγάλης καὶ ἀρρήτου συγκινήσεως μετασχόντι ἀπ' εὐθείας τῆς ἑορτῆς καὶ ἐν ὅλῳ τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ τῷ νοερῶς μετέχοντι τῶν περὶ τὸ Πανεπιστήμιον τελουμένων καὶ νοοῦντι κατὰ βάθος τὴν ὑψηλὴν σημασίαν τοῦ ἔργου (1).

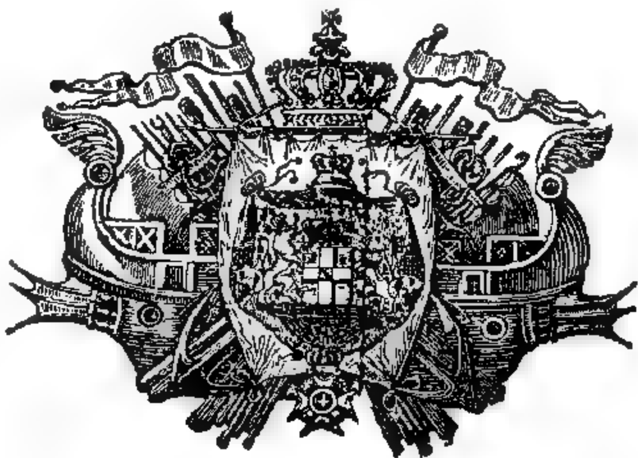
Ἡ τοῦ Πανεπιστημίου ἵδρυσις μέγιστον ἐγένετο ἠθικὸν εὐεργέτημα τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ ὡς πρὸς τὴν μέλλουσαν πνευματικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν, ἐπελθὸν ἐν χρόνῳ καιριωτάτῳ πνευματικῶς καὶ κρισιματάτῳ ὡς μέγα ἀλεξιφάρμακον ἐναντίον ἀρξαμένης ἐν τῷ ἐθνικῷ ὀργανισμῷ πνευματικῆς διαφθορᾶς ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τῇ φιλολογίᾳ, ἀναζωπυροῦσα τὴν σπουδὴν καὶ μελέτην τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐνδόξων θησαυρῶν τῆς προγονικῆς ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος εὐκλεοῦς μεγαλουργίας. Τὸ ἑλληνικὸν κράτος, ἡ ἐλευθέρα δηλονότι πολιτικὴ ὕπαρξις καὶ ὁ πολιτικὸς βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα κυρίως τῆς πνευματικῆς ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀναγεννήσεως. Οἱ μεγάλοι ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ ἡγέται τοῦ ἔθνους, οἱ ἀοίδιμοι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους οἱ τοσοῦτον ἰσχυρῶς συμπράξαντες καὶ συντελέσαντες εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους, κατώρθωσαν τοῦτο πρὸ πάντων διὰ τῆς ἀγάπης ἣν ἐνέπνευσαν τῇ διδασκομένῃ νεότητι πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἀφοῦ μόνη ἡ σπουδὴ αὕτη, μόνη ἡ ἠθικὴ ἔξαρσις ἡ ἐκ τοῦ κάλλους καὶ τοῦ πνευματικοῦ πλούτου τῆς ἀρχαίας γλώσσης προερχομένη καὶ ἡ ἐν τοῖς θαυμασίοις ἀθανάτοις μνημείοις τοῖς ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ γεγραμμένοις παίδευσις τῆς ψυχῆς ἀπεργάζεται ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς τὴν ἐν ἐφικτῷ βαθμῷ τῆς ἠθικῆς τελειότητος τελείαν συνείδησιν ἀνθρώπου καὶ δὴ Ἕλληνος.

Ἡ ἵδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου ἐν Ἀθήναις εἶναι τὸ κυριώτατον καὶ μέγιστον τῶν ἐπὶ τῆς ὀλιγοχρονίου κυβερνήσεως τοῦ Ἰ. Ρουδχάρδου γεγονότων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα

(1) Μέγας ἀρωγὸς εἰς τὸ ἔργον τῆς συμπληρώσεως τῆς τοῦ Πανεπιστημίου οἰκοδομῆς ἦλθε διὰ γενναιοτάτης δωρεᾶς 25 χιλ. δραχμῶν καὶ ὁ τότε ἡγεμὼν τῆς Σερβίας Μίλος Ὀβρένοβιτς

ἔργα κοινωφελῆ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐτελέσθησαν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι. Ἐν Ἀθήναις ἱδρύθη τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον. Ἐν Πελοποννήσῳ δὲ ἐθεμελιώθη ἡ νέα πόλις Σπάρτη παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, καὶ ἡ νέα πόλις ὡς κέντρον διοικητικὸν καὶ πολιτικὸν τῆς Λακωνίας ἀντικατέστησε τὸν γείτονα Βυζαντιακὸν Μιστρᾶν.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ Ἑλλὰς ἔπαθέ τινας συμφορὰς ἀπὸ σεισμῶν καὶ λοιμῶν. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1837 αἱ νῆσοι Αἴγινα, Πόρος, Ὕδρα καὶ ἡ Ἀργολικὴ ἐπαρχία τῶν Μεθάνων ἐπὶ ἑβδομάδας ἐταλαιπωροῦντο ὑπὸ σεισμῶν. Τῷ αὐτῷ δὲ ἔτει ἐπεσκέψατο τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1830 μαστίζουσα τὴν Εὐρώπην ἀσιατικὴ χολέρα, μὴ ἅψαμένη τῆς Ἑλλάδος μήτε τότε μήτε κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη ἕνεκα τῆς αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῶν περὶ καθάρσεως ἀπὸ τοῦ 1830 ἰσχυουσῶν ὑγιειονομικῶν διατάξεων τοῦ Κυβερνήτου. Ἀλλὰ τὸ 1837 πλοῖον ἐκ Μακεδονικῶν παραλίων ἀφικόμενον μετ' ἐμπορευμάτων γουναρικῶν, διαφυγὸν δὲ τὴν προσοχὴν τῶν ὑγειονομικῶν ἀρχῶν, διὰ τῆς εἰς τὴν νῆσον ἀποβιβάσεως τῶν μεμολυσμένων ἐμπορευμάτων διέδωκε τὴν ἐπάρατον νόσον. Τὸ γεγονὸς γνωσθὲν ἐν Ἀθήναις προὐκάλεσεν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως δρακόντεια μέτρα καὶ ἡ φοβερὰ ἐπιδημία ἐξέλιπεν, ἀφοῦ ἐπὶ 4-6 ἑβδομάδας ἐλυμήνατο τὴν χώραν καὶ διακόσια περίπου θύματα ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν Ἅδην.

Ἐπικεφαλὶς τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ὄθωνος ἐκδεδομένων διπλωμάτων πλοιαρχίας
(Φυσικὸν μέγεθος. Ἀνακοίνωσις Ι. Βλαχογιάννη)

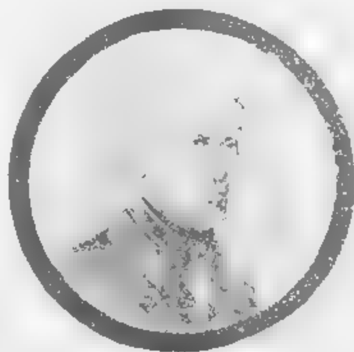
Μετὰ τὴν παραίτησιν καὶ ἀποχώρησιν τοῦ Ι. Ρουδχάρδου ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐνόησεν ὅτι εἶχεν ἐπιστῆ πλέον ἡ ὥρα νὰ παραδώσῃ τὴν κυβέρνησιν εἰς χεῖρας ἑλληνικάς, αὐτὸς ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ συγκεντρῶν ὅλην τὴν ἐξουσίαν καὶ δι' ὑπουργείου ὑπευθύνου πρὸς αὐτὸν νὰ διοικῇ τὸ κράτος, ὢν μὲν αὐτὸς πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀλλ' ὡς πρῶτον σύμβουλον ἔχων ὑπουργόν τινα ἀντιπροσωπεύοντα αὐτὸν καὶ ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ ὁσάκις δὲν μετεῖχε τούτου προσωπικῶς. Καὶ νῦν μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἢ ἧττον ἐνδεδειγμένων πρὸς τοιαύτην θέσιν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος ἐξελέξατο τὸν γνωστὸν καὶ ἐπιφανῆ Κωνσταντῖνον (κυρίως Μαυρονικόλαν) Ζωγράφον. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Βασιλέως συνέστησε τὸν ἄνδρα ἡ τετραετὴς αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπηρεσία ὡς πρέσβεως (πρώτου πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος ἐν Τουρκίᾳ) καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ συνάψαι σχέσεις ἐπισήμους καὶ κανονικὰς πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἡ σύναψις τοιούτων σχέσεων, καίπερ ἐπιδιωχθεῖσα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἤδη τοῦ Βασιλέως καὶ κατ' ἐπίσημον τρόπον ζητηθεῖσα διὰ τῆς κατὰ τὸ 1834 εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολῆς τοῦ Κ. Ζωγράφου, προσέκρουεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας διὰ τὴν ἄκαμπτον ἄρνησιν τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β

νὰ συνάψῃ τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον ἢ νὰ δεχθῇ εἰς ἀκρόασιν τὸν πρέσβυν τοῦ κράτους τούτου. Οὕτω δὲ ὁ Ζωγράφος κληθεὶς παρὰ τοῦ Βασιλέως μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ρουδχάρδου εἰς Ἀθήνας ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου οὐδὲν ἄλλο κέρδος εἶχεν ἀπεκομίσει ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπηρεσίας ἢ τὴν πεῖραν καὶ γνῶσιν τῶν ἐνταῦθα πραγμάτων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὰ πράγματα αὐτὰ διηυκόλυνον αὐτῷ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς πείρας ταύτης ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους. Τῷ 1839 (19/1 Ἰουλίου) ὁ σουλτάνος Μαχμοὺτ Β΄ ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν μέσῳ νέου μεγάλου πολέμου μετὰ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου καθ' ὃν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἔπαθον (κατὰ Ἰούνιον τοῦ ἔτους τούτου) ἧτταν δεινὴν παρὰ τὴν Νίσιβιν (Νεζίπ) τῆς Μεσοποταμίας, ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸν θρόνον ὁ μόλις τὸ 16ον τῆς ἡλικίας ἄγων ἔτος πρωτότοκος υἱὸς αὐτοῦ Ἀβδ-ουλ-Μεδζίτ. Ἡ Πύλη κατ' ἀκολουθίαν τῶν γεγονότων τούτων εὑρίσκετο ἐν μεγάλῃ στενοχωρίᾳ, ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως μόνον προσδοκῶσα τὴν σωτηρίαν αὐτῆς. Τὴν στιγμὴν ταύτην ψυχολογικῶς καταλληλοτάτην ἐπωφελήθη ὁ Ζωγράφος ἵνα μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος, διατελῶν ἅμα ὑπουργός, κομίζων καὶ ἐπιστολὴν αὐτόγραφον τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν νέον σουλτάνον συλλυπητήριον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς καὶ συγχαρητήριον ἐπὶ τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀνόδῳ τοῦ υἱοῦ. Ὁ νεαρὸς σουλτάνος, ἀμέτοχος ὢν τῆς τοῦ πατρὸς ὀργῆς καὶ μνησικακίας ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, περιστοιχιζόμενος δὲ ὑπὸ ὑπουργῶν μετριοπαθῶν καὶ συνετῶν τῆς νέας εὐρωπαϊζούσης σχολῆς τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Τουρκίας, ἐδέξατο εἰς τυπικὴν ἀκρόασιν τὸν ἕλληνα πρεσβευτὴν καὶ ἐτίμησε μάλιστα αὐτὸν διὰ τοῦ μόνου τότε ὑπάρχοντος τουρκικοῦ παρασήμου *ἰφτιχάρ* (*παρασήμου καυχήσεως*). Τὴν τοιαύτην τροπὴν τῶν πραγμάτων ἐπωφεληθεὶς ὁ Ζωγράφος συνῆψε πρὸς τὴν Πύλην (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1840) καὶ τὴν πρώτην μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας συνθήκην, μεθ' ἧς καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας.

Ἀλλ' ἡ συνθήκη αὕτη, ἕνεκα τῶν ἐν τοῖς τουρκικοῖς παραλίοις ἐπιβαλλομένων τῇ ἑλληνικῇ ναυτιλίᾳ περιορισμῶν καὶ διότι ἡ Πύλη δὲν ἀνεγνώριζεν ὡς Ἕλληνας ὑπηκόους πάντας τοὺς ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ Βασιλείου καταγομένους Ἕλληνας καὶ ἐν τοῖς εἰς τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην ἀναφερομένοις ἄρθροις οἱ ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως δὲν ἐτίθεντο ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, κατεκρίθη σφόδρα ὑπὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι δημοσίας γνώμης, διὸ καὶ δὲν ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ἡ ἀρνησικυρία δὲ αὕτη ἐπήνεγκε τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ζωγράφου. Ἐννοεῖται ὅτι ὡς εἶχον τότε τὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ κράτους, τοῦ Βασιλέως ὄντος προέδρου τῆς κυβερνήσεως, ἡ ἀποχώρησις οἱουδήποτε ὑπουργοῦ εἶχε προσωπικὸν μόνον χαρακτῆρα, μὴ συνεπάγουσα παραίτησιν ὁλοκλήρου τοῦ ὑπουργείου. Οὕτω δὲ νῦν τὴν τοῦ Ζωγράφου θέσιν κατέλαβε προσωρινῶς ὁ ἐκ τῶν ὑπουργῶν Ἀ. Παΐκος, πρεσβευτὴς δὲ τακτικὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπέμφθη ὁ ἐκ τῶν γεγονότων τῶν ἐτῶν 1831-32 λίαν γνωστὸς γραμματεὺς τῆς ἐν Περαχώρᾳ κυβερνήσεως τοῦ Ἰ. Κωλέττου λόγιος Δ. Χρηστίδης. Τυπικῆς ὑποδοχῆς ἔτυχε καὶ οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' ἐξ ἑνὸς ἡ μὴ ἐπικύρωσις τῆς συνθήκης τοῦ Μαρτίου, ἣν οἱ περὶ τὴν Πύλην ἐνόμιζον ὅτι ἔμελλε νὰ κομίσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν κεκυρωμένην ὁ Ζωγράφος, ἐξ ἄλλου δὲ αἱ ἐν Κρήτῃ, ἐπανερχομένῃ τότε ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου, ἐκραγεῖσαι ταραχαὶ ἃς ὁ Ὄθων ἐζήτει νὰ ὑποστηρίξῃ διαβλέπων, ὅπως πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐν πάσῃ τῇ ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου ἐξεγέρσει οἱασδήποτε χώρας ἑλληνικῆς τὴν ἀρχὴν τῆς πραγματώσεως τῆς Μεγάλης Ἰδέας, διέθεσαν δυσμενῶς τοὺς ἐν τῇ Πύλῃ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ νέος πρεσβευτὴς ἔτυχεν ὑποδοχῆς ἥκιστα εὐμενοῦς οὐδ' ἀνεγνωρίσθη ἐν ἀρχῇ, ὡς φαίνεται, οὐδ' ἐτιμήθη ὡς

πρεσβευτής. Μόνον δ' ὅτε, ἀνακληθείς, ἔμελλε ν' ἀπέλθη εἰς Ἀθήνας ἵνα λάβη θέσιν ἐν τῇ κυβερνήσει, ἠξιώθη ἀκροάσεως παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, ὅστις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐκάλεσε τὸν Ὄθωνα «φίλον» αὐτοῦ, παρ' οὗ ἠξίου νὰ μὴ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ μεταξὺ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἐν ᾗ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἦτο ὁ περίφημος ἱστορικὸς καὶ φιλόσοφος Γκιζῶ, καὶ τῆς ἀγγλικῆς, ἐν ᾗ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διετέλει ἔτι ὁ ἐπὶ τοῦ φιλελευθέρου ὑπουργείου λόρδου Μελβούρνου λόρδος Πάλμερστον, ἐμπιστευτικαὶ περὶ Ἑλλάδος συνεννοήσεις ἀπέληξαν εἰς τὴν ὑπ' ἀμφοτέρων ὑπόδειξιν τοῦ Ἀ. Μαυροκορδάτου, ὄντος τότε ἐν Λονδίνῳ πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος, ὡς μέλλοντος πρωθυπουργοῦ. Ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐπανερχόμενος νῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν Παρισίων παρεκάλεσε τὸν ἐνταῦθα πρεσβευτὴν Ἰ. Κωλέττην ἵνα μετάσχῃ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ συγκροτηθησομένου ὑπουργείου. Ἀλλ' ὁ Κωλέττης δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν. Οὕτω δὲ ἀφικόμενος εἰς Ἀθήνας ὁ Ἀ. Μαυροκορδᾶτος (ἀφοῦ ἔλαβεν ἐν Παρισίοις διαβεβαιώσεις παρὰ τοῦ Γκιζῶ περὶ τῆς εἰλικρινοῦς ἐκ μέρους τούτου ὑποστηρίξεως) μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ μόχθου συνεκρότησεν ὑπουργεῖον, ἐν ᾧ κατώρθωσε νὰ προσλάβῃ ὡς ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν τὸν τῆς ρωσιζούσης πολιτικῆς μερίδος ἀρχηγὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, ἀνεκλήθη δὲ τότε, διορισθεὶς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ Δ. Χρηστίδης. Ἀλλ' οὗτος ἐβράδυνε νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, ἀφικόμενος δὲ ὑπεβλήθη ἐν Πειραιεῖ εἰς πολυήμερον κάθαρσιν καθ' ὃ διάστημα χρόνου ἐπῆλθεν ὑπουργικὴ κρίσις καὶ ὁ Μαυροκορδᾶτος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἕνεκά τινων κατ' αὐτοῦ ἀντενεργειῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐκ τοῦ γαλλίζοντος κόμματος, ἔτι δὲ ἐκ τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν δύο γερμανικῶν κυβερνήσεων, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Τότε δὲ εἰς τὴν ἀντιπροεδρίαν τῆς κυβερνήσεως κληθεὶς ἐδέξατο ταύτην ὁ μόλις ἀπὸ τοῦ λοιμοκαθαρτηρίου ἐξελθὼν Δ. Χρηστίδης. Ταῦτα ἐγένοντο κατ' Αὔγουστον τοῦ 1841 ἀκριβῶς καθ' ἃς περίπου ἡμέρας παραιτηθέντος ἐν Λονδίνῳ τοῦ φιλελευθέρου ὑπουργείου Μελβούρνου ἀπεχώρησε τοῦ ὑπουργείου καὶ ὁ λόρδος Πάλμερστον, ἐγένετο δὲ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ λόρδος Ἀβερδῖνος (19-31 Αὐγούστου 1841).

Γκιζῶ
ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας

Ὁ Δ. Χρηστίδης ἦν ἐκ τῶν ὑπαρχηγῶν τῆς γαλλιζούσης πολιτικῆς μερίδος τῆς λεγομένης Μοσχομάγκας ἢ Μοσχομαγκιτῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *Ναπαίους*, ἤτοι τοὺς τῆς ρωσιζούσης μερίδος, καὶ τοὺς Μπαρλαίους τῆς ἀγγλικῆς [1].

Ὡς θιασώτης δὲ τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς ἐτύγχανεν ἰσχυρᾶς ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τοῦ διαδεξαμένου τον Λεγκρὰν νεου πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Πισκατόρυ, ὅστις ὡς φιλέλλην εἶχε μετάσχει καὶ τοῦ μεγάλου ἀγῶνος διά τε τῶν βραχιόνων καὶ διὰ τοῦ βαλαντίου αὐτοῦ καὶ ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Γκιζῶ λίαν κατάλληλος ν' ἀντιπροσωπεύσῃ

[1] Μοσχομαγκῖται ἐκαλοῦντο οἱ Κωλεττικοὶ ὡς ἐκ τῆς ἀπο τοῦ πολλοῦ λαικοῦ πλήθους προελεύσεως αὐτῶν. Οἱ ρωσίζοντες ἐκαλουντο Ναπαιοι ἢ *Ναπισται* εἴτε ἀπὸ *Νάπη* τινος ανήκοντος εἰς τὴν μεριδα αὐτῶν, εἴτε διότι το ὄνομα αὐτο Ναπη ἐσήμαινεν ἐν Ρωσίᾳ Ρῶσος ἢ Σλαυος.

Οἱ *Μπαρλαῖοι* ἔλαβον το ὄνομα ἀπο τινος ἐν τῇ Δ' Ἐθνικῇ Συνελεύσει (τῇ τοῦ Ἄργους) λιαν ζηλωτοῦ τῆς ἀγγλιζούσης πολιτικῆς τοῦ Ἀ. Μαυροκορδάτου.

τὴν Γαλλίαν ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλ' εἶχεν ὁ Πισκατόρυ ἀπέναντι αὐτοῦ τὸν Ἄγγλον πρεβευτὴν Λάϊονς, ἀντιπολιτευόμενον πάντοτε πρὸς τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν καὶ πολλὰς παρασκευάζοντα δυσχερείας εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἀλλ' ὁ Χρηστίδης διὰ τῆς ἰσχυρᾶς ὑποστηρίξεως τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας καὶ τοῦ Γκιζῶ αὐτοῦ, ὅστις διὰ τῆς πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν προσωπικῆς αὐτοῦ φιλίας ἐξουδετέρου τὴν ἐκ τοῦ Λάϊονς ἀντίδρασιν, καὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φρονίμου ἐσωτερικῆς πολιτικῆς κατώρθωσε νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπὶ δύο συναπτὰ ἔτη. Πέμψας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρεσβευτὴν τὸν Ἀ. Μαυροκορδάτον, δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ συνάψῃ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν ἕνεκα τῆς εἰς τοὺς ἐπαναστάντας Κρῆτας διδομένης ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ὑποστηρίξεως καὶ διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς συνθήκης τοῦ Μαρτίου λίαν παρωργισμένην Πύλην, ἀλλ' ἠδυνήθη ὁπωσδήποτε, βοηθείᾳ καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν προστατίδων Δυνάμεων, νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῆς ὀργῆς τῆς Πύλης πρὸς ταύτην ἐπικίνδυνον προστριβήν, ἣν προὐκάλει μᾶλλον ἢ προὐλάμβανεν ὁ ἄγαν ζῆλος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπου τῆς Πύλης Κωστάκη Μουσούρου (γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σάμου Στεφάνου Βογορίδου[1]), ὅστις ὡς χριστιανός, ὅπως καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πύλης εἰσερχομένων Γραικῶν καὶ ἄλλων χριστιανῶν τῆς Τουρκίας, διὰ τοῦ ὑπερβολικοῦ ζήλου αὐτῶν ὑπὲρ παντὸς τουρκικοῦ καὶ μωαμεθανικοῦ, συνδεομένου πολλάκις μετὰ παραμελήσεως τῶν τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἔθνους ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν καθηκόντων, ἐζήτουν νὰ ἀσφαλίζωσιν ἑαυτοῖς τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν κρατούντων καὶ νὰ ἐξουδετερῶσι πᾶσαν ὑπόνοιαν περὶ ἀπιστίας πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Πύλης.

Μετὰ μεγάλης δὲ συνέσεως ἡ κυβέρνησις Χρηστίδου ἐπραγματοποίησε κατ' οὐσίαν ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Ἀ. Μαυροκορδᾶτος εἶχε θέσει εἰς τὸν Βασιλέα ὡς ὅρον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναλήψεως τῆς κυβερνήσεως, τὴν εὔρυνσιν δηλονότι τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, οὕτως ὥστε αἱ ταύτης περὶ οἰκονομικῶν τοὐλάχιστον ζητημάτων ἀποφάσεις νὰ ἔχωσι κῦρος νόμου. Τοῦ τοιούτου σκοποῦ ἐπέτυχεν ὁ Χρηστίδης οὐχὶ διὰ νόμων συντακτικῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐκδιδομένων, ἀλλὰ κατὰ τρόπον πρακτικὸν ἁπλούστατον, οὐδὲν ἐκδίδων νομοθετικὸν διάταγμα μὴ ὑποβαλλόμενον πρότερον εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας πρὸς μελέτην καὶ μὴ μελετώμενον, βασανιζόμενον καὶ ἐξονυχιζόμενον ὑπὸ τούτου. Τὰ οὕτω δὲ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Συμβουλίου ὑποβαλλόμενα σχέδια νόμου τὰ καλούμενα ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον *προβουλεύματα* μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἔγκρισιν αὐτῶν ἐκτῶντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἰσχὺν νόμου, μὴ ἀπορριπτόμενα ὑπὸ τοῦ Στέμματος. Οὕτω δὲ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καθίστατο κατ' οὐσίαν Βουλὴ νομοθετική. Καὶ ὅμως ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς ἔργοις αὐτῆς ἡ κυβέρνησις Δ. Χρηστίδου ἢ Ἀ. Κριεζῆ (διότι καὶ οὗτος προΐστατο τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὡς ἀντιπρόεδρος, ἦν δὲ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν) δὲν εὕρισκε χάριν παρὰ τῷ Λάϊονς, τῷ συμμαχοῦντι πάντοτε πρὸς τὴν ἀγγλικὴν καλουμένην πολιτικὴν μερίδα καὶ ἐρεθίζοντι αὐτὴν ἐναντίον τῆς γαλλιζούσης κυβερνήσεως. Τὴν ὁρμὴν ταύτην τοῦ φιλεκδίκου καὶ πολεμοχαροῦς πρέσβεως προσκαίρως μόνον εἶχε κατευνάσει ὁπωσοῦν ὁ διὰ τῶν Ἀθηνῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρεσβευτὴς μεταβαίνων Στρατφόρδος Κάννιγγ, τὸ πέμπτον νῦν ἐπι-

---

(1) Ἡ Σάμος μετὰ τὴν πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις διαμαρτυρίαν αὐτῆς διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἔλαβε (1834) μεσιτείᾳ τῶν Δυνάμεων αὐτονομίαν ὑπὸ ἡγεμόνα διοριζόμενον καὶ παυόμενον ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Ὁμοία διαμαρτυρία τῆς Κρήτης δὲν ἐτελεσφόρη[illegible]

σκεψάμενος τὰς Ἀθήνας μετὰ τὰ τῶν ἐτῶν 1826, 1828, 1831 καὶ 1833, ἐπισκέψεις, (λίαν τιμητικῆς τυχὼν ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ Βασιλέως, εἰς ὃν ἔδωκε καὶ ἐπικαίρους ὑπ' αὐτοῦ θεωρουμένας νουθεσίας καὶ παραινέσεις.)

Σύνθημα τοῦ Λάϊονς καὶ τῆς ἀγγλιζούσης μερίδος ἦτο νῦν ἐν τῇ πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν τούτου κυβέρνησιν νουθεσίᾳ τὸ *Σύνταγμα* ἤτοι ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα κυβερνήσεως τοῦ κράτους. Οἱ περὶ τὸν Λάϊονς ζητοῦντες νὰ ἐπιβάλωσι τὸ τοιοῦτον τῷ Βασιλεῖ ἤλπιζον ὅτι οὕτως ἢ θὰ ταπεινώσωσιν αὐτὸν πειθόμενον καὶ ὑποχωροῦντα εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν ἢ θὰ ἀναγκάσωσιν αὐτὸν εἰς παραίτησιν ἵνα μὴ ταπεινωθῇ. Μετὰ τῆς μερίδος ταύτης συνέπραττε καὶ ἡ ὅλως ἀντιθέτους πολιτικὰς ἀρχὰς ἐπιτηδεύουσα τῶν Ναπαίων μερίς, ἀποβλέπουσα μόνον εἰς τὸν διὰ παντὸς τρόπου εἰς παραίτησιν ἐξαναγκασμὸν τοῦ Βασιλέως, ἵνα οὕτως ὁ χηρεύων θρόνος πληρωθῇ δι' ἡγεμόνος ὀρθοδόξου. Τσάρος καὶ Ρωσικὴ κυβέρνησις ἦσαν ὅλως ξένοι πρὸς τὰς τοιαύτας σκέψεις καὶ φρονήματα τῶν ἐν Ἀθήναις ρωσιζόντων τῶν καὶ ***Φιλορθοδόξων*** καλουμένων· ἀλλ' ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας Ἕλλην τὴν καταγωγὴν Γαβριὴλ Κατακάζης (κυρίως Κατρακάζης), ἀνὴρ εἰς πολιτικὰς ραδιουργίας λίαν ἐπιρρεπής, ἐνόμιζεν ὅτι προσέφερεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ ὑποθάλπων καὶ ὑποστηρίζων τὰ τοιαῦτα βουλεύματα τῶν ρωσιζόντων. Καὶ ἐνῷ ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐμπαθῶς μὲν λίαν ἀλλ' ὁπωσοῦν γενναίως καὶ φανερῶς ἐπολέμει ἐναντίον τοῦ Ὄθωνος, πιέζων τὴν τούτου κυβέρνησιν διὰ τῶν περὶ τῶν τόκων τοῦ δανείου ἐπιμόνων ἀπαιτήσεων, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ συνηντᾶτο μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Ρωσσίας, ἧς ἡ κυβέρνησις ὡσαύτως ἀπῄτει τὴν τακτοποίησιν τῆς τοῦ δανείου ὑπηρεσίας, ὁ Γ. Κατακάζης χωρῶν εὐθὺ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ δὲν ἀπηξίου νὰ προκαλῇ καὶ νὰ ὑποστηρίζῃ μυστικὰς ἑταιρείας καὶ συνωμοσίας ἀποβλεπούσας εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος. Χάριν τοῦ τοιούτου σκοποῦ συνδεθεὶς στενώτατα καὶ διὰ κηδεστείας μάλιστα πνευματικῆς πρὸς τὸν παντελῶς μετὰ τὴν ἀμνήστευσιν αὐτοῦ τῆς πολιτικῆς ἀπέχοντα Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν τούτου ἀνεψιὸν καὶ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ναπιστῶν παλαίμαχον ἀγωνιστὴν Νικήταν τον Τουρκοφάγον (γενόμενον ἀνάδοχον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ) παρεθάρρυνεν εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς συνωμοσίας σκοπούσης δῆθεν τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας. Ὁ Νικήτας, γενναῖος μὲν διατελέσας μαχητὴς τουρκοφάγος, ἀλλ' ὢν ἁπλοϊκὸς καὶ ἥκιστα πολιτικὸς ἀνήρ, ἐδέξατο προθύμως τὴν τοιαύτην ἀρχηγίαν κληθεὶς ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν ***Νικήτας ὁ Μακεδονικός***, ἵνα οὕτως ἀναρριπισθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ. Οἱ συνωμόται παρέστησαν τῷ

Νικήτας ἢ Νικηταρᾶς ὁ Τουρκοφάγος

ἀφελεῖ ἀνδρὶ ὅτι πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου βουλεύματος τόλμημά τι ἐναντίον τοῦ
Βασιλέως (οὐχὶ διὰ βασιλοκτονίας ἀλλὰ δι'ἐκφοβήσεως καὶ ἐξαναγκασμοῦ εἰς παραίτησιν)
ἦν ἀπαραίτητον πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου σχεδίου. Ὁ μόνος σκοπὸς τῶν συνωμο-
τῶν ἦτο ἡ ἐκφόβησις καὶ τρομοκράτησις τοῦ Βασιλέως. Ἀλλ' ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς
μελετωμένης ἐκτελέσεως τοῦ τολμήματος (ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης)
ἀνεκαλύφθη ἡ συνωμοσία καὶ ὁ Νικήτας συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη, ἵνα δικασθῇ καὶ τι-

Ἰωάννης Μακρυγιάννης

μωρηθῇ ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας. Μετὰ τὴν ἀπο-
κάλυψιν τῆς συνωμοσίας πάντες οἱ ἐπίσημοι ἀρχηγοὶ
τῶν Ναπιστῶν, οἵτινες μετὰ μεγάλης προφυλάξεως εἰρ-
γάζοντο κρυφίως ὑπὲρ ταύτης καὶ δὲν ἦσαν ἐκτεθειμέ-
νοι, ἀπεκήρυξαν αὐτήν, καὶ ὁ Κατακάζης δὲ ἐφάνη ἀπο-
δοκιμάσας τὸ παρασκευαζόμενον κίνημα.

Οὕτως ἀποκηρυχθείσης τῆς συνωμοσίας, ἵνα μὴ δο-
θῇ μεγάλη σημασία εἰς τὸ γενόμενον, ὁ Νικήτας κατη-
γορηθεὶς ἁπλῶς ἐπὶ πλημμελήματι ὡς ἐπιχειρήσας τόλ-
μημα ἄρρον ἐν ταῖς Ὀθωμανικαῖς ἐπαρχίαις ἠθῳώθη,
περιωρίσθη δὲ διὰ πειθαρχικῆς τιμωρίας ἐπὶ ἓν καὶ ἥμι-
συ ἔτος εἰς τὴν Αἴγιναν. Ταῦτα ἐγένοντο τῷ 1839. Ἀπὸ
τοῦ χρόνου τούτου ὁ Γ. Κατακάζης ἔτι μᾶλλον στενῶς συνεδέθη πρὸς τὸν Λάιονς, ὑπο-
στηρίζων τὰ τούτου δι' εἰρηνικῶν ἐνεργειῶν ἐπιδιωκόμενα σχέδια. Ὁ μετ' ὀλίγον διορισθεὶς
εἰς Ἀθήνας Γάλλος πρεσβευτὴς Πισκατόρυ, καίπερ ἐπιθυμῶν νὰ ὑποστηρίξῃ ἰσχυρῶς
ἐναντίον ἀμφοτέρων τῶν πρέσβεων τὴν γαλλίζουσαν κυβέρνησιν τοῦ Ὄθωνος, ἀλλ'
ἔχων ὁδηγίας παρὰ τοῦ Γκιζῶ νὰ διατελῇ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν Ἄγγλον ἰδίως πρεσβευ-
τήν, ἀπεῖχεν ἐπί τινα χρόνον πάσης ἀντενεργείας πρὸς τὸν Λάιονς. Οὕτω δὲ κατώρθω-
σεν ἡ Ναπικὴ μερὶς νὰ διοργανώσῃ ἐν ἡσυχίᾳ νέαν συνωμοσίαν, ἧς ἀρχηγοὶ ἦσαν νῦν
ἄνδρες πολιτικοὶ ἐπιφανεῖς, ἐν πρώτοις ὁ Ἀ. Λόντος «ὑπὸ φιλαυτίας ὑποκνιζόμενος»,
ὡς λέγει ὁ Ν. Δραγούμης, μεθ' οὗ συνετάχθη ὁ Ἀ. Μεταξᾶς, τρίτος δὲ προσῆλθεν εἰς
τὴν συνωμοσίαν ὁ Κ. Ζωγράφος, ὅστις μετὰ τὴν τῷ 1840 ἀποδοκιμασίαν τῆς ὑπ' αὐτοῦ
συνομολογηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνθήκης τῆς ἐπενεγκούσης τὴν πτῶσιν αὐτοῦ,
μείνας ἐφ' ἱκανὸν μακρὰν τῶν πραγμάτων ἐκαραδόκει στιγμὴν κατάλληλον ἵνα ἐπανέλ-
θῃ εἰς τὴν σκηνήν· τοιαύτη δὲ στιγμὴ ἐφάνη αὐτῷ ἡ συνωμοσία ὑπὲρ τοῦ Συντάγμα-
τος. Ἄλλως δὲ ὁ Ζωγράφος ἦν συνδεδεμένος καὶ μετὰ τῶν Ναπιστῶν, οἵτινες βλέπον-
τες καὶ τὴν ἐπὶ 6 ἔτη ἀτεκνίαν τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας ἐφοβοῦντο μὴ ἕνεκα ταύτης
διάδοχος τοῦ θρόνου κατασταθῇ τις ἀδελφὸς τοῦ Βασιλέως Καθολικὸς τὸ θρήσκευμα.
Ἀλλ' ἡ τριανδρία τῶν εἰρημένων πολιτικῶν ἀνδρῶν αἰσθανομένη ὅτι συνωμοσίαι πολι-
τικαὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν ἄνευ ἐνόπλου βοηθείας προσηταιρίσθησαν ἄνδρα
στρατιωτικὸν ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν, γενναῖον μὲν τὸ φρόνημα, ἀλλὰ λίαν ἀφελῆ καὶ εὐ-
πρόσιτον εἰς πάντα νεωτερισμόν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦν ὁ Ἰωάννης Μακρυγιάννης ὁ πρό-
θυμος πάντοτε εἰς οἱονδήποτε νεωτερισμὸν οὐχὶ ἕνεκα στασιαστικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ
διότι ὢν ἀνὴρ κατὰ βάθος φιλόπατρις καὶ ἀχθόμενος ἐπὶ τοῖς κακῶς ἔχουσι κατὰ τὴν
ἀντίληψιν αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀφελὴς ἅμα καὶ εὔπιστος, ἐν πᾶσι τοῖς νεωτεριστι-
κοῖς κινήμασι διέβλεπεν ἀγαθόν τι ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀποδίδων τοῖς ἡγέταις τῶν κι-
νημάτων ἁγνότητα αἰσθημάτων οἵαν ᾐσθάνετο ἐν ἑαυτῷ. Ἀλλ' ὁ Μακρυγιάννης, ὅστις
διέθετεν ἔτι ἱκανοὺς μαχητὰς τῆς παλαιᾶς Σχολῆς, παλληκάρια πιστὰ εἰς αὐτὸν καὶ
ὑπήκοα εἰς πᾶν νεῦμα αὐτοῦ, πρακτικῶς διανοούμενος ἐνόει ὅτι δι' ὀλίγων παλληκαρίων

οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κατορθωθῇ ἐναντίον κυβερνήσεως διαθετούσης ὑπὲρ ἑαυτῆς στρατὸν πεζικόν, ἱππικόν, ἔτι δὲ καὶ πυροβολικόν. Διὰ τοῦτο θεωρῶν ἀπαραίτητον συνεννόησίν τινα πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ προσηταιρίσθη ἐν ἀρχῇ τὸν συνταγματάρχην τοῦ ἱππικοῦ Δ. Καλλέργην, ἀγωνιστὴν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος γενναῖον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρα φιλόδοξον καὶ πολυπράγμονα. Διὰ τοῦ Καλλέργη δὲ προσῆλθεν εἰς τὴν συνωμοσίαν καὶ ὁ διοικητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων Σπυρομήλιος. Τότε οἱ τρεῖς οὗτοι στρατιωτικοὶ ἦλθον εἰς ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὸν ἐκ τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῆς συνωμοσίας Ἀ. Μεταξᾶν, διὰ τῶν ἐνεργειῶν δὲ τοῦ Καλλέργη προσελήφθη εἰς τὴν συνωμοσίαν καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις τάγματος τοῦ πεζικοῦ συνταγματάρχης Σκαρβέλης. Διὰ τῶν εἰρημένων δὲ ἀξιωματικῶν μέγα πλῆθος ἀξιωματικῶν ἐν πᾶσι τοῖς ὅπλοις ἐμυήθησαν τὰ τοῦ παρασκευαζομένου κινήματος. Προσδιορισθείσης ὡς ὥρας τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος τῆς νυκτὸς τῆς 2 πρὸς τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1843 ἐφάνη ὁ Καλλέργης τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν τῷ στρατῶνι ἐν μέσῳ τῶν μεμυημένων ἀξιωματικῶν, ὑποδεξαμένων αὐτὸν μετὰ φωνῶν «ζήτω τὸ Σύνταγμα». Τότε καὶ ὁ Καλλέργης ἀναφωνήσας «ζήτω τὸ Σύνταγμα» ἀπήγγειλε καὶ μικρόν τινα λόγον, μεθ' ὃ λαβὼν τὴν ἀρχηγίαν ὡδήγησε τὸν ἐκεῖ συνηγμένον στρατὸν μετὰ μουσικῆς καὶ μετὰ σαλπίγγων καὶ μετὰ σημαιῶν κατὰ φάλαγγας πρὸς τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων, ὅπου εἶχον ἤδη μεταβῇ τὰ παλληκάρια τοῦ Μακρυγιάννη, γενομένου νῦν οἴκοθεν φρουράρχου Ἀθηνῶν, μ τ' ὀλίγην δ' ὥραν καὶ ἐπισήμως διορισθέντος (ὑπὸ τοῦ Δ. Καλλέργη) εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Ὁ νέος φρούραρχος κατέλαβε νῦν δι' ἀποσπασμάτων στρατοῦ τὰ σπουδαιότερα δημόσια καταστήματα, τὰ ὑπουργεῖα δηλονότι καὶ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν καὶ τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον, ἔπεμψε δὲ συγχρόνως ἀγγελιαφόρους εἰς τὰς οἰκίας τῶν συμβούλων τῆς ἐπικρατείας, ἵνα συναχθέντες ἐν τῷ καταστήματι αὐτῶν διασκεφθῶσι περὶ τῆς καταστάσεως. Ἐκ τῶν συμβούλων συνῆλθον ταχέως οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας Μεταξᾶς, Λόντος καὶ Ζωγράφος, μετὰ τούτων δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς Τζῶρτζ, ὅστις δὲν μετεῖχε μὲν ἀπ' εὐθείας τῆς συνωμοσίας, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐγίνωσκε τὰ κατ' αὐτήν. Μετ' ὀλίγον δὲ διὰ τῶν συντόνων ἐνεργειῶν τοῦ Μακρυγιάννη συνῆλθον καὶ ἄλλοι ἱκανοὶ σύμβουλοι.

Δημήτριος Καλλέργης

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πρὸ τῶν ἀνακτόρων στρατὸς ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἄλλου πλήθους ἠνάγκασαν τὸν Βασιλέα νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ κάτω πάτωμα τῶν ἀνακτόρων (ἀφοῦ οἱ πρότερον ἐξελθόντες τῶν ἀνακτόρων ἵνα λαλήσωσι πρὸς τὸ πλῆθος ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Βλαχόπουλος καὶ ὁ τοῦ Βασιλέως ὑπασπιστὴς Ἀλέξιος Γρίβας ὁ ἐπονομαζόμενος Γαρδικιώτης, ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπέμφθησαν εἰς τὸν στρατῶνα)· ὁ δὲ βασιλεὺς ἔκ τινος τῶν παραθύρων ἰδὼν τὸν Καλλέργην ἠρώτησεν αὐτὸν περὶ τῶν συμβαινόντων. Ἀπαντήσαντος δὲ τούτου ὅτι λαὸς καὶ στρατὸς ἐζήτουν σύνταγμα «Ἂς διαλυθῶσιν, εἶπεν ὁ Βασιλεύς, καὶ θέλω φροντίσει περὶ τοῦ αἰτήματος αὐτῶν». Ἀπευθυνόμενος δὲ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν στρατὸν εἶπεν ἐπιτακτικῶς «Ἀπέλθετε εἰς τοὺς σταθμούς σας». Ἀλλ' ὁ Καλλέργης κράξας τότε μεγαλοφώνως «Προσοχή!»,

κατέπνιξε τὴν φωνὴν τοῦ Βασιλέως, ἵνα μὴ οὕτω φανῇ ὁ στρατὸς παρακούων εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Βασιλέως. Μετὰ διάλογον δὲ ὀλιγόλεπτον μεταξὺ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Καλλέργη εἰς οὐδεμίαν, ὡς φαίνεται, συνεννόησιν ἀπολήξαντα ὁ Βασιλεὺς ἔπεμψεν ἐκ

Ὁ Ὄθων προκύπτων ἐκ τοῦ παραθύρου τὴν νύκτα τῆς 2-3 Σεπτεμβρίου 1843

(Κατὰ σύγχρονον εἰκόνα)

τῶν ἀνακτόρων ἕνα τῶν διαγγελέων αὐτοῦ πρὸς τὸν λοχαγὸν Σχινᾶν νὰ φέρωσι πυροβόλα ἔμπροσθεν τῶν ἀνακτόρων καὶ ἠνεχθησαν μὲν τὰ πυροβόλα, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ εἰρημένου λοχαγοῦ κράζοντος «ζήτω τὸ Σύνταγμα» προσετέθησαν εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν καθ'ὃν χρόνον καὶ οἱ πολλαχοῦ ἀνὰ τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ καὶ περὶ τὰ ἀνάκτορα τεταγμένοι πρὸς παρακώλυσιν τῆς συγκεντρώσεως τοῦ πλήθους χωροφύλακες διαταγῇ τοῦ Καλλέργη προσετέθησαν εἰς τὸν τούτου στρατόν. Τοιαύτης οὔσης τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων περὶ τὰ ἀνάκτορα, οἱ ἐν τῷ καταστήματι αὐτῶν διασκεπτόμενοι σύμβουλοι τῆς Ἐπικρατείας διετέλουν ὑπὸ τὴν πίεσιν ἄλλου πλήθους, τοῦ ἔξωθεν βοοῦντος καὶ θορυβοῦντος πλήθους. Ἐπέμφθη δὲ τότε ὑπὸ τοῦ συνωμότου Α. Μεταξᾶ ὁ Μακρυγιάννης εἰς τὸ συμβούλιον, ἔχων ἐντολὴν νὰ ἐκλέξῃ τοὺς νέους ὑπουργοὺς (τῶν τέως ὑπουργῶν φόβῳ συσχεθέντων καὶ ἐξαφανισθέντων), αὐτοὺς δὴ τοὺς ὑπὸ τοῦ πέμποντος ἀνδρὸς συσταθέντας. Οὕτως ἐξελέγησαν ὑπουργοί· Α. Μεταξᾶς πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, Ρήγας Παλαμήδης τῶν Ἐσωτερικῶν, Α. Λόντος τῶν Στρατιωτικῶν, Κ. Κανάρης τῶν Ναυτικῶν, Μ. Σχινᾶς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας καὶ ἄλλοι ἧττον ἐπιφανεῖς σύμβουλοι εἰς τὰ ἄλλα ὑπουργεῖα. Τὸ οὕτω συγκροτηθὲν καθ' ὑπαγόρευσιν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπουργεῖον ἐνήργησεν εὐθὺς νὰ πεμφθῇ πρεσβεία ἐκ μέσους τοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν Βασιλέα ἵνα αἰτήσηται παρ' αὐτοῦ

τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος, τὴν ἐκλογὴν Συνελεύσεως Ἐθνικῆς καὶ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ νέου ὑπουργείου. Ἀποφάσει δὲ τοῦ Συμβουλίου συνετάχθη καὶ προκήρυξις ἐκ μέρους τούτου πρὸς τὸν λαόν, δι' ἧς τήν τε ἡγεσίαν καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ ὑπὲρ Συντάγματος κινήματος ἀνελάμβανεν αὐτὸ τὸ Συμβούλιον. Ἡ προκήρυξις ἀναγνωσθεῖσα εἰς ἐπήκοον τῶν ἐν τῇ πλατείᾳ εὐάρεστον ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν. Ταὐτοχρόνως δὲ μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἡ μνημονευθεῖσα πρεσβεία τοῦ Συμβουλίου, προσῆλθον δὲ προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν πέντε Μεγάλων Δυνάμεων, ἐν οἷς εὑρίσκετο καὶ ὁ Λάιονς, ἀφοῦ πρότερον συνῆλθον ἅπαντες ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας. Ἀλλ' οὗτος πρὶν μηνυθῇ μετὰ τῶν ἄλλων συναδέλφων αὐτοῦ πρέσβεων ἐμήνυσε δι' ἐμπίστου προσώπου τῷ Καλλέργη νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς πρέσβεις τὴν πρὸς τὸν Βασιλέα πρόσοδον πρὶν κατέλθῃ ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἡ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας πεμφθεῖσα πρεσβεία, ἵνα μὴ ὁ Βασιλεὺς παραθαρρυνθῇ εἰς ἄρνησιν ἐκ τῆς παρ' αὐτῷ παρουσίας τῶν πρέσβεων, ὧν οὐδεὶς πλὴν τοῦ Λάιονς ἠδύνατο νὰ συστήσῃ αὐτῷ τὴν παραχώρησιν τοῦ Συντάγματος (καὶ τοῦ Κατακάζη ἐνδομύχως ἐπιθυμοῦντος οὐχὶ τὴν παραχώρησιν τοῦ Συντάγματος ἀλλὰ τὸν διὰ τῆς αἰτήσεως τοῦ Συντάγματος ἐξαναγκασμὸν τοῦ Βασιλέως εἰς παραίτησιν, μὴ δυναμένου δ' ὅμως νὰ εἴπῃ λέξιν τῷ Βασιλεῖ περὶ Συντάγματος, ὅπερ ἄλλως ἐν τῷ φανερῷ ἀπεδοκίμαζε ζωηρῶς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀπολυταρχικωτάτου τῶν ἡγεμόνων Τσάρου). Ἐκ τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας ἤγγειλαν οἱ πρέσβεις (καὶ ὁ Λάιονς) ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ἴδωσι τὸν Βασιλέα. Ἀλλ' ἐδηλώθη αὐτοῖς ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα πρὶν ἐνδώσῃ ὁ Βασιλεὺς εἰς τὴν περὶ τοῦ Συντάγματος αἴτησιν. Παρὰ τὴν τοιαύτην δήλωσιν τοῦ Καλλέργη οἱ πρέσβεις ἔσπευσαν εἰς τὰς πύλας τῶν ἀνακτόρων. Καὶ ἀφοῦ δὲ ἡ παρὰ τῷ Βασιλεῖ πρεσβεία τοῦ Συμβουλίου μαθοῦσα τὴν παρουσίαν τῶν πρέσβεων ἐξῆλθεν ἵνα ἐνεργήσῃ παρὰ τῷ Καλλέργη τὴν εἴσοδον τῶν πρέσβεων, οὗτος παραθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς μυστικῶς γενομένης αὐτῷ εἰσηγήσεως τοῦ Λάιονς ἀντέστη ἐπιμόνως καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς εἰσόδου τῶν πρέσβεων αἴτησιν, τῆς τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας πρεσβείας ἀναγκασθείσης νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτου πλησίον τοῦ Βασιλέως. Καὶ οἱ μὲν πρέσβεις ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ρωσικὴν πρεσβείαν ἀφοῦ διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως διὰ τὴν γενομένην αὐτοῖς ἀπαγόρευσιν τῆς εἰς τὸν βασιλέα προσόδου, λαβόντες ὅμως τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Καλλέργη ὅτι οὐδὲν ἔμελλε νὰ πάθῃ τὸ ἱερὸν πρόσωπον τοῦ Βασιλέως. Τότε ὁ Βασιλεὺς ἀπογνοὺς καὶ περὶ πάσης ἐκ μέρους τῶν πρέσβεων βοηθείας ἐδέξατο τὰς τοῦ Συμβουλίου προτάσεις. Τῆς τοιαύτης δηλώσεως ἐκ μέρους τοῦ

Ἀνδρέας Μεταξᾶς

Βασιλέως γενομένης, ἠγγέλθη παραχρῆμα τοῖς ἐν τῇ γειτονικῇ οἰκίᾳ ἀντιπροσώποις τῶν Δυνάμεων ὅτι αἱ πύλαι τῶν Ἀνακτόρων ἦσαν ἠνεῳγμεναι αὐτοῖς. Ὅτε δὲ οἱ πρέσβεις παρέστησαν πρὸ τοῦ Βασιλέως οὗτος εἶπεν αὐτοῖς ὅτι τοῖς εἶχε γράψει ἵνα συγκαλέσῃ αὐτοὺς παρ' ἑαυτῷ, ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ τὴν γνώμην αὐτῶν ἐν ᾗ εὑρίσκετο δυσχερεῖ θέσει, ἀνεκοίνωσε πρὸς τοὺς πρέσβεις ὅσα εἶχε μάθει περὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συνωμοτῶν κατα λήψεως τοῦ Ναυπλίου, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Χαλκίδος, προσέθηκε δὲ εἰς ταῦτα μετὰ συγκινήσεως ζωηρᾶς· «Ἐγκατέλιπον πάσας μου τὰς προνομίας· δὲν εἶμαι πλέον βασιλεύς· μοὶ ἐπέβαλον ὑπουργοὺς καὶ σύγκλησιν Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, καὶ σύνταγμα· καὶ ἀφοῦ ὁ στρατὸς ἔπαυσε νὰ ὑπακούῃ ἐμοί, περιέστην εἰς θέσιν νὰ ἐρωτήσω ἐμαυτὸν ἂν ὤφειλον νὰ διατηρήσω τὸ στέμμα ἢ νὰ παραιτηθῶ. Ὡς ἄνθρωπος ἐθεώρουν ἀξιοπρεπεστέραν τὴν παραίτησιν, ἀλλ' ὡς βασιλεὺς ἀνελογίσθην τὴν ἀναρχίαν ἣν ἔμελλε νὰ συνεπαγάγῃ ἀπαραιτήτως ἡ ἐμὴ παραίτησις· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπετάγην εἰς τὴν βίαν τῶν περιστάσεων. Ἀλλ' οἱ νέοι ὑπουργοί, οὓς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας μοὶ ἔδωκεν(¹), ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν δύνανται να ἀναλάβωσιν εὐθύνην περὶ τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ ν' ἀπομακρύνωσι στρατὸν καὶ λαόν, ὧν ἀκούετε τας κραυγάς, ἐὰν μὴ ὑπογράψω προκήρυξιν εὐχαριστοῦσαν ἐκ μέρους μου τὸ ἔθνος διὰ τὴν φρόνησιν αὐτοῦ καὶ τὸν στρατὸν διὰ τὴν τηρηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τάξιν καὶ διάταγμα ἀγγέλλον ἀπονομὴν μεταλλίου εἰς πάντας τούς λαβόντας μέρος εἰς τὸ κίνημα. Ἀλλ' ὑποχώρησις εἰς τοιαύτην ἀξίωσιν εἶναι ταπείνωσις εἰς ἣν δὲν δύναμαι νὰ ὑποβάλω ἐμαυτόν. Τί ὑμεῖς, κύριοι, σκέπτεσθε περὶ τούτων ;»

Ὁ Σὲρ Ἔσμοντ Λάϊονς
κυβερνήτης τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας ἥτις μετέφερε τὸν Ὄθωνα εἰς Ἑλλάδα καὶ εἶτα πρεσβευτὴς ἐν Ἀθήναις

Ὅτε ὁ Βασιλεὺς ἔλεγε ταῦτα καὶ ἰδίως ἐποιεῖτο λόγον περὶ παραιτήσεως προσήλου τὸ βλέμμα ἐπὶ τὸν Κατακάζην κλίναντα τὴν κεφαλὴν σιωπηλῶς οἱονεὶ πρὸς ἐπιδοκιμασίαν τοῦ περὶ παραιτήσεως βουλεύματος. Τὸ αὐτὸ ἐποίει καὶ ὁ Ἄγγλος πρεσβευτής. Ἀλλ' ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Πισκατόρυ λαλήσας εἶπεν «Ἀφοῦ ἡ Υ. Μεγαλειότης τοσαύτας προσήνεγκε θυσίας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἦν εὐκτέον ἵνα χάριν τῆς ἡσυχίας καὶ καὶ τῆς τάξεως στέρξῃ καὶ ταύτην τὴν θυσίαν καὶ ἀναλάβῃ προθύμως καὶ συνετῶς τὸ ἔργον τοῦ συνταγματικοῦ ἡγεμόνος». Τότε ὁ βασιλεὺς ἐνδοὺς ἐπεκοινώνησεν αὐθι τῷ νέῳ ὑπουργείῳ καὶ ἐξελθὼν μετὰ τούτου εἰς τὸν ἐξώστην ἀνευφημήθη ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ πλήθους διὰ τῶν κραυγῶν «Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω τὸ Σύνταγμα!» Οὕτως ἔληξε πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς, ἔτι δὲ καὶ διπλωματικῶς, τὸ ζήτημα, ἀφοῦ οἱ τρεῖς ἐκ τῶν

(¹) Σημειωτέον ὅτι ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς ἐδήλωσε τῇ πρεσβείᾳ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ εἰς τὰς αἰτήσεις ταύτης, τὸ νέον ὑπουργεῖον μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐπεκοινώνησε τῷ Βασιλεῖ καὶ ᾐτήσατο τὰ ἀνωτέρω λεγόμενα.

πρέσβεων, οἱ τῶν προστατίδων λεγομένων Δυνάμεων, ἐν οἷς τὴν πλειονοψηφίαν εἶχον οἱ δύο τῶν συνωμοτῶν φίλοι, ὁ τῆς Ἀγγλίας ὁ καὶ τῆς Ρωσίας, ὑπέγραψαν ἔκθεσιν κοινὴν εἰς τὰς τρεῖς Δυνάμεις, ἱστοροῦσαν τὰ γενόμενα ὑπὸ πνεῦμα ἀνταποκρινόμενον μᾶλλον

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
(Κατὰ σχεδίασμα τοῦ 1847)

εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Λάιονς καὶ ὑπὸ τοῦ Κατακάζη ἐπιδειχθεῖσαν πολιτικήν, τοῦ Γάλλου πρέσβεως συνυπογράψαντος, ἵνα μὴ ἀπομακρυνθῇ τῆς ὑπὸ τοῦ Γκιζὼ συστηθείσης αὐτῷ πολιτικῆς τοῦ διατελεῖν πάντοτε ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς δύο συναδέλφους αὐτοῦ.

Τὰ γεγονότα τῆς τρίτης Σεπτεμβρίου, καίπερ μὴ ὄντα ἀπόρροια τῶν φρονημάτων καὶ αἰσθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἰδίως τῶν ἐπαρχιῶν, εὗρον ἀπήχησίν τινα ἀσθενῆ ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς νεωτερισμὸς τελεσθεὶς ἄνευ ἐσωτερικῶν κλονισμῶν (δύο μόνον χωροφύλακες φονευθέντες καὶ εἷς νεανίας σφοδρῶς κακοποιηθεὶς ἦσαν τὰ θύματα τοῦ ὅλου κινήματος), ὡς εἰρηνική τις μεταπολίτευσις μὴ παρέχουσα μὲν πολλὰς ὑπερβολικὰς ἐλπίδας, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀποδοκιμαζομένη ὑπὸ τῶν πολλῶν. Ἀλλ' ἡ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ παρὰ ταῖς εὐρωπαικαῖς δυνάμεσιν ἐντύπωσις δὲν ἦτο εὐμενὴς πρὸς τοὺς δράστας. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ πρωθυπουργὸς Πὴλ σφοδρῶς ἀπεδοκίμασε τὰ γενόμενα· μόνον ὁ μετριοπαθὴς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Ἀβερδῖνος κατώρθωσε νὰ μετριάσῃ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πρωθυπουργοῦ καὶ νὰ ἀπαντήσῃ ὁπωσοῦν εὐμενῶς εἰς τὴν ἐγκύκλιον τῆς νέας ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὴν ἐξαγγέλλουσαν τὴν ἐν τῷ πολιτικῷ καθεστῶτι τῆς Ἑλλάδος μεταβολήν. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ φίλος συνάδελφος τοῦ Ἀβερδίνου ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Γκιζώ, χωρὶς νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὰ γενόμενα, παρεδέχθη τὰ τετελεσμένα γεγονότα. Τοὐναντίον δὲ ἐν Ρωσίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος σφοδρότατα ἀπεδοκίμασε τά τε γενόμενα καὶ ἰδίως τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ Κατακάζη, καὶ νῦν ὁ ἀνὴρ οὗτος ὁ νομίσας ὅτι ἠδύνατο νὰ παίζῃ τοσοῦτον εὐκόλως τὸ ῥαδιουργικὸν αὐτοῦ παίγνιον τοῦ ἐν τῷ φανερῷ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Τσάρου καταδικάζειν πᾶσαν ἐπανάστασιν, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ προκαλεῖν, ὑποκινεῖν καὶ ὑποστηρίζειν αὐτήν, αὐστηροτάτην ἀπέτισε ποινὴν τῆς ῥαδιούργου αὐτοῦ διπροσωπείας. Ὁ αὐτοκράτωρ ἅμα μαθὼν τὰ κατὰ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ γενόμενος ἔξω φρενῶν, ἔπαυσεν αὐτὸν ἀμέσως τῆς θέσεως ἣν κατεῖχεν (*ἔπαυσε*, destitua, οὐχὶ ἀνεκάλεσεν ὅπως ἐπὶ τὸ εὐφημότερον ἔγραψαν τὰ Ναπιστικὰ φύλλα τῶν Ἀθηνῶν). Ἐπὶ μίαν στιγμὴν μάλιστα ἐγένετο καὶ λόγος περὶ τυφεκισμοῦ αὐτοῦ ἢ

ἐξορίας εἰς Σιβηρίαν. Ἐπὶ ἔτη ὁ Κατακάζης ἔμεινεν ἐκτὸς πάσης ὑπηρεσίας, μόνον δὲ βραδύτερον ἐτοποθετήθη ἐν γωνίᾳ τινί, ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν, τμήματος τῶν Ἀσιατικῶν ὑποθέσεων ὡς μικρὸς καὶ ἀσήμαντος ὑπάλληλος, ὅπου ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1868, ὁπότε καὶ ἀπέθανεν (¹). Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος, κηρύξας ὅτι τοῦ λοιποῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ διαφέρον πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, κατήργησεν ἐν μέρει καὶ τὴν ἐν Ἀθήναις ρωσικὴν πρεσβείαν, καταλείπων τὴν θέσιν πρέσβεως κενὴν πολλὰ ἔτη καὶ ἀντὶ πρέσβεως διατηρῶν κοινὸν ἐπιτετραμμένον. Ἐκ τῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων ἡ μὲν τῆς Πρωσίας, ἧς ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος Δ΄ ἦτο καὶ στενὸς συγγενὴς τοῦ Ὄθωνος καὶ μεγάλως συνεπάθει πρὸς αὐτόν, κατέκρινεν αὐστηρῶς τὰ γενόμενα ἡ δὲ τῆς Αὐστρίας, ἔνθα ὁ πρίγκιψ Μεττερνῖχος ἦτο γραμματεύς, κατεδίκαζεν ὡσαύτως ταῦτα, ἀλλὰ καὶ συνεμορφοῦτο πρὸς τὰ τετελεσμένα γεγονότα. Τοιαύτην δὲ πολιτικὴν μετῆλθε καὶ ἡ κυβέρνησις Βαυαρίας, ἔνθα ὁ τοῦ Ὄθωνος πατὴρ Λουδοβῖκος Α΄ ἀνεχόμενος τὰ γενόμενα συνεβούλευε μόνον τῷ υἱῷ ἵνα τὸ ψηφισθησόμενον ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως σύνταγμα μὴ εἶναι φιλελευθερώτερον τοῦ Βαυαρικοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς πολιτικοῖς κύκλοις ἐπικρατήσασαν γνώμην περὶ τῆς μεταπολιτεύσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843· νῦν δὲ ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ γεγονότος ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν καὶ καθόλου ἔποψιν ἱστορικὴν ἐξετάζοντες τὸ γεγονός.

Τὰ γεγονότα τῆς 3 Σεπτεμβρίου ὑπὸ ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴν ἔποψιν ἀπεῖχον τοῦ ἔχειν σημασίαν οἵα ἀπεδόθη ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς πολιτικοῖς κύκλοις, σημασίαν δηλονότι ἀκραιφνοῦς ἐθνικοῦ κινήματος ἢ ἐπαναστάσεως ἀποβλεπούσης πρὸς κτῆσιν συνταγματικῶν θεσμῶν καὶ ἐλευθέρου συνταγματικοῦ βίου. Τοιαύτη τις ἀντίληψις ἦν ὅλως ξένη πρὸς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως πολλὰ ἀκούων περὶ φιλελευθέρων συνταγματικῶν θεσμῶν, εἰς πολλὰς ὡς πρὸς τοῦτο ὑποβληθεὶς δοκιμὰς διὰ τῶν ἀπὸ 1822 ἀρξαμένων ἐθνικῶν τακτικῶν συνελεύσεων, δοκιμάσας ἰδίως τὸ περίφημον σύνταγμα ὑπὲρ οὗ ὁ Κωλέττης ἐπεχείρησε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ 1831-1832, τὸ κατὰ Θ. Κολοκοτρώνην «σύντριμμα», δὲν ἀπέδιδε πολλὴν σημασίαν εἰς θεωρίας συνταγματικὰς ἐξαγγελλομένας αὐτῷ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν μετ' εἰλικρινοῦς συνειδήσεως ἢ πρὸς δημοκοπίαν ταῦτα ποιούντων. Ἐκεῖνο ὅπερ διακαῶς ἐπεθύμει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἐπέτυχεν ἐν μέρει ἐπί τε τοῦ Κυβερνήτου καὶ ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ ἐπὶ τοῦ Ὄθωνος πρὸ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843 ἦν ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία μετὰ τάξεως καὶ ἀσφαλείας δημοσίας, ἐπιτρεπούσης αὐτῷ νὰ ἐργάζεται ὑπὸ τὴν

(¹) Φαίνεται ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς πολιτικῆς ραδιουργίας ἦτο κληρονομικὸν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Κατακάζη. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ πρέσβεως ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς (1872), εἰς τοιαύτας ραδιουργίας ἐνεπλάκη, ἀναμιχθεὶς καὶ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὥστε αὐτὸς ὁ πρόεδρος Ὀδυσσεὺς Γράντ παρὰ πάσας τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν φιλικωτάτας σχέσεις ἀπήτησε παρὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως ἐπισήμως, παρὰ τὰ εἰθισμένα ἐν ταῖς πολιτικαῖς σχέσεσι, τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ, μὴ τελεσθείσης δ' ἀμέσως τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως παρὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως προέβη αὐτὸς εἰς τὴν παῦσιν ταύτην, διακόψας πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὸν καταγγελλόμενον πρεσβευτήν, καὶ δι' ἐπισήμου διαγγέλματος πρὸς τὴν Γερουσίαν καὶ πρὸς τὸ Συνέδριον τῶν Ἀντιπροσώπων ἐδικαιολόγησε τὴν πρᾶξιν του στιγματίζων τὴν διαγωγὴν τοῦ ρώσου πρέσβεως καὶ ἠνάγκασεν οὕτω τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν νὰ παύσῃ αὐτὸν τῆς θέσεως αὐτοῦ, χωρὶς νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ἄλλη ὑπηρεσία. Ἔκτοτε τὸ ὄνομα τοῦ οἴκου Κατακάζη, οἴκου ἑλληνικοῦ τὴν καταγωγήν, ἐξέλιπε τῆς ἱστορίας.

αἰγίδα τοῦ νόμου πρὸς προαγωγὴν τῆς ὑλικῆς αὐτοῦ εὐημερίας καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου. Ἦτο δὲ ἀπηυδηκὼς ἀπὸ ἐπαναστάσεων καὶ ἐμφυλίων ἐρίδων, αἵτινες μετὰ τὸ εὐτυχὲς τέλος τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνος παρηνώχλουν πολυειδῶς τὴν ἀληθῆ ἔννομον ἐλευθερίαν, ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον. Τὸ ὅτι ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ κυβερνήσεως ἐθνικῆς, πεφωτισμένης, ἀπήλαυε δημοτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τάξεως ἐννόμου πολιτικῆς, μετὰ συμβουλίου ἐπικρατείας περιλαμβάνοντος πάντα τὰ ἔνδοξα ὀνόματα τοῦ ἀγῶνος, καὶ ὅτι τὸ συμβούλιον τοῦτο οὐχὶ μὲν νόμῳ καὶ δικαιώματι ἀλλ' ἔργῳ καὶ πράγματι ἐπ' ἐσχάτων μάλιστα εἶχε καταστῆ ἀληθὴς νομοθετικὴ ἐξουσία, ἦτο ἀρκοῦσα ἱκανοποίησις. Τὰ νομαρχιακά, ἐπαρχιακὰ καὶ δημοτικὰ συμβούλια ἤρκουν πρὸς πλήρωσιν τῶν πρὸς αὐτοδιοίκησιν φυσικῶν εἰς τὸν Ἕλληνα ὁρμῶν καὶ πόθων. Τὰ δὲ πρὸς παρασκευὴν τῆς λεγομένης ἐπαναστάσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου πολιτικὰ καὶ ἠθικὰ ἐλατήρια ἦσαν πᾶν ἄλλο ἢ ἐλατήρια ἠθικὰ καὶ εἰλικρινῆ, τείνοντα πρὸς κτῆσιν ἀγαθοῦ δικαίου, νομίμου καὶ ὑπάρχοντος.

Ὁ βασιλεὺς Ὄθων

Οὐδεὶς τῶν ὀνομαστῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς τότε Ἑλλάδος ἐζήτει ἢ συνηγόρει ὑπὲρ θεωρητικοῦ συντάγματος. Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης χλευαστικῶς ἐλάλει περὶ τούτου. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἀντιπρόσωπος θεωρούμενος τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν ἡγέτης τῆς ἀγγλιζούσης μερίδος Ἀ. Μαυροκορδᾶτος οὐδαμῶς συνηγόρει ὑπὲρ συντάγματος κατ' ἔννοιαν εὐρωπαϊκήν· δι' αὐτὸν σύνταγμα ἦτο ἡ ὕπαρξις προέδρου κυβερνήσεως πολιτικῶς ὑπευθύνου πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἠθικῶς πρὸς τὸν λαὸν καὶ εὔρυνσις τῆς δικαιοδοσίας τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας ἰδίως ἐν ζητήμασιν οἰκονομικοῖς. Οἱ ὑπὲρ τοῦ συντάγματος συνωμοτήσαντες πολιτικοὶ ἄνδρες ὡρμῶντο κυρίως ὑπὸ ἐλατηρίων ἀτομικῶν

Τοῦ συντάγματος τὴν σημαίαν ἀνεπέτασσεν ἐν Ἑλλάδι ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς Λάϊονς, ὁρμηθεὶς πρὸς τοῦτο ἐκ πνεύματος ἐκδικητικοῦ ἔναντι τοῦ βασιλέως Ὄθωνος διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐξουσίας ἀποπομπὴν τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ, οὐδένα ποιούμενος λόγον περὶ συντάγματος, εὐνούστατος δὲ διατελῶν πρὸς τὸ καθεστὼς τῆς πραγματικῆς πανταρχίας τοῦ Ἄρμανσπεργ, τοῦ κυβερνῶντος τὴν Ἑλλάδα αὐταρχικῶς ὑπὸ θεωρητικῶς ἀπολυταρχικὴν μοναρχίαν· αὐτὸς δὲ παρέσυρε καὶ τὸν λόρδον Πάλμερστον μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἄρμανσπεργ εἰς τὰ ὑπὲρ συντάγματος φρονήματα αὐτοῦ. Ὁ μόνος Ἕλλην πολιτικὸς ὁ ἀποφαινόμενος γνώμην περὶ συντάγματος ἦν ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς Σ. Τρικούπης, παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ἃς ἐπηγγέλλετο ὡς ἀνὴρ πολιτικὸς ἀγγλίζων. Ὁ ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴς Κωλέττης, οὗ τὸ ὄνομα τοσοῦτον στενῶς συνεδέθη μετὰ τοῦ συντάγματος ἐν ταῖς ἐμφυλίοις ἔρισι τῶν ἐτῶν 1830—32 καὶ ὅστις ἐτρομοκράτησε μέρη τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ συντάγματος, δὲν ἐσκέπτετο πλέον περὶ τοιούτων πραγμάτων· τοὐναντίον τὸ κίνημα τοῦ 1843 ἐθεώρησεν ἔργον ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ρα-

διουργίας (ρωσικῆς), καθ' οὗ ἤθελε νὰ ἀμύνεται κρατερῶς ποιούμενος ἔκκλησιν πρὸς τὰ παλληκάρια αὐτοῦ, ὡς ἐδήλου πρὸς τὸν Γάλλον ὑπουργὸν Γκιζῶ. Ὁ ἐν Ἀθήναις ἐπίσημος ἡγέτης τοῦ κινήματος Ἀ. Μεταξᾶς ἦτο στενῶς συνδεδεμένος μετὰ τοῦ ἑλληνορώσου πρέσβεως τῆς Ρωσίας Γ. Κατακάζη, τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ ἀπολυταρχικωτάτου μοναρχικοῦ κόσμου, τοῦ κηρύττοντος ἐν τῷ φανερῷ καὶ ἐξυμνοῦντος τὸ ἀπολυταρχικὸν σύστημα καὶ συμπράττοντος ἐν τῷ κρυπτῷ μετὰ τῶν συνωμοτῶν, οὐδὲν ἄλλο δὲ διὰ τῆς συνωμοσίας ζητοῦντος ἢ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου τοῦ Ὄθωνος χάριν Ὀρθοδόξου ἡγεμόνος κατὰ τὰς περὶ τούτου γνώμας καὶ ἐπιθυμίας τῆς Ναπικῆς μερίδος.

Ἀνδρέας Λόντος

Ὁ δεύτερος ἐκ τῶν ἀρχηγῶν Ἀ. Λόντος διὰ τῆς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν γενομένης αὐτοκτονίας αὐτοῦ τῆς ἀποδοθείσης εἰς τὴν διὰ τὰ πραχθέντα ὑπ' αὐτοῦ μεταμέλειαν καὶ ἀπογοήτευσιν ἔδειξεν ὅτι δὲν ἦτο ὁ ἴδιος ἀρχῶν ἀσφαλῶν καὶ ἐμπέδων καὶ ὅτι ὡρμήθη εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ κινήματος «ἀποκνιζόμενος ὑπὸ φιλοδοξίας στιγμιαίας». Ὁ τρίτος τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν Κ. Ζωγράφος ἐγένετο συνωμότης ἀπὸ δυσαρεσκείας πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀντιδημοτικότητα τὴν μεγάλην εἰς ἣν δικαίως ἢ ἀδίκως εἶχε περιπέσει μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνομολόγησιν τῆς πρώτης πρὸς τὴν Τουρκίαν συνθήκης τῆς μὴ ὑπογραφείσης ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ ἀπορριφθείσης διὰ τὴν σφοδρὰν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ ἐναντίον αὐτῆς γενομένην κατακραυγὴν καὶ καταδίκην, ὧν ἕνεκα καὶ ἐπὶ ἔτη ἔμεινε μακρὰν τῆς ἐξουσίας. Τὸ ὅτι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐν τῷ ὑπὸ τούτου ἐκλεγέντι ἐπαναστατικῷ ὑπουργείῳ δὲν περιέλαβε καὶ τὸν Ζωγράφον παρὰ πᾶσαν τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ, μόνον καὶ μόνον διότι ἦτο ἀντιδημοτικώτατος ὁ ἀνήρ, καὶ τὸ ὅτι ἔκτοτε αὐτὸς οὗτος ἀποχωρήσας τοῦ δημοσίου βίου ἀπεχώρησε καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐγκατεβίωσε ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἄνευ ἰδιοτελείας καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως ὑπὲρ μιᾶς ἰδέας ἀγωνιζομένων. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Δ. Καλλέργη τοῦ παρασύραντος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὴν φρουρὰν τῆς πρωτευούσης, εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὡς ἀπέδειξε τοῦτο καὶ ὁ μετὰ πολλὰ ἔτη πολιτικὸς καὶ δὴ ὑπουργικὸς βίος αὐτοῦ, ἦν ὅσον γενναῖος στρατιώτης τοσοῦτον ἐλαφρὸς πολιτικός. Τὸ ὅτι δὲ αὐτὸς οὗτος διαλλαγεὶς πρὸς τὴν βασιλείαν ἐδήλωσε τὴν προθυμίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα πρὸς τὸ ἐνεργῆσαι τὴν περιστολὴν τοῦ Συντάγματος, προσφορὰν μετ' ἀγανακτήσεως ἀπορριφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος, μαρτυρεῖ τὸν βαθμὸν τῆς εἰλικρινείας μεθ' ἧς εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος. Ὁ μόνος ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843 ἁγνὸς εἰσελθὼν εἰς τὸν κύκλον τῶν συνωμοτῶν καὶ ἁγνὸς ἐξελθὼν ἦτο ὁ τίμιος ἐν πᾶσιν ἀλλὰ καὶ ἀφελὴς στρατηγὸς Μακρυγιάννης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ ἐπαρχίαι δὲν διεμαρτυρήθησαν

ΤΟ ΠΕΡ[illegible] ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΗΣ [illegible] ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 184[illegible]

[illegible] τὸ ναυάρχου Ἀ. Κριεζῆ

(Τὸ πρῶτον ἱστορικὸν [illegible] τὸ ὁποῖον [illegible] εἰς [illegible] Ἀ[illegible] πολιορκηθέντα Βασιλέα Ὄθωνα [illegible] τῶν ἐπαναστατῶν [illegible] τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 [illegible] παρανομηθέντος [illegible] Συντάγματος, εἰς τὸν [illegible] Συνταγμ[illegible] ἐν τ[illegible] Σ[illegible] Ἐπ[illegible] ἐπαναστατικῆς [illegible] τὰ μέλη [illegible] Ἀνδρέας [illegible] Δροσσ[illegible], Μανσόλας, Λεων[illegible] [illegible])

(Βλ. καὶ ὄπισθεν)

(Στ' α' 251)

Ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς Ὄθων, πολιορκηθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τὴν νύκτα τῆς 2ας πρὸς τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1843, ὑπέγραψε τὸ διάταγμα τῆς συγκλήσεως Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, μελλούσης νὰ ψηφίσῃ τὸ Σύνταγμα, ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ κατεπειγόντως ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου τὸ ἀνωτέρω ἱστορικὸν ἔγγραφον, προχείρως καὶ μετά τινων διαγραφῶν συνταχθέν, δι' οὗ ὁ βασιλεὺς ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ταπείνωσιν νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ταπεινώσαντας αὐτόν, εἰς τὸ μέλλον δὲ ὑπεχρεοῦτο ἐμμέσως νὰ μὴ καταδιώξῃ αὐτούς.

Εἰς τὸν ἐκβιασμὸν τοῦτον ἀντέστη ὁ Ὄθων πολὺ ἐνεργότερον ἢ κατὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος. Σκηναὶ ἱστορικαὶ ἐγένοντο ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἐπικρατείας. Ἐπὶ τέλους ὁ Ὄθων, κατιδὼν ὅτι ἀρνούμενος ἤθελεν ἀπολέσει τὸν θρόνον αὐτοῦ, ὑπέγραψε λίαν τεταραγμένος (βλέπε τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ, ἥτις συνήθως ἦτο κανονικωτάτη), συνυπέγραψαν δὲ τέσσαρες παρόντες ὑπουργοί, ὧν δύο, τοῦ Δρόσου Μανούλα (τῶν Οἰκονομικῶν) καὶ Α. Μεταξᾶ (τῶν Ναυτικῶν), αἱ ὑπογραφαὶ διεγράφησαν κατόπιν, ἐνῷ τὸ ἔγγραφον ὥριζεν ὅτι ἔμελλε νὰ προσυπογραφῇ καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου (μὴ ἐκλεγέντων εἰσέτι). Καὶ ὄντως ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως» κατεχωρίσθη τοῦτο μὲ πάσας τὰς ὑπογραφὰς τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐξ ἐν ὅλῳ.

(Σε α' 252)

ΑΜΝΗΣΤΙΑ ΟΘΩΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΑΣ ΤΟΥ 1843

κατὰ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ γενομένων, τινὲς μάλιστα καὶ ἐπομένως προσεχώρησαν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τῆς Βαυαροκρατίας ἀντιπολιτεύσεως, καὶ παρὰ τῇ μεγάλῃ μερίδι τοῦ λαοῦ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἡ ἐπανάστασις ἐθεωρήθη ὡς γενομένη ἐναντίον τῶν Βαυαρῶν καὶ τῆς ξενοκρατίας, ἐνῷ τῶν Βαυαρῶν ἡ ἀρχὴ εἶχεν ἤδη λήξει κατ' οὐσίαν· καὶ Γερμανοὶ τότε τινὲς εὑρισκόμενοι ἐν Ἑλλάδι ὡμολόγησαν ὅτι ὁ πολὺς ἑλληνικὸς λαὸς ἐθεώρει τὴν ἐπανάστασιν γενομένην κατὰ τῶν Βαυαρῶν.

Παρὰ πάντα ταῦτα, οὐχὶ βεβαίως ὑπὲρ τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843 συνηγοροῦντα, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι τὸ γεγονὸς κατὰ τοῦτο ἦτο εὔλογον καὶ δικαιολογούμενον; ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον, ἐφ' ὅσον τὸ λεγόμενον σύνταγμα ἦτο ὅπλον τῆς δημοκοπίας ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος, ὅπλον φιλοδοξίας καὶ καινοδοξίας πολιτικῆς εἰς τοὺς Ἕλληνας πολιτευομένους καὶ ἐφιεμένους ἀρχῆς καὶ ἀξιωμάτων, ὅπλον δὲ καὶ εἰς τὰς χεῖρας ξένων πολιτικῶν τοῦ εἴδους Λαΐονς, τοῦ ἀπαιτοῦντος σύνταγμα πρὸς ταπείνωσιν τοῦ βασιλέως, καὶ τιμωρίαν αὐτοῦ, ὡς ἐρρήθη, διὰ τὴν ἀποπομπὴν τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ. Διὰ τοῦτο, ὡς ἐγράφομεν καὶ εἰς ἄλλην ἡμῶν ἱστορικὴν πραγματείαν (ἴδε «Σύγχρονον Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος», τόμος Β', σ. 476-477), «τὴν καθόλου ἠθικήν, ἐθνικὴν καὶ ἱστορικὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα τῆς μεταπολιτεύσεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου δὲν πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἐν ταῖς ὑπὲρ ταύτης ἢ ἐναντίον αὐτῆς δηλώσεσι τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτικῶν κύκλων καὶ τοῦ διῃρημένου ἐν ταῖς περὶ αὐτῆς κρίσεσιν εὐρωπαϊκοῦ τύπου, οὐδ' ἐν τῷ ἐπιτετηδευμένῳ ἐνθουσιασμῷ μεθ' οὗ ἀνέγραψαν τὰ κατ' αὐτὴν ὅ τε ναπιστικὸς καὶ ὁ φιλελεύθερος λεγόμενος τύπος τῶν Ἀθηνῶν, οὐδ' ἐν ταῖς αὐθορμήτοις καὶ εἰλικρινέσιν, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ βάθους τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς προϊούσαις ἐκδηλώσεσι τῶν δημοτικῶν συμβουλίων, οὐδαμῶς δὲ ἐν τοῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρενθύρσοις ἐγκωμίοις καὶ ἐγκωμιαστικαῖς προσωνυμίαις, μεθ' ὧν ἐξύμνουν τὸ γεγονὸς ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει οἱ μάλιστα παρένθυρσοι τῶν ῥητόρων, ἵνα περισσότερον κακολογήσωσι τὸ παρελθόν. Εἰς τὸν ἐπισταμένως ἐξετάζοντα τὸν ὅλον ἱστορικὸν ἑλληνικὸν βίον καὶ ἐννοοῦντα τὸν καθόλου χαρακτῆρα τῆς πολιτειακῆς καὶ κοινωνικῆς ἐξελίξεως τοῦ βίου τούτου τὸ σύνταγμα ἢ ἡ συνταγματικὴ πολιτεία καὶ οἱ συνταγματικοὶ θεσμοὶ ὡς τύποι πολιτειακοὶ καὶ θεσμοὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου ἔχουσι σπουδαιότητα μᾶλλον ἀρνητικὴν ἢ θετικήν, καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον ὅπερ παρέχουσι τῇ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ καὶ κοινωνίᾳ ἔχει ὡσαύτως χαρακτῆρα ἀρνητικόν. Δὲν εἶναί τι κεφάλαιον γόνιμον εἰς ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, ἀλλ' ἔχει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἐν τῷ εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς ἀποσόβησιν κακοῦ, καὶ ἐντεῦθεν ἐν τῷ καθίστασθαι ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον ἐν τῇ καθόλου ἐξελίξει τοῦ ἐν Ἑλλάδι πολιτειακοῦ βίου.»

Μετὰ τὰ γεγονότα τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 ἐξεδόθη βασιλικὸν διάταγμα περὶ ἐκλογῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐντὸς μηνός, ἀκριβῶς τῇ 3 Ὀκτωβρίου, καὶ τῆς συγκροτήσεως τῆς συνελεύσεως τῇ 1 Νοεμβρίου. Διετάχθησαν δὲ αἱ ἐκλογαὶ νὰ ἐνεργηθῶσι κατὰ τὸν κανονισμὸν τῶν ἐκλογῶν τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆς συνελεύσεως τοῦ 1822 καὶ τῆς τρίτης ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐν Τροιζῆνι. Ἐπέμφθησαν καὶ ἀντίγραφα τῶν κανονισμῶν τούτων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς πάντα τὰ ἐκλογικὰ κέντρα. Ἐδόθη δὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν ἀντιπροσώπους οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λεγόμενα σωματεῖα ἤτοι τοὺς ἐν Ἑλλάδι εὑρισκομένους ἐκ τῶν χωρῶν αἵτινες μετασχοῦσαι τῆς ἐπαναστάσεως δὲν περιελήφθησαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους (οἷον Κρήτη, Ψαρά, Μακεδονία, Θρᾴκη, Ἤπειρος, Σερβία). Αἱ ἐκλογαὶ ἤρξαντο ἀπὸ τῆς 6 Ὀκτωβρίου καὶ παρετάθησαν μέχρι Νοεμβρίου, καὶ συνῆλθον οἱ ἀντιπρόσωποι ἐν Ἀθήναις τῇ 1

Νοεμβρίου. Τῇ δὲ 8 Νοεμβρίου ἐποίησεν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν ὁ Βασιλεὺς διὰ λόγου βασιλικοῦ ἐν ᾧ παρίστα τὸ σύνταγμα ὡς κορωνίδα τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν μεθ' ὧν ἤρχισε τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, τὰς δὲ δημοτικὰς ἐλευθερίας καὶ τὰ νομαρχιακὰ συμβούλια καὶ τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας ὡς ἔργα προπαρασκευαστικὰ τοῦ συντάγματος. Μετὰ τὸν βασιλικὸν λόγον ἐξελέγη ἐπιτροπεία ἵνα προπαρασκευάσῃ τὴν εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἀπάντησιν, ἥτις κατὰ λανθάνοντα ἀνταγωνισμὸν πρὸς τὰ ἐν τῷ βασιλικῷ λόγῳ εἰρημένα ἀπεφαίνετο ὅτι ὁ λαὸς ὁ ἑλληνικὸς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου ἀγῶνος παρεσκεύαζε καὶ τὸ πολίτευμα τὸ συνταγματικὸν διὰ τῶν συνελεύσεων τῶν ἐθνικῶν τῆς Ἐπιδαύρου, Τροιζῆνος καὶ Ἄργους, ἵνα οὕτω λεληθότως δικαιωθῇ καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1843 ὡς ἀπόρροια αὐτοῦ τοῦ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου ὃν ἐζήτει πάντοτε ὁ ἑλληνικὸς λαός. Μετὰ ταῦτα ἐξελέγη ἐπιτροπεία ἐκ τῶν λογιωτέρων καὶ νομομαθεστέρων ἀνδρῶν τῆς συνελεύσεως, ἵνα παρασκευασθῇ τὸ σχέδιον τοῦ συντάγματος τοῦ συζητηθησομένου ἐν τῇ συνελεύσει. Πρόεδρος τῆς συνελεύσεως ἐξελέγη ὁ τῶν συνελεύσεων τῆς Τροιζῆνος καὶ Ἄργους πρόεδρος γενόμενος Πανοῦτσος Νοταρᾶς, ἀντιπρόεδροι οἱ Ἀ. Μαυροκορδᾶτος, Ἀ. Μεταξᾶς, Ἰ. Κωλέττης καὶ Ἀ. Λόντος (1). Ἡ ἐπιφορτισθεῖσα τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου ἐπιτροπεία προσήγαγε τὸ σχέδιον αὐτῆς μετὰ πολλὰς ἡμέρας (28 Δεκεμβρίου), κατήρτισε δὲ αὐτὸ μετὰ μακρὰν μελέτην τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν συνταγμάτων, ἰδίως τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Βελγίου, ἔτι δὲ καὶ πολλῶν ὑπομνημάτων πεμφθέντων ὑπὸ Ἑλλήνων πολιτευτῶν μετὰ σχεδίων συντάγματος, ἐν οἷς

Ἰάκωβος Ρίζος Νερουλὸς

(1) Μαυροκορδᾶτος καὶ Κωλέττης, διατελοῦντες πρέσβεις, ὁ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ δὲ ἐν Παρισίοις, προσεκλήθησαν ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ὑπουργείου νὰ ἐπιστρέψωσι εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα μετάσχωσι τῆς νέας κυβερνήσεως. Ἐπέστρεψαν ἀμφότεροι, ὁ μὲν Μαυροκορδᾶτος ἐπὶ ἀγγλικοῦ πλοίου, ὁ δὲ Κωλέττης ὡς ἀρχηγὸς τῆς φιλογαλλιζούσης μερίδος ἐπὶ κυβερνητικοῦ πλοίου, οἱονεὶ πρὸς πανηγυρικὴν δήλωσιν τῆς ἰδιότητος ἑκατέρων ὡς ἀρχηγῶν τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς πολιτικῆς μερίδος, ἀφοῦ ὁ προεδρεύων τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως Ἀ. Μεταξᾶς καὶ ἀρχηγὸς τῆς ρωσιζούσης μερίδος ἐθεωρεῖτο ἐκπροσωπῶν ταύτην παρὰ πᾶσαν τὴν ὑπὸ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως γενομένην ἀποδοκιμασίαν τῆς ἐπαναστάσεως· παρεκλήθησαν δ' ἀμφότεροι νὰ μετάσχωσι καὶ τοῦ ὑπουργείου, ἵνα οὕτω φαίνηται πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ἡνωμένη ἐν τῇ νέᾳ τῶν πραγμάτων φάσει. Ἀλλ' ἀμφότεροι ἀπέσχον τοῦ νὰ λάβουν μέρος ἐνεργὸν ἐν τῷ ὑπουργείῳ, ἐδέχθησαν δὲ μόνον νὰ θεωρηθῶσιν ὑπουργοὶ ἄνευ χαρτοφυλακίου ὡς σύμβουλοι τῆς κυβερνήσεως. Τοῦτο δ' ἔπραξαν καὶ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως.

γνωστότερον εἶναι τὸ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν *Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ*(¹). Ἤρξαντο δὲ αἱ συζητήσεις ἐν αὐτῇ τῇ Συνελεύσει μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ νέου ἔτους 1844 καὶ παρετάθησαν μέχρι τέλους Μαρτίου. Τὸ οὕτω ἐξ ἑκατὸν περίπου συγκείμενον σύνταγμα ἐν ᾧ ὡρκίσθη ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Συνέλευσίς του κατὰ τὰ κυριώτατα στοιχεῖα αὐτοῦ ἐστηρίχθη ἐπὶ τῶν καὶ εἰς τὴν προηγουμένην συνέλευσιν κεκηρυγμένων ἀρχῶν· εἰς τὸ πρῶτον ἄρθρον ἐκήρυξεν ὡς ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τοῦ κράτους τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν, ἐπιτρεπομένης ἐλευθερίας θρησκευτικῆς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ γνωστὰ θρησκεύματα καὶ ἀπαγορευομένου τοῦ προσηλυτισμοῦ, ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ ἄρθρῳ ἐκήρυξε τὴν δογματικὴν καὶ κανονικὴν ἑνότητα ἤτοι ἐν τῇ τηρήσει τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἐν Κων)πόλει Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ πασῶν τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν. Ἐν ταὐτῷ δ' ἐκήρυξε καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος τὴν μὴ ἀναγνωρισθεῖσαν ἔτι ὑπὸ οὐδεμιᾶς τῶν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν, καὶ τὴν ὑπὸ συνόδου ἀρχιερέων διοίκησιν. Παρὰ πάσας τὰς ὑπό τινων εὐσεβῶν ρητόρων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ πληρεξουσίου Πυλίας Μ. Σχινᾶ γενόμενας νύξεις περὶ στενωτέρας τινὸς προσεγγίσεως πρὸς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ περὶ ἀναγνωρίσεως ὑπὸ ταύτης τοῦ ἐν Ἑλλάδι διοικητικοῦ καθεστῶτος τῆς ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἔμεινε κεχωρισμένη *κανονικῶς* ἀπὸ τοῦ λοιποῦ Ὀρθοδόξου κόσμου, διότι μὴ ἀναγνωριζομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κων)πόλεως, ἀφ' ἧς κανονικῶς ἐξηρτῶντο αἱ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην ἀποτελοῦσαι ἐπαρχίαι, ὑπὸ οὐδεμιᾶς ἄλλης Πατριαρχικῆς (Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων) ἢ Συνοδικῆς (Ρωσίας, Καρλοβιτσίου) ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ.

Μετὰ τὰ περὶ θρησκείας καὶ ἐκκλησίας ψηφίσματα ἡ Συνέλευσις συνεζήτησε καὶ ἐψηφίσατο τὰ περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας, κηρύξασα τοιαύτην ἐλευθερίαν εἰς πάντα ἄνθρωπον πατοῦντα τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ τὰ τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν ἐπὶ τοιαύτην ἐλευθερίαν δικαιώματα, ἀπηγόρευσε δὲ ἀπολύτως τὴν δουλείαν καὶ δουλεμπορείαν. Ἀκολούθως προσδιώρισε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν διαφόρων πολιτειακῶν ἀρχῶν, γενομένης ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ Βασιλέως, ὅστις ἐκηρύχθη ἀρχηγὸς καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἐπὶ τὸ Προτεσταντικώτερον. Ἡ Ἐκτελεστικὴ ἢ Νομοτελεστικὴ ἐξουσία ἐδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Βασιλέα, ἡ δὲ Νομοθετικὴ ἐμερίσθη μεταξὺ τοῦ Βασιλέως, ἔχοντος τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπικυροῦν καὶ δημοσιεύειν τοὺς νόμους, ἔπειτα καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ διὰ τῶν ὑπουργῶν προτείνειν σχέδια νόμων (προβουλεύματα), καὶ τῶν δύο Νομοθετικῶν Βουλῶν, εἰς ἃς παρεχωρήθη καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν. Ἡ δὲ Δικαστικὴ ἐξουσία ἀπετέλεσε τὴν τρίτην ἀνεξάρτητον ἐξουσίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέλη τῆς Γερουσίας ἐψηφίσθη νὰ διορίζωνται μόνον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἰσοβίως, ἡ δὲ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων νὰ ἐκλέγηται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ ψηφοφορίας καθολικῆς. Ἡ περίοδος ἑκάστης βουλῆς καθωρίσθη εἰς ἔτη τρία· τὰ λοιπὰ ἄρθρα τοῦ Συντάγματος ἀφεώρων εἰς τὰς διαφόρους πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας.

Καθόλου εἰπεῖν τὸ σύνταγμα τὸ ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 43-44, στηριζόμενον κυρίως ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ συντάγματος (τῆς Ἰουλιανῆς βασιλείας)

(¹) Ὁ Ἰ. Ρίζος καὶ οἱ λοιποὶ ὑπουργοὶ τοῦ ἐκπεσόντος τῇ 3 Σεπτεμβρίου ὑπουργείου οὐδαμῶς κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιτυχούσης ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ δὲν ἐξέθεσαν καὶ ὑποψηφιότητα εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, προβλέποντες ἀποτυχίαν ἢ καὶ μὴ θέλοντες νὰ παραστῶσιν ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ.

καὶ τοῦ Βελγικοῦ, ὡς ἐψηφίσθη ἐν Ἑλλάδι ἦτο κατὰ τύπον τοὐλάχιστον οὐσιωδῶς μοναρχικόν, ἀφοῦ καὶ ἡ εὐθύνη τῶν ὑπουργῶν ἐκηρύσσετο μὲν ὑπο γενικὸν τύπον, ἀλλὰ κυρίως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ Βασιλέως εὐθύνην, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν νομοθετικῶν βουλῶν. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν ἡ μεγάλη παρανόησις ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ συντάγματος μεταξὺ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Ὁ βασιλεὺς στηριζόμενος ἐπὶ τῶν περὶ αὐτῆς διατάξεων ἤθελε νὰ ἔχῃ τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, ἐνῷ τὰ ἐν ταῖς βουλαῖς κόμματα ἐνόμιζον ὅτι κατὰ τὰ ἔν τισι κράτεσιν, ἐν οἷς ἴσχυε τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα, εἰωθότα, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ μετέχειν τῆς κυβερνήσεως. Ἐντεῦθεν πολλαὶ προήρχοντο προστριβαὶ μεταξὺ τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἐν ταῖς βουλαῖς κομμάτων, πρὸ πάντων ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν πολιτευομένων ἀγνοίας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν ἐφεξῆς σαφέστερος γενήσεται λόγος ἐν τοῖς ἰδιαιτέροις κεφαλαίοις τῆς Ἱστορίας ταύτης. Νῦν δὲ περὶ τῶν ἔργων τῆς Συνελεύσεως ποιούμενοι τὸν λόγον, σημειούμεθα ἁπλῶς ὅτι αἱ ἐργασίαι αὐτῆς ἐπερατώθησαν ἐν χρόνῳ σχετικῶς μικρῷ (ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν), καὶ ὁ μικρὸς μάλιστα αὐτὸς χρόνος ἐθεωρήθη μακρότερος τοῦ δέοντος καὶ ᾐτιολογήθη διὰ τῆς ἀνάγκης ἣν εἶχεν ἡ πρὸς σύνταξιν ἐκλεγεῖσα ἐπιτροπεία νὰ μελετήσῃ τοὺς συνταγματικοὺς χάρτας πασῶν τῶν συνταγματικῷ πολιτεύματι χρωμένων χωρῶν. Μετὰ δὲ τὴν περάτωσιν τῆς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπείας καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων συζήτησιν καὶ ψήφισιν, ἡ Συνέλευσις ἐμελέτησε καὶ τινας παρατηρήσεις, ἃς ὁ Βασιλεὺς μελετήσας τὸ κείμενον τοῦ ψηφισθέντος συντάγματος ἐνόμισε πρέπον νὰ ποιήσηται. Ἡ Συνέλευσις τινὰς τῶν παρατηρήσεων τούτων ἐνέκρινε καὶ ἐπήνεγκε τὰς δεούσας μεταβολὰς εἰς τὸ κείμενον τοῦ συντάγματος, ἄλλας δ' ἀπέρριψε. Μετὰ τὴν οὕτως ἐπελθοῦσαν περάτωσιν τοῦ συνταχτικοῦ ἔργου τῆς Συνελεύσεως ὁ Βασιλεὺς ἐν μεγάλῃ πομπῇ μετέβη εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ ὤμοσε τὸν προσήκοντα ὅρκον εἰς τὸ ψηφισθὲν σύνταγμα, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης (18 Μαρτίου 1844) ἐγένετο ὁ θεμελιώδης νόμος καὶ Καταστατικὸς Χάρτης τοῦ Βασιλείου.

Καὶ νῦν μεταβαίνομεν εἰς τὴν μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς εἴπομεν, ἡ ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως προταθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (¹) κυβέρνησις ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ προεδρευομένη. Ὁ Ἀ. Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Ἰ. Κωλέττης μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἄφιξιν αὐτῶν μετέσχον τοῦ ὑπουργείου κατὰ κοινὴν τῆς δημοσίας γνώμης ἀπαίτησιν, ἀλλὰ μόνον ὡς σύμβουλοι ἢ ὑπουργοὶ ἄνευ χαρτοφυλακίου. Τοῦτο δὲ ἠκολούθησε καὶ ἀφοῦ συνῆλθεν ἡ Συνέλευσις. Ἀλλὰ διαρκούσης ἔτι τῆς συνελεύσεως ὁ Ἀ. Μεταξᾶς (περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1844) ἕνεκά τινων διαφωνιῶν πρὸς αὐτὴν ἀπεχώρησε τῆς ἐξουσίας καὶ ἀντικατεστάθη προσωρινῶς μέχρι τέλους τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Κ. Κανάρη, τῶν λοιπῶν ὑπουργῶν, πλὴν τοῦ ὡσαύτως ἀποχωρήσαντος Μ. Σχινᾶ, μεινάντων εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν. Μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελεύσεως καὶ τὴν διάλυσιν αὐτῆς, ὅτε ἔμελλε πλέον νὰ συγκροτηθῇ κυβέρνησις νέα, Βασιλέως καὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἀξιώσει ἐκλήθησαν εἰς συγκρότησιν κυβερνήσεως οἱ Ἀ. Μαυροκορδᾶτος καὶ

(¹) Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ὅπερ ἐξετέλει νομοθετικὴν καὶ ελεγκτικὴν πρᾶξιν (ἀλλὰ μόνον μετὰ ψήφου συμβουλευτικῆς), κατηργήθη μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος καὶ τὴν ἵδρυσιν νέας νομοθετικῆς ἐξουσίας.

Ἰ. Κωλέττης, ὧν τὴν σύμπραξιν ἐπεθύμουν νῦν καὶ ὑπ' [illegible] ὅ τε Ἄγγλ[illegible] Γάλλος πρεσβευτής, τῆς ὑπὸ ἁπλοῦ ἐπιτετραμμένου διευθυνομένης ρωσικῆς πρ[illegible] πραττούσης ὑπὲρ τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ. Ἀλλὰ συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο ἀρχηγῶν [illegible] τεύχθη, μὴ θέλοντος δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Μπαρλαίων Μαυροκορδάτου να συγκροτήσῃ κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ, ἐγένετό τις ἀπόπειρα συγκροτήσεως ὑπουργείου ἐκ τῆς αὐτῆς ἀγγλιζούσης μερίδος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ κόμματος Ἀ. Λόντου, μετέχοντος τῆς κυβερνήσεως ταύτης καὶ τοῦ μετὰ τὸν Ἀ. Μαυροκορδᾶτον ἰσχυροτάτου ἐν τῷ κόμματι Σ. Τρικούπη, ἀλλὰ μὴ δεξαμένου τούτου τὰ προσενεχθέντα ἐν τῇ κυβερνήσει δύο ὑπουργεῖα, τὸ τῶν Ἐξωτερικῶν ἅμα δὲ καὶ τὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας, συνεκρότησεν ἐπὶ τέλους τὴν νέαν κυβέρνησιν αὐτὸς ὁ Ἀ. Μαυροκορδᾶτος, λαβὼν αὐτὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ τῆς κυβερνήσεως ταύτης μετέσχον ὅ τε Σ. Τρικούπης ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας καὶ οἱ Λόντοι ἀμφότεροι ὅ τε Ἀνδρέας Λόντος (τοῦ Αἰγίου) καὶ ὁ Ἀ. Χ. (Χριστοδούλου) Λόντος (τῶν Πατρῶν), ὁ μὲν πρῶτος ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ὁ δ' δεύτερος ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Τὸ πρῶτον καὶ κύριον ἔργον τῆς οὕτω συγκροτηθείσης κυβερνήσεως ἦσαν αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διὰ τὴν πρώτην μετὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1844 καὶ κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦτο ἐκλεχθησομένην βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων. Ἡ ἐκλογικὴ κίνησις καθ' ὅλον τὸ κράτος ἤρξατο εὐθὺς μετὰ τὴν συγκρότησιν τῆς νέας κυβερνήσεως, αἱ δὲ ἐκλογαὶ διενηργήθησαν ἐπὶ δύο μῆνας κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις τελεσθεῖσαι. Διενηργήθησαν δὲ ἐκλογαὶ δι' οὐκ ὀλίγων ἀθεμίτων ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως ἐπεμβάσεων καὶ ἐν μέσῳ βιαιοτάτων κομματικῶν παθῶν, τῶν ἀθεμίτων δ' ἐπεμβάσεων ὑπεύθυνοι ἐθεωροῦντο ἰδίως ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Ἀ. Λόντος καὶ αὐτὸς ὁ πρόεδρος Ἀ. Μαυροκορδᾶτος. Αἱ κυβερνητικαὶ ἐπεμβάσεις αὗται ἥνωσαν ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως Μαυροκορδάτου ἐν συμμαχίᾳ σιωπηλῇ τοὺς Ναπιστὰς καὶ τοὺς Μεσημβριανίτας. Δεινὴ ἠγέρθη νῦν κραυγὴ ἐναντίον τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διαπραχθεισῶν ἀθεμιτουργιῶν. Αὐτὸς ὁ Ἀ. Μαυροκορδᾶτος, διαπράξας οὐκ ὀλίγα σφάλματα ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ἀνῄρει ἐν πολλοῖς τὴν περὶ αὐτοῦ τέως ἐπικρατοῦσαν φήμην ὡς ἀνδρὸς ἐμπείρου καὶ συνετοῦ περὶ τὰ πολιτικὰ καὶ πολιτειακὰ πράγματα, οὐ μόνον κατὰ τρόπον ἀτυχέστατον ἐφήρμοσε τὸ λεγόμενον σύστημα τῶν ἐπισήμων ὑποψηφίων, ἤτοι τῆς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς ὑποδείξεως τῶν ἀρεστῶν αὐτῇ ἀνδρῶν, ὅπερ ὅπου μὲν ἰσχύει τὸ σύστημα τὸ κοινοβουλευτικὸν ἐστὶν ὅλως περιττὸν καὶ ἄσκοπον, οἴκοθεν γνωστῶν καὶ φανερῶν ὄντων τῶν τῆς κυβερνήσεως θιασωτῶν, ὅπου δ' ἰσχύει τὸ ἁπλοῦν ἀντιπροσωπευτικὸν μοναρχικὸν σύστημα ὡς πρὸς μὲν τοὺς ἐκλογεῖς εἶναι ἠθικὴ ἔτι τούτων ἔκνομος ἐπίδρασις πρὸς ὑφαρπαγὴν τῶν ψήφων, ὡς πρὸς τὴν κυβέρνησιν δ' αὐτὴν ἀθέτησις τῶν

Σπυρίδων Τρικούπης

θεμελιωδεστάτων συνταγματικῶν ἀρχῶν ἐκ μέρους τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας καὶ ἐξευτελισμὸς ταύτης. Μὴ ἀρκουμένη δ' ἡ κυβέρνησις τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὸ κεφαλαιῶδες τοῦτο σφάλμα προσέφυγε καὶ εἰς τὸ ἤδη ἐπὶ κυβερνήτου Καποδιστρίου καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐφαρμοσθὲν τῷ 1829 σύστημα τῶν πολλαπλῶν ἐκλογῶν, ὅπερ εἶχε μὲν καταδείξει τὸν Κυβερνήτην ἐκλεκτὸν τοῦ λαοῦ ἐν 30 ἐκλογικαῖς περιφερείαις, ἀλλ' εἶχε καὶ πολλοὺς τοὺς κατακρίνοντας. Ἀλλ' ὅ,τι ὁ λαὸς τῷ 1829 εἶχε συγχωρήσει τῷ Ἰ. Καποδιστρίᾳ, τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ συγχωρήσῃ τῷ 1844 εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτον. Ἀλλὰ τὸ κορύφωμα τῆς κυβερνητικῆς ἢ μᾶλλον πρωθυπουργικῆς ἀβελτηρίας ὑπῆρξεν ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς προὐκάλεσεν ἢ ἐδέξατο οἴκοθεν προσενεχθεῖσαν ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ τοῦ πανεπιστημίου (¹), καὶ ἐκλεγεὶς οὐχὶ παμψηφεὶ ἀλλὰ διὰ πλειονοψηφίας 19 ἐναντίον 6 καθηγητικῶν ψήφων (καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ ἀστειότερον πρωθυπουργὸς τῶν 19 ψήφων ὑπὸ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐπικληθείς), ἀπώλεσε πολὺ τῆς τέως αἴγλης καὶ γοητείας τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Ἀλλὰ παρὰ πάσας τὰς πολλὰς ἐπεμβάσεις αὐτῆς ἡ κυβέρνησις Μαυροκορδάτου ὑπέστη ἧτταν δεινὴν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς, ἀφοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Μεσολογγίῳ ὁ πρὸ 20 μόλις ἐτῶν (τῷ 1823) τοσοῦτο συντελέσας εἰς τὴν τελεσφόρον ἄμυναν τῆς πόλεως δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ· ἐν ὀλίγαις δὲ μόνον ἐπαρχίαις οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ φίλοι ἐπέτυχον (καὶ ὁ Δ. Καλλέργης, θεὶς ὑποψηφιότητα ἐν Ἀττικῇ, ἀπέτυχεν). Τοὐναντίον δὲ μεγάλη ἦτο ἡ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐπιτυχόντων πλειονοψηφία, καὶ ἡ πλειονοψηφία αὕτη ἠκύρωσεν ἐν ταῖς ἐξελέγξεσι τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τὰς πλείστας τῶν ἐκλογῶν τῆς ὑπουργικῆς μερίδος, καὶ πάσας τὰς τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ Πανεπιστημίου. (Ἐκ τῶν 120 ἐκλεγέντων βουλευτῶν μόνον οἱ 40 ἔμειναν ἐν τῇ Βουλῇ, πάντες δὲ σχεδὸν οἱ ἀποκλεισθέντες ἦσαν κυβερνητικοί). Ἡ κυβέρνησις προβλέπουσα τὰ γενησόμενα παρῃτήθη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς βουλῆς, ἀξιώσει ὡς φαίνεται αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως, θέλοντος νὰ σώσῃ τὸ κῦρος τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ καὶ νὰ μὴ καταλίπῃ τὴν τύχην τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν διάθεσιν τῆς βουλευτικῆς πλειονοψηφίας. Ἡ γερουσία ἡ συσταθεῖσα κατὰ τὰς περὶ ταύτης διατάξεις τοῦ συντάγματος (ἄρθρον 70 τοῦ συντάγματός), πρὶν ἔτι λήξωσιν αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαί, κατηρτίσθη ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα τὰ συγκροτήσαντα αὐτήν, τῆς κυβερνήσεως προχωρησάσης ἐνταῦθα μέχρι τοῦ ἐσχάτου ὁρίου τοῦ ὑπὸ τοῦ συντάγματος καθοριζομένου ἀριθμοῦ 36 γερουσιαστῶν. (Κατὰ τὸ σύνταγμα ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἦν ὁ ἀνώτατος, εἰς ὃν οὐχὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, οὐδ' ἐν ἑνὶ ἔτει, ἀλλ' ἐν χρόνῳ ὑποτιθεμένῳ ἀρκούντως μακρῷ, ἠδύνατο νὰ ἀνέλθῃ ὁ ἀριθμὸς διὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀξίων τῆς ὑψηλῆς ταύτης θέσεως ἀναδεικνυομένων ἀνδρῶν. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ποιησαμένη εὐθὺς ἐν ἀρχῇ χρῆσιν τοῦ ἀνωτάτου ἀριθμοῦ ἔκλειε τὰς πύλας τοῦ συμβουλίου εἰς οἱονδήποτε ἄξιον ἄνευ τῆς διὰ θανάτου κενώσεως ἕδρας τινὸς ἐν τῷ συμβουλίῳ) (²). Οὕτω δὲ κατέστη δυνατὸν ἵνα τῇ 7 Σεπτεμβρίου (1847) γίνῃ ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τῶν δύο συμβουλίων, ἀφοῦ ἤδη μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Μαυροκορδάτου συνεκροτήθη τὸ συμμαχικὸν ὑπουργεῖον

(¹) Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 εἶχε παραχωρήσει καὶ τῷ πανεπιστημίῳ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι ὑπὸ τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ ἕνα ἀντιπρόσωπον ἐν τῇ Βουλῇ, εἴτε ἐκ τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ τοῦ πανεπιστημιου, εἴτε καὶ ἔξωθεν οἱονδήποτε ἄξιον θεωρούμενον τῆς τοιαύτης τιμῆς.

(²) Ἡ κυβέρνησις κατεκρίθη εὐλόγως διότι καὶ ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ καταλόγῳ πρὸς τοῖς ἐνδόξοις ὀνόμασι Πέτρου Μαυρομιχάλη, Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριωτῶν, Π. Γιατράκου, Ρ. Τζώρτζ, Κ. Βότσαρη, Λ. Λυκούργου Πανούτσου Νοταρᾶ, ὑπῆρχον καὶ πολλὰ ἀφανῆ καὶ ἄσημα, ἔλειπον δὲ τὰ τοῦ Κ. Κανάρη, Πλαπούτα καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν.

Κωλέττου-Μεταξᾶ. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο, καίπερ ὑποστηριζόμενον καὶ ὑπὸ τῶν δύο Δυτικῶν Δυνάμεων καὶ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν, δὲν διήρκεσεν οὐδ' ἐπὶ ἔτος, τῶν δύο ἀρχηγῶν μὴ συμφωνούντων ἀλλήλοις καὶ τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ ὑποχρεωθέντος εἰς παραίτησιν κατ' Ἰούλιον ἤδη τοῦ ἑπομένου ἔτους. Τότε δὲ μεῖναν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τὸ ἀμιγὲς Κωλεττικὸν ὑπουργεῖον ἐκυβέρνησεν ἐπὶ δύο ἔτη συναπτὰ καὶ πλέον μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός.

Ὁ Κωλέττης ἦρξεν ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα κατὰ τύπον ὡς ἁπλοῦς πρωθυπουργός, πράγματι δὲ ὡς δικτάτωρ. Τῆς τοιαύτης αὐτοῦ πολιτικῆς δυνάμεως καὶ ῥοπῆς αἴτια ἦσαν πρῶτον ἡ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως (ἰδίως τοῦ Γκιζῶ) διδομένη ἰσχυρὰ ὑποστήριξις, ἣν ἔτι μᾶλλον ἰσχυρὰν καθίστα ἡ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γάλλου πρέσβεως ἀναφανδὸν διδομένη ὑποστήριξις, ἐνισχυομένη καὶ ὑπὸ τῆς τῶν τριῶν γερμανικῶν πρεσβειῶν (Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Βαυαρίας), ἔπειτα δ' ἡ πρὸς τὸν Κωλέττην ἀπεριόριστος εὔνοια καὶ ἐμπιστοσύνη τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ὅστις τοσούτῳ μᾶλλον διετέλει ἐν πᾶσιν ἐν ἁρμονίᾳ πλήρει πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν αὐτοῦ, ὅσον εἶχεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν πρὸς αὐτὸν εὐμένειαν τῆς γαλλικῆς αὐλῆς καὶ κυβερνήσεως καὶ ἰδίως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Γκιζῶ, οὗ ταῖς ὁδηγίαις πιστῶς ἀκολουθῶν ὁ ἐν Ἀθήναις Γάλλος πρεσβευτὴς Πισκατόρυ μεγίστην ἐπεδείκνυεν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν βασιλέα Ὄθωνα καὶ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, ἡ δὲ τοιαύτη τοῦ Γάλλου πρέσβεως πρὸς τὸν Βασιλέα ἀφοσίωσις συνέπιπτε πρὸς τὴν τῶν τριῶν ἄλλων πρέσβεων, Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Βαυαρίας καὶ πρὸς τὴν εὐμενῆ πάντοτε πρὸς τὸν Ὄθωνα ἐπιδεικνυομένην πολιτείαν τοῦ Τσάρου καὶ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ, ἀσχέτως πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἀπὸ τῶν γεγονότων τοῦ 1843 ἀποχὴν πάσης εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἀναμίξεως· συνέπιπτε δὲ καὶ πρὸς τὴν ἕνεκα προσωπικῆς πρὸς τὸν Γκιζῶ φιλίας τοῦ κόμητος Ἀβερδίνου καὶ τῆς καθόλου μετριοπαθοῦς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν τριῶν ὑπουργείων Πήλ-Ἀβερδίνου, πολιτικῶς ἐξουδετερούσης τὰς ἐναντίον Ὄθωνος καὶ Κωλέττου ἀπαύστους ἐπιβουλὰς τοῦ Λάιονς καὶ τῶν Μπαρλαίων αὐτοῦ. Τοιούτων εὐνοϊκῶν ἔξωθεν τυγχάνων ὁ Ἰ. Κωλέττης περιστάσεων, ἔχων δὲ πλειονοψηφίαν ἰσχυρὰν ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων, οὐχὶ δὲ ἐχθρικὴν ἐν τῇ γερουσίᾳ, ἐκυβέρνησεν ἰσχυρῶς ἐπὶ ἔτη τὸ κράτος μέχρι τοῦ κατὰ τὸ 1847 ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ, εἰς πολλὰς μὲν προσκρούων ἐσωτερικάς τε καὶ ἐξωτερικὰς ἀντιξόους περιστάσεις, ἀλλὰ πάσας ταύτας ὑπερνικῶν διὰ τῆς ὅλως εὐνοϊκωτάτης αὐτῷ καταστάσεως πραγμάτων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη κατάστασις δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένη καί τινων ἀτοπημάτων ἐν τῇ ὅλῃ πολιτείᾳ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐπεισοδίων περιπλεκόντων τὸ κράτος εἰς ὀχληρὰς καὶ ἀσκόπους περιπετείας.

Κυβερνῶντος τοῦ Κωλέττου πᾶσα ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ διηυθύνετο ὑπὸ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας. Οἱ βασιλικοὶ πρὸς τὰς βουλὰς λόγοι καὶ αἱ πρὸς τούτους ἀπαντήσεις (ἡ τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων) συνετάσσοντο ἐν τῇ γαλλικῇ πρεσβείᾳ (ὑπὸ τοῦ περιφήμου γραμματέως τῆς πρεσβείας ταύτης Καρόλου Θουβενέλ, οὗ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θουβενὲλ δημοσιευθέντων Ἀπομνημονευμάτων πολλὰ καὶ περίεργα μανθάνομεν ἐκ τῆς τῶν χρόνων ἐκείνων ἱστορίας τοῦ βασιλείου, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς γαλλιστὶ δημοσιευομένης ἡμιεπισήμου ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως «Ταχυδρόμος Ἀθηνῶν (Courrier d'Athènes)». Πολλὰς ὁ Κωλέττης εἶχεν ἐναντίον αὐτοῦ ἐχθρικὰς ἐνεργείας ἰδίως ἐσωτερικὰς ἐκ μέρους τῶν νῦν ἑνωθεισῶν πρὸς ἀλλήλας μετὰ τὴν ἐκ τῆς κυβερνήσεως ἀποχώρησιν τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ πολιτικῶν μερίδων τῶν Ναπαίων καὶ Μπαρλαίων. Καὶ ἐν μὲν τῇ βουλῇ ἡ κυβέρνησις ἦτο πάντοτε ἰσχυρά, ἀλλ' ὁ τύπος, ἰδίως ὁ Ναπικός, ἦν ἀκάθεκτος καὶ ἀχαλίνωτος ἐν τῇ κατὰ τοῦ ὑπουργείου

ἀγρίᾳ ἐπιθέσει. Αἱ Ναπικαὶ ἐφημερίδες αἱ καλοῦσαι πρότερον τὰς ἐν τῇ κυβερνήσει ἡνωμένας μερίδας Κωλέττου καὶ Μεταξᾶ «μέγα ἐθνικὸν κόμμα», νῦν τὴν καθ' ἑαυτὸ κυβερνῶσαν τὸ κράτος μερίδα τοῦ Κωλέττου, ἐκάλουν «σπεῖραν Μοσχομαγκιτῶν». Ἀλλ' ὁ Κωλέττης δὲν ἔδιδε πολλὴν σημασίαν εἰς τοιαύτας ὕβρεις. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ ἄπαυστοι πιέσεις Ἀγγλίας ὁμοῦ καὶ Ρωσίας περὶ πληρωμῆς τῶν τόκων καὶ χρεωλυσίων τοῦ πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις χρέους εὕρισκον οἱονεὶ ἀντιστήκωμα ἐν τῇ προθύμῳ (καὶ γενναιόφρονι ὑπὸ τῆς Γαλλίας προσφερομένῃ χρηματικῇ ἀρωγῇ. Εἰς τὰς ἀπειλητικὰς δηλώσεις τῶν δύο εἰρημένων Δυνάμεων, ἰδίως τῆς Ἀγγλίας, περὶ ἐπιβολῆς ἐλέγχου εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἡ μόνη ἀπάντησις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἦτο ἡ δι' ἀκριβοῦς ἐκθέσεως τῶν προσόδων καὶ τῶν δαπανῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιζητουμένη ἀπόδειξις τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν ἀξιώσεων τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ διδομένη ὑπόσχεσις περὶ τῆς εἰς τὰς Δυνάμεις πληρωμῆς ἐκ τῶν περισσευμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ καθόλου κατάστασις τῶν πραγμάτων καὶ ὁ γενικὸς χαρακτὴρ τῆς τοῦ Κωλέττου κυβερνήσεως. Γεγονότα δ' ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἄξια λόγου εἰσὶ τάδε.

Ὁ ἐκ τῶν γνωστῶν Μακεδόνων ὁπλαρχηγῶν Τσάμης Καρατάσσος ὁ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰ. Καποδιστρίου ἐπιχειρήσας ἐναντίον τούτου στασιαστικὰ κινήματα ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ταχέως κατασταλέντα, ὧν κατ' ἀκολουθίαν φυγὼν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος καὶ μετά τινα χρόνον ἀμνηστευθεὶς καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ τῷ 1841 ἐν τῷ τότε Τουρκοαιγυπτιακῷ πολέμῳ ἐνεργήσας ἐπαναστατικὰ ἐν τοῖς μεθορίοις ἐναντίον τῆς Πύλης κινήματα εἰς μηδὲν ἀπολήξαντα, γενόμενος βραδύτερον (τῷ 1844) ἐπίτιμος ὑπασπιστὴς τοῦ Βασιλέως καὶ ἐν τοιαύτῃ ὑπηρεσίᾳ διατελῶν, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1846 μετέβη (12 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους τούτου) εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις Ὀθωμανικῆς πρεσβείας πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν διαβατηρίων αὐτοῦ, μέλλων νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀποπλέοντος αὐστριακοῦ πλοίου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς εὑρίσκετο ἐν τῷ καταλόγῳ ἐκείνων εἰς οὓς δὲν ἐπετρέπετο ὑπὸ τῆς Πύλης ἡ εἰς Τουρκίαν εἴσοδος, εἰς τὴν περὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν διαβατηρίων αἴτησιν ἔλαβεν ἀπάντησιν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γένηται δεκτὴ ἡ αἴτησις αὐτοῦ ἂν μὴ πρότερον ἠρωτᾶτο ἡ Πύλη. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ πρεσβευτὴς Κωστάκης Μουσοῦρος, ἵνα προλάβῃ πᾶσαν δυσαρέσκειαν ἐνδεχομένην νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς δοθείσης ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως, ἔσπευσεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἵνα δώσῃ αὐτῷ τὰς προσηκούσας ἐξηγήσεις, μὴ εὑρὼν δ' αὐτὸν ἔδωκεν εἰς τὸν γραμματέα τῆς πρεσβείας τὴν ἐντολὴν νὰ εὕρῃ τὸν πρωθυπουργὸν καὶ νὰ δώσῃ αὐτῷ τὰς ὑπὸ τοῦ πρέσβεως μελετωμένας ἐξηγήσεις. Τοῦτο δ' ἔπραξεν ὁ γραμματεύς (Ἕλλην καὶ οὗτος, Κονεμένος βέης) τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Τὴν ἐπαύριον (ἡμέραν Κυριακήν, 13 Ἰανουαρίου) ὁ πρεσβευτὴς λαβὼν πρόσκλησιν ἐκ τοῦ αὐλαρχείου διὰ τὸν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην δοθησόμενον ἐν τοῖς ἀνακτόροις χορὸν μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῆς πρεσβευτικῆς αὐτοῦ ἀκολουθίας. Ἀλλ' ὅτε ὁ Βασιλεύς, φανεὶς ἐν μέσῳ τῶν κεκλημένων, ἀπέτεινε πρὸς ἕκαστον τῶν ξένων ἀντιπροσώπων τὰς συνήθεις εὐμενεῖς ῥήσεις, στραφεὶς πρὸς τὸν Μουσοῦρον εἶπεν· «Ἤλπιζον ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἦν ἄξιος σεβασμοῦ μείζονος τοῦ ὑφ' ὑμῶν δειχθέντος, κύριε, (j'espérais que le roi de Grèce méritait plus de respect que vous n'avez montré, Monsieur), (κατὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μουσούρου ἐν τῇ διακοινώσει αὐτοῦ λεγόμενα, κατὰ δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Κωλέττου πρὸς τον Γκιζῶ γραφέντα εἶπεν ὁ Βασιλεύς· «ἐνόμιζον ὅτι ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ ἐγγύησις αὐτοῦ ἦσαν ἄξιοι μείζονος σεβασμοῦ), καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔστρεψε τὰ νῶτα πρὸς τὸν πρε-

σβ[illegible] τ[illegible] ὅντες ἀ[illegible]σας εἶτα τὴν αὐτὴν μο[illegible]ὴν ἐκ [illegible] τῆς Βασιλίσσης συναινέσ[illegible]
τοῦ τ[illegible]οντος ἐκεῖ Ἄγγλου πρέσβεως, τοῦ δικαιώματι τῆς ἀρχαιότητος π[illegible]οιστα[illegible]μένου
(doyen) των ἐν Ἀθήναις ξένων ἀντιπροσώπων, κατέλιπεν εὐθὺς τὴν αἴθουσαν τοῦ
χοροῦ μετὰ τῆς συζύγου καὶ
[illegible]ντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς
πρεσβείας.

Τῇ ἐπαύριον (14 Ἰανουαρίου) ὁ Μουσοῦρος ἀπηύθυνε διακοίνωσιν πρὸς τὸν Κωλέττην μετὰ πολλῆς ἀξιοπρεπείας καὶ μετριοπαθείας συντεταγμένην, ἐν ᾗ ἐκθέτων τὰ γενόμενα ἐξέφραζεν ἰδίως τὴν λύπην αὐτοῦ ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν κατέλιπεν οὐδὲ μίαν στιγμὴν ἵνα ἀπολογηθῇ πρὸς τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως περὶ παραλείψεως τοῦ πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ, ἐξῆρε δὲ τὸ βαθύτατον σέβας ὅπερ ἐδείκνυε πάντοτε πρὸς τὴν Α. Μ. Αὐθημερὸν καὶ ὁ Κωλέττης ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπηύθυνε διακοίνωσιν πρὸς τὴν Πύλην διὰ τοῦ ἐν Κων-

Κωστάκης Μουσοῦρος
πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις

σταντινουπόλει ἐπιτετραμμένου Ἐμμ. Ἀργυροπούλου [illegible] την δι[illegible] τοῦ
Μουσούρου μετὰ πολλῆς ὀξύτητος καὶ ἰταμότητος ἐδί[illegible] δ' ὅτι αὐτὸς ἀνε[illegible]κενεν
ὅλην τὴν εὐθύνην τῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως λεχθέντων. Ἐκ τοιαύτης ἐξ ὅλως ἀντιθέτων
ἑκατέρωθεν ἀπόψεων καὶ γνωμῶν ἀντιλήψεως καὶ κρίσεως τῶν γεγονότων τὸ ἐπει-
σόδιον μετέστη κατὰ μικρὸν εἰς σοβαρὸν ζήτημα ἀπειλοῦν ῥῆξιν τελείαν μεταξὺ τῶν
δύο κυβερνήσεων, ἀφοῦ ὁ Μουσοῦρος κατ' ἐντολὴν τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἀπῆλθεν ἀπὸ
τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης διὰ τοῦ ἐπίτηδες πεμφθέντος αὐτῷ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως
αὐτοῦ ἀτμοπλοίου, διότι ἡ ἐντὸς τεταγμένης προθεσμίας [illegible] κατ' ἐντολὴν της Πύ
λης [illegible] δεν [illegible] αὐτῷ. Ἡ δὲ Πύλη προεβη [illegible] εἰς [illegible] διαβήματα,
σκοποῦσα νὰ ἀποκλείσῃ πάντας τοὺς λιμένας αὐτῆς εἰς τὰ ἑλληνικὰ [illegible], [illegible]οκουσα
τὰ [illegible] ὑπάρχοντα, νὰ ἐξελάσῃ δὲ πάντας τοὺς ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει [illegible]
του[illegible]. Καὶ δεν ἐξετέλεσε μὲν εὐθὺς τὰ βουλεύματα αὐτῆς [illegible]
ἀνε[illegible] τῆς δι[illegible], τῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων καὶ τῆς Ρωσσίας, [illegible]
δὲ τῆς Γαλλίας, καὶ ἐμάκρυνε τας πρὸς ἔκπλουν τῶν πλοίων [illegible] τῶν [illegible]
προθεσμίας, ἀλλ' ὁ κίνδυνος ῥήξεως σοβαρᾶς καὶ πολέμου [illegible] μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν,
δυναμένου νὰ [illegible] εἰς πόλεμον ἀγγλογαλλικόν, [illegible] τῷ μεταξὺ
δὲ ὁ Κωλέττης [illegible] ἐπειράθη νὰ [illegible] τῶν
πραγμάτων πορείαν, προκαλέσας ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος πρὸς τὸν Σουλτάνον
λίαν φιλόφρονα, ἐν ᾗ διαβεβαιοῖ τὸν Ὀθωμανὸν μονάρχην ὅτι οἱ λόγοι *αὐτοῦ ἀπηυθύ-*
νοντο πρὸς μόνον τὸν ἐπιλαθόμενον τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ ἀποστολ[illegible] ἐποιεῖτο δ' ἔκκλησιν

εἰς τὰ κοινὰ τῶν δύο ἡγεμόνων συμφέροντα ἐν ζητήματι τοῦ πρὸς αὐτοὺς ὀφειλομένου σεβασμοῦ ὡς καὶ εἰς τὰ συμφέροντα τῶν δύο κρατῶν. Ὁ Κωλέττης κατ' εἰσήγησιν τοῦ Γάλλου πρέσβεως ἤθελεν οὕτως νὰ ὑψώσῃ τὸ ζήτημα ἀπὸ κυβερνητικῶν ἀντεγκλήσεων εἰς ἀπ' εὐθείας μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων ἐξηγήσεις, ἵνα οὕτω ἐν τῇ συναισθήσει τῆς μοναρχικῆς ἀλληλεγγύης λύσωσι τὸ ζήτημα ἐξ ὑψηλῆς περιωπῆς ἐξετάζοντες αὐτὸ (ἵνα οὕτω καταδικασθῇ καὶ τιμωρηθῇ ὁ Μουσοῦρος ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ὡς μὴ σεβασθεὶς τὸ μοναρχικὸν ἀξίωμα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος). Θεωρῶν δ' ὁ Κωλέττης τὴν τοιαύτην τοῦ ζητήματος ἀντίληψιν καὶ ἔκφρασιν τὴν ὑποβληθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς διπλωματίας ὡς μεγάλην ἐπιβολὴν ἐκαυχήθη καὶ ἐν τῇ Βουλῇ περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης εἰς ὑψηλὰς ἀρχὰς ὑψώσεως τοῦ ζητήματος. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ὑπουργοί, ὄντες λίαν πρακτικοὶ ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν τοιούτων ζητημάτων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς προκατόχους αὐτῶν τοῦ 1821 ὑπουργοὺς τοῦ Σουλτάνου, οἵτινες ἐνοχλούμενοι ὑπὸ τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσου πρέσβεως κόμητος Στρογονώφ ἔλεγον πρὸς αὐτὸν ὅτι οἱ δύο μονάρχαι (Σουλτάνος καὶ Τσάρος) ἠδύναντο εὐκόλως νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς ἀλλήλους, μὴ ἀνεχόμενοι ἵνα τρίτος τις ταραξίας (ὁ πρεσβευτής) παρεμβληθῇ μεταξὺ αὐτῶν, φρονοῦντες καὶ λέγοντες ἀκριβῶς ἐκεῖνο ὅπερ καθ' ὑποβολὴν τοῦ Γκιζῶ ἔλεγε νῦν ὁ Κωλέττης, οἱ Τοῦρκοι οὗτοι ὑπουργοὶ ἔδιδον νῦν τῷ Ὄθωνι καὶ Κωλέττῃ μάθημα τοῦ πολιτεύεσθαι τὸν ἡγεμόνα ὅλως ἀντιθέτου πνεύματος. Ὁ ἀγαθὸς σουλτάνος Ἀβδοὺλ Μετζὴτ ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα Ὄθωνα ὡσαύτως μετὰ πολλῆς μετριοπαθείας καὶ ἀξιοπρεπείας συντεταγμένῃ ἐπιστολῇ, ἀφοῦ διεβεβαίου αὐτὸν ὅτι ἐκ βάθους καρδίας συνεμερίζετο τὰ περὶ ἡγεμονικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ ἡγεμονικῆς ἀλληλεγγύης αἰσθήματα τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, περὶ τοῦ ἐπεισοδίου ἔλεγε ξηρῶς· «Ὡς πρὸς δὲ τὸ δυσάρεστον γεγονός, ὅπερ ὑπαινίττεται ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, νομίζω ὅτι καταλληλότερον ἤθελεν εἶναι διὰ τὴν *ἀξιοπρέπειαν* τῶν δύο Στεμμάτων καὶ διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς φιλίας ἣν διαβεβαιοῦμεν ἀλλήλοις νὰ ἀφήσωμεν τὴν λύσιν *τοιούτων ζητημάτων εἰς τὴν φρόνησιν* τῶν ὑπουργῶν ἡμῶν» ὡσεὶ ἔλεγεν ὁ Τοῦρκος μονάρχης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ὄθωνα· «Τοιαῦτα ζητήματα δὲν πρέπει νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τὸ ὑψηλὸν ἐπίπεδον τῶν μεταξὺ τῶν μοναρχῶν προσωπικῶν σχέσεων, ἀλλὰ νὰ λύωνται ἐν τῷ χθαμαλῷ πεδίῳ τῶν μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν συζητήσεων».

Ὁ σουλτάνος Ἀβδοὺλ Μετζὴτ

Ἀποτυχούσης οὕτω τῆς μεγάλης δῆθεν ἐπιβολῆς τοῦ Κωλέττου, οὗτος ὑποστηριζόμενος πάντοτε ὑπὸ τῆς γαλλικῆς διπλωματίας ἀνέθηκε τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος εἰς τὴν εὐμενῆ πρὸς τὸν Ὄθωνα αὐστριακὴν διπλωματίαν, καὶ ὁ πρίγκιψ Μεττερνῖχος ὡς διαι-

τητὴς ὑπεχρέου μὲν τὸν βασιλέα Ὄθωνα νὰ ἐκφράσῃ ἐπισήμως τὴν λύπην αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς νέον πρεσβευτὴν πεμπόμενον ὑπὸ τῆς Πύλης, οὐχὶ εἰς τὸν Μουσοῦρον. Ἡ Πύλη δὲν ὑπετάγη εἰς τὴν ἐτυμηγορίαν ταύτην, ἐπιμένουσα ἵνα ὁ βασιλεὺς ἐκφράσῃ τὴν λύπην αὐτοῦ εἰς αὐτὸν τὸν Μουσοῦρον ἐπανερχόμενον εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν προῆλθον νέαι βραδύτητες εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος καὶ ἡ μετέωρος κατάστασις ἔβλαπτε πολὺ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, δίκην ἐφιάλτου ἐπικειμένης πάντοτε τῆς ἐκ Τουρκίας ἐξελάσεως τῶν ἑλλήνων καὶ τοῦ εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀποκλεισμοῦ τῶν τουρκικῶν λιμένων. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τελευτήσαντος τοῦ Κωλέττου ὑπὸ ἀνιάτου νόσου (κατ' Αὔγουστον 1847), ἥ τε ὀργὴ τῆς Πύλης (ἥτις μετὰ τὴν ματαίωσιν τῆς τοῦ Μεττερνίχου διαιτησίας εἰς νέας προέβαινεν ἀπειλάς) κατηυνάσθη ὁπωσοῦν, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Κωλέττην ἐκ τοῦ ἰδίου τούτου κόμματος Κ. Τσαβέλλα ἐνδοτικὴν μετερχομένου πολιτικὴν καὶ ἀφέντος κατὰ μέρος τὰς ἀσκόπους τοῦ Κωλέττου πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Ἀλβανῶν ἐναντίον τῆς Πύλης ἐνεργείας. Τότε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ὅστις εἶχε πάλιν νὰ παλαίῃ διηνεκῶς ἐναντίον τῆς ἐχθρικῆς πολιτικῆς τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1846 ἐπανελθόντος αὖθις εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀγγλίας ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδου Πάλμερστον, ἀπετάθη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον, εἰς τοῦτον ὡς διαιτητὴν ἀναθέτων τὴν τῆς ἔριδος λύσιν. Ὁ Νικόλαος ἐξέδωκεν ἀπόφασιν συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τῆς ἀξιώσεως τῆς Πύλης περὶ ἐπανόδου τοῦ Μουσούρου καὶ τῆς προσωπικῆς τούτου ἱκανοποιήσεως διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐκφράσεως τῆς λύπης τοῦ Βασιλέως. Ὁ Μουσοῦρος ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας κατὰ Φεβρουάριον τῷ 1848 καὶ ἔτυχεν ὑποδοχῆς κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Τσάρου ὑπαγορευθέντα καὶ ὑπὸ τῶν δύο κυβερνήσεων συμφωνηθέντα, καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ ἔτος καὶ πλέον διαρκέσασα Ἑλληνοτουρκικὴ διαφορὰ καὶ ἐπανῆλθε τὸ πρὸ ταύτης καθεστὼς ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων σχέσεσιν, ἐγκύκλιος δὲ τῆς Πύλης πρὸς τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πρὸς πάσας τὰς νομαρχίας διέτατε τὴν ἄρσιν πάντων τῶν κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἔριδος ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν πρότερον διαταχθέντων ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει μέτρων.

Ἡ λύσις αὕτη τοῦ ζητήματος ἐπῆλθεν ἱκανὸν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωλέττου, θανόντος ὡς εἴπομεν τῇ 31 Αὐγούστου 1847 μετὰ δεκαπενθήμερον νόσον (νεφρίτιδα), ὑφ' ἧς καὶ πρὸ μηνῶν προσβληθεὶς εἶχεν ἀναλάβει ἐν τῷ μεταξύ. Καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρὸς, ὅπως ὅλος ὁ πολιτικὸς αὐτοῦ βίος, ἐγένετο ἀφορμὴ ἵνα ἡ ὅλη πολιτικὴ ἐμφάνισις αὐτοῦ ὑπ' ἄλλων μὲν Ἑλλήνων τε καὶ ξένων (ἰδίως Γάλλων, οὐδὲ τοῦ Γκιζῶ ἐξαιρουμένου) ἐξυμνηθῇ καὶ ἐγκωμιασθῇ, ὑπ' ἄλλων δὲ δυσφημηθῇ καὶ ἐν ἐπιγράμμασιν ἔτι σκωπτικωτάτοις ἐκφαυλισθῇ καὶ ἀναθεματισθῇ. Ἀλλὰ τὸ κόμμα τὸ Κωλεττικὸν ἢ Μοσχομαγκιτικὸν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ διετήρησε τὴν ἐξουσίαν, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ ὑπὸ τῶν βουλῶν, μάλιστα δὲ πάντων ὑπὸ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας καὶ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἔλαβε δὲ νῦν τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργείου ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς Κίτσος Τσαβέλλας, διατηρῶν καὶ ὡς πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο, τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωλέττου τέως κατεχομένου ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν δοθέντος εἰς τὸν τέως ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γλαράκην. Αἱ ἡμέραι τοῦ νέου ὑπουργείου, ἀναλαβόντος τὴν κυβέρνησιν πρὶν ἔτι διευθετηθῇ, ὡς εἴρηται, ἡ ἐκ τῶν Μουσουρικῶν προελθοῦσα ἑλληνοτουρκικὴ διαφορά, ἐσημειώθησαν διὰ πολλῶν νέων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες κληροδοτηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος πρωθυπουργοῦ ἔλαβον μείζονα ἐπίτασιν ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, πλὴν τοῦ διὰ τῆς διαιτησίας τοῦ Τσάρου ὁριστικῶς διευθετηθέντος

Μουσουρικοῦ. Αἱ ζῶντος ἔτι τοῦ Κωλέττου ἐκραγεῖσαι ἐν Ἀκαρνανίᾳ (ὑπὸ τοῦ Θ. Γρίβα) καὶ ἐν Εὐβοίᾳ ὑπὸ τοῦ Ν. Κριεζώτου ταραχαὶ εἶχον κατασταλῆ κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ πρωθυπουργοῦ ἐκείνου ἡμέρας. Ἀλλὰ νῦν ἐπὶ τοῦ ὑπουργείου Τσαβέλλα τὰς κατασταλείσας ἐκείνας στάσεις καὶ ταραχὰς διεδέξαντο ἡ τοῦ συνταγματάρχου Ἰ. Φαρμάκη ἐν Ναυπακτίᾳ καὶ ἡ τῶν ἀντισυνταγματαρχῶν Παπακώστα, Τσαμάλα καὶ Βελέντζα ἐν Φθιώτιδι, ἐνῷ συγχρόνως ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἐναντίον τῆς Πύλης κινήματος τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωλέττου ὑποστηριζομένου Τουρκαλβανοῦ Γκουλέκα, Τουρκαλβανοὶ βέηδες, οἱ μετασχόντες τοῦ κινήματος τούτου, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος ὑπερβάντες τὰ σύνορα ἐζήτουν καταφύγιον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι, ἡ ληστεία δ' ἐλυμαίνετο τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Ἀττικὴν δ' αὐτὴν διέτρεχε μετὰ 28 ληστῶν ὁ πρὸ πολλοῦ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς τοῦ Κωλέττου κυβερνήσεως (1846—47) τρομοκρατῶν αὐτὴν λήσταρχος Μπίμπης. Καὶ οὗτος μὲν ἐφονεύθη ἐπὶ τέλους (περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1847) ὑπὸ τοῦ καταδιώκοντος αὐτὸν στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ περίπου χρόνον συνελήφθη ὁ συνταγματάρχης Φαρμάκης μετὰ τοῦ ταγματάρχου Μαυρογιάννη καὶ τῶν λοιπῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀντισυνταγματάρχαι Παπακώστας καὶ Βελέντζας καὶ ὁ ταγματάρχης Μπαλάτσος καταδιωκόμενοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπερβῶσι τὰ μεθόρια καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Ἀλλ' ἡ ληστεία δὲν ἐξέλιπεν οὐδ' ἐγγὺς τῆς πρωτευούσης, ἀφοῦ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μπίμπη ἐληστεύθη ἐγγὺς τῶν Μεγάρων (τῇ 19 Νοεμβρίου) τὸ γενικὸν ταχυδρομεῖον. Μετ' ὀλίγον δὲ συνέβη ἄλλη τις σοβαρὰ καὶ παράδοξος ληστανταρτικὴ στάσις ἐν αὐταῖς ταῖς Πάτραις, ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς τῆς πόλεως, μαρτυροῦσα τὸ μὲν πόσον ὀλίγον ἀσφαλὴς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους διετέλει ἡ δημοσία τάξις καὶ ἡσυχία, τὸ δὲ πόσον ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν κοινωνικὴν εὐρωστίαν τὸ καὶ ὑπὸ τῶν Γάλλων διπλωματῶν μετ' ἐπαίνων διαφημισθὲν ἔργον τῆς Κωλεττικῆς κυβερνήσεως, ἡ διὰ τοῦ συστήματος δηλονότι καὶ τῆς μεθόδου τῆς πρὸς τὰ ἄτακτα στοιχεῖα ἐπιεικείας καὶ τῆς τούτων μετὰ τῶν ὑγιῶν κοινωνικῶν τάξεων δῆθεν συναρμογῆς καὶ συσσωματώσεως ἐπιζητουμένη ἐμπέδωσις τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ καὶ πολιτείᾳ ἠθικῆς, πολιτικῆς καὶ ἀστικῆς εὐταξίας καὶ κοσμιότητος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο τὸ μαρτυροῦν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, πόσον πολὺ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μετὰ τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν συνεδέοντο καὶ ῥαδιουργίαι ἐπονείδιστοι ἐξωτερικαὶ καὶ ξέναι, εἶναι τὸ ἐν Πάτραις ληστανταρτικὸν ἐπεισόδιον τοῦ Μερεντίνου ἢ Μερενδίτου.

Ὁπλαρχηγός τις οὐχὶ σημαντικὸς ἐκ τῶν πρωτοπαλληκαρίων τοῦ κόμματος τῆς Μοσχομάγκας, τραπεὶς ἐν ἀρχῇ εἰς τὸν ληστρικὸν βίον εἶτα δ' ἀμνηστευθεὶς ἐπὶ Κωλέττου καὶ ἀνταλλάξας ὅπως πολλὰ τῶν παλληκαρίων καὶ πρωτοπαλληκαρίων τῆς Μοσχομάγκας τὸν ληστρικὸν ἀντὶ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου καὶ εἰς λοχαγοῦ βαθμὸν προαχθεὶς εἶχε πεμφθῆ εἰς Πάτρας ὡς λοχαγὸς ἑνὸς λόχου τοῦ ἐκεῖ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Στουρνάραν σταθμεύοντος τάγματος τῶν ὀροφυλάκων. Ἀλλ' ἐν Πάτραις γενόμενος ὁ πρῴην ληστὴς λοχαγός, μὴ λησμονήσας καὶ μὴ ἀποθέμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ βίῳ καὶ τῇ νέᾳ θέσει, ἴσως δὲ ὑποκινούμενος ὑπὸ κομματικῶν εἰσηγήσεων καὶ ὑπὸ τοῦ Θ. Γρίβα, ἤρξατο τηρῶν διαγωγὴν παρέχουσαν ὑπονοίας πρὸς τὰς ἐν Πάτραις στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχάς, αἵτινες δὲν ὤκνησαν ν' ἀναφέρωσιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τὰ κατὰ τὴν ὕποπτον διαγωγὴν τοῦ λοχαγοῦ. Διαδοθέντος δὲ ἐν Πάτραις τοῦ θρύλου περὶ τοῦ σκοποῦ ὃν εἶχεν ἡ κυβέρνησις νὰ διαλύσῃ τὸν λόχον τὸν διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Μερενδίτου καὶ νὰ μεταθέσῃ εἰς

Πάτρας τὸν ἐν Τριπόλει λόχον τῶν ἀκροβολιστῶν, ὁ Μερενδίτης προσαγαγὼν εἰς τὰ στασιαστικὰ αὐτοῦ σχέδια δύο λόχους τοῦ ἐν Πάτραις τάγματος συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν ταγματάρχην Στουρνάραν, πολιορκήσας δὲ καὶ κυριεύσας τὸν ἐν τῇ ἄνω πόλει στρατῶνα καὶ γενόμενος κύριος τῆς ὅλης πόλεως ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἐλήστευσε περὶ τὰς 25 χιλ. δραχμῶν, ἀπήτησε δὲ νὰ παραδοθῶσιν αὐτῷ καὶ ὅλα τὰ ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ καὶ ἐν τῷ τελωνείῳ εὑρισκόμενα χρήματα. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως πτοηθέντες ἐκλείσθησαν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν, ἐκλείσθησαν δὲ καὶ τὰ καταστήματα, οἱ δὲ πρόκριτοι τῶν πολιτῶν φοβούμενοι καταστροφὴν γενικὴν τῆς πόλεως ἐζήτησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν λῃσταντάρτων. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν ἀπαιτήσεων τούτου, μόλις περιορίζοντος νῦν τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ (ἀντὶ τῆς προτέρας τῆς εἰς αὐτὸν παραδόσεως τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ τοῦ ταμείου τοῦ τελωνείου) εἰς 50 χιλ. ταλλήρων ἢ 290 χιλ. δραχμῶν περίπου (πλὴν ἐννοεῖται τῶν ἤδη λῃστευθεισῶν ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης 25 χιλ. δραχμῶν), περιλαμβανομένων ἐν τῷ ποσῷ τούτῳ καὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἐμπόρων εἰς τὸ δημόσιον ὀφειλομένων χρημάτων, παρεκλήθησαν καὶ οἱ πρόξενοι τῶν ξένων Δυνάμεων νὰ μεσολαβήσωσι χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἡ τῶν προξένων μεσολάβησις δὲν ἐτελεσφόρησεν. Ὁ Μερενδίτης προσκληθεὶς εἰς τὸ αὐστριακὸν προξενεῖον δὲν προσῆλθε. Τότε δὲ ὁ Ἄγγλος πρόξενος Βοὺδ ἀναλαβὼν αὐτὸς τὰς διαπραγματεύσεις ἔπεισε τὸν λῄσταρχον νὰ περιορίσῃ τὰς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου ἀπαιτήσεις εἰς 16 χιλ. τάλληρα ἤτοι *92.800 περίπου δραχμάς*, ὅσαι δηλονότι εὑρίσκοντο ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ, καὶ ἐπιβιβαζόμενος μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου μεταβῇ ὅπου ἤθελεν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ λῄσταρχος καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ ἀγγλικὸν πλοῖον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ὁ ἐν ἀρχῇ τῆς στάσεως ἐκφυγὼν ἀναπληρωτὴς τοῦ νομάρχου γραμματεὺς τῆς νομαρχίας Ροντόπουλος ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τὰς ἐκ τῶν περιχώρων κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως συγκροτηθείσας ἐνόπλους ὁμάδας, δι' ὧν συγκροτήσας μάχην πρὸς τὸ στῖφος τοῦ λῃστάρχου κατετρόπωσεν αὐτό, φονευθέντων τινῶν ἐκ τοῦ στίφους καὶ συλληφθέντος ἑνός, ἀλλὰ τῶν λοιπῶν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ κατορθωσάντων νὰ διασωθῶσιν εἰς τὸ ἀγγλικὸν πλοῖον. Οὕτως ἔλαβε πέρας ἡ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τρομοκρατήσασα τὰς Πάτρας καὶ οὐκ ὀλίγας ζημίας ἀμέσους τε καὶ ἐμμέσους ἐπενεγκοῦσα εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς πολίτας λῃσταντάρτικὴ στάσις. Ἀλλὰ τὸ ἐπεισόδιον εἶχε καὶ τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ ἐπακολουθήματα.

Ὁ μνημονευθεὶς νομαρχεύων γραμματεὺς Ροντόπουλος ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ἄγγλου προξένου, ἐν ὀνόματι τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, τὴν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν καὶ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τὴν εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἀγγλικῆς σημαίας εὑρισκομένων λῃστῶν ἁρπαγεισῶν 117.800 δραχμῶν τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ὡς καὶ τῶν 32 χιλ. δραχμῶν τοῦ τελωνείου, ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς παράδοσιν τῶν λῃστῶν αὐτῶν. Ἀρνουμένου δὲ τοῦ Ἄγγλου προξένου νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ταύτην καὶ ἰσχυριζομένου τὸ ἀπαραβίαστον τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν λῃσταντάρτων συνομολογηθείσης συνθήκης(!!), οἱ λοιποὶ πρόξενοι Ρωσίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας, εἰς οὓς ἐγένετο ἔκκλησις ὑπὸ τοῦ νομαρχεύοντος, ἀπεφάσισαν ἵνα αἱ μὲν 32 χιλ. δραχμαὶ τοῦ τελωνείου ἐπιστραφῶσιν εὐθύς, τὸ πλοῖον μεταβιβάσῃ τοὺς λῃστὰς εἴς τινα τῶν Ἰονίων νήσων, ἔνθα νὰ κλεισθῶσιν οὗτοι εἰς φρούριον, τὰ δὲ χρήματα νὰ τεθῶσιν ἐν ἀσφαλείᾳ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῶν Ἑπτανησιακῶν μέχρις οὗ ληφθῇ ὁριστική τις ἀπόφασις ὑπὸ τῶν προξένων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη, εἰς ἣν ἐφαίνετο προσχωρῶν καὶ ὁ Ἄγγλος πρόξενος, δὲν ἐξετελέσθη. Ἡ Ἑπτανησιακὴ γερουσία ἀπηγόρευσε τὴν εἰς οἱανδήποτε τῶν νήσων τῆς Ἰονίου Πολι-

τείας ἀπόβασιν τῶν ληστῶν, οἵτινες οὕτως ἔπλευσαν εἰς Μελίτην, τὸ δὲ ἐκ τῶν ἐν Πάτραις γεγονότων προκῦψαν πολιτικὸν ζήτημα ἔλαβεν εὐρείας διπλωματικὰς διαστάσεις.

Αἱ ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐνδείξεών τινων περὶ μεγάλης συνωμοσίας συνδεομένης μετὰ τοῦ κινήματος τοῦ Μερενδίτου προέβησαν εἰς συλλήψεις πολυαρίθμων προσώπων ἐν Πάτραις (ἔνθα συνελήφθη καὶ ὁ γνωστὸς πολιτευτὴς 'Ανδρ. Καλαμογδάρτης) καὶ ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐν 'Αθήναις, ὡς ἐνεχομένων εἰς τὴν συνωμοσίαν. Καὶ τούτων μὲν οἱ πολλοὶ ταχέως ἀπελύθησαν, εἰ καὶ αἱ περὶ ὑπάρξεως ἐκτεταμένης συνωμοσίας ὑπόνοιαι τῶν ἀρχῶν δὲν διεψεύσθησαν ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῶν πραγμάτων. 'Αλλὰ γεγονός τι ἄλλο ἔδωκεν εὐρυτάτας διαστάσεις εἰς τὸ ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου παραχθὲν πολιτικὸν καὶ διπλωματικὸν ζήτημα.

Ὁ ἐν 'Αθήναις Ἄγγλος πρεσβευτὴς διεβίβασε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διαμαρτυρίαν τοῦ Ἄγγλου πλοιάρχου τοῦ μνημονευθέντος ἀγγλικοῦ πλοίου «Σπίτφορ», εἰς ὃ κατέφυγεν ὁ Μερενδίτης μετὰ τῆς ληστανταρτικῆς αὐτοῦ συμμορίας, διότι, ὡς ἔλεγεν, ἐν τῇ κατὰ τὴν προκυμαίαν συγκροτηθείσῃ μεταξὺ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ροντοπούλου καὶ τῶν ληστανταρτῶν μάχῃ αἱ σφαῖραι τῶν μαχομένων στρατιωτῶν αἱ ῥιπτόμεναι ἐναντίον τῶν εἰς τὰς λέμβους τοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου προσφευγόντων ληστῶν προσέβαλον τὰς λέμβους καὶ ἐτραυμάτισαν τοὺς Ἄγγλους κωπηλάτας αὐτῶν. 'Αλλ' ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν 'Ι. Γλαράκης ἀπηύθυνε τότε μακρὸν ὑπόμνημα πρὸς τοὺς ἐν 'Αθήναις πρέσβεις 'Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας καὶ Αὐστρίας, τῶν Δυνάμεων δηλαδὴ ὧν οἱ ἐν Πάτραις πρόξενοι ἀνεμίχθησαν εἰς τὰ Μερενδιτικά, ἐν ᾧ ἐξετίθεντο λεπτομερῶς καὶ ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὸ ἐπεισόδιον, ἐπεδοκιμάζοντο δὲ καὶ ἐπῃνοῦντο τὰ ὑπὸ τοῦ Ροντοπούλου πραχθέντα. Τὸ ὑπόμνημα ἐκήρυττεν ἐντόνως ὅτι οὗτος εἶχε πᾶν δικαίωμα νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὰ μεταξὺ τοῦ Ἄγγλου προξένου καὶ τῶν ληστανταρτῶν συμβληθέντα, κατέκρινε δὲ τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἄγγλου πλοιάρχου τοῦ «Σπίτφορ», διότι δὲν ἀπέσυρε τὰς λέμβους ἀπὸ τῆς προκυμαίας ἅμα τῇ ἐν τῇ προκυμαίᾳ ἐμφανίσει τῆς ὑπὸ τὸν Ροντόπουλον ἐνόπλου δυνάμεως, ἵνα προστατεύσῃ τοὺς ληστάς, οἷς ἐπέτρεπε τὴν εἰς τὰς λέμβους προσφυγήν, ἐνέκρινε δὲ καὶ τὴν παρὰ τοῦ Ροντοπούλου γενομένην ἀπαίτησιν τοῦ ἐν τῷ ἀγγλικῷ προξενείῳ μέχρι τότε κρατουμένου ποσοῦ. 'Αλλ' ὡς ἐρρήθη ἤδη, τὰ χρήματα δὲν ἀπεδόθησαν, τὸ δ' ἀγγλικὸν πλοῖον ἀπέπλευσε μεθ' ἱκανὰς ἡμέρας (τῇ 14 Δεκεμβρίου) ἐκ Πατρῶν φέρον τοὺς ληστὰς καὶ τὰ χρήματα (τὰ ἐμπιστευθέντα νῦν εἰς τὸν πλοίαρχον) εἰς τὰς 'Ιονίους νήσους, καὶ ἐντεῦθεν, μὴ ἐπιτραπείσης ὑπὸ τῆς γερουσίας τῆς εἰς τὸ 'Ιονικὸν ἔδαφος ἀποβιβάσεως αὐτῶν, μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Μελίτην κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἁρμοστοῦ. Κατὰ τὸν μέχρι Μελίτης πλοῦν οἱ ληστάνταρται ἔτυχον παντοίων περιποιήσεων ἐκ μέρους τοῦ πληρώματος. 'Αλλ' ὁ ἐν Μελίτῃ ναύαρχος Πάρκερ ἀπεδοκίμασε τὴν διαγωγὴν τοῦ τε προξένου καὶ τοῦ πλοιάρχου καὶ κατέσχε τὰ ὑπὸ τῶν ληστῶν ἐκβιασθέντα χρήματα, ἵνα διατεθῶσιν ὡς δεῖ κατὰ τὴν ὁριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

Ὅτι τὸ γεγονός, ὅπερ καλοῦμεν ἐπεισόδιον Μερενδίτου, δὲν ἦτο ἄμοιρον πολιτικῆς χροιᾶς καὶ ὡς πρὸς τὴν γένεσιν ἔτι καὶ καταγωγὴν αὐτοῦ, ἀλλ' εἶχε χαρακτῆρα πολιτικὸν ἐσωτερικόν τε καὶ ἐξωτερικόν, φαίνεται μαρτυρῶν τοῦτο, ἀρνητικῶς τοὐλάχιστον, αὐτὸς ὁ ἐν πολλοῖς ἀμερόληπτος Ἄγγλος ἱστοριογράφος Φίνλεϋ δι' ὧν λέγει· «Ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς σὶρ 'Εδμόνδος Λάϊονς κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος ὡς *υποθάλπων τὰς ταραχὰς ταύτας* διὰ τῆς γλώσσης ἣν ἐτήρει, καὶ ὡς *προσπαθῶν νὰ ῥίψῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς κατάστασιν ἀναρχίας* καὶ ἐπιτρέπων τὴν ὑπὸ τὴν βρεττανικὴν σημαίαν προ-

στασίαν πράξεως στασιαστικῆς καὶ ληστρικῆς, οἷα ἦν ἡ τοῦ Μερενδίτου. Καὶ ἡ ἐναντίον τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως ἀγανάκτησις ἡ περιοριζομένη μέχρι νῦν εἰς τὴν Αὐλὴν καὶ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, διεδόθη νῦν εὐρέως ἐν τῷ λαῷ». Ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Φίνλεϋ μαρτυρουμένη αὕτη ἀγανάκτησις μεγάλου μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐναντίον τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἦν ἀρκούντως εὔλογος καὶ δικαία, ἀνεδείχθη καὶ ἐκ τῆς μετὰ τὸ Μερενδιτικὸν ἐπεισόδιον τηρηθείσης πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας, ἀκριβέστερον δὲ τῆς τοῦ λόρδου Πάλμερστον, τῆς παρεχούσης διηνεκῶς πράγματα τῇ κυβερνήσει τοῦ Τσαβέλλα καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

Ὁ ἐσωτερικὸς νομοθετικὸς βίος τοῦ ὑπουργείου Τσαβέλλα δὲν ὑπῆρξε γόνιμος εἰς σπουδαῖα νομοθετήματα. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ὑποβληθέντων ὑπὸ τούτου εἰς τὰς βουλὰς σχεδίων νόμων ἦσαν τὸ περὶ φόρου τῶν προϊόντων τῆς γῆς ἢ τῶν ἐγκτήτων φόρων, τὸ περὶ ἐντὸς δέκα ἐτῶν ἀποτίσεως τῶν καθυστερουμένων εἰς τὸ δημόσιον χρεῶν κατὰ δόσεις ἐτησίας, τὸ περὶ τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταρρυθμίσεως τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνόρκων καὶ τὸ περὶ διανομῆς ἑνὸς στρέμματος ἐθνικῆς γῆς εἰς ἕκαστον γεωργόν. Ἀλλὰ καὶ στάσεις ἐσωτερικαὶ καὶ πίεσις ἄπαυστος ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως διὰ τὸ ζήτημα τῶν πρὸς τὰς Δυνάμεις χρεῶν παρέλυον τὸν βίον τῆς κυβερνήσεως. Ἐπελθούσης δ' ἐν Γαλλίᾳ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1848 τῆς Φεβρουαριανῆς καλουμένης ἐπαναστάσεως, τῆς ἐπενεγκούσης τὴν πτῶσιν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου καὶ τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ Γκιζῶ, ἡ ἐντεῦθεν ἐξασθενήσασα ἐν Ἑλλάδι ἀντιπολιτικὴ ῥοπὴ τῆς Γαλλίας ἐπενεγκοῦσα μετὰ τὸν πρῶτον κατὰ τὸ ἄκουσμα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας ἐκραγέντα ἐνθουσιασμόν, τὸν προκαλέσαντα στασιαστικὰ κινήματα ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ὁριστικὴ ἀναχώρησις τοῦ Πισκατόρυ ἔτι πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 1847 ἔδωκαν, ὡς φαίνεται, ἀφορμὰς εἰς τὴν κατὰ Μάρτιον παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου Τσαβέλλα (8 Μαρτίου 1848), ὃ διεδέξατο ὑπουργεῖον τοῦ Γ. Κουντουριώτου.

Ὁ Γ. Κουντουριώτης ἀναλαμβάνων τὴν συγκρότησιν ὑπουργείου εἶχε θέσει ὡς ὅρον τῆς πρὸς τοῦτο παραδοχῆς τὴν ἀπονομὴν γενικῆς ἀμνηστίας εἰς τοὺς μετασχόντας τῶν στάσεων τοῦ προηγουμένου ἔτους.

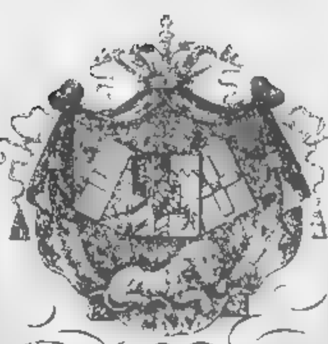
Ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἐκτελῶν τὴν δοθεῖσαν περὶ ἀμνηστίας ὑπόσχεσιν ἐξῄρεσε ταύτης τινὰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς στάσεως, οἷον τοὺς Θ. Γρίβαν, Ν. Κριεζώτην, τοὺς διαμένοντας ἔτι ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει (ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Γρίβας, ἐν Προύσῃ ὁ Κριεζώτης, ὅπου εἶχον καταφύγει), ἐπιφυλασσόμενος ν' ἀποφασίσῃ βραδύτερον περὶ τούτων. Ἀλλ' οἱ μετὰ τοῦ Θ. Γρίβα καὶ τοῦ Ν. Κριεζώτου εἰς διηνεκῆ ἐπικοινωνίαν διατελοῦντες φυγάδες ἀξιωματικοὶ Παπακώστας, Κοντογιάννης καὶ Μπαλατσός, μὴ δεξάμενοι τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς ἀμνηστίαν, ἕνεκα τῆς ἐκ ταύτης γενομένης ἐξαιρέσεως τῶν δύο μνημονευθέντων ὑποστρατήγων, ἐξηκολούθουν μένοντες ἐν τοῖς τουρκικοῖς μεθορίοις, ἔνθεν ἔμελλον νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὸ ἔδαφος τὸ ἑλληνικόν, ἄγοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ στίφη Τουρκαλβανῶν, ἄγριον ἐμπνέοντα τρόμον εἰς τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας, πολλὰς ἐπιφέροντες καταστροφὰς δι' ἁρπαγῶν καὶ λεηλασιῶν. Ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων τούτων ἐστάλησαν οἱ ἄριστοι τῶν ὁπλαρχηγῶν Μαμούρης, Σκυλτσοδῆμος καὶ ἄλλοι μετὰ χιλιάδων τινῶν ὁπλιτῶν· καὶ μετὰ πολλὰς συμπλοκὰς αἱματηράς, ὧν αἱματηροτάτη ὑπῆρξεν ἡ τῆς 9 Μαΐου περὶ τὴν Ὑπάτην συγκροτηθεῖσα καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ πλείστου τῆς πόλεως ταύτης ἐπενεγκοῦσα μάχη, οἱ ἀντάρται ἡττηθέντες ἀπεχώρησαν αὖθις πέραν τῶν ὁρίων εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἀντάρται ἐπιδρομεῖς ἡττώμενοι εὑρι-

σκον ἄσυλον ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους, οἱ ἐν Πελοποννήσῳ εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτῶν κινήματα πολιτικήν τινα χροιὰν ἀμυδρὰν διδόντες, καὶ ἀναμόρφωσιν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν εἰς τὸν λαὸν διὰ πομπωδῶν προκηρύξεων ὑπισχνούμενοι (χωρὶς ἐν τούτοις νὰ προσβάλλωσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ βασιλέως καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας) καὶ σύγκλησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως ἀπαιτοῦντες, ταγματάρχαι Λύκος ἢ Χελιώτης, Ἀριστείδης Ρένδης ἢ Ρέντης ἐν Κορινθίᾳ, καὶ Γ. Περράκης ἐν Μεσσηνίᾳ, ὄντες καὶ οὗτοι κατὰ βάθος ἐπαναστάται, ἀφοῦ αἱ προκηρύξεις αὐτῶν οὐδεμίαν εὕρισκον ἠχὼ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ· καὶ τὰ ἐξ ἑκατοντάδων τινῶν ὁπλιτῶν συγκείμενα στίφη αὐτῶν καταπολεμηθέντα ὑπὸ τῶν ὑπὸ τοῦ Γ. καὶ Ἰ. Θ. Κολοκοτρώνη, Ἀντ. Μαυρομιχάλη, Παν. Νοταρᾶ στρατολογηθέντων στιφῶν, κατετροπώθησαν πανταχοῦ καὶ ἄλλοι μὲν τῶν ἀρχηγῶν, ὡς ὁ Ρέντης, συλληφθέντες ἐφυλακίσθησαν, ἄλλοι δέ, ὡς ὁ Περράκης, κατέφυγον εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ περὶ τὰ τέλη Μαΐου ὅπως ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς οὕτω καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τῶν ἀνταρτικῶν στιφῶν.

Διαρκούντων τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἐναντίον τῶν ἀνταρτῶν ἀγώνων, ἐπῆλθε καὶ νέα τις ἀφορμὴ προστριβῆς πρὸς τὸ ὅμορον κράτος, μὴ λαβοῦσα εὐτυχῶς χαρακτῆρα σοβαρὸν ἕνεκα τοῦ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δηλωθέντος ἀπολύτως προσωπικοῦ χαρακτῆρος τοῦ γεγονότος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἦν ἀπόπειρά τις φονικὴ ἐναντίον τοῦ ἄρτι ἐπανελθόντος εἰς Ἀθήνας πρέσβεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους Κωστάκη Μουσούρου.

Καθ' ὃν χρόνον συνεκροτήθη τὸ ὑπουργεῖον Γ. Κουντουριώτου, ἡ ἕνεκα τῶν Μουσουρικῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἔρις εἶχε λάβει ὁριστικὸν πέρας διὰ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπανόδου τοῦ Κ. Μουσούρου καὶ τῆς συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς περὶ ἐπανόδου συμφωνίας γενομένης αὐτῷ ὑποδοχῆς, ἥτις τοσοῦτον ἀδιάφορον κατέλιπε τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὥστ' εὐλόγως ἠπόρει ὁ Θουβενὲλ διατί ἡ ἐπίτευξις τοιαύτης λύσεως μάτην καὶ ἀσκόπως τοσοῦτον κατηνάλωσε χρόνον. Καὶ ἤδη ἐγένετο ἐν Ἀθήναις σκέψις περὶ ἀποστολῆς πρέσβεως τακτικοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν (ἔνθα ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ 1843 ἀνακλήσεως καὶ τῆς κατὰ τὸ 1844 παραιτήσεως τοῦ Ἀ. Μαυροκορδάτου οὐδεὶς εἶχε πεμφθῆ διάδοχος αὐτοῦ) πρὸς τελείαν ἀποκατάστασιν τῶν φιλικῶν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν πολιτικῶν καὶ διπλωματικῶν σχέσεων, ὅτε νέον θλιβερώτατον ἐπεισόδιον Μουσούρου πάλιν παρήγαγε μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ὀχληρὸν πολιτικὸν ζήτημα. Τῇ 23 Ἀπριλίου 1848 γεγονὸς ἀποπείρας στυγερᾶς δολοφονίας ἐναντίον τοῦ Ὀθωμανοῦ πρέσβεως κατέπληξεν ἀλγεινότατα τὰς Ἀθήνας. Τὸ γεγονὸς ἀφηγοῦνται αἱ τοῦ χρόνου ἐκείνου ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες ὡς ἑξῆς· «Νέος τις, Ἀπόστολος Ναδίρης καλούμενος, καταγόμενος ἐκ τῆς νήσου Ἀντιγόνης τῆς Προποντίδος, ἡλικίας 22 περίπου ἐτῶν, διετέλει ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἕλληνος τὸ γένος (Κονεμένου βέη) γραμματέως τοῦ Μουσούρου ἀφ' οὗ χρόνου ἐπανῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὢν δὲ καὶ φιλομαθὴς καὶ τὰ γράμματα τὰ ἑλληνικὰ κατ' ἰδίαν σπουδάζων (κατὰ Θουβενὲλ ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἵνα σπουδάσῃ ἰατρικήν), ἀπέλαυε καὶ αὐτοῦ τοῦ πρέσβεως τῆς εὐνοίας καὶ προστασίας. Οὗτος λοιπὸν ὁ Ναδίρης τὴν εἰρημένην ἡμέραν τῆς 23 Ἀπριλίου περὶ τὴν 4 μ. μ. ὥραν, ἀφοῦ διὰ ψευδῶν ἐντολῶν δῆθεν τοῦ πρέσβεως ἀπεμάκρυνε τῆς πρεσβείας τοὺς λοιποὺς ὑπηρέτας, λαβὼν εἰς χεῖρας τὸ πιστόλιον τοῦ μαγείρου τῆς πρεσβείας καὶ καλύπτων αὐτὸ ὑπὸ χαρτίου φερομένου δῆθεν εἰς ὑπογραφὴν πρὸς τὸν πρεσβευτὴν εὑρισκόμενον ἐν τῷ γραφείῳ μετὰ τῆς συζύγου, ἐπυροβόλησεν ἐναντίον αὐτοῦ ἀναφωνῶν ἅμα «Ζήτω ἡ ἐλευθερία !». Εὐτυχῶς ἡ βολή, ἐμπαγεῖσα εἰς τὸ ὀστοῦν τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ θύματος δὲν διεπέρασε τὸ στῆθος. Εἰς τὰς γοερὰς κραυγὰς τῆς συζύγου ἔδραμον πολ-

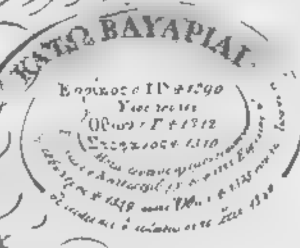

ΣΕΙΡΑ ΤΩΝ ΕΝ

ΟΥΪΤΤΕΛΣΒΑΧΙΚΩΝ ΗΓΕΜΟΝΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1180

ΕΝ ΤΗΙ

ΑΡΧΗΓΕΤΗΣ

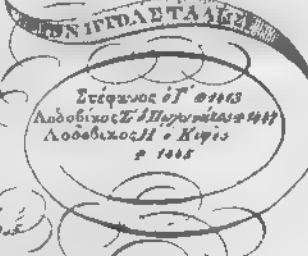
ΤΟΥ ΟΥΪΤΤΕΛΣΒΑΧΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

ΛΟΔΟΒΙΚΟΣ Ο ΒΑΥΑΡΟΣ

1294 ✝ 1347

ΕΝ ΜΟΝΑΧΩΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΛΑΤΙΝΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

ΚΑΡΟΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ✝ 1799

ΜΑΞΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ... έτει 1806 πρώτος Βασιλεύς της Βαυαρίας ✝ 1825

ΛΟΔΟΒΙΚΟΣ Α΄

Ο ΝΥΝ ΒΑΣΙΛΕΥΩΝ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΔΕΝΔΡΟΝ ΤΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΤΩΝ ΒΙΤΤΕΛΣΒΑΧΩΝ

τυπωθὲν ἴσως ἐν τῇ Βασιλικῇ Λιθογραφίᾳ κατὰ τοὺς γάμους τοῦ Ὄθωνος (Φεβρ. 1837)

λοὶ ἔξωθεν, ὅτε ὁ δολοφόνος ἔφευγε δρομαῖος κράζων «Ζήτω ἡ Ἑλλάς! ἐσκότωσα τὸν τύραννον»· ἀλλ' ἐν τῇ φυγῇ, κρατηθεὶς ὑπό τινος τῶν ὑπηρετῶν τῆς πρεσβείας, συνελήφθη ὑπὸ τῶν προσδραμόντων πολιτῶν καὶ χωροφυλάκων καὶ ἐφυλακίσθη, συγχρόνως δὲ ἐπέμφθη καὶ στρατιωτικὴ φρουρὰ πρὸς φρούρησιν τῆς πρεσβείας. Πᾶσα ἡ πόλις ἐταράχθη ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ στυγεροῦ κακουργήματος, ἐπὶ τῇ πρώτῃ μάλιστα διαδοθείσῃ φήμῃ ὅτι τὸ θῦμα ἐφονεύθη. Ὑπουργοί, πρέσβεις, ἰατροὶ ἔσπευσαν εἰς τὴν πρεσβείαν, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη τῶν πολιτῶν πολλαχῶς ἐμαρτύρησε τὴν πρὸς τὸ θῦμα συμπάθειαν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ γεγονότι ἀγανάκτησιν.

Ἀνακρινόμενος ὁ Ναδίρης κατέθηκεν ὅτι αὐτὸς οἴκοθεν, οὐδενὸς παρορμήσαντος καὶ οὐδένα ἔχων συνένοχον ἢ συνωμότην, ἐτέλεσε τὴν πρᾶξιν καὶ ὅτι ἐλυπεῖτο μάλιστα διότι δὲν ἐπέτυχε τοῦ τελικοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν ἀπέβλεπεν ἀποφασιστικῶς ὅτε ἤδη ἀνεχώρει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ἀπίθανον ὅτι ὢν ἀνέκαθεν ἀνισόρροπος καὶ κουφόνους, ἐκ τῶν ὀλίγων γραμμάτων ἅτινα ἐδιδάχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐκ τῆς φιλομαθείας αὐτοῦ γενόμενος φανατικὸς φιλόπατρις καὶ μίσους ἔμπλεος ἐναντίον τοῦ Μουσούρου διὰ τὴν ἕνεκα τούτου παραχθεῖσαν πρὸ ἔτους ἑλληνοτουρκικὴν περίφημον ἔριν, ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἤδη εἶχε συλλάβει τὸ φονικὸν σχέδιον καὶ ὅτι ἐπὶ τοιούτῳ σκοπῷ προσεκολλήθη εἰς τὸν γραμματέα τῆς πρεσβείας συστάσει τραπεζίτου τινὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐννοεῖται Ἕλληνος τὸ γένος καὶ τούτου). Ἀλλὰ πιθανώτερον ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤδη ἕνεκα τῆς Μουσουρικῆς ἑλληνοτουρκικῆς διαφορᾶς ἐξεγερθεῖσα φιλοπατρία αὐτοῦ ἔτι μᾶλλον ἐξήφθη φανατικῶς ἐν Ἀθήναις ἕνεκα τῶν ἀπὸ Γαλλίας καὶ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ἀγγελλομένων καθ' ἑκάστην περὶ ἐπαναστατικῶν κινημάτων ἀγγελμάτων καὶ τῶν ἐν ταῖς καθ' ἑκάστην ὑπ' αὐτοῦ ἀναγινωσκομέναις ἐφημερίσι περί τε τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Κράτους ἐπαναστάσεων δημοσιευομένων ἄρθρων, συνδεομένων τῶν πάντων ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ πρὸς τὴν Μεγάλην Ἰδέαν. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ οὐδεμίαν ἐκέκτητο σπουδαιότητα πολιτικὴν ἐξ ἀπόψεως διεθνοῦς, οὐδ' ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπακολουθήματα τοιαύτης φύσεως, ἀφοῦ ὁ ἔνοχος ἦτο ὑπηρέτης τῆς πρεσβείας τῆς Ὀθωμανικῆς, ἐκ δὲ τῶν γενομένων ἀνακρίσεων οὐδεμία ἀπεδείχθη ὑφισταμένη συνάφεια τῆς πράξεως πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, πᾶσα δὲ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία δεινῶς κατεδίκασε τὴν πρᾶξιν, καὶ ἡ Πύλη δέ, μετὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἔκπληξιν, καθ' ἣν ἔβλεπε τὸ γεγονὸς ὑπὸ εὐρυτέραν πολιτικὴν ὄψιν, ἐνοχοποιοῦσα τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἐξετίμησεν ἔπειτα τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔννοιαν, πεισθεῖσα πρὸς τοῦτο οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ τῆς ρωσικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ Μουσούρου. Ἀλλ' ὅμως περιπλοκή τις διπλωματικὴ μετὰ μικρῶν διπλωματικῶν μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν προστριβῶν δὲν ἔλειπεν ἐν τῷ γεγονότι, ἀφοῦ ἡ μὲν Πύλη ἀπῄτει τὴν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν πρεσβείαν καὶ τὴν ὀθωμανικὴν δικαιοσύνην παράδοσιν τοῦ ἐνόχου, ὡς ὄντος ὑπηκόου Ὀθωμανοῦ καὶ ὑπηρέτου τῆς ὀθωμανικῆς πρεσβείας καὶ ἐπὶ ἐδάφους ὀθωμανικοῦ, ἐν τῇ πρεσβείᾳ δηλονότι, τελέσαντος τὴν πρᾶξιν, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠμφισβήτει τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον τῆς τοιαύτης ἀξιώσεως, ἀντιλέγουσα ὅτι ὁ ἔνοχος συνελήφθη ἔξω τῆς πρεσβείας, ἐπὶ γῆς ἑλληνικῆς, καὶ δὲν ἦτο καταγεγραμμένος μεταξὺ τῶν τῆς πρεσβείας ὑπαλλήλων τῶν ἀπολαυόντων τοῦ προνομίου τῆς ἑτεροδικίας. Τὸ ζήτημα ἐπί τινα χρόνον ἔμεινεν ἐκκρεμὲς χωρὶς νὰ ἐπενέγκῃ σοβαράν τινα διατάραξιν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων, μετὰ πολλοὺς δὲ μῆνας ἐλύθη κατὰ τὴν ἀξίωσιν τῆς Πύλης, παραδοθέντος τοῦ Ναδίρου, διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικῆς πρεσβείας, εἰς τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρ-

νησιν καὶ καταδικασθέντος ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου εἰς διὰ βίου δεσμά.

Ὁ Μουσοῦρος οὐ πολὺ μετὰ τὴν ἐναντίον αὐτοῦ φονικὴν ἀπόπειραν κατέλιπε τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἄλλως εἶχεν ἐπιστρέψει ἁπλῶς χάριν ἱκανοποιήσεως τῆς τε Πύλης καὶ τῆς ἑαυτοῦ προσωπικῆς, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως γενομένης αὐτῷ προσβολῆς, ἀνεκλήθη δ' ἐν πάσῃ τιμῇ ὑπὸ τῆς Πύλης ἥτις ἠθέλησέ νὰ προαγάγῃ αὐτόν, ἀμείβουσα τὰς μέχρι τότε ὑπηρεσίας αὐτοῦ, εἰς βαθμὸν πρέσβεως πρώτης τάξεως (ambassadeur) παρὰ τῇ αὐλῇ τῆς Βιέννης· ἀλλὰ καὶ τὰς Ἀθήνας κατέλιπεν ἐν πάσῃ τιμῇ καὶ τάξει, παρουσιάσας τῷ Βασιλεῖ ἐπισήμως ἐν τοῖς ἀνακτόροις τὰ ἀνακλητήρια αὐτοῦ, ἀνέλαβε δὲ τότε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ἀθήναις πρεσβείας ἐπὶ μικρὸν χρόνον ὁ ἐξ Εὐβοίας καταγόμενος Ὀσμὰν ἐφέντης, ἀνὴρ ἑλληνόγλωσσος καὶ ἄλλως ἀγαθὸς καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων λίαν ἔμπειρος.

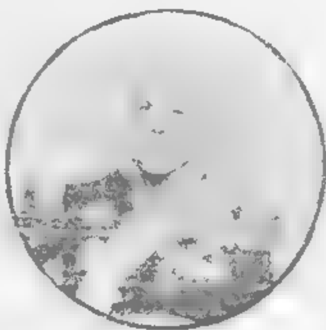

Θουβενέλ,
πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας
ἐν Ἀθήναις

Ἔτι πρὸ τοῦ ἔτους 1848, καθ' ὃ κατέλιπε τὰς Ἀθήνας ὁ Μουσοῦρος, εἶχεν ἀνακληθῇ ἀπ' Ἀθηνῶν ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Πισκατόρυ, ἀντικατασταθεὶς μετὰ διάλειμμά τι
χρονικὸν ὑπὸ τοῦ πρώην γραμματέως Θουβενέλ, ὅστις ἀφοῦ ἐπὶ μικρὸν διηύθυνε τὴν
πρεσβείαν ὡς ἐπιτετραμμένος, διωρίσθη τακτικὸς πρεσβευτής. Ὁ Θουβενὲλ ὡς πρε-
σβευτὴς καὶ διπλωμάτης ἦν ἐπιτηδειότερος, ἀγχινούστερος, κριτικώτερος καὶ μετριο-
παθέστερος τοῦ Πισκατόρυ, ἀλλὰ δὲν ἦτο ὡς ὁ Πισκατόρυ ἐνθουσιώδης φίλος τῆς Ἑλ-
λάδος. Ἀλλ' ἡ ἐντεῦθεν προερχομένη τῇ Ἑλλάδι ἠθικὴ ζημία ἐξουδετεροῦτο διὰ τῆς ἀπαλ-
λαγῆς τῆς κυβερνήσεως ἀπὸ τῆς κηδεμονίας, ὑφ' ἣν διετέλει καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ
Κωλέττου, τῆς γαλλικῆς πρεσβείας, εἰς ἣν ἀπαλλαγὴν συνετέλεσαν πάντως καὶ αἱ ἐν Γαλλίᾳ
ἐπελθοῦσαι μεγάλαι ἐσωτερικαὶ μεταβολαί. Ἀλλ' ἡ ἀπὸ τοῦ 1845 ἀρξαμένη μεγάλη ἐν
Ἑλλάδι πολιτικὴ ῥοπὴ τῆς Γαλλίας τοσαύτην εἶχε προσλάβει δύναμιν, καὶ αἱ ἑκατέρωθεν
ὑποχρεώσεις ἦσαν τοσοῦτο μεγάλαι, ὥστε δὲν ἐβράδυνεν ἡ Γαλλία νὰ λάβῃ αὖθις θέσιν
προστάτου καὶ κηδεμόνος τῆς Ἑλλάδος, ἀφορμῆς πρὸς τοῦτο δοθείσης ἐκ τοῦ ἀκοιμήτου
ἐναντίον τοῦ Ὄθωνος μίσους τοῦ ἀπὸ 1846 αὖθις διὰ τῆς εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξω-
τερικῶν εἰσόδου καὶ Ἑλλάδα καὶ Εὐρώπην συνταράττοντος λόρδου τοῦ ἐμπρησμοῦ (Lord
Firebrand) κληθέντος Πάλμερστον.

Καθ' ὃν χρόνον ἤρξατο ἡ νέα ἐναντίον τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς Ἑλλάδος μεγάλη
στρατεία (ἀτεχνῶς λῃστοπειρατική) τοῦ λορδου Πάλμερστον, τὸ ὑπουργεῖον Γ. Κουντου-
ριώτου εἶχεν ἀντικατασταθῇ ἤδη (κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1848) διὰ τοῦ ὑπουργείου Κα-
νάρη, οὗ ἡ ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον (μέχρι Δεκεμβρίου 1849) διαρκέσασα ζωὴ ὑπῆρξεν ἐν
πολλοῖς οὐχὶ ἄμοιρος ἀνωμαλιῶν ἐσωτερικῶν, ὧν ἕνεκα ἐπανειλημμένως μεταρρυθμισθὲν
εἶχεν ἐπὶ τέλους καταντήσει διὰ τῆς προσλήψεως τοῦ Α. Χρηστίδου ὑπουργεῖον μᾶλλον μο-
σχομαγκιτικόν. Ἡ πρὸς τοιαύτην ἐξέλιξιν ἀντίπραξις, ἀντιμαχομένη τὴν ἐν τῷ ὑπουρ-
γείῳ μερίδα τῶν ἀγγλοφρόνων, ἐπήνεγκεν ἐπὶ τέλους κρίσιν ὑπουργικὴν καὶ ἀποχώρησιν
τοῦ ὑπουργείου Κανάρη καὶ συγκρότησιν ὑπουργείου Ἀ. Κριεζῆ, ὑπουργείου φέροντος
χροιὰν οὐχὶ κομματικὴν ἀλλ' αὐλικήν. Ἀκριβῶς δὲ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν συγκρό-
τησιν τοῦ νέου ὑπουργείου ἤρξατο καὶ ἡ στρατεία τοῦ λόρδου Πάλμερστον.

'Αφορμήν, μᾶλλον δὲ πρόφασιν εἰς τὴν στρατείαν ταύτην, ἔδωκε κυρίως το κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1847 γεγονὸς τῆς ὑπὸ μερίδος ὄχλου διαρπαγῆς τῆς οἰκίας τοῦ Πορτογάλου 'Ιουδαίου Πατσιφίκου, παριστῶντος ἑαυτὸν ὡς ὑπήκοον Ἄγγλον καὶ ὑπὸ τοῦ Πάλμερστον ὡς τοιούτου ἀναγνωριζομένου. Ὁ 'Ιουδαῖος οὗτος ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας, ἐζήτει ἀποζημίωσιν παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἀνερχομένην εἰς τὸ φανταστικὸν ποσὸν τῶν 887 χιλ. δραχμῶν, κατὰ τὸν μέγαν κατάλογον τῶν ζημιῶν τὸν προσενεχθέντα εἰς τὸν πρεσβευτὴν ὑπὸ τοῦ Πατσιφίκου. Κατὰ τὸν κατάλογον τοῦτον πρὸς τοῖς ἄλλοις πολλοῖς ἐσημειοῦτο ἡ ἐπιθαλάμιος κλίνη (lit nuptial) τοῦ πτωχοῦ 'Ιουδαίου ὡς ἔχουσα ἀξίαν λιρῶν στερλινῶν 150 (δραχμῶν χρυσῶν τῶν τότε χρόνων 4290), ἓν πύραυνον στρωμάτων (bassinoire) 120 δρχ., δύο ἠθητήρια ἀξίας τεσσαράκοντα δύο δραχμῶν, βιβλιοθήκη περιέχουσα τόμον ἀξίας διακοσίων τεσσαράκοντα δραχμῶν. Τὸ ὅλον τῶν ζημιῶν ἀνήρχετο εἰς 750 χιλ. (τὸν Δεκέμβριον δὲ τοῦ 1849, ὅτε κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ὁ στόλος τοῦ Πάρκερ, μετὰ τῶν τόκων εἰς 886,736 δρχ. καὶ 67 λεπτά). Ὅτε ὁ Λάιονς διεμαρτυρήθη τὸ πρῶτον πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν γενομένην διαρπαγήν, διέταξεν ἡ κυβέρνησις ἐρεύνας καὶ ἀνακρίσεις πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν αὐτουργῶν τοῦ ἐγκλήματος· ἀλλ' αἱ ἔρευναι αὗται ἀπῄτησαν χρόνον καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδυνήθη ἡ κυβέρνησις ν' ἀπαντήσῃ ταχέως. Ἀλλ' ὁ Λάιονς διὰ τῆς διακοινώσεως αὐτοῦ (τῆς 2/14 Σεπτεμβρίου) ἀπαιτῶν ἀποζημίωσιν ὑπὲρ τοῦ Πατσιφίκου ἐπισυνῆπτε τῇ διακοινώσει καὶ τὰ ἔγγραφα τοῦ 'Ιουδαίου τὰ ἀπαριθμοῦντα τὰς ζημίας αὐτοῦ.

'Α. Κριεζῆς

Μετὰ νέαν διακοίνωσιν ἣν ἔδωκεν ὁ Λάιονς τῇ 19 Σεπτεμβρίου (1 Ὀκτωβρίου) καὶ ἐν ᾗ ἐποιεῖτο λόγον περὶ νέας προσβολῆς ἐναντίον τῆς οἰκίας τοῦ Πατσιφίκου παντελῶς ἀνυποστάτου, ἐπέδωκε τῇ 10/22 Νοεμβρίου (1847) ἄλλην διακοίνωσιν, ἐν ᾗ αὐθαδέστατα καὶ θρασύτατα ἔλεγεν ὅτι *ὁ λόρδος Πάλμερστον εἶχε δικάσει καὶ καταδικάσει τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν* καὶ ἐπεφυλάσσετο νὰ καταστήσῃ γνωστὸν εἰς αὐτὴν τὸ ποσὸν τῆς πληρωθησομένης ἀποζημιώσεως. Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην ἀπαντῶσα εὐθὺς ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀξιοπρεπῶς παρέπεμπε τὸν 'Ιουδαῖον εἰς τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια, ἠμφισβήτει δὲ τὴν ἀγγλικὴν ὑπηκοότητα τοῦ Πατσιφίκου, τρὶς ἐν διαστήματι βραχέος χρόνου ἀλλάξαντος ἐθνικότητα καὶ ὑπηκοότητα, ἀπὸ Πορτογάλου γενομένου 'Ισπανοῦ καὶ ἀπὸ 'Ισπανοῦ Ἄγγλου, τὴν δὲ ἀγγελλομένην διὰ τῆς ἀγγλικῆς διακοινώσεως δικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ ἐθεώρει ὑβριστικὴν τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Εἰς ταῦτα ὁ Λάιονς ἀπαντῶν τῇ 25 Ιανουαρίου (7 Φεβρουαρίου 1848) ἤγγελλεν ὅτι ὁ λόρδος Πάλμερστον εἶχε προσδιορίσει μετὰ προηγηθεῖσαν γνωμοδότησιν τῶν τοῦ Στέμματος δικηγόρων νέον πρόστιμον τῇ 'Ελλάδι ἐκ 500 λιρ. στερλ. διὰ τὴν (ψευδῆ καὶ ἀνυπόστατον ἀποδειχθεῖσαν) νέαν ἐναντίον τῆς τοῦ Πατσιφίκου οἰκίας προσβολὴν τῆς 18/30 Σεπτεμβρίου. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔδωκεν εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην τὴν μόνην δικαίαν, λογικὴν καὶ ἀξιοπρεπῆ ἀπάντησιν, παραπέμπουσα τὴν ὅλην ὑπόθεσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια, ὁ δὲ Λάιονς ἀνταπαντῶν δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ τῆς 8/20 Δεκεμβρίου 1848, ἐπεσύναπτε μάλιστα καὶ ἔκθεσίν τινα τοῦ Πατσιφίκου πλήρη ὕβρεων καὶ βλασφημιῶν ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπαντῶν ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς ἔλεγεν ὅτι ἐὰν δὲν ἐπιστρέφῃ τὸν ὑβριστικὸν λίβελλον εἰς τὸν *πέμψαντα*, ποιεῖ τοῦτο μόνον

ἕνεκα τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ὑπολήψεως. Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην τοῦ Ἕλληνος ὑπουργοῦ ἀπήντησεν ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς μετὰ πέντε ἑβδομάδας (31 Ἰανουαρίου/12 Φεβρουαρίου) λέγων ἁπλῶς ὅτι ὁ λόρδος Πάλμερστον δὲν *ἀνεγνώριζε τὸ κῦρος* τῶν λόγων τοῦ Ἕλληνος ὑπουργοῦ καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ πληρώσῃ ὅ,τι ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῆς ὁ Πατσίφικος. Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην οὐδεμία πλέον ἐδόθη ἀπάντησις μέχρι τοῦ εἰς Πειραιᾶ κατάπλου τοῦ στόλου τοῦ Πάρκερ.

Πάλμερστον

Τῇ 4 Ἰανουαρίου 1850 ἐφάνη πρὸ τοῦ Πειραιῶς στόλος ἰσχυρὸς ἀγγλικὸς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Πάρκερ· αὐθημερὸν δὲ ἀναβὰς ὁ ναύαρχος εἰς Ἀθήνας ἐπέδωκεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ πρὸ ὀλίγου ἀντικαταστήσαντος τὸν Λάιονς Ἄγγλου πρέσβεως Οὐάις (Wyse) τῷ ὑπουργῷ τῶν ἐξωτερικῶν Ἀ. Λόντῳ τηλεγράφημα τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως περιλαμβάνον τὰς γνωστὰς ἀξιώσεις ὑπὲρ τοῦ Πατσιφίκου, εἰς ἃς προσετίθετο νῦν καὶ ἄλλη τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἀξίωσις περὶ τῶν δῆθεν ἐν Πάτραις καὶ ἐν Πύργῳ τῆς Ἠλείας ἐναντίον Ἑπτανησίων τινῶν (Ἑλλήνων, Ἄγγλων τὴν ὑπηκοότητα) γενομένων προσβολῶν καὶ κακοποιήσεων, καὶ περί τινων ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Ἀκαρνανίας ἐναντίον Ἑπτανησίων γενομένων ληστρικῶν ἐπιθέσεων. Ὁ Οὐάις ἔψεξε προφορικῶς Ἕλληνα ὑπουργὸν καὶ κυβέρνησιν ὡς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν τελευταίαν περὶ τῶν ἀγγλικῶν ἀξιώσεων διακοίνωσιν τοῦ Λάιονς, λαμβάνοντος μέρος εἰς τὸν διάλογον καὶ τοῦ Πάρκερ ὑποστηρίζοντος, ἐννοεῖται, τὸν Ἄγγλον πρεσβευτήν. Ὁ Λόντος ἐζήτησε προθεσμίαν βραχεῖαν ἵνα μελετήσῃ τὸ ζήτημα, ἅτε πρὸ μικροῦ μόλις ἀναλαβὼν τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν (διαδεξάμενος τὸν Γλαράκην).

Ἀλλ' ὁ Οὐάις ἀπήντησεν ὅτι οὔτε καιρὸς πλέον οὔτε συζητήσεων ὑπάρχει ἀνάγκη, *ἀφοῦ αὗται ἐγένοντο ἐν Λονδίνῳ*. Ἐξαγαγὼν δὲ τὸ ὡρολόγιον αὐτοῦ εἶπεν· «Αὔριον κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἀναμένω τὴν ἀπάντησιν». Οἱ ὑπουργοὶ συνελθόντες τότε εἰς συμβούλιον ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσωσι τὰς γνώμας νομομαθῶν ἀνδρῶν περὶ τοῦ δικαίου ἢ ἀδίκου τῶν ἀγγλικῶν ἀπαιτήσεων, καὶ πρὸς τοῦτο συνεκάλεσαν τὸν πρόεδρον τοῦ Ἀρείου Πάγου, τὸν πρόεδρον τῶν Ἐφετῶν, καί τινας ἐγκρίτους δικηγόρους. Τὸ συμβούλιον τῶν νομομαθῶν ἐκήρυξεν ἀδίκους καὶ ἀντικειμένας εἰς τὰ διεθνῆ νόμιμα τὰς ἀγγλικὰς ἀξιώσεις. Τότε τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον συγκαλέσαν καὶ τοὺς προέδρους τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῆς γερουσίας, καὶ μετὰ τούτων συσκεφθὲν ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ ἀπάντησιν εἰς τὸν Οὐάις σύμφωνον πρὸς τὴν γνωμοδότησιν τοῦ συμβουλίου τῶν νομομαθῶν καί, καθ' ἣν περίπτωσιν δὲν πεισθῶσιν ὁ Οὐάις καὶ ὁ Πάρκερ, νὰ ἐπικαλεσθῶσιν εὐθὺς τὴν διαιτησίαν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δύο ἑτέρων εὐεργετίδων Δυνάμεων. Τῇ ἐπαύριον περὶ τὰς 2 μ. μ. ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐποιήσατο ἀνακοίνωσιν προφορικὴν τῷ Ἄγγλῳ πρέσβει σύμφωνον πρὸς τὴν ληφθεῖσαν πρὸς τὰ ἄνω εἰρημένα ἀπόφασιν. Ζητήσαντος δὲ τοῦ Οὐάις ἔγγραφον τὴν ἀνακοίνωσιν, ἠξίωσε καὶ ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς νὰ προηγηθῇ τῆς ἐγγράφου ἀπαντήσεως ἔγγραφος ἀξίωσις τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως. Οὗτος προσχωρήσας εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ ὑπουργοῦ ἔπεμψε μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἔγγραφον διακοίνωσιν περιλαμβάνουσαν τὰς γενομένας ἀπαιτήσεις καὶ δίδουσαν νέαν προθεσμίαν 24 ὡρῶν πρὸς ἐκτέλεσιν. Συγχρόνως δὲ ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐμήνυσε διὰ τοῦ προξένου Γρὴν εἰς πάντας τοὺς ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Ἄγγλους ὑπηκόους καὶ Ἑπτανησίους ὅτι αὐτὸς μετέβαινεν εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ μείνῃ μέχρι τέ-

λους τῆς κρίσεως, παρήγγελλε δ' αὐτοῖς νὰ κλεισθῶσιν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν καὶ νὰ καταγράψωσι τὰ ἔπιπλα. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ γεγονὸς γνωσθὲν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεῖ σφοδροτάτην παρήγαγε συγκίνησιν ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ ἡ βουλὴ συνῆλθεν οἴκοθεν εἰς συνεδρίαν τὴν ἐπαύριον, καίπερ οὖσαν ἑορτὴν μεγάλην τῶν Ἐπιφανείων (Θεοφανείων). Εἰς ταύτην προσελθὼν ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Ἀ. Λόντος ἀνήγγειλεν ἐπισήμως τὰ γενόμενα καὶ ἠρίθμησε τὰς ἀπαιτήσεις τὰς ἀγγλικάς, οὔσας ἓξ τὸν ἀριθμόν· 1) ἀποζημίωσιν 800 χιλ. δραχ. ὑπὲρ τοῦ Πατσιφίκου, 2) ἀποζημίωσιν δραχ. 41 χιλ. ὑπὲρ τοῦ Φίνλεϋ, διὰ τὸ ἐν τῷ βασιλικῷ κήπῳ περιληφθὲν ἐκ 2 χιλ. πήχεων συγκείμενον γήπεδον αὐτοῦ, 3) ἀποζημίωσιν 2 χιλ. ταλλήρων ἱσπανικῶν (δρ. 11500) ὑπὲρ πλοίου ἁλιευτικοῦ (Ἑπτανησίου) ληστευθέντος πρὸ ἐτῶν ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Ἀκαρνανίας ἢ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελῴου, 4) πρόστιμον λιρῶν στερλινῶν δισχιλίων (δρχ. 56 χιλ.) ὑπὲρ Ἑπτανησίων κακοποιηθέντων ἐν Πάτραις καὶ ἐν Ἠλείᾳ, καταλογισθὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν παρὰ τῶν δικηγόρων τοῦ ἀγγλικοῦ Στέμματος, διότι δὲν ἀπήντησεν ἡ κυβέρνησις αὕτη ἐγκαίρως εἰς τὴν περὶ ἀπαιτήσεως διακοίνωσιν, 5) χρηματικὴν ποινὴν 500 λιρῶν στερλινῶν (14 χιλ. δραχ.) διὰ κακοποίησιν Ἄγγλων ναυτῶν ἐν Πάτραις, 6) ἐκχώρησιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῶν νησιδίων Ὄνου γνάθου (Ἐλαφονήσου) καὶ Οἰνουσῶν (Σαπιέντζας), ὡς ἀνηκόντων πρότερον εἰς τὴν Ἰόνιον Πολιτείαν. Ἡ βουλὴ ἀκροασαμένη τῶν ἐξηγήσεων τῆς κυβερνήσεως ὑπεσχέθη πᾶσαν τὴν συνδρομὴν αὐτῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν, παραθαρρύνουσα αὐτὴν εἰς πολιτικὴν σταθερὰν καὶ ἀνδρικήν, σῴζουσαν τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Στέμματος καὶ τοῦ κράτους.

Οὐάις.
πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις

Αὐθημερὸν περὶ τὴν 3 μ. μ., μετὰ τὴν παρέλευσιν δηλονότι τῆς ταχθείσης προθεσμίας, αὐτὸς ὁ Πάρκερ ἤγγειλε τῇ κυβερνήσει ὅτι ἤρξατο ἤδη ἡ ἐνέργεια τῶν ἐκβιαστικῶν μέτρων καὶ ὅτι εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα δὲν ἐπετρέπετο τοῦ λοιποῦ ἡ ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς ἔξοδος, ἀποκλειομένου τοῦ λιμένος τούτου. Οἱονεὶ δίκην ἀπαντήσεως εἰς τὴν βάρβαρον ταύτην διακήρυξιν ἡ κυβέρνησις ἡ ἑλληνική, μετ' ἀξιοπρεπεστάτην καὶ ἠθικῶς ἔντονον πρὸς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν διαμαρτυρίαν, τὸ μὲν ἵνα προλάβῃ πᾶσαν ἀνωφελῆ καὶ ἐπιζήμιον εἰς τὴν σκαιὰν ὑπερτέραν ὑλικὴν βίαν ἀντίστασιν, τὸ δὲ ἵνα προσδώσῃ εἰς τὴν μοιραίαν ταύτην εἰς τὴν βίαν ὑποταγὴν χαρακτῆρα ἀξιοπρεποῦς ἠθικῆς διαμαρτυρίας, ἔπεμψεν ἐγκύκλιον πρὸς πάσας τὰς κατὰ τὰς παραλίας καὶ τὰς νήσους ἀρχὰς τοῦ κράτους, διαγράφουσαν αὐταῖς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἔδει νὰ προσφέρωνται πρὸς τὰς ἀγγλικὰς πιέσεις καὶ ἐκβιάσεις. Συγχρόνως δὲ ἡ κυβέρνησις κατέστησε γνωστὰ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσίας πάντα τὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Ἄγγλου

πρέσβεως καὶ τοῦ ἀντιναυάρχου Πάρκερ διαμοιφθέντα, ἐπισυνάπτουσα εἰς τὰς ἀνακοινώσεις ταύτας καὶ ἀντίγραφα τῶν παρὰ τῶν Ἄγγλων πεμφθεισῶν διακοινώσεων καὶ τῶν εἰς ταύτας δοθεισῶν ἐκ μέρους αὐτῆς ἀπαντήσεων. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας, ἑκάτερος κατ' ἰδίαν, ἀπηύθυναν πρὸς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν ἔντονον διαμαρτυρίαν διὰ τὰ γενόμενα, προσκαλοῦντες αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὴν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως προταθεῖσαν διαιτησίαν αὐτῶν. Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἐτελοῦντο ἐν τοῖς πολιτικοῖς καὶ διπλωματικοῖς κύκλοις, τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τοῦ λαοῦ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἐξήρθη εἰς τὸ ὑπέρτατον ὕψος συνειδήσεως καὶ συναισθήσεως φιλοτιμίας ἐθνικῆς οὕτω καιρίως τρωθείσης ἐν τοῖς ἱερωτάτοις αὐτῆς. Τὸ ὅλως ἀπροσδόκητον καὶ ἀπότομον, ἔτι δὲ σκαιῶς, βαρβάρως καὶ ἀπανθρώπως βίαιον καὶ ἄδικον τῆς ἀγγλικῆς ἐνεργείας ἐξήγειρεν ἠθικὴν ἀγανάκτησιν ἱερὰν ἐν πάσαις ταῖς τάξεσι τοῦ λαοῦ τῶν δύο πόλεων, εἶτα δὲ καὶ τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ δικαία αὕτη ὀργὴ μὴ χωρισθεῖσα ἀπὸ τῆς πολιτικῆς φρονήσεως, ὑπηγόρευσε τῷ λαῷ τούτῳ διαγωγὴν ἀξιοπρεπῆ, εἰρηνικῶς ἀλλ' ἐκφραστικώτατα ἐκδηλοῦσαν τὰ πλημμυροῦντα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ αἰσθήματα. Καὶ νῦν ὑποκείμενον καὶ σύμβολον ἁπάσης ταύτης τῆς ἠθικῆς ἐξάρσεως ὑπῆρξεν ὁ *Βασιλεύς*. Πάντες, καὶ οἱ νοοῦντες καὶ οἱ μὴ νοοῦντες τὴν ἀληθῆ αἰτίαν καὶ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς ἀγγλικῆς βιαιότητος καὶ ἀδικοπραγίας, ὁρμεμφύτως οὕτως εἰπεῖν καὶ αὐτομάτως ἐνόουν ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὴν ταπείνωσιν τοῦ Βασιλέως. Ἀλλ' ὁ ἀπεχθέστατος καὶ ἀπανθρωπότατος τρόπος καθ' ὃν ἐνηργεῖτο ἡ ταπείνωσις τοῦ Βασιλέως καὶ παρεσκευάζετο ἡ ἐλπιζομένη ὑπὸ τῶν δραστῶν στάσις καὶ ἐπανάστασις τοῦ λαοῦ, ἐπήνεγκεν ἀποτελέσματα πάντῃ ἀντίθετα πρὸς τὰ προσδοκώμενα. Ἀντὶ στάσεως καὶ ἐπαναστάσεως ὁ λαὸς νῦν εἴπερ ποτὲ συνεπυκνώθη καὶ περιεσφίγχθη περὶ τὸν θρόνον, καὶ ὁ βασιλεὺς κατέστη εἴδωλον τῆς ἀγάπης καὶ λατρείας τοῦ λαοῦ, διορῶντος τὴν ἐναντίον τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως, ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας προσβολήν. Καὶ ἐνῷ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ στόλου οἱ πολλοὶ τῶν Μπαρλαίων δὲν ἐδίσταζον νὰ προλέγωσι καὶ νὰ διαλαλῶσι τὰ κατὰ τὴν προσέγγισιν αὐτοῦ, ἐλπίζοντες ἐξ αὐτῆς τῆς ἐμφανίσεως κομματικὴν δύναμιν, κατεδικάσθησαν νῦν εἰς σιωπὴν καὶ ἀφάνειαν, καὶ αἱ φωναὶ τῶν ὀλίγων *φιλοστερλίγκων* ἦσαν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὁμοθύμως ἐκδηλουμένοις αἰσθήμασι «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἡμερῶν τῆς δεινῆς κρίσεως θερμόταται ἐγένοντο δηλώσεις καὶ διαδηλώσεις πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως, ἀγάπης καὶ λατρείας πρὸς τὸν Βασιλέα. Τῇ 8 Ἰανουαρίου, ἡμέρᾳ Κυριακῇ (τῇ ἐπαύριον τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀποκλεισμοῦ), ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐνεφανίσθη ἐν τῷ συνήθει τόπῳ τοῦ κατὰ Κυριακὴν περιπάτου τῶν Ἀθηναίων, τῷ καλουμένῳ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως, ἀνευφημήθη πολλάκις καὶ ζωηρότατα ὑπὸ μεγάλου πλήθους πολιτῶν, μεταβάντων ἐπίτηδες ἵνα ἴδωσι τὸν βασιλέα, ἐνθουσιώντων καὶ ἀναρριπτόντων τοὺς πίλους εἰς τὸν ἀέρα. Τὸ πλῆθος τοῦτο συνώδευσε τῷ βασιλεῖ κατὰ τὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐπάνοδον, ὅτε καὶ πᾶσα ἡ ἄλλη πόλις ἐν ἐπευφημίαις προσέτρεχεν εἰς ὑπάντησιν τῆς Α. Μ., πλεῖστοι δὲ τῶν πολιτῶν μετὰ δακρύων ἠσπάζοντο τὰς χεῖρας Αὐτῆς.

Τὸ αὐτὸ δὲ πλῆθος ἀπὸ τῆς πλατείας τῶν ἀνακτόρων διευθυνθὲν εἰς τὰ μέγαρα τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας ἀνευφήμει τὴν Γαλλίαν καὶ τὸν Πρόεδρον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, καὶ τὴν Ρωσίαν καὶ τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον, ἔπειτα δὲ τὸ αὐτὸ ἐποίει καὶ πρὸ τῶν πρεσβειῶν Βαυαρίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας. Πνεῦμα προθύμου ἐθελοθυσίας κατέλαβεν ἰδίως τὰς ἀνεπτυγμένας τάξεις (πλὴν τῶν φιλοστερλίγκων!). Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ τάγματος τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν φρουρὰν τῆς

πρωτευούσης ἐδήλωσαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὅτι κατέλειπον ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς τοὺς μισθοὺς αὐτῶν μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἐνσκηψάσης κρίσεως, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῶν κινδύνων τοῦ παρόντος. Φοιτηταὶ δὲ τοῦ πανεπιστημίου δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸν Βασιλέα ἐξητοῦντο τὴν ἄδειαν νὰ συγκροτήσωσι φάλαγγα ἰδίαν πρὸς φρούρησιν τῆς τάξεως καὶ ἡσυχίας ἐν τῇ πόλει, ἐξητοῦντο δ' ἅμα νὰ ἐπιτραπῇ αὐτοῖς νὰ προσενέγκωσι τῇ Α.Μ. στέφανον δι' ἣν δείκνυσιν εὐστάθειαν ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ θρόνου καὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. 'Αλλ' εἰς τὰς εὐγενεῖς ταύτας αἰτήσεις ἐδόθησαν ἁπλῶς εὐχαριστήριοι ἀπαντήσεις ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως. Ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν καὶ αὐτῶν ἐκείνων ἐν αἷς ὑπερεπλεόναζε τὸ φιλάγγλον ἐμπορικὸν στοιχεῖον, ὡς ἐν Πάτραις καὶ ἐν Σύρῳ, συνεμερίσθη ἐν πᾶσι τὰ φρονήματα καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης, καὶ αἱ ἀντεθνικαὶ ἐλπίδες ὀλίγων Μπαρλαίων περὶ τῆς ἐκ τοῦ ὀθωμανικοῦ ἐδάφους εἰσβολῆς τῶν φυγάδων ἀξιωματικῶν Παπακώστα, Βελέντζα καὶ λοιπῶν, καὶ περὶ βοηθείᾳ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας ὑπὸ πρόεδρον τὸν Ν. Κριεζώτην (εἰς ὃν ἐνεργείᾳ ἀγγλικῇ, ὡς ἀνεγράφη, ἐδόθη ἄδεια ὑπὸ τῆς Πύλης ἵνα ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μεταβῇ εἰς Σμύρνην) ἐψεύσθησαν οἰκτρῶς. Καὶ τὰ δραστήρια μέτρα ἅπερ ἐνόμισεν ἡ κυβέρνησις ὅτι ἔδει νὰ λάβῃ διὰ τὰ ἐνδεχόμενα νὰ συμβῶσι, πέμπουσα στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς πιστοὺς εἰς Πελοπόννησον καὶ εἴς τινα μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπεδείχθησαν περιττὰ ἕνεκα τῆς πανταχοῦ τοῦ βασιλείου κρατούσης ἐνθέρμου ἀφοσιώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βασιλέα αὐτοῦ. 'Αλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Οὐάϊς καὶ ὁ Πάρκερ προέβαινον ἀπὸ βίας εἰς βίαν καὶ ἀπὸ ἀδικήματος εἰς ἀδίκημα. Διακοίνωσις τοῦ Οὐάϊς πρὸς τὸν ὑπουργὸν 'Α. Λόντον ἀπὸ τῆς 7/19 Ἰανουαρίου ἠξίου παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὡς ἐρρήθη ἤδη, ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ λιμένος Πειραιῶς ἔξοδον τῶν πολεμικῶν πλοίων. Καὶ ὅμως τὸ γνωστὸν ἀτμόπλοιον «Ὄθων», ἐνῷ μετέβαινεν εἰς Σῦρον χάριν ἀναγκῶν κυβερνητικῶν, συνελήφθη κατὰ τὸν πλοῦν ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, εἰ καὶ εἶχεν ἀποπλεύσει τοῦ Πειραιῶς πρὸ τῆς εἰδοποιήσεως τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Τὰ κατὰ τὴν βιαιοπραγίαν ταύτην ἀγγέλλων ὁ Οὐάϊς μετὰ κυνισμοῦ πρὸς τὸν Ἕλληνα ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀνεκοίνου αὐτῷ συγχρόνως τὴν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου δοθεῖσαν διαταγὴν ἵνα τὸ πλοῖον «Ὄθων» καὶ ἄλλα ἐν τῷ μεταξὺ συλληφθέντα ἑλληνικὰ πλοῖα ἀχθῶσιν εἰς Σαλαμῖνα καὶ κρατηθῶσιν ἐνταῦθα μέχρι τῆς ἀποτίσεως τῶν ἐν τῇ διακοινώσει τῆς 5 Ἰανουαρίου διαλαμβανομένων ἀπαιτήσεων. Συγχρόνως δὲ λέμβοι τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου παραπλέουσαι τὰς ἀκτὰς τοῦ λιμένος Πειραιῶς ἤγγελλον εἰς τὰ ἐκεῖσε καταπλέοντα πλοῖα ὅτι δὲν ἐπετρέπετο αὐτοῖς νὰ ἐξαγάγωσι τὰ φορτία αὐτῶν ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Πρὸς τοιαύτην περὶ τῶν ἀγγλικῶν ληστοπειρατειῶν ἀνακοίνωσιν ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπήντα διὰ τῆς ἀξιοπρεποῦς διακοινώσεως· « Μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκφράσω ὑμῖν ὁποῖα αἰσθήματα διήγειρον ἐν τῇ Α. Μ. τῷ Βασιλεῖ καὶ ἐν τῇ κυβερνήσει αὐτοῦ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ὑμετέρας διακοινώσεως, αἰσθήματα ἅτινα θέλει συμμερισθῇ ὁλόκληρος ὁ λαός. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἀσθενής, κύριε, καὶ δὲν ἀνέμενε ποτὲ τοιαῦτα πλήγματα ἐκ μέρους κυβερνήσεως ἣν ἐσεμνύνετο νὰ συναριθμῇ μετὰ πεποιθήσεως ἐν τοῖς εὐεργέταις αὐτῆς. Ἀπέναντι τοιαύτης Δυνάμεως, ὁποία εἶναι ἐκείνη, ἧς τοῖς προστάγμασιν ὑπακούετε ὑμεῖς, ἡ κυβέρνησις τῆς Α. Ἑλληνικῆς Μεγαλειότητος δὲν δύναται ν' ἀντιτάξῃ ἄλλο τι εἰμὴ τὰ δίκαια αὐτῆς, καὶ διαμαρτυρίαν ἐπίσημον ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν πράξεων, αἵτινες γινόμενα ἐναντίον αὐτῆς ἐν μέσῳ πληρεστάτης εἰρήνης, πλὴν τῆς κυρίας βλάβης ἣν ἐπιφέρουσιν εἰς τὰ οὐσιωδέστερα συμφέ-

ροντα αὐτῆς, προβάλλουσιν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ἐν τοιαύτῃ κρισίμῳ περιστάσει ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ, στηριζόμενοι μετὰ πεποιθήσεως ἐπὶ τῆς συνδρομῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῶν συμπαθειῶν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, θέλουσι περιμένει μετὰ θλίψεως καὶ μετὰ καρτερίας τὸ τέρμα τῶν δοκιμασιῶν, ἃς κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως τῆς Α. Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος ἔχετε ἔτι πρωωρισμένας ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς ποιούμενος λόγον περὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως φρονημάτων καὶ αἰσθημάτων οὐ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἀληθείᾳ. Ἀλλὰ μὴ ὑπαρχούσης ἔτι τότε τηλεγραφικῆς συγκοινωνίας μηδεμιᾶς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Εὐρώπης, αἱ ὑπὸ τοῦ ξένου κόσμου ἐπιδεικνυόμεναι συμπάθειαι περιωρίζοντο ἐν ἀρχῇ ἐπί τινας ἡμέρας ἐν τοῖς διπλωματικοῖς κύκλοις Ἀθηνῶν. Ἐν τοῖς κύκλοις δὲ τούτοις, πλὴν τῶν κυρίως διπλωματικῶν ἐνεργειῶν καὶ διαμαρτυριῶν, εἰς ἃς συχνῶς προέβαινον οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας, Ρωσίας, Αὐστρίας, ἐν μέρει δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν Ἀθήναις πρεσβεῖαι, ἰδιαιτέρως οἱ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας πρέσβεις, βλέποντες ὅτι διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἐνεργουμένου ἀποκλεισμοῦ ἡ κυβέρνησις ἡ ἑλληνικὴ ἐστερεῖτο πάσης κατὰ θάλασσαν συγκοινωνίας πρὸς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἰδίως πρὸς τὰς νήσους, ἔθεσαν ὑπὸ τὴν διάθεσιν τῆς κυβερνήσεως ταύτης τὰ ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτῶν εὑρισκόμενα πλοῖα.

Συγχρόνως τὸ ἑλληνικὸν ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐξέδωκεν (τῇ 10 Ἰανουαρίου) μακρὰν ἔκθεσιν ἀναλυτικὴν τῆς ἱστορίας τῶν ἀγγλικῶν ἀπαιτήσεων, διαφωτίζουσαν καὶ χαρακτηρίζουσαν τὴν ὅλην κίνησιν καὶ πορείαν τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας καὶ ἰδίως τοῦ ἐπιβούλου καὶ δολίου τρόπου καθ' ὃν ἐπολιτεύετο ὁ λόρδος Πάλμερστον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μεγάλη ἠθικὴ ἀγανάκτησις ἐπὶ τῇ ἀγγλικῇ ληστοπειρατικῇ ἐνεργείᾳ διεδόθη ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοὺς καὶ αὐτοὺς δὴ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς κύκλους (ἐννοεῖται τοὺς μὴ ἀγγλικούς).

Οἱ ἐν Κωσταντινουπόλει πρέσβεις πασῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων (πλήν, ἐννοεῖται, τοῦ τῆς Ἀγγλίας), συνελθόντες ἐν συμβουλίῳ ἐπεδοκίμασαν τὴν πολιτείαν τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων· κατεξανέστη δὲ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ ἐν μέρει, ὁ τύπος (ἰδίως ὁ γαλλικὸς καὶ ὁ γερμανικὸς καὶ αὐταὶ αἱ ἐν Τουρκίᾳ ἐκδιδόμεναι γαλλόφωνοι ἐφημερίδες).

Οὐ μόνον δ' ἐν τῷ τύπῳ ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς βουλαῖς ταῖς εὐρωπαϊκαῖς σφοδρότατα κατεδικάσθη ἡ πολιτικὴ τοῦ Πάλμερστον. Ἐν τῇ γαλλικῇ ἐθνικῇ συνελεύσει ὁ μέλος ταύτης ἐκλεγεὶς πρώην πρεσβευτὴς ἐν Ἀθήναις Πισκατόρυ ὕψωσεν ὡς θερμὸς συνήγορος τῆς Ἑλλάδος ἰσχυροτάτην φωνὴν ὑπὲρ τῶν δικαίων αὐτῆς. Ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, ἐν τῇ βουλῇ τῶν λόρδων, ὁ λόρδος Στάνλεϋ, υἱὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Τόρεων κόμητος Δέρβυ, διὰ μακροῦ καυστικωτάτου λόγου ἐστιγμάτισε τὰς τοῦ Πάλμερστον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐνεργείας. Καὶ οἱ ἐν τῇ Βουλῇ δὲ τῶν Κοινοτήτων ἐπιφανεῖς ῥήτορες ὕψωσαν ἐπίσης τὴν φωνὴν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τοῦ Πάλμερστον.

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις μετὰ τὰς ἐντονωτάτας ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει διαμαρτυρίας τοῦ Πισκατόρυ ζητοῦντος ἐξηγήσεις περὶ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς, ἔπεμψεν εἰς Λονδῖνον ἐπὶ ἐκτάκτῳ ἀποστολῇ ἕνα τῶν ἐξοχωτάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας, τὸν μετ' ὀλίγον ὑπουργὸν γενόμενον τῶν Ἐξωτερικῶν Drouyn de Lhuys, ἵνα ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς καταπαύσεως τῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐνεργειῶν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου.

Ὁ Πάλμερστον πανταχόθεν πιεζόμενος ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ταύτης πρὸς εὔσχημον ὑποχώρησιν.

Τότε δέ, συμπράττοντος ἀνεπισήμως καὶ τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ρώσου πρέσβεως, ἀπεφασίσθη ἵνα ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις προσφέρουσα τῇ Ἀγγλίᾳ τὰς φιλικὰς αὐτῆς ὑπηρεσίας παρασκευάσῃ σχέδιον λύσεως τῆς ἔριδος. Τὸ σχέδιον τοῦτο παρασκευασθὲν ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐνεκρίθη καὶ ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Λουδοβίκου Ναπολέοντος. Συγχρόνως δὲ ὁ Πάλμερστον διεβίβασε διαταγὴν τῷ Οὐάϊς καὶ τῷ Πάρκερ περὶ ἀναστολῆς τῶν ἐχθρικῶν πράξεων τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου(1). Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς παραδοχὴν τῆς μεσολαβήσεως αὐτῆς, εἰς ἣν προσεχώρησεν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ ἑλληνική, ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας ὡς ἔκτακτον διπλωματικὸν πράκτορα τὸν πρότερον ἐν Λαπλάτᾳ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς πρεσβευτὴν βαρῶνον Γκρὼ (Gros), ἵνα ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον τῆς μεσολαβήσεως. Ὁ Γκρώ, συνεργαζομένου αὐτῷ καὶ τοῦ Θουβενέλ, ἐν χρόνῳ βραχεῖ ἠδυνήθη νὰ ἐλέγξῃ πάσας τὰς ἀγγλικὰς χρηματικὰς ἀξιώσεις· ἀλλ' ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῶν τοιούτων ἀπαιτήσεων, ἤτοι τῆς ποσότητος τῶν εὐλογοφανῶν ἀξιώσεων, προσέκρουεν οὐχὶ εἰς λογιστικὰς δυσχερείας, ἀλλὰ τὸ μὲν εἰς τὴν κακὴν πίστιν τοῦ Πατσιφίκου, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Ἄγγλου στολάρχου εἰς τὸ νὰ κρατήσῃ ὡς ἐνέχυρον τὰ συλληφθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἑκατὸν περίπου μεγάλα καὶ μικρὰ πλοῖα, ἔχοντα ἀξίαν ἀπείρως μείζονα τῶν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἐλεγκτοῦ καθοριζομένων ὡς εὐλόγων ὀφειλημάτων.

Δρουὲν ντὲ Λουῆ, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας

Ἡ τοιαύτη δὲ διαγωγὴ τοῦ Ἄγγλου στολάρχου, ἐμμέσως δὲ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, παροργίζουσα τὴν μετὰ ζωηροτάτου ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦσαν τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων ρωσικὴν διπλωματίαν, ἠνάγκαζεν αὐτὴν ἵνα προβῇ εἰς διαμαρτυρίας ἐπὶ διαμαρτυριῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καὶ ἡ πορτογαλικὴ κυβέρνησις, ἧς ἦτο ἐν ἀρχῇ ὑπήκοος καὶ ὑπάλληλος ὁ Πατσίφικος, παρέστη μάρτυς τῶν πολλῶν κακοπιστιῶν αὐτοῦ. Αἱ πορτογαλικαὶ διακοινώσεις ἀπέδειξαν ἐκ περισσοῦ καὶ τὸν τυχοδιω-

(1) Ἡ τοιαύτη μεταστροφὴ τοῦ λόρδου Παλμερστον δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἁπλῶς τῆς γαλλικῆς μεσολαβήσεως, ἣν αὐτὸς ὁ κόμης Ἀβερδῖνος ἐν τῇ βουλῇ τῶν λορδων συνέστησεν ἰσχυρῶς καὶ ἐμφαντικώτατα εἰς τὴν κυβέρνησιν ὡς «μέλλουσαν ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἀπο θέσεως ἄκρως δυσχεροῦς», ὡς ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ τῆς απειλητικῆς θεσεως ἣν ἔλαβεν ἡ Ρωσια ἀπεναντι της ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐκδηλωθεισης ἰδιως διὰ τῆς ἐντονωτατης ἀπο 7 Φεβρουαρίου διακοινωσεως του κόμητος Νεσσελρόδε, ἐν ᾗ ἔλεγεν οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις «Ἡ αὐτοκρατορικη κυβερνησις δεν δυναται νὰ εννοησῃ πῶς ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις μετὰ τας πρὸ μικροῦ δοθεισας αὐτῇ φιλικωτάτας διαβεβαιώσεις απεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ βίαν πρὸς ἱκανοποίησιν ὑπηκόων ἢ προστατευομένων ἐν ἀγνοίᾳ τῶν δύο Δυνάμεων» Ἰδίως δὲ περὶ τοῦ ζητήματος τῶν νησιδίων ἐλέγετο ἐν τῇ διακοινώσει

«*Ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις διακηρύττει ῥητῶς* ὅτι ἡ *ἀγγλικὴ κυβέρνησις* δεν δύναται νὰ θίξῃ σπιθαμὴν γῆς ἑλληνικῆς ἄνευ συναινέσεως τῆς Ρωσσίας και τῆς συμμάχου Γαλλίας» Ἡ διακοίνωσις ἐτελεύτα δια τῆς εξῆς ἐμφαντικης ῥήσεως «Ἡ αὐτοκρατορικη κυβέρνησις ἐντέλλεται τῷ πρεσβει αὐτης ν' ἀπευθύνῃ πρως την ἀγγλικὴν κυβερνησιν σοβαρας παρατηρήσεις, προσκαλῶν αὐτην ἵναν σοβαρῶς νὰ σπεύσῃ νὰ θεσῃ τερμα εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι καταστασιν πραγματων, τὴν οὔτε ἀναγκαιαν οὔτ' οὐδαμῶς δικαιολογουμένην» Διαρκοῦντος δε τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποκλεισμοῦ ὁ Τσαρος ἔπεμψε τον ἐκ τῶν λειψάνων της ναυμαχιας τῆς Πύλου υπασπιστην αὐτοῦ ὑποναύαρχον Ποντιὰκ εἰς τας Ἀθήνας ἵνα ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς τὸν Ὄθωνα.

κτικὸν βίον καὶ χαρακτῆρα τοῦ Πατσιφίκου, ἀπεδείχθη δὲ καὶ ἐξ ἄλλων ἐγγράφων ὅτι ὁ τυχοδιώκτης οὗτος πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἶχε προτείνει τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει συμβιβασμόν, ἐν ᾧ ἠρκεῖτο εἰς ὁλικὸν ποσὸν 12 χιλ. δραχμῶν! Ὁ λόρδος Πάλμερστον, εἰς ὃν κατὰ βάθος ἐλάχιστα μὲν ἔμελε περὶ τοῦ Ἰουδαίου, κυρίως δὲ ἡ τοῦ Ὄθωνος ταπείνωσις, ἀφοῦ εἶδε πάσας τὰς διά τινων φιλοστερλίγκων Μπαρλαίων γενομένας πρὸς ἀντικατάστασιν τοὐλάχιστον τοῦ ὑπουργείου διὰ Μπαρλαίων ἀποπείρας ἀποτυγχανούσας, προέβη εἰς νέον τι τόλμημα κακοπιστίας ἐνδεικτικόν, ἐλαττώσας μὲν σημαντικῶς τὸ ποσὸν τῆς ζητουμένης ἀποζημιώσεως ἀλλὰ διατάξας ἅμα (περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου) τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ εἰς πάσας τὰς παραλίας τοῦ βασιλείου ἐν περιπτώσει μὴ ἀμέσου ἀποτίσεως τοῦ ἠλαττωμένου ποσοῦ. Ὅτε τὸ ἀπειλητικὸν τοῦτο ἔγγραφον ἐπεδόθη τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει, βουλὴ καὶ γερουσία (15 Ἀπριλίου 1850), ἑκατέρα χωριστὰ εἰς συνεδρίαν, ἐψήφισαν τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν νέων ἀγγλικῶν ἀπαιτήσεων πίστωσιν τῶν 330 χιλ. δραχμῶν, ὧν μόνον αἱ 180 χιλιάδες ἐδόθησαν εὐθὺς εἰς τὸν Οὐάϊς· (αἱ λοιπαὶ 150 χιλιάδες ἔμειναν ὡς ἐνέχυρον μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν λογαριασμῶν τοῦ Πατσιφίκου). Τούτων γενομένων εὐθὺς ἤρθη ὁ ἀποκλεισμὸς καὶ ὁ μέχρι τότε ἐν τῇ ναυαρχίδι τοῦ Πάρκερ μένων Οὐάϊς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις μέγαρον τῆς πρεσβείας, ἠλευθερώθησαν δὲ τὰ κρατούμενα πλοῖα.

Οὕτως ἐπερατοῦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα ὑλικῶς καὶ πραγματικῶς τὸ οἰκτρὸν ἐπεισόδιον τοῦ Πάρκερ καὶ Πατσιφίκου. Ἀλλ' ὁ Πάλμερστον, ὁ ἐπινοήσας τὴν τοιαύτην λύσιν μόνον ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἐνέδιδεν εἰς πίεσιν γαλλορωσικήν, δὲν ἀπηλλάγη τῆς ἕνεκα τοῦ νέου τολμήματος νέας ταπεινώσεως.

Ἡ ἐπελθοῦσα ἐν Ἀθήναις λύσις ἔθιγε κυρίως τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν δύο ἑτέρων Δυνάμεων, ἡ δ' ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν ἐν Ἀθήναις τελεσθέντων ἐγερθεῖσα μεγάλη δυσαρέσκεια ἐν τοῖς γαλλικοῖς καὶ ρωσικοῖς πολιτικοῖς κύκλοις ἔδιδε νέαν φάσιν εἰς τὸ ζήτημα. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ ἐναντίον τοῦ Πάλμερστον. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκλονήθη σοβαρῶς ἡ θέσις οὐ μόνον τοῦ Πάλμερστον, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ὑπουργείου Ἰ. Ρῶσσελ, οὗ ἀπετέλει μέλος ὁ Πάλμερστον ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν· ἐσώθη δὲ τὸ ὑπουργεῖον μόνον διὰ πλειονοψηφίας 21 ψήφων, καὶ τοῦτο συνδρομῇ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἥτις δὲν ἦτο ἑτοίμη ἵνα διαδεχθῇ τὴν πίπτουσαν κυβέρνησιν. Ἀλλὰ σοβαρότητα μείζονα ἔλαβον τὰ πράγματα ὅτε ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς ἀνεκλήθη ἀπὸ Λονδίνου διὰ διακοινώσεως ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐλέγετο ὅτι «αἱ ὑπὸ τῆς *Ἀγγλίας δοθεῖσαι ὑποσχέσεις* δὲν ἐτηρήθησαν» καὶ ὅτι ἕνεκα τούτου ἡ γαλλικὴ μεσολάβησις ἔληξεν εἰς ἀποτέλεσμα ἀλλόκοτον» καὶ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις «διέψευσε τὰς περὶ συνεννοήσεως ἐλπίδας τῆς Γαλλίας» καὶ ὅτι «τὰ γενόμενα ἐγένοντο κατ' *ἀκολουθίαν παραβιάσεως τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως*».

Ὁ Ρῶσος ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς ὡς καὶ ὁ Γάλλος ἐπιτετραμμένος καὶ ὁ Βαυαρὸς πρεσβευτὴς προσκληθέντες δὲν μετέβησαν εἰς τὸ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας συνήθως ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν διδόμενον δεῖπνον, δηλώσαντες εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ὅτι τοῦτο ποιοῦσιν ἕνεκα τῆς τοῦ Πάλμερστον πολιτικῆς. Ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ γαλλικὸς τύπος (1) δὲν εὕρισκον λέξεις ἵνα στιγ-

(1) Τὸ ἔγκριτον παρισινὸν περιοδικὸν «Ἐπιθεώρησις τῶν δύο Κόσμων (Revue des deux Mondes)» ἔγραφε πρὸς τοῖς ἄλλοις· «Βλέπομεν κράτος ἀδύνατον καὶ ἀπροστάτευτον προσβαλλόμενον βιαιώς ὑπὸ στόλου καταπληκτικοῦ. Καὶ διατί; Διὰ τὴν οἰκτροτάτην τῶν ὑποθέσεων, διὰ τὰς

ματίσωσι δεόντως τὴν πρᾶξιν τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ καὶ ἐν ταῖς βουλαῖς δὲ ταῖς ἀγγλικαῖς σφοδρότατοι ἀπηγγέλθησαν λόγοι ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τοῦ Πάλμερστον.

Ὁ ἐξ Ἰουδαίων καταγόμενος Βενιαμὶν Δισραέλης, ἔγκριτον μέλος τῆς βουλῆς, ἐμέμψατο τὴν κυβέρνησιν ἐπὶ ἐλλείψει εὐθύτητος καὶ εἰλικρινείας. Σφοδρότατα δ' ἐλάλησεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ὁ λόρδος Στάνλεϋ, εἰπὼν ὅτι «ἡ διαγωγὴ τῆς κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἀπρεπής, ἄδικος, βάρβαρος», χαρακτηρίσας τὰς τελευταίας τοῦ Πάλμερστον πράξεις «ἀπερισκέπτους, παρακαίρους» καὶ ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἵνα σώσῃ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τοῦ Πάλμερστον δημιουργηθείσης καταστάσεως· ὑπέβαλε δὲ πρότασιν ἀποδοκιμασίας τῆς πολιτικῆς ταύτης, γενομένην δεκτὴν διὰ πλειονοψηφίας 37 ψήφων. Τὸ πλῆγμα ἦτο δεινόν· ἀλλ' ὁ Πάλμερστον δὲν παρητήθη. Καὶ τότε ἐτέθη ἐν τῇ Ἄνω Βουλῇ τὸ ζήτημα ἂν ἦτο ὑποχρεωμένος εἰς παραίτησιν ὁ λόρδος Πάλμερστον ἢ ὁλόκληρον τὸ ὑπουργεῖον Ἰ. Ρῶσσελ, ἐπεκράτησε δ' ἡ γνώμη ἵνα γίνῃ ἔκκλησις εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, ἧς ἐνώπιον ὁ λόρδος Πάλμερστον ἐν δυσὶ συνεδρίαις ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους λαλῶν ἀπελογεῖτο ὑπὲρ τῆς ὅλης πολιτικῆς αὐτοῦ. Γενομένης δὲ ψηφοφορίας (16/28 Ἰουνίου) περὶ τῆς ὅλης πολιτικῆς τοῦ Πάλμερστον, ἐδικαιώθη αὕτη διὰ ψήφων 310 ἐναντίον 264, ἤτοι διὰ πλειονοψηφίας 46 ψήφων. Οὐχ ἧττον ἡ ἧττα ἣν ἔπαθεν ὁ Πάλμερστον ἐν τῇ Ἄνω Βουλῇ συνετέλεσε σφόδρα εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Διότι ὁ Πάλμερστον εὐθὺς μετὰ τὴν ἧτταν ἐκείνην κατέφυγε τεταπεινωμένος εἰς νέαν μεσολάβησιν τῆς Γαλλίας προσάγων νέον σχέδιον λύσεως ἀκυροῦν τὰ γενόμενα ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ἀπριλίου. Γενομένου δὲ δεκτοῦ ὑπὸ τῆς Γαλλίας τοῦ νέου σχεδίου, σιωπηλῇ συναινέσει καὶ τῆς Ρωσίας, ὁ Δρουὲν ντὲ Λουῆ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ, καὶ τοῦ νέου σχεδίου ἡ ἐπίσημος καὶ ὁριστικὴ ὑπογραφὴ μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἑλλάδος ἐγένετο, πρὸς ἱκανοποίησιν Γαλλίας τε καὶ Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις, ἐν αὐτῷ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὑπεγράφη δ' ἡ σύμβασις (τῇ 6 Ἰουλίου 1850) ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις πρέσβεων τῶν δύο Δυνάμεων καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀ. Λόντου ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὡς ποσὸν τῆς δοθησομένης ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ἀποζημιώσεως ἐδέχετο περίπου τὸ τῆς 15 Ἀπριλίου, 180 χιλ. δηλονότι, τῶν λοιπῶν 150 χιλ. τοῦ Πατσιφίκου παραπεμπομένων εἰς νέον ἔλεγχον· ἀλλ' ἡ μεγίστη σπουδαιότης ἦν ἡ περιποιουμένη τῇ Ἑλλάδι ἠθικὴ ἱκανοποίησις καὶ ὠφέλεια. Οὕτως ἔληξεν τέλει Ἰουλίου τοῦ 1850 τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔτους τούτου ἀρξάμενον οἰκτρὸν ἐπεισόδιον Πατσιφίκου καὶ Πάρκερ.

Καθ' ὃν χρόνον ἀκριβῶς ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς συμβάσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπηλλάσσετο τοῦ δεινοῦ ἐξωτερικοῦ ὑλικοῦ ἐφιάλτου τῆς ἐπονειδίστου βίας, ἐφάνη ἀπαλασ-

---

παρανόμους καὶ γελοίας ἀξιώσεις Ἰουδαίου τινὸς Πατσιφίκου. Ποῦ εἶνε τὸ δίκαιον τῶν Ἐθνῶν, ἐὰν ἡ Ἀγγλία ἀποδίδῃ αὐτὴ εἰς ἑαυτὴν τὴν δικαιοσύνην ἄνευ προηγουμένης ἐξηγήσεως καὶ εἰδοποιήσεως; Ὅλος ὁ κόσμος, καὶ ἰσχυροὶ καὶ ἀδύνατοι, προσεβλήθη ἐκ τοῦ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος κατενεχθέντος πλήγματος. Τοῦ λοιποῦ οἱ Ἄγγλοι ὑπήκοοι, ἀλλ' ἀπατώμεθα, οἱ *ὑπήκοοι τοῦ λόρδου Πάλμερστον* δὲν θὰ δύνανται νὰ διαμένωσιν ἐν Ρωσίᾳ ἢ ἐν Αὐστρίᾳ μὴ παραιτούμενοι τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν (εἰς τοιαύτην τινὰ ἀπειλὴν εἶχε προβῇ ὁ Νεσσελρόδε ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ περιφήμῳ διακοινώσει τῆς 7 Φεβρουαρίου, ἔτι δὲ πρὸ αὐτοῦ (τῷ 1849) ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς πρίγκιψ Σβάρτσεμβεργ καταδικάζων τὴν τότε ἐν τοῖς ἰταλικοῖς πράγμασιν πολιτικὴν τοῦ Πάλμερστον).

Ἡ δὲ «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων (Journal des Débats)» τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολιτικὴν τοῦ λόρδου Πάλμερστον κατεδίκαζεν ἐν ὀνόματι τῶν ὑψίστων ἀρχῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, θεωροῦσα αὐτὴν «*σύμπτωμα τῆς ἐπικρατούσης ἐν Εὐρώπῃ ἠθικῆς ἀναρχίας*».

σομένη ἐπὶ μικρὸν καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἠθικοῦ ἐφιάλτου τῆς ἀπὸ τοῦ 1833 νομιμοποιηθείσης ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας ἠθικῆς ἀναρχίας.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἀφ' ἧς ἐξηρτῶντο νομίμως καὶ κανονικῶς αἱ τῷ 1833 σιμωνικῶς, δι' ἐπεμβάσεως αὐθαιρέτου δηλονότι τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, ἀποσπασθεῖσαι καὶ ἰδίαν ἀνεξάρτητον δῆθεν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ πολιτικῶς εἰς τὸ κράτος ὑπόδουλον Ἐκκλησίαν ἀποτελοῦσαι ἐπαρχίαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, δὲν προέβη μὲν ἕνεκεν ὑψίστων λόγων ἀνοχῆς εἰς ἐπίσημον ἀποκήρυξιν τῆς νέας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εἰς οὐδεμίαν ἦλθε πρὸς ταύτην συνάφειαν καὶ ἐπικοινωνίαν. Ὡσαύτως δ' ἀπέφυγον πᾶσαν ἐπικοινωνίαν πρὸς ταύτην καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, θεωροῦσαι τὴν νέαν Ἐκκλησίαν νομίμως καὶ κανονικῶς μὴ ὑφισταμένην, ἐφ' ὅσον ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία δὲν ἐπεκοινώνει πρὸς ταύτην. Ἐντεῦθεν τὸ Βασίλειον ἐκκλησιαστικῶς διετέλει ἐν τελείᾳ ἀπομονώσει ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ χριστιανικῷ κόσμῳ, ἄσχετον καὶ ἀκοινώνητον πρὸς τοῦτον.

Τὴν τοιαύτην θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς ἀνώμαλον κατάστασιν μὴ ἀνεχομένη ἡ κοινὴ γνώμη τοῦ εὐσεβοῦς ὀρθοδόξου λαοῦ τοῦ βασιλείου, ἀπὸ πολλοῦ πιέζουσα τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὑπεχρέωσε τέλος τῷ 1850 τὴν κυβέρνησιν Ἀ. Κριεζῆ-Λόντου ἵνα δι' ἀναφορᾶς εὐσεβάστου (τῇ 30 Μαΐου 1850) ὑπογεγραμμένης ὑφ' ἅπαντος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον αἰτήσηται τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ δῆθεν ὑπὸ του ἔθνους αὐτοῦ ἀνακηρυχθέντος αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου. Τὴν αὐτὴν δ' αἴτησιν ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ἡ λεγομένη Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὴν κατὰ τύπον οὐχὶ ἐν τάξει γενομένην αἴτησιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀποβλέπον μᾶλλον εἰς τὴν οὐσίαν, (εἰς τὴν αἰτουμένην δηλονότι πνευματικὴν συνάφειαν μεταξὺ τοῦ Ὀρθοδόξου λαοῦ τοῦ Βασιλείου καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας), ἐδέξατο εὐμενῶς, οὐδεμίαν δίδον προσοχὴν καὶ οὐδεμίαν ἀπάντησιν εἰς τὴν τῆς ἀγνώστου αὐτῷ Ἱ. Συνόδου τῆς ἀγνώστου Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἁπλῶς δὲ μόνον ἐν τῇ ἀποφάσει αὐτοῦ ποιησάμενον λόγον περὶ τοῦ εὐσεβοῦς κλήρου καὶ λαοῦ τοῦ Βασιλείου. Τὴν οὐσίαν δὲ τῆς αἰτήσεως τῆς κυβερνήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐξετέλεσεν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία οὐχὶ ἀναγνωρίζουσα τὴν ἔργῳ ὑφισταμένην Ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλείου, ἀλλ' αὐτὴ διὰ συνόδου ἐκκλησιαστικῆς μεγάλης τῶν τεσσάρων Πατριαρχείων καὶ τῶν Συνοδικῶν ἀρχιερέων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, συνερχομένων ἁπάντων εἰς συνεδρίας ἐπανειλημμένας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου Δ΄, προέβη κυριαρχικῷ δικαιώματι εἰς ἵδρυσιν Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ ὅρους ὑπ' αὐτῆς τεθέντας καὶ κανονισθέντας, ὧν ὁ σπουδαιότατος ἦν ὅτι ἡ τὴν ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν τῆς νέας Ἐκκλησίας ἀποτελοῦσα Ἱερὰ Σύνοδος τῶν ἀρχιερέων ἔμελλε νὰ λειτουργῇ ὅλως ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος, ἀποκλειομένης πάσης ἀναμίξεως τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Μεγάλης Συνόδου ἐξεδόθη ἐν Ἱερῷ Τόμῳ ἀποτελοῦντι τὸ σύνταγμα καὶ θεμελιώδη νόμον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου. Τοῦ Ἱεροῦ Τόμου δ' ἡ ἀναγγελία ἡ ἐπίσημος ἐγένετο ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐν τῷ μεγάλῳ Συνοδικῷ μετὰ λαμπρᾶς καὶ μεγαλοπρεποῦς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς τῇ 29 Ἰουνίου, ἑορτῇ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ ἡ εἰς Ἑλλάδα ἐπιστολὴ ἀναγνωσθεῖσα ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἐχαιρετίσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ μεγάλης καὶ ἱερᾶς θρησκευτικῆς κατανύξεως καὶ ἠθικῆς ἀνακουφίσεως ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἠθικῆς ἀθυμίας καὶ θλίψεως. Ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ ἀσεβεῖς τινες κύκλοι, ἡγουμένου τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου (τοῦ δημοσιεύσαντος τότε τὸν «Ἀντίτομον» αὐτοῦ, βιβλίον

κενὸν πάσης γνώσεως ὑγιοῦς θεολογικῆς, μεστὸν δὲ φληναφημάτων καὶ ὕβρεων καὶ λοιδοριῶν ἀσεβῶν καὶ βαναύσων ἐναντίον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας). Ὑπὸ τὴν ῥοπὴν δὲ καὶ ἐπίδρασιν τῶν τοιούτων κύκλων ὁ μετὰ δύο ἔτη ὑποβληθεὶς εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ψηφισθεὶς ὑπὸ ταύτης καταστατικὸς νόμος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βασιλείου ἐξέκλινε πολὺ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ Ἱεροῦ Τόμου. Ὁ ἐν Ἑλλάδι δὲ διὰ τῶν περὶ τὸν Φαρμακίδην πολεμίων συνταχθεὶς καὶ νομοθετηθεὶς τῷ 1852 καταστατικὸς χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου κατέλυε τὸν Ἱερὸν Τόμον τὸν ἐκδοθέντα συγκαταβατικῶς ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῷ 1850, ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον ἡ μεγάλη ὀρθόδοξος τοῦ Βορρᾶ Δύναμις εἰς μέγαν ὑπεδύετο πόλεμον χάριν τῆς ὑπὸ τῆς Τουρκίας ὑποσκαπτομένης αὐτοτελείας καὶ αὐτονομίας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας

Ναπολέων Βοναπάρτης, πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας

Λόγιός τις Γάλλος, καλούμενος Βορέ, ἐπισκεψάμενος τοὺς Ἁγίους Τόπους τῷ 1851, ἐδημοσίευσεν περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου ἐν τοῖς τόποις τούτοις γενομένων ἐναντίον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπερβασιῶν, διὰ τοῦ δῆθεν ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων σφετερισμοῦ πολλῶν ἱερῶν ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις εἰς Καθολικοὺς ἀνηκόντων σεβασμάτων. Τὰ ὑπὸ τοῦ Βορὲ δημοσιευθέντα, καίπερ ἀναιρεθέντα ὑπὸ τοῦ πρῴην Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου Α΄ τοῦ ἀπὸ Σιναίου, ἀνδρὸς σοφωτάτου καὶ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας ἐντριβεστάτου, διατελοῦντα δ' ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐπαναληφθείσας μεταξὺ τῶν δύο κλήρων ἐν Ἱερουσαλὴμ ἔριδας, συνεκίνησαν τὴν κοινὴν γνώμην τῶν Καθολικῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, και ἰδίως τῆς Γαλλίας, ἔνθα ὁ τότε πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ὁ πρὸς ἀνίδρυσιν τῆς τῷ 1814 καὶ 1815 καταλυθείσης αὐτοκρατορίας τοῦ οἴκου τῶν Βοναπαρτῶν ἐργαζόμενος Λουδοβῖκος Ναπολέων (ἀνεψιὸς τοῦ Ναπολέοντος Α΄), ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἦτο λίαν συντελεστικὸν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ φιλοδόξου αὐτοῦ σκοποῦ ἡ διὰ τῆς ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι ὑποστηρίξεως τῶν ἀξιώσεων τῶν Καθολικῶν προσέλκυσις τῆς εὐμενείας τοῦ πανισχύρου τότε ἐν Γαλλίᾳ Καθολικοῦ κλήρου. Καὶ διὰ τοῦτο, διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς πρεσβείας ἐζήτησε παρὰ τῆς Πύλης τὴν εἰς τοὺς Καθολικοὺς ἀπόδοσιν ἢ παράδοσιν προσκυνημάτων τινῶν ἀνηκόντων πρότερον, ὡς ἠξίουν οἱ Καθολικοί, εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Πύλη προθύμως ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην δι' ἐκδόσεως διατάγματος σουλτανικοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο προὐκάλεσε τὴν ἔντονον διαμαρτυρίαν τοῦ ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις Ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως. Ἐπιστολὴ δὲ αὐτόγραφος τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν Σουλτάνον ἀπῄτει τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν γενομένων. Ὁ Σουλτάνος συνεμορφώθη πρὸς τὴν ἀξίωσιν τοῦ Τσάρου καὶ ἐξέδωκε νέον διάταγμα, ἐλαττοῦν σημαντικῶς τὰς εἰς τοὺς Λατίνους γενομένας παραχωρήσεις. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τσάρος Νικόλαος ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἔκτακτον ἀπεσταλμένον ἕνα τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν τοῦ κράτους αὐτοῦ, τὸν στρατηγὸν καὶ ναύαρχον πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Μενδζικώφ, ἵνα ζητήσῃ παρὰ τοῦ Σουλτάνου

καὶ τῆς Πύλης οὐ μόνον τὴν διὰ νέων διαταγμάτων αὐτοκρατορικῶν τελείαν καὶ ὁριστικὴν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντελῆ ἀπὸ τῆς Πύλης ἀνεξαρτησίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν τῇ διοι-

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐν Κριμαίᾳ συμμαχικῶν στρατῶν Κανρομπὲρ καὶ Σαὶντ Ἀρνώ, Γάλλοι, Ὀμὲρ πασᾶς Τοῦρκος, καὶ λόρδος Ράγκλαν, Ἄγγλος

κήσει τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Πύλη τὴν περὶ τῶν Ἁγίων Τόπων ἀξίωσιν ἐδέξατο εὐθύς, ἀλλ' εἰς τὴν περὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ Πατριάρχου ἀξίωσιν ἀντέτεινεν ἀντιρρήσεις αἵτινες, ὑποστηριχθεῖσαι φανερῶς καὶ κρυφίως καὶ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας, ἐπήνεγκον τὴν ἀποτυχίαν καὶ τὴν ἄπρακτον εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν τοῦ Μενδζικώφ. Τότε ἡ Ρωσία κατέλαβε στρατιωτικῶς εὐθὺς τὰς δύο παραδανουβίους Ἡγεμονίας ὡς ἐνέχυρον μέχρι τῆς ἐκτελέσεως τῶν διὰ τοῦ Μενδζικώφ προταθεισῶν ἀξιώσεων. Ἀλλ' ἡ πρᾶξις αὕτη ἔνθεν μὲν ἐξήγειρε τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν Μωαμεθανῶν, προτιμώντων τὸν πόλεμον τῆς εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς Ρωσίας ὑποχωρήσεως, ἔνθεν δὲ τὴν ἀντίπραξιν τῶν δύο Δυτικῶν Δυνάμεων (Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας). Ἐκ τούτων δὲ παραθαρρυνθεῖσα ἡ Πύλη ἀπῄτησε (κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1853) διὰ τελεσιγράφου παρὰ τῆς Ρωσίας τὴν ἐντὸς προθεσμίας ὀλίγων ἡμερῶν ἐκκένωσιν τῶν ὑπ' αὐτῆς κατεχομένων Ἡγεμονιῶν. Τῆς Ρωσίας δὲ μὴ ἐνδούσης εἰς τὸ τουρκικὸν τελεσίγραφον ἐκήρυξεν ἡ Πύλη τὸν πόλεμον. Καὶ ἐνῷ ἤρξαντο ἤδη αἱ μεταξὺ Ρώσων καὶ Τούρκων ἐχθρότητες παρὰ τὸν Δανούβιον, στόλος Ἄγγλων καὶ Γάλλων ἔπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον πρὸς ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον μοῖρα τοῦ Ρωσικοῦ στόλου τῆς Σεβαστουπόλεως ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ναχίμωφ κατέστρεψε μοῖραν τοῦ τουρκικοῦ στόλου παρὰ τὴν

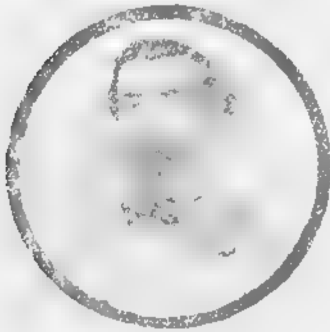
Σινώπην, οἱ εἰρημένοι στόλοι ἔπλευσαν εἰς τὸν Εὔξεινον ἵνα ὑπερασπίσωσι τὰ τουρκικὰ παράλια ἐναντίον τοῦ Ρωσικοῦ στόλου. Ἡ Ρωσία ἐθεώρησε τοῦτο πρᾶξιν ἐχθρικὴν καὶ ἀνεκάλεσε τοὺς ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ πρέσβεις αὐτῆς, εἰς ὃ ἀπήντησαν αἱ δύο Δυνάμεις διὰ κηρύξεως πολέμου, ἀφοῦ πρότερον ἔπεμψαν τελεσίγραφον μὴ γενόμενον δεκτὸν ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Καὶ νῦν αἱ Δυτικαὶ Δυνάμεις ἔπεμψαν ἐπικουρικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν Βάρναν ἐναντίον τοῦ παρὰ τὸν Δανούβιον ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τῆς Αὐστρίας καταλαβούσης στρατιωτικῶς τὰς Ἡγεμονίας συναινέσει τῆς τε Πύλης καὶ τῆς Ρωσίας, ἥτις ἀνεκάλεσε νῦν τὰ ἐκεῖ στρατεύματα αὐτῆς, τὸ θέατρον τοῦ πολέμου μετέστη εἰς τὴν Κριμαίαν, καὶ ἰδίως εἰς τὸν ὀχυρώτατον ἐνταῦθα πολεμικὸν λιμένα Σεβαστουπόλεως, καὶ ὠνομάσθη ὁ πόλεμος Κριμαϊκός, διήρκεσε δὲ μέχρι τέλους περίπου τοῦ 1855, ἀφοῦ κατ' Αὔγουστον ἤδη τοῦ ἔτους τούτου οἱ σύμμαχοι ἐκυρίευσαν τὴν Σεβαστούπολιν, καὶ ἔληξε κατὰ Μάρτιον τοῦ ἑπομένου ἔτους 1856 διὰ τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τῶν Παρισίων. Ἀλλ' ἡμῖν διαφέρον ἔχουσιν ἐνταῦθα οὐχὶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἱστορίας τοῦ πολέμου τούτου, ἀλλ' ἡ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τούτου ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, εἰς ἣν καὶ μεταβαίνομεν.

Ἀρξαμένου τοῦ πολέμου μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας μεγάλη συγκίνησις κατέλαβε τὰ πνεύματα ἐν Ἑλλάδι καὶ μέγας ἠγέρθη ἐνθουσιασμὸς ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ λαοῦ, μεγάλαι δ' ἐλπίδες συνεδέθησαν μετὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐλπιζομένης νίκης τῶν ρωσικῶν ὅπλων.

Ὁ βασιλεὺς Ὄθων καὶ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ἐπρωτοστάτουν ἐν τῷ πολεμικῷ ὀργασμῷ τῷ καταλαβόντι τὸν λαὸν ὅλον, πλὴν τῶν ὀλίγων φιλοστερλίγκων Μπαρλαίων καί τινων Μοσχομαγκιτῶν. Ἡ ἐξέγερσις δ' αὕτη ἐξεδηλώθη καὶ δι' ἐπαναστάσεων ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Τῇ 8 Ἰανουαρίου 1854 ἠγγέλθη εἰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ Ἄργους τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ ὅτι ἐξερράγη ἐπανάστασις ἐν τῇ νοτίᾳ Ἠπείρῳ καὶ ὅτι ἐγένοντο δύο συγκρούσεις ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἄρτης (ἐν τῇ κώμῃ Σκουλικαργιᾷ καὶ ἐν τῇ θέσει Παλαιοπαναγιᾷ), καθ' ἃς ὑπεχώρησαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὅτι οἱ ἐπαναστάται ὕψωσαν σημαίαν κυανῆν ὑπὸ λευκοῦ σταυροῦ διατεμνομένην, φέρουσαν ἐπιγραφὴν ἐντὸς τοῦ σταυροῦ «ἐν τούτῳ νίκα», καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ σταυροῦ «ἐλευθερία ἢ θάνατος». Μετὰ δέκα δὲ περίπου ἡμέρας ἀφίκετο ἡ μεγίστην συγκίνησιν ἐμποιήσασα εἴδησις ὅτι Ἕλλην ἀξιωματικὸς ἐκ τῶν ταγμάτων τῆς ὀροφυλακῆς, φέρων ἐνδοξότατον ὄνομα, συνδεόμενον ἰδίως μετὰ τῆς Ἠπείρου, ὁ τοῦ μεγάλου ἥρωος Γεωργίου Καραϊσκάκη υἱὸς Δημήτριος Καραϊσκάκης, ἐξῆλθε τῶν ἑλληνικῶν πρὸς τὴν Ἤπειρον ὁρίων μετὰ πολλῶν ὁπλιτῶν καὶ ὅτι ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ηὔξησε τὸ πλῆθος τῶν ἐπαναστατῶν, προσερχομένων πανταχόθεν νέων ὁπλιτῶν εἰς τὸν φανέντα ἀρχηγὸν καὶ ὁρκιζομένων ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ἐπανάστασις διεδόθη τάχιστα καθ' ἅπαν τὸ διαμέρισμα τοῦ Ραδοβιτσίου, Τζουμέρκας, Σουλίου, Λήμερι καὶ Λάκκου, καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ στίφη συγκρουόμενα πρὸς τὰ ἄτακτα τῶν Τουρκαλβανῶν στίφη κατετρόπουν αὐτά, φονευομένων καὶ τῶν ἀρχηγῶν βέηδων. Τῶν μικρῶν τούτων ἐπιτυχιῶν καὶ μάλιστα τῆς ἐπὶ εὐρεῖαν ἔκτασιν διαδόσεως τῆς ἐπαναστάσεως οἱ θρῦλοι ἐξήγειρον ἐν τῷ Βασιλείῳ ἀκατάσχετον ἐνθουσιασμὸν καὶ προὐκάλουν ἐνθουσιώδη ἄρθρα ἐν τῷ τύπῳ, πρωτοστατοῦντος τοῦ καθηγητοῦ Ν. Βάμβα, κηρύττοντος τὰ νῦν γινόμενα ὡς συνέχειαν καὶ συμπλήρωσιν τῶν ἀπὸ τοῦ 1821 ἀρξαμένων ἀγώνων τῆς νέας μετὰ τὰ Μηδικὰ περιόδου τῶν πρὸς βαρβάρους καὶ ἐναντίον τῆς Ἀσίας πολέμων τοῦ Ἑλληνικοῦ (1).

(1) Τὸ πρῶτον ἄρθρον (ἴδε «Αἰῶνα» τῆς 27 Ἰανουαρίου) τοῦ ἀνδρὸς ἐτελεύτα οὕτως· «Ἑ-

Πανταχόθεν τοῦ βασιλείου συνέρρεον νῦν οἱ ἐθελονταί, καὶ ἰδίως ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ὑπουργείων ἐκκενουμένων ἐνταῦθα τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἀγῶνος. Οὕτω δὲ πᾶσα ἡ ὕπαιθρος χώρα τῆς νοτίας Ἠπείρου ἐκαθαρίσθη ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου ἀπὸ τουρκικῶν καὶ τουρκαλβανικῶν στιφων ἀτάκτων, (τακτικοῦ στρατοῦ μὴ ὑπάρχοντος τότε ἐν τῇ χώρᾳ) καὶ νῦν τόποι ἀνακαλοῦντες εἰς τὴν μνήμην μεγάλα γεγονότα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, Πέτα, Κομπότι, ἀνέλαβον αὖθις ζωὴν πολεμικὴν ὡς στρατόπεδα στρατιωτικῶς ὠργανωμένων ἐπαναστατικῶν ταγμάτων. Ἐντὸς μικροῦ δέ, ἀφοῦ προσεχώρησεν εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν πόλεμον καὶ ὁ Δημήτριος Γρίβας, ἡ ἀξιολογωτάτη πόλις τῆς νοτίας Ἠπείρου Ἄρτα περιεζώσθη πανταχόθεν καὶ κατελήφθη μετὰ πεισματώδη μάχην, τοῦ φρουρίου μόνου μείναντος εἰς τὰς χεῖρας τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς. Μετ' ὀλίγον ἡ ἐπανάστασις προὐχώρησεν εἰς τὴν βόρειον Ἤπειρον, καὶ μετὰ τὴν παρὰ τὰ Πέντε Πηγάδια ἧτταν τῶν Τούρκων περιῆλθεν εἰς κίνδυνον αὐτὴ ἡ πρωτεύουσα τῆς ὅλης Ἠπείρου Ἰωάννινα. Οὕτω πρὶν ἔτι λήξῃ ὁ πρῶτος μὴν τῆς ἐπαναστάσεως (Ἰανουάριος), πᾶσα ἡ ὕπαιθρος Ἤπειρος προσεχώρησεν εἰς αὐτὴν καὶ πανταχοῦ, ἐκτὸς τῶν ὀχυρων πόλεων, ἠκούοντο κλαγγαὶ ὅπλων πολεμιστῶν μετὰ προκηρύξεων ἐπαναστατικῶν· μόνον δὲ τὸ ἐν Πέτᾳ στρατόπεδον τοῦ Λ. Καραϊσκάκη εἶχε τρισχιλίους περίπου πολεμιστάς.

Δημήτριος Γρίβας

Ἡ ἐπαναστατικὴ ὁρμὴ ἐγένετο ἔτι μείζων κατὰ τὸν Φεβρουάριον, ὅτε μάλιστα ὁ πόλεμος ἤρξατο μεταξὺ Ρωσίας καὶ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, καὶ ἡ ἐπίσημος Ρωσία ἐκηρύχθη σχεδὸν ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν ἐπαναστάντων Ἑλλήνων. Ἡ Ἠπειρωτικὴ ἐπανάστασις, ἐνῷ ἐλάμβανεν ἐξωτερικὸν ὄγκον διηνεκῶς μείζονα, συρρεόντων διαρκῶς νέων ἐθελοντῶν (ἀφοῦ ἐκ Ζακύνθου, παρὰ τὰς αὐστηροτάτας ἐπιτηρήσεις καὶ τὰς ἀπηνῶς ἐπιβαλλομένας τιμωρίας τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν χάριν τῶν συμμάχων Τούρκων, προσῆλθον χίλιοι ἐθελονταί), προσελάμβανε καὶ ἐσωτερικὴν δύναμιν συνοχῆς, ὀργανώσεως, πειθαρχίας καὶ ἠθικοῦ φρονήματος, ὅτε ἔσπευδον εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (ὁ γραμματεὺς τοῦ Βασιλείου ταγματάρχης Φραΐζερ, ὁ συνταγματάρχης Σ. Στράτος, οἱ ὑποστράτηγοι Ι. Ράγκος, Ν. Ζέρβας, ὁ ἀντιστράτηγος Κ. Τσαβέλλας, παραιτούμενοι πάντες τὰς ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ θέσεις αὐτῶν), ὧν αἱ προκη-

---

νωσον πάντας, Θεέ, καὶ κραταίωσον τον Μέγαν Νικόλαον, ἵνα δοξασθῇ το ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Τὸ δευτερον ἄρθρον (13 Φευρουαριου) του Ν. Βάμβα ἐτελειτα δια τῶν ρηματων: «Ἕλληνες! Ἐξερράγη ὁ δεύτερος πόλεμος ὑπὲρ της πίστεως και τῆς ἐλευθεριας παντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. ὑψώθη ἡ σημαια τοῦ τιμιου Σταυροῦ φέρουσα το σύνθημα «Ἐλευθερία ἢ θάνατος». Δράμετε ταχέως, ὡς αετοι πολεμειτε ὡς λεοντες μετα φρονησεως και ὁμονοια.. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ πίστις θελει στέψει τους ἀγωνας ἡμῶν με Ελληνικην αὐτοκρατοριαν. Δικαιος ὁ Θεος». Το τρίτον ἄρθρον ἦν ἑρμηνεια του «Ἀναστητω ὁ Θεός και διασκορπισθητωσαν οἱ εχθροὶ Αὐτου», και ἐτελευτα (τῇ 6 Μαρτιου)· «Ὁ δίκαιος Θεός ὁ μέγας Θεὸς τῶν Χριστιανῶν εἶναι μεθ' ἡμων και ἡμεῖς μετα τοῦ Θεοῦ, διοτι πολεμοῦμεν ὑπερ τῆς πιστεως την ὁποιαν ἐλαβομεν παρα της θειας Αὐτοῦ σοφίας καὶ δυνάμεως, καὶ ὑπὲρ τῆς θεοδότου ἐλευθερίας».

ΟΘΩΝ

Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος (1832 1862)

ρύξεις, ὅπως καὶ ἡ τοῦ Καραισκάκη, ἦσαν μεσταὶ ῥήσεων καὶ φρονημάτων ἐμπνεόντων δύναμιν ἠθικήν, μένος πολεμικὸν καὶ ἐνθουσιασμὸν ἱερόν(¹).

Οὕτως ἐνισχυθεῖσα λαμπρῶς ἡ ἐπανάστασις ὑπερέβη περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου τὰ ὅρια τῆς Ἠπείρου καὶ διεδόθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὸ διαμέρισμα Τρικκάλων, ὑπὸ τοὺς ὑπολοχαγοὺς Τσακόπουλον, Κόρακαν, Στουρνάραν καὶ Καραμήτσαν. Περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἐξαπλωθῆ ἀπὸ Ραδοβιτσίου καὶ Ἀγράφων εἰς πᾶσαν τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἔνθα ἐν τῷ διαμερίσματι Βόλου ἀνὴρ εὐπατρίδης καὶ φιλόπατρις, ὁ Ἰ. Φιλάρετος, ἅπασαν τὴν μεγάλην περιουσίαν αὐτοῦ ἐθυσίασεν εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ ἑνώσεως ἀγῶνα. Συγχρόνως δ' ἔσπευδον εἰς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν ἐξ Ἑλλάδος ὡς ὁπλαρχηγοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ βουλευταὶ ἔτι, πρὸ πάντων οἱ ἐξ Ἠπείρου βουλευταί, μεθ' ἑκατοντάδων ὁπλιτῶν, τοῦ Καρβασαρᾶ καὶ τῆς Λαμίας κατασταθέντων οἱονεὶ στρατοπέδων καὶ στρατηγείων, ἅμα δὲ καὶ ὁρμητηρίων. Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις, μὴ δυναμένη ν' ἀποσπάσῃ δύναμιν ἐκ τῶν παρὰ τὸν Δανούβιον καὶ τὸν Καύκασον μαχομένων στρατευμάτων αὐτῆς καὶ ἀφιεμένη εἰς τὰς ὀλίγας διεσπαρμένας ἀνὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον φρουρὰς τῶν ὀχυρῶν πόλεων καὶ τοὺς ἀτάκτους Τουρκαλβανοὺς τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ τὰς 3-4 χιλιάδας ἐκ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας διὰ Βόλου καὶ Πρεβέζης πεμπομένων εἰς τὸ πεδίον τοῦ ἀγῶνος πολεμιστῶν, οὐδὲν σπουδαῖον ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ἐναντίον τῆς διηνεκῶς ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς, εἰς βραχίονας καὶ ἐνθουσιασμόν, κραταιουμένης ἐπαναστάσεως. Αὕτη προσεκτᾶτο καὶ ἠθικὴν πολιτικὴν δύναμιν, γνωστῆς γενομένης τῆς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου (ἀπὸ 9/21 Φεβρουαρίου) πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ προκηρύξεως, τῆς τελευτώσης εἰς τὰ ἐμφαντικώτατα ῥήματα· «Προστρέχοντες εἰς τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῶν κα-

Παναγιώτης Σοῦτσος

(¹) Ἡ ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν Ἄρταν στρατοπέδου προκήρυξις τοῦ Δ. Καραισκάκη (τῆς 30 Ἰανουαρίου 1854) ἔλεγεν· «Ἕλληνες! Ἀποθνήσκων ὁ πατήρ μου ἔκραζε· λυτροῦτε τὰς Ἀθήνας!, ἀφεὶς δ' ὡς μόνην κληρονομίαν εἰς ἐμὲ τὴν μάχαιραν αὐτοῦ ἐξέπνευσε. Λαβὼν τὸ κληροδότημα τοῦ πατρὸς καὶ τὰς μὲν Ἀθήνας εὑρὼν ἐλευθέρας, τὴν δὲ γῆν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ δούλην, ἔδραμον πρὸς ὑμᾶς, ὦ λαὲ τῆς Ἠπείρου, καὶ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ὕψωσα μεθ' ὑμῶν. Ἕλληνες! Ὁ δεύτερος τουρκικὸς πόλεμος ἄρχεται· ἡ πυρκαϊὰ ἡ ἐπαναστατικὴ ἧναψε, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πίστεως ἐπιφοιτᾷ καὶ αὐξάνει τὰς φλόγας τῆς πυρκαϊᾶς. Ἰδοὺ ἡ Ἑπτάνησος ὡς ἑπτακέφαλος δράκων συρίζει, ἡ Ἤπειρος κινεῖται, ἡ Θεσσαλία σείεται, ἡ Μακεδονία σαλεύει, ἡ Θρᾴκη περιμένει, ἡ δ' αὐτόνομος Ἑλλὰς ὡς Αἴτνα σφενδονίζει εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς φλογεροὺς μύδρους, τοὺς στρατηγοὺς αὐτῆς. Θαρρεῖτε λοιπόν, θαρρεῖτε! Κατὰ τὸν πρῶτον τουρκικὸν πόλεμον οἱ Ἕλληνες μὲ πεντήκοντα χιλιάδας στρατοῦ ἐνικήσαμεν πεντακοσίας χιλιάδας στρατοῦ τῆς Ἀσίας, τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Σήμερον αὐτόνομοι Ἕλληνες, Ἠπειρῶται, Θεσσαλοί, Μακεδόνες καὶ Θρᾷκες, ἓξ ἑκατομμύρια, πολεμοῦμεν ἀδύνατον βασίλειον πολεμούμενον κατὰ τὸν Δούναβιν ὑπὸ πολυαρίθμων καὶ φοβερῶν στρατῶν. Πρὸς τὰ ἔμπροσθεν! Τὸν Σταυρὸν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, τὴν μάχαιραν εἰς τὴν ἄλλην, προβαίνωμεν καὶ μεταλλάζωμεν πᾶσαν ἡμέραν καὶ σταθμὸν ἕνα. Πρὸς τὰ ἔμπροσθεν! Ἡ κληρονομία τῶν Ἑλλήνων συζητεῖται κατὰ τὴν Ἑπτάλοφον· παραστήσωμεν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἡμεῖς οἱ κληρονόμοι τὰ ἔγγραφα ἡμῶν κεχαραγμένα διὰ σπάθης καὶ γεγραμμένα δι' αἵματος. Ἡ ἑνότης τοῦ Γένους ἔστω τὸ σύνθημα ἡμῶν! Ἡ ἐλευθερία ἢ θάνατος! ἔστω ἡ φωνὴ τῶν δέκα ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων (οἱ ἄνδρες τοῦ 1854 ἐφαντάζοντο ἔτι τὸ δυνατὸν ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας περιλαμβανούσης Σέρβους καὶ Βουλγάρους) εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ τεσσάρων ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἀσίαν.»

ταπιεζομένων ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν πρεσβευόντων τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀνακράξωμεν· 'Αναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ!». 'Εν μέσῳ τοῦ γενικοῦ ἀκατασχέτου ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ἐγερθέντος ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς ταύτης προκηρύξεως καὶ τῶν καθ' ἑκάστην δημοσιευομένων ἐν ταῖς ἐφημερίσι φλογερῶν ἄρθρων τοῦ Ν. Βάμβα καὶ τῶν θουρίων παιάνων τῶν ποιητῶν Παναγιώτου Σούτσου καὶ Σοφοκλέους Καρύδη καὶ τῶν πολλῶν ἐνθουσιωδῶν λόγων καὶ ἐπιταφίων ἔτι τοῦ Π. Σούτσου. Τὰ πολλαχοῦ τῆς 'Ηπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀγωνιζόμενα τάγματα τῶν 'Ελλήνων ἐν πολλαῖς μάχαις καὶ συμπλοκαῖς κατενίκησαν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα καὶ πᾶσαν τὴν ὕπαιθρον χώραν 'Ηπείρου καὶ Θεσσαλίας ὑπέταξαν, ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου 1854, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ τοῦτο ἡ Πύλη, ἐννοήσασα τὸ δυσχερὲς τῆς διὰ τῶν ὅπλων βίᾳ καταστολῆς τῆς ἐπαναστάσεως, προσέφυγεν εἰς μέτρον πολιτικόν, πέμψασα εἰς τὰς ἐπαναστάσας χώρας τὸν Φουὰτ ἐφέντην ὡς ἔκτακτον ἐπίτροπον. 'Αλλ' αἱ ἐνέργειαι τοῦ Φουὰτ ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν ἔσχον ῥοπὴν ἐπὶ τὴν πορείαν τοῦ ἀγῶνος. Καὶ τὰ πράγματα μοιραίως ἔληξαν εἰς τὴν διακοπὴν τῶν μεταξὺ 'Ελλάδος καὶ Τουρκίας σχέσεων, ἀφοῦ ὁ ἐν 'Αθήναις Τοῦρκος ἐπιτετραμμένος Νεσσὲτ βέϋς μετά τινας ἀπαραδέκτους ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βασιλέως ἀπαιτήσεις κατέλιπε τὰς 'Αθήνας (περὶ τὰ μέσα Μαρτίου), κατέλιπε δὲ τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ ἐνταῦθα ῞Ελλην πρεσβευτὴς 'Α. Μεταξᾶς. 'Αλλ' ἡ τῇ διακοπῇ ταύτῃ τῶν σχέσεων ἐπακολουθήσασα ξενικὴ κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς καὶ τὰ παρομαρτοῦντα ταύτῃ γεγονότα ταχέως ἐπήνεγκον τὸ τέλος τῆς ἐν 'Ηπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐπαναστάσεως.

'Απὸ τῆς διακοπῆς *τῶν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σχέσεων* ἡ τῶν πρέσβεων 'Αγγλίας καὶ Γαλλίας πολιτεία κατέστη ἐπιδεικτικῶς δυσμενής. 'Ο εἰς Πειραιᾶ ἀφικόμενος τότε γαλλικὸς στόλος δὲν ἐχαιρέτησε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, δίκην στόλου λῃστοπειρατικοῦ. Καὶ κατὰ τὴν ἐθνικὴν δ' ἑορτὴν τῆς 25 Μαρτίου οἱ δύο πρέσβεις ἔλαμπον διὰ τῆς ἀπουσίας αὐτῶν, παρόντων τῶν λοιπῶν πρέσβεων (Ρωσσίας, Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Βαυαρίας). 'Εν ταῖς ἐχθρικαῖς νῦν ἐπιδείξεσι τὰ πρωτεῖα εἶχεν ἡ Γαλλία, ἀλλὰ καὶ ἡ 'Αγγλία δὲν ὑπελείπετο. 'Εννέα χιλιάδες ὅπλων, ἀγορασθέντων ἐν Γαλλίᾳ ἀντὶ 200 χιλ. φρ. πρὸς λογαριασμὸν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, κατὰ τὴν εἰς 'Ελλάδα μεταφορὰν κατεσχέθησαν ἐν Μελίτῃ ὑπὸ τῶν ῎Αγγλων. Περὶ δὲ τὰ μέσα 'Απριλίου ἑκάτερος τῶν δύο πρέσβεων δι' ἰδιαιτέρας διακοινώσεως ἐπετίμα καὶ ἠπείλει τὸ ὑπουργεῖον, ἀπῄτει δὲ τὴν ἀποπομπὴν αὐτοῦ καὶ συγκρότησιν νέου ὑπουργείου ἐξ ἀνδρῶν γνωστῶν διὰ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτῶν εἰς τὸ ἀγγλικὸν καὶ τὸ γαλλικὸν κόμμα.

'Αγγλικὰ δὲ καὶ γαλλικὰ πλοῖα δὲν ἐστάθμευον μόνον ἐν Πειραιεῖ, καταπιέζοντα τὸν λαὸν τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς Σπέτσας, Χαλκίδα, Ναύπλιον καὶ Πάτρας, τὰ δὲ πληρώματα τῶν πλοίων τούτων ἐξερχόμενα ἠνώχλουν καὶ ἠρέθιζον πολυειδῶς τὸν λαόν. Καὶ οὐ μόνον ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς οἱαδήποτε ὁπλοφορία, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐν τοῖς ἐμπορικοῖς ἑλληνικοῖς πλοίοις, ἅτινα συχνῶς καὶ τακτικῶς ἐπισκεπτόμενοι οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν ξένων πολεμικῶν ἠρεύνων αὐστηρῶς, εὑρίσκετό τι χρήσιμον εἰς πολεμικὰς ἀνάγκας, ἐρρίπτετο εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ αὐτῶν τῶν διὰ τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων προωρισμένων φαρμάκων μὴ ἐξαιρουμένων. Τέλος ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐχθρικῶν τούτων πράξεων, τῶν πρὸς καθαίρεσιν τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν στρατὸν ἰδίως παροτρύνσεων, καὶ τῶν διηνεκῶν ἀπειλῶν καὶ ἐπιμόνων ἀξιώσεων περὶ μεταβολῆς ὑπουργείου καὶ ἐπισήμου ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως ἀποδοκιμασίας καὶ ἀποκηρύξεως τῆς ἐν 'Ηπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐπα-

γαστάσεως, ὁ Βασιλεύς, ὅστις ἄγρυπνος καὶ ἄϋπνος, ἄοκνος, κάθιδρως τὸ πρόσωπον καὶ ἠλλοιωμένος τὴν ὄψιν, μετὰ σπανίου σθένους ἠθικοῦ τήν τε ἐπανάστασιν ὑπεστήριζε καὶ οὔτε τὴν τῶν ὑπουργῶν οἰκειοθελῆ παραίτησιν ἐδέχετο· οὔτε τοὺς ὑπαλλήλους ὧν τὴν κεφαλὴν ᾐτοῦν ἐπὶ πίνακι οἱ πρέσβεις ἔπαυεν[1], ὑποστηριζόμενος ἐν τῷ χαλεπῷ τούτῳ ἀγῶνι καὶ ὑπὸ τῆς μεγαλόφρονος καὶ μεγαθύμου Βασιλίσσης, ἧς ὁ ὑπέρλαμπρος ἑλληνικὸς χαρακτὴρ φαεινῶς ἔλαμπεν ἐν ταῖς ἀγωνιώδεσιν ἐκείναις στιγμαῖς, καταβληθεὶς ἠθικῶς ἐκ τῶν παθημάτων τοῦ λαοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἐνδώσῃ, ἀφοῦ οἱ δύο πρέσβεις ἔδοσαν (29 Ἀπριλίου) τελεσίγραφον ἀπαιτοῦν τὴν ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἐκτέλεσιν τῶν αἰτημάτων αὐτῶν, ἅτινα ἦσαν· ἀντικατάστασις τοῦ ὑπουργείου, ἐπίσημος ἀποδοκιμασία τῆς ἐπαναστάσεως ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως καὶ ἀποκήρυξις αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ ὑπόσχεσις περὶ καταπολεμήσεως αὐτῆς. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐκτελέσεως τῶν ἀξιώσεων τούτων, ἠπειλεῖτο ἡ καθαίρεσις αὐτοῦ. Ὁ Βασιλεύς, πίνων μέχρι τρυγὸς τὸ ποτήριον, ὑπεσχέθη καὶ ἐξετέλεσε πάντα ταῦτα, ἡ δ' ἀποδοχὴ τῶν ἀπαιτήσεων ἐδηλώθη τοῖς πρέσβεσι δι' ἀπαντήσεως εἰς τὸ τελεσίγραφον κατὰ σχέδιον συνταχθὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν πρέσβεων. Οὕτω δὲ τῇ 14 Μαΐου, ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἔληγεν ἡ ὑπὸ τοῦ τελεσιγράφου ταχθεῖσα προθεσμία, τῇ 4 μ. μ. ὁ Βασιλεὺς ἐποιήσατο τὴν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν πρέσβεων ἐπιβληθεῖσαν αὐτῷ ἀποδοκιμασίαν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο ὑπουργικὴ μεταβολή, διωρίσθησαν δὲ νέοι ὑπουργοὶ προταθέντες ὑπ' αὐτῶν τῶν πρέσβεων, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀγγλιζούσης μερίδος Ἀ. Μαυροκορδάτου γενομένου πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν τῆς γαλλιζούσης Δ. Καλλέργη ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, (αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ἀδόξου ἥρωος τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843, ὅστις ἔκτοτε εἰς ἀφάνειαν περιπεσὼν καὶ ἐν Εὐρώπῃ πλανώμενος καὶ μετὰ τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντος συνδεόμενος, πρὶν ἀνέλθῃ οὗτος εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, εἶτα δὲ μετ' αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων, νῦν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Γαλλίας ἐπέστρεφεν ὡς δικτάτωρ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπιβαλὼν ἀσεβῶς καὶ οὗτος τῷ Βασιλεῖ ἀπαιτήσεις ταπεινωτικὰς ὡς ὅρον τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ζητῶν τὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βασιλέως ἀπόλυσιν τεσσάρων αὐτοῦ ὑπασπιστῶν, ἀνδρῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, τῶν Ἰ. Κολοκοτρώνη, Ἰ. Γούρα, Ἀ. Γρίβα Γαρδικιώτη, Σπύρου Μήλιου). Καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος τὴν παρὰ τῷ Ναπολέοντι θέσιν αὐτοῦ ἐχρησιμοποίει ἵνα διὰ τῆς κατοχῆς καὶ ξενοκρατίας, ἧς ὑπῆρξε συντελεστής, ἐπιβληθῇ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῷ Βασιλεῖ, προηγηθεὶς μάλιστα τῆς ξένης κα-

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος

---

[1] Δικαιολογῶν τὴν τοιαύτην αὐτοῦ πολιτείαν πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς ἔλεγε· «Γνωρίζω ὅτι ἐκθέτω τὸν θρόνον μου, ἀλλὰ χωρὶς θυσίαν τὰ μεγάλα ἔργα δὲν κατορθώνονται. Ἡ ὑπόθεσις τὴν ὁποίαν ὑπερασπιζόμεθα εἶναι ἱερά. Εἶμαι καὶ ὁ μόνος χριστιανὸς βασιλεὺς τῆς Ἀνατολῆς. Χρεωστῶ λοιπὸν νὰ τὴν ὑπερασπισθῶ».

τοχῆς, ὡς προάγγελος ταύτης ἐλθὼν καὶ ἠθικῶς προπαρασκευάζων αὐτήν. Ἐκ τῶν πρώτων ἔργων τῆς νέας κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος καὶ ἡ ἐντελὴς κατάπαυσις αὐτοῦ, εἶτα δ' ἡ ὑπὸ τοῦ Καλλέργη ἀγρία καταδίωξις πάντων τῶν πιστῶν τῷ Βασιλεῖ ἀνδρῶν, Ἑλλήνων τε καὶ ξένων (ἐν οἷς ἰδίως τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης Γεωργίου Σταύρου καὶ τῶν ἐπιφανῶν δημοσιογράφων Ἰ. Φιλήμονος καὶ Κ. Λεβίδου). Ἀλλ' ὁ ὑφ' Ἕλληνος ὑπουργοῦ ἄγριος καταδιωγμὸς ἐπιφανῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο τὸ μέγιστον τῶν κακῶν τῆς ξενικῆς εἰσβολῆς. Ἡ κατοχὴ ἐπήνεγκε μεθ' ἑαυτῆς τὴν βροτολοιγὸν ἐκείνην νόσον, ἀφ' ἧς μόνη σχεδὸν τῶν τῆς Εὐρώπης χωρῶν ἡ Ἑλλὰς μέχρι τοῦ 1854 ἔμενεν ἀπρόσβλητος, ἕνεκα τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῶν περὶ καθάρσεως ὑγειονομικῶν διατάξεων τοῦ κυβερνήτου Ἰ. Καποδιστρίου. Ἡ νόσος ἐνέσκηψε δεινὴ εἰς Πειραιᾶ καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ἀθήνας διὰ τῶν Γάλλων στρατιωτῶν, τῶν Γάλλων ἀποκρουσάντων τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως προταθεῖσαν ὑγειονομικὴν γραμμὴν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἣν οἱ Ἄγγλοι ἐδέξαντο. Ἐπὶ πέντε μῆνας ἡ πρωτεύουσα διετέλει ὑπὸ τὰς πληγὰς τῆς μάστιγος ταύτης, ἥτις ἀπεδεκάτισε δεινῶς τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως ταύτης, ἐκ τῶν τρισμυρίων αὐτῆς κατοίκων πέμψασα εἰς τὸν Ἅδην τρεῖς χιλιάδας(1).

Κατὰ τὰς θλιβερὰς ἐκείνας ἡμέρας μόνος κύριος ἐν τῷ κράτει ἦν ὁ Καλλέργης, οὗ ἀπέναντι οὔτε Βασιλεύς, οὔτε πρωθυπουργός, οὔτε νόμος εἶχον ἰσχύν.

Τέλος ὅτε αἱ ὑπερβασίαι τοῦ ἀνδρὸς ἔλαβον χαρακτῆρα καὶ ἠθικῆς ἀνομίας καὶ ἀταξίας, Βασιλεὺς καὶ Βασίλισσα, τέως καρτερικῶς ὑπομείναντες τὰς τοῦ ἀνθρώπου ἀτασθαλίας, ἀπήτησαν καὶ ἐνήργησαν εὐσταθῶς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἑωσφορικῶς ἐπηρμένου ἀλαζόνος δικτάτορος, ἐπικαλεσάμενοι καὶ τῶν φίλων ξένων ἡγεμονικῶν αὐλῶν τὴν συνδρομήν(2). Ἀλλ' ἡ οὕτως ἐπιτευχθεῖσα (κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1855) ἐκ τῆς ἐξουσίας πτῶσις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν παρέσυρεν εἰς παραίτησιν ὁλόκληρον

---

(1) *Οἰκτρὸν θέαμα παρίστα τὰς ἡμέρας ἐκείνας* (λέγει ὁ ἐπιζήσας τῇ φοβερᾷ ἐπιδημίᾳ πολιτευτὴς Ν. Δραγούμης) *ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, καθόσον διὰ τὸ καινοφανὲς τῆς νόσου καὶ τὴν πρόδρομον αὐτῆς τρομερὰν φήμην μέγας ἀριθμὸς κατοίκων ἔφυγεν ἐκ τῆς πρωτευούσης, τινὲς δὲ καὶ τοὺς φιλτάτους τῶν οἰκείων παλαίοντας πρὸς τὸν θάνατον ἐγκατέλιπον ἄνευ παραμυθίας, ἵνα ζητήσωσι δι' ἑαυτοὺς ζωήν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἄλλο δὲν ἔβλεπες εἰμὴ ὀχήματα καὶ ὑποζύγια μετακομίζοντα εἰς τοὺς ἀγροὺς σωροὺς ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων. Μετ' ὀλίγον δὲ αἱ ὁδοὶ μετεβλήθησαν εἰς ἐρήμους, τὰ ἐργαστήρια ἐκλείσθησαν, ἐντὸς τῶν οἰκιῶν ἐξέψυξε πᾶσα φωνή... Πάντα φρικαλέα... Τὴν πρωΐαν μόνον, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν ἑσπέραν, προσέβαλλεν εἰς τὰς ἀκοὰς ὡς γόος βαθὺς ὁ πένθιμος τριγμὸς τῶν φορείων, ἅτινα βαρέως καὶ βραδέως ἐλαυνόμενα μετεκόμιζον σωροὺς ἀσαβανώτων, πολλάκις δὲ καὶ ὀλογύμνων νεκρῶν πρὸς λάκκους. Ἐνίοτε δὲ ἔβλεπες καὶ ῥακενδύτην γέροντα ἱερέα ὅστις κρατῶν σταυρὸν καὶ μόλις κινῶν τὰ χείλη ἐπορεύετο μακρὰν πρὸ τοῦ φορείου. Νόμους, ἀστυνομίαν, νοσοκομεῖα, ἰατρούς, πάντα καὶ πάντας εἶχε παραλύσει ὁ φόβος καὶ ὁ θάνατος· ὑπουργοὶ δὲ καὶ νομάρχης καὶ πολλοὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν, καταλιπόντες αὐτογνωμόνως τὰς θέσεις, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη καὶ νήσους,* **ἀμειφθέντες μάλιστα ἐπὶ παραβάσει τοῦ καθήκοντος διὰ παρασήμου ὑπὸ προσυπολήπτούσης ἐξουσίας**· *οὐδ' ὁ θάνατος ἀφοπλίζει τὰ πάθη. Εἰς τὴν μεγάλην ἀγοράν, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, εἰς τὰς ὁδοὺς Ἑρμοῦ καὶ Αἰόλου, ὅπου πρὸ μικροῦ ἔθαλλεν ἡ ζωή, οὐδὲ πνοὴ ἠκούετο, καὶ* **μόνοι** *οἱ βασιλεῖς ὡς καὶ* **δύο τῶν ἑταίρων** *τῆς ἐπὶ τῶν χολεριώντων δεκαπενταμελοῦς ἐπιτροπῆς διασχίζοντες καθ' ἑκάστην τὴν πόλιν παρεμυθοῦντο καὶ ἐνεθάρρυνον τοὺς δυσέλπιδας.*

(2) Ἡ τοῦ Καλλέργη ὑπερβασία ἡ καταχριθεῖσα ἰσχυρῶς ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατεδικάσθη καὶ ἐν ταῖς βουλαῖς, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς κατεδίκασεν αὐτὴν ἐπισημότατα ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ λόγῳ, χαρακτηρίσας αὐτὴν ὡς «γεγονὸς **ἁπτόμενον τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς βασιλείας, ὑποχρεῶσαν** τὸν Βασιλέα ἵνα χρώμενος τῷ συνταγματικῷ αὐτοῦ δικαιώματι, τροποποιήσῃ τὸ ὑπουργεῖον.»

τὸ ὑπουργεῖον, ἀντικαταστήσαντος τὸν παραιτηθέντα πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως Ἀ. Μαυροκορδάτον τοῦ ἐκ τῶν γερουσιαστῶν Δημητρίου Βούλγαρη, ἀνδρὸς ἀπαιδεύτου κατὰ βάθος καὶ φιλάρχου, ἀλλὰ χαρακτῆρος εὐθέος καὶ ἀξιοπρεποῦς, μὴ ἀποκλείοντος καὶ αὐθαιρεσίας τινὰς καὶ ὑπερβασίας αὐταρχικὰς ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς ἐξουσίας.

Εὐτύχημα διὰ τὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη ἦτο ὅτι τὸ πεσὸν ὑπουργεῖον Ἀ. Μαυροκορδάτου εἶχεν ἐξομαλύνει ἤδη ὁριστικῶς τὰς πρὸς τὴν Τουρκίαν σχέσεις, συνομολογηθείσης μάλιστα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν δύο Δυτικῶν Δυνάμεων καὶ συνθήκης φιλίας καὶ ἐμπορίας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, τῆς περιφήμου συνθήκης τοῦ Κάνλιτζα. Ἡ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1854 μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σχέσεων ἐπελθοῦσα κατάστασις δὲν ἦτο μὲν ἐμπόλεμος, ἕνεκα τῆς τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων ὑπὲρ τῆς Τουρκίας παρεμβάσεως καὶ τῆς κατοχῆς τοῦ Πειραιῶς, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἐχθρικὴ καὶ βλαπτικὴ τῶν ἐμπορικῶν ἰδίως συμφερόντων, ἀφοῦ τὰ τουρκικὰ παράλια ἦσαν ἀποκεκλεισμένα εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν. Ἀλλὰ τὴν ἐντεῦθεν προερχομένην ζημίαν ἤρξατο νὰ μετριάζῃ ὁπωσοῦν πρὸ (τοῦ τέλους ἔτι τοῦ 1854 ἡ μεσιτείᾳ τῶν εἰρημένων Δυνάμεων δοθεῖσα ὑπὸ τῆς Πύλης ἄδεια τοῦ ἔκπλου τῶν ἐν τοῖς τουρκικοῖς λιμέσι μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων ἀποκλεισθέντων ἑλληνικῶν πλοίων. Περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1855 νέαι παρεσχέθησαν ὠφέλειαι εἰς τὰ τοιαῦτα πλοῖα. Κατὰ τὸ ἔαρ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρόσεδρος ὑπουργὸς (ministre résident) ἢ ἀντιπρεσβευτὴς ὁ Ἀνδρέας Κουντουριώτης, ὅστις καὶ συνωμολόγησε μετὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Φουὰτ πασᾶ ἐν τῷ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου (ἐν τῷ προαστείῳ Κάνλιτζα) θερινῷ μεγάρῳ τούτου τὴν φερώνυμον τοῦ εἰρημένου προαστείου συνθήκην, τὴν ἀποτελοῦσαν μέχρι τοῦ πολέμου τοῦ 1897 τὸν χάρτην τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Μετὰ τὴν συνομολόγησιν δὲ τῆς συνθήκης ταύτης συνήφθησαν σχέσεις ὁμαλαὶ καὶ τακτικαὶ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, τοῦ μὲν Ἀ. Κουντουριώτου διορισθέντος τακτικοῦ πρέσβεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας πεμφθέντος ὡς πρέσβεως τοῦ Χαλὶλ βέϋ. Μετὰ τὴν συνθήκην δὲ τοῦ Κάνλιτζα συνωμολογήθη τῷ ἑπομένῳ ἔτει, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν διορισθέντος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, καὶ ἡ περὶ καταδιώξεως τῆς λῃστείας μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν σύμβασις.

Φουὰτ πασᾶς

Σπουδαῖον γεγονὸς ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη εἶναι ἡ λῆξις τῆς ξενικῆς κατοχῆς καὶ ἡ ἐλευθέρωσις τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τῶν κατεχόντων αὐτὸν ξενικῶν στρατευμάτων. Ἡ κατοχὴ αὕτη ἡ γενομένη τῷ 1854 ἕνεκα τῆς ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαναστάσεως ἔδει νὰ παύσῃ εὐθὺς ὡς κατεστάλη τὸ ἴδιον ἔτος (κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1854) ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη. Ἀλλὰ δὲν ἐγένετο οὕτω, διότι αἱ δύο Δυνάμεις τῆς κατοχῆς κύριον σκοπὸν διὰ ταύτης εἶχον νὰ καταστήσωσι τὸν Πειραιᾶ σταθμὸν συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου. Διὰ τοῦτο διήρκεσεν ἡ κατοχὴ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὸ τέλος. Μόνον δ' ὅτε ὁ τῷ 1856 διορισθεὶς

Ρῶσος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Γορτσακὼφ διὰ περιφήμου διακοινώσεως διεμαρτυρήθη (περὶ τὰ τέλη τοῦ 1856) κατὰ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς κατοχῆς, καὶ ἀφοῦ τὰ ἀγγλικὰ καὶ γαλλικὰ στρατεύματα μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης καὶ αὐτὸς ὁ ἐν τῷ Εὐξείνῳ ἀγγλικὸς στόλος ἐπέστρεψαν οἴκαδε, ἀνεκλήθη ἐκ Πειραιῶς καὶ ὁ στρατὸς τῆς κατοχῆς καὶ ἀπηλλάγη ἡ Ἑλλὰς τῆς ἐπονειδίστου ξενοκρατίας (κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1857)

Ἀλέξανδρος Γορτσακὼφ

Οἱ κυριώτατοι ὅροι οἱ ἐπιβληθέντες εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, οὓς ὑπεστήριξε καὶ ἡ Αὐστρία, πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου καὶ συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης ἦσαν· α΄) ἡ ὑπὸ πασῶν τῶν Δυνάμεων ἀναγνώρισις καὶ ἐγγύησις τῆς ἀκεραιότητος καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, β΄) ἡ ἐξουδετέρωσις τοῦ Εὐξείνου, ἡ ἀπαγόρευσις δηλονότι ναυτικοῦ στόλου πολεμικοῦ ἐν τῷ Εὐξείνῳ, ὅστις νὰ μένῃ ἄλλως ἀνοικτὸς εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἁπάντων τῶν λαῶν, γ΄) ἀντικατάστασις τῆς ἐπὶ τῶν δύο παραδανουβίων ἡγεμονιῶν (Βλαχίας καὶ Μολδαυίας) ρωσικῆς προστασίας διὰ τῆς ἐγγυήσεως καὶ προστασίας πασῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, δ΄) βελτίωσις τῆς θέσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν ὑπηκόων τοῦ Σουλτάνου. Ἐν τῇ Παρισινῇ δὲ συνθήκῃ τῆς εἰρήνης τῆς 18/30 Μαρτίου 1856 πάντες οἱ ὅροι οὗτοι ὑπεγράφησαν ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων Δυνάμεων, ἐν αἷς κατετάχθησαν πλὴν τῶν μετεχουσῶν τοῦ πολέμου καὶ ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία, ἔτι δὲ καὶ τὸ μικρὸν Πεδεμόντιον ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἐπικουρίας (10 χιλιάδων ἀνδρῶν), ἣν προσήνεγκεν εἰς τὰς ἐναντίον τῆς Ρωσίας πολεμίους Δυνάμεις. Ὁ περὶ Χριστιανῶν ὅρος δὲν ἐτέθη ἐν τῇ συνθήκῃ, τῆς Πύλης ἀρνουμένης νὰ δεχθῇ τοιαύτην διὰ συνθήκης ἐπιβαλλομένην ὑποχρέωσιν ὡς ἄγουσαν εἰς διηνεκῆ ἀνάμιξιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐν τῇ χριστιανικῇ Εὐρώπῃ, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, κοινὴ γνώμη ἀπῄτει ἵνα μετὰ τόσας εἰς αἷμα καὶ χρήματα θυσίας χάριν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους γίνῃ τι καὶ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν τοῦ κράτους τούτου, ἡ Πύλη μετὰ μυστικὴν συνεννόησιν πρὸς τὰς πρεσβείας τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἐξέδωκε νομοθετικὸν αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, τὸ καλούμενον *Χάττι Χουμαγιοὺν* ἤτοι Διάταγμα τῆς Μεγαλειότητος, οὗ τὸ περιεχόμενον συνετάχθη τὸ πλεῖστον κατ' εἰσήγησιν τῶν ἐν Πέραν πρέσβεων τῶν συμμάχων καὶ δι' οὗ καθιεροῦτο ἐν Τουρκίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ χάρτου μόνον, ἰσονομία καὶ ἰσοπολιτεία πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου. Τοῦ διατάγματος δὲ τούτου, ἀνακοινωθέντος καὶ εἰς τὰς Μεγάλας εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ἐγένετο μνεία εὔφημος καὶ ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς 18/30 Μαρτίου, μετὰ τῆς προσθήκης ὅτι τοῦτο δὲν ἐπιτρέπει εἰς οἱανδήποτε Δύναμιν ἢ καὶ εἰς ἁπάσας ὁμοῦ οἱανδήποτε ἐπέμβασιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Τὸ Χάττι Χουμαγιοὺν ἐνεκαίνισέ τινας μεταρρυθμίσεις διοικητικὰς ἐν Τουρκίᾳ, ἀλλὰ μόνον διοικητικὰς καὶ τούτας ἐπιπολαίους. Εἰσήχθη ἁπλῶς εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος ὁ εὐρωπαϊκὸς ἐμπορικὸς καὶ ποινικὸς κῶδιξ. Κατὰ τὰ ἄλλα, τὰ πράγματα ἔμειναν ὡς ἦσαν πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου. Ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἔκδοσις τοῦ Χάττι Χουμαγιοὺν καὶ ἡ διὰ τούτο ἐξαγγελλομένη ἰσοπολιτεία τῶν Χριστιανῶν ἐξῆψε πολλαχοῦ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους τὸν μουσουλμανικὸν φανατισμόν, οὗ ἀποτέλεσμα ἦσαν αἱ σφαγαὶ Χριστιανῶν ἐν

Ἀραβίᾳ καὶ ἐν Συρίᾳ, τραγικωτάτας λαβοῦσαι διαστάσεις ἰδίως ἐν Λιβάνῳ καὶ Ἀντιλιβάνῳ καὶ ἐν Δαμασκῷ καὶ προκαλέσασαι ἐπέμβασιν εὐρωπαϊκὴν καὶ ὑπὸ γαλλικοῦ στρατοῦ κατοχὴν τῆς Συρίας καὶ τιμωρίαν τῶν ἐνόχων, ἔτι δὲ διοικητικήν τινα βελτίωσιν ἐν Λιβάνῳ, ἐγγυηθεῖσαν ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καθόλου δὲ ἡ θέσις τῶν Χριστιανῶν ἥκιστα ἐβελτιώθη διὰ τῶν ἐπὶ χάρτου τουρκικῶν μεταρρυθμίσεων. Μόνον δ' ἡ ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἀρξαμένη μείζων μεταξὺ Τουρκίας καὶ Εὐρώπης ἐπικοινωνία, διὰ τῆς γενικῆς ἐπιδράσεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ συνετέλεσεν ὁπωσοῦν εἰς τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν τῶν Χριστιανῶν.

Σίμων Σίνας

Ἡ τὸν μέγαν πόλεμον τῶν τριῶν ἐτῶν 1853-56 διαδεξαμένη νέα τριετὴς περίοδος 1856-59 ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἑλλάδα περίοδος μεγάλης ὑλικῆς τε καὶ πνευματικῆς ἐπιδόσεως. Ἔργα σπουδαῖα δημοσίας ὠφελείας, κατασκευὴ ὁδῶν ἐνιαχοῦ τοῦ κράτους, εὔρυνσις τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου, τηλεγραφικὴ σύνδεσις Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, εἶτα δὲ Πειραιῶς-Σύρου-Χίου-Κωνσταντινουπόλεως-Εὐρώπης, ἵδρυσις τῆς Ἐθνικῆς Ἀτμοπλοΐας Ἑταιρείας, σύμβασις πρὸς τὴν ρωσικὴν Ἀτμοπλοΐαν τοῦ Εὐξείνου, ἵδρυσις ναυπηγείου ἐν Σύρῳ, καρποφόρος λειτουργία τῶν ἐν τῇ νήσῳ δύο βυρσοδεψείων, περιορισμὸς τῆς τοσοῦτον ἐπὶ τῆς ξενοκρατίας αὐξηθείσης ληστείας, πληροῦσι τὴν περίοδον ταύτην. Μετὰ τούτων δὲ τῶν πρὸς ὑλικὴν εὐημερίαν ἀποβλεπόντων ἔργων συνεδέετο καὶ ἡ μεγάλη πρὸς καλλιεργίαν τῶν γραμμάτων ροπή, μεθ' ἧς πάλιν ἡνοῦντο ἔργα συνδυάζοντα φιλανθρωπίαν καὶ ἡμέρωσιν καὶ πολιτισμὸν μετὰ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Τῷ 1855 πρωτοβουλίᾳ εὐγενῶν τινων δεσποινῶν τῆς πρωτευούσης συνέστη ἀδελφότης πρὸς ἵδρυσιν ὀρφανοτροφείου κορασίδων, τεθέντος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας καὶ κληθέντος Ἀμαλιείου. Ταὐτοχρόνως ἱδρύετο διὰ Β. Διατάγματος ὀρφανοτροφεῖον ἀρρένων, φερώνυμον τῶν χορηγῶν Γεωργίου καὶ Αἰκατερίνης Χαδζῆ-Κώστα. Μικρὸν ὕστερον ὁ ἐν Πετρουπόλει πλούσιος ὁμογενὴς Κ. Κοντογιάννης προσέφερεν 80 χιλ. ρουβλίων πρὸς ἵδρυσιν βρεφοκομείου ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθέντος εὐθὺς μετ' ὀλίγον. Ἄλλος δὲ βαθύπλουτος ὁμογενὴς ἐν Πετρουπόλει, ὁ Κ. Δ. Βερναρδάκης, προσέφερε 200 χιλ. ρουβλίων πρὸς ἵδρυσιν μεγάλου μουσείου ἐν τῇ πόλει, οἰκοδομηθέντος μετὰ πολλὰ ἔτη συνδρομῇ χρηματικῇ καὶ τοῦ δημοσίου. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ὁ ἐν Βιέννῃ πλουσιώτατος Ἕλλην τραπεζίτης, ὁ ἐκ Μακεδονίας καταγόμενος Σίμων Σίνας, μέγα χρηματικὸν ποσὸν προσήνεγκε πρὸς ἀνέγερσιν μεγάρου Ἀκαδημίας, ὑπερδιπλασιασθὲν δὲ μέχρι τῆς περατώσεως τοῦ ἔργου. Τῷ 1857 ὁ Ἠπειρώτης ἰατρὸς χειρουργὸς Εὐάγγελης Ζάπ-

πας (Μαχάων ἐν τῷ ἠπειρωτικῷ ἀγῶνι τοῦ 1854), μετὰ τὸ ἀτυχὲς τέλος τοῦ ἀγῶνος μεταβὰς εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ ἐνταῦθα μέγα κτησάμενος ὄνομα, ἐξέπληξε τὸ Ἑλληνικὸν διὰ μεγάλης δωρεᾶς χάριν πρωτοτύπου φιλαρχαίου μεγάλου σκοποῦ, τῆς τελέσεως Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς δωρεᾶς ταύτης εἶναι καὶ τὸ νῦν μέγα κόσμημα τῆς πόλεως ἀποτελοῦν μεγαλοπρεπὲς Ζάππειον καλούμενον μέγαρον, μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸ μεγάλου χειμερινοῦ κήπου. Ὁ μέγας χορηγὸς ἔθηκεν ὑπὸ τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰ χρήματα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ἥτις καὶ τελεσθεῖσα μετ' ὀλίγον ἀνήγειρεν ἐκ τοῦ σωροῦ τῶν χωμάτων ἓν τῶν ἀξιολογωτάτων νῦν ἀρχαιολογικῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν τριετῆ περίοδον καὶ ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ κατάστασις τοῦ βασιλείου ἦτο λίαν εὐχάριστος ὑπὸ ἔποψιν εὐνομίας καὶ τάξεως. Οὔτε στάσεις ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἢ ἐν τοῖς μεθορίοις, οὔτε πολιτικαὶ κομματικαὶ διαμάχαι ἐτάραττον τὴν ἐν τάξει, ἡσυχίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ πρόοδον καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τῶν θεσμῶν τοῦ δημοσίου βίου. Ἡ τῆς βασιλείας δημοτικότης, αὐξηθεῖσα μεγάλως διαρκούσης τῆς κατοχῆς ἕνεκα τῆς τηρηθείσης ὑπ' αὐτῆς ἀξιοπρεποῦς καρτερίας, διετηρεῖτο ἀκμαία καὶ μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς κατοχῆς. Καὶ ἡ τῷ 1858 τελεσθεῖσα εἰκοσιπενταετηρὶς τῆς εἰς Ἑλλάδα ἀφίξεως καὶ εἰς γῆν ἑλληνικὴν ἀποβάσεως τοῦ Ὄθωνος ἑωρτάσθη μεγαλοπρεπῶς ἐν Ἀθήναις, συρρευσάντων εἰς Ἀθήνας ἀντιπροσώπων πανταχόθεν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀπέδειξαν δ' αἱ ἑορταὶ αὗται καὶ τὴν διεθνῆ ἔντιμον θέσιν ἣν ἐκτήσατο τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον καὶ ἐν τῇ χορείᾳ τῶν κρατῶν, ἀφοῦ πάντα σχεδὸν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ μάλιστα οἱ ἡγεμονικοὶ οἶκοι Ρωσίας, Αὐστρίας, Πρωσσίας, Βαυαρίας δι' ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων ἐτίμησαν τὴν ἑορτήν. Προσῆλθε δ' εἰς αὐτὴν καὶ ὁ τοῦ Βασιλέως νεώτατος ἀδελφὸς πρίγκιψ Ἀδάλβερτος, οὐ μόνον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πρώην βασιλέως Λουδοβίκου Α΄, ἀλλὰ καὶ ὡς διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου λαμπρὰν ποιήσας ἐντύπωσιν ἰδίως ἕνεκα τῆς εὐσεβείας ἣν ἔδειξεν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς τελεταῖς, μεταβὰς δ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, ἐφιλοξενήθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρεσβείᾳ καὶ ἐν ἰδιότητι ταύτῃ τοῦ διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου πολυειδῶς ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Ἀτυχῶς τὴν ἐκ πολλῶν ἀπόψεων λαμπρὰν ταύτην ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς κατάστασιν τοῦ βασιλείου ἤρξαντο νὰ ταράττωσιν ἀπὸ τοῦ 1859 τὰ ἐν Ἰταλίᾳ γεγονότα διὰ τῆς ὀλεθρίας αὐτῶν ἐπὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τοῦ βασιλείου ἐπιδράσεως.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1859 προκλητικὴν ἔλαβε θέσιν ὁ Ναπολέων ὁ Γ΄ ἀπέναντι τῆς Αὐστρίας, ἀφοῦ πρότερον συνῆψε συμμαχίαν ἐπιθετικὴν μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου σκοποῦσαν τὴν ἀπὸ τῆς Αὐστρίας ἐλευθέρωσιν τῆς Λομβαρδίας καὶ τῆς Βενετίας δοθησομένων εἰς τὸ Πεδεμόντιον ἢ βασίλειον Σαρδηνίας ἀντὶ ἀνταλλαγμάτων ἐκ μέρους τοῦ βασιλείου τούτου, διδομένων εἰς τὴν Γαλλίαν τῆς Σαβοΐας καὶ τῆς Νικαίας. Ἡ Αὐστρία οὐδαμῶς φοβηθεῖσα ἐκ τῶν εἰρημένων ἀπειλῶν ἀπῄτησε διὰ τελεσιγράφου παρὰ τοῦ Πεδεμοντίου τὴν παῦσιν πάσης πολεμικῆς παρασκευῆς, μὴ γενομένης δὲ δεκτῆς τῆς ἀπαιτήσεως προέβη εὐθὺς εἰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας. Τότε δὲ καὶ ἡ Γαλλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, καὶ μετ' ὀλίγον ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Ναπολέων ἡγούμενος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Μετὰ μάχας κρατερὰς ἡ συμμαχικὴ τῶν Γάλλων καὶ τοῦ Πεδεμοντίου στρατιὰ ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Λομβαρδίας Μεδιόλανον, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ μέχρι Βενετίας, καὶ ἐν συνεντεύξει μεταξὺ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Ἰωσὴφ συνωμολογήθη

ἡ προκαταρκτικὴ συνθήκη εἰρήνης τῆς Βιλλαφράγκας (29/11 Ἰουλίου) δι' ἧς ἡ Αὐστρία παρεχώρει τὴν Λομβαρδίαν εἰς τὴν Γαλλίαν, συνεφωνεῖτο δὲ ἵνα ἡ Ἰταλία λάβῃ πολιτικήν τινα ἑνότητα ὁμοσπονδιακήν, τῶν διαφόρων κρατῶν εἰς ἃ ἦτο κατανεμημένη ἀποτελούντων ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πάπα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐνθουσιασμὸς ὁ καταλαβὼν τὴν Ἰταλίαν εἶχε τοσοῦτον ἐξαφθῆ, ὥστε πανταχοῦ τῆς Ἰταλίας ἤρξατο μέγα κίνημα πρὸς οὐσιαστικωτέραν ἑνότητα πολιτικὴν ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σαρδηνίας Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ ὡς βασιλέα τῆς ἡνωμένης Ἰταλίας, καταλυομένων πασῶν τῶν ἄλλων δυναστειῶν. Καὶ τότε ἐφάνη ὡς ἥρως τῆς ἐπιζητουμένης ἑνότητος ὁ ἀπὸ Νικαίας καταγόμενος γενναῖος πολεμιστὴς Ἰωσὴφ Γαριβάλδης, στρατηγὸς ἐν τῷ σαρδηνικῷ στρατῷ. Οὗτος μετὰ χιλίων ἐθελοντῶν στρατεύσας εἰς Μαρσάλαν καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὸ Πάνορμον (Παλέρμον) τῆς Σικελίας (κατὰ Μάιον 1860), καταλύσας δ' ἐνταῦθα τὴν μέχρι νῦν βασιλεύουσαν Βουρβονικὴν δυναστείαν τῆς Νεαπόλεως ἢ τῶν δύο Σικελιῶν, ἐστράτευσεν ἀπὸ Πανόρμου εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως καὶ θριαμβικῶς διελάσας πᾶσαν τὴν Κάτω Ἰταλίαν κατέλαβε τὴν Νεάπολιν. Τότε δὲ καὶ τῶν λοιπῶν κρατῶν αἱ δυναστεῖαι (ἐν Τοσκάνῃ, Πάρμῃ, Μοδένῃ) κατελύθησαν οἴκοθεν, τῶν ἡγεμονικῶν αὐτῶν οἴκων καταλυθέντων, καὶ ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἐκηρύχθη «βασιλεὺς ἐκλελεγμένος τῆς Ἰταλίας» (re eletto), οὐχὶ *αἱρετός*. Ὁ πόλεμος εἶχεν ἀρχῆθεν χαρακτῆρα τοπικὸν (local), ὡς ἐκήρυξεν ὁ Ναπολέων, ἵνα προλάβῃ πᾶσαν ἐν Γερμανίᾳ ἐξέγερσιν καὶ ἐπέμβασιν, καὶ οὕτω κατ' οὐσίαν ἔληγε διὰ μὲν τὴν Εὐρώπην τῷ 1859 διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Βιλλαφράγκας, δι' ἧς ἐπερατοῦτο ὁ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας πόλεμος ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν, διὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν τῷ 1860. Καὶ ὑπῆρχε μέν τις ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πολέμου φόβος ἐπεκτάσεως ἕνεκα τῆς ἐν Γερμανίᾳ, ἰδίως ἐν τοῖς μικροῖς κράτεσι, παραχθείσης ἐξεγέρσεως χάριν τῆς Αὐστρίας ὡς κράτους γερμανικοῦ· ἀλλ' ἡ Πρωσσία ἐτήρει οὐδετερότητα, ἡ δὲ Γερμανικὴ Ὁμοσπονδία δὲν ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπεμβῇ ἐνόπλως, διότι αἱ ἐν Ἰταλίᾳ αὐστριακαὶ κτήσεις δὲν περιελαμβάνοντο ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ δὲν ὑπεχρεοῦτο αὕτη εἰς ἔνοπλον ὑπεράσπισιν αὐτῶν. Καὶ ἡ πολιτικὴ δὲ ῥοπὴ τῆς Ρωσίας, ἐκδικουμένης τὴν ἐν τῷ Κριμαϊκῷ πολέμῳ πολιτικὴν τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἦν ἰσχυρὰ παρὰ ταῖς αὐλαῖς τῶν μικρῶν γερμανικῶν κρατῶν, προσήρχετο ἐπίκουρος τῇ γαλλικῇ πολιτικῇ. Καὶ ἐξεδηλοῦντο μὲν ἐν Ἰταλίᾳ ὁρμαὶ καὶ διαθέσεις πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου χάριν τῆς προσκτήσεως τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ρώμης, ἣν ἤθελον νῦν οἱ Ἰταλοὶ πρωτεύουσαν τῆς ἡνωμένης Ἰταλίας, καὶ αἱ περὶ τούτου ἐλπίδες ἀνετίθεντο εἰς τὸν Γαριβάλδην, ἀλλ' αἱ τοιαῦται ἐλπίδες ἦσαν μάταιαι, διότι ὡς πρὸς μὲν τὴν Βενετίαν δὲν ἠδύνατο ἡ Ἰταλία μόνη νὰ ἐπιχειρήσῃ ὅ,τι ὁ Ναπολέων δὲν ἐτόλμησεν, ὡς πρὸς δὲ τὴν Ρώμην, αὕτη κατείχετο ὑπὸ στρατοῦ γαλλικοῦ, ὃν δὲν ἠδύνατο οὐδ' ἤθελεν ὁ Ναπολέων ν' ἀνακαλέσῃ χωρὶς νὰ ἐξεγείρῃ ἐναντίον αὐτοῦ τὴν ἔχθραν τοῦ Καθολικοῦ κλήρου, οὗ τῆς ὑποστηρίξεως καὶ συμμαχίας ἐδεῖτο μεγάλως ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ. Καὶ ὅμως παρὰ ταῦτα τὸ ζήτημα τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ρώμης (στρατεία τις τοῦ Γαριβάλδη πρὸς τὴν Ρώμην γενομένη τῷ 1862 ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, καταπολεμηθεῖσα ὑπ' αὐτῶν τῶν στρατευμάτων τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, ὅτε καὶ πληγωθεὶς ᾐχμαλωτίσθη ὁ στρατηγός, μετὰ δὲ τὴν θεραπείαν τῆς πληγῆς ἀφέθη ἐλεύθερος) ἐκράτει μετέωρα τὰ πνεύματα οὐχὶ τοσοῦτον ἐν τῇ Δύσει, ὅσον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ δὴ ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα προσεδοκᾶτο πάντοτε στρατεία τις τοῦ Γαριβάλδη ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, γενησομένη διὰ συμμαχίας αὐτοῦ μετὰ τῶν Σλαύων τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Τουρκίας, μεθ' ὧν ἔμελλον ἑνωθῇ καὶ οἱ Ἕλληνες.

Διὰ λόγους ψυχολογικούς, πολιτικους καὶ ἐθνικούς, ἠθικούς τε καὶ ἱστορικούς,

οὓς πολλάκις ἐξηγησάμεθα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοῦ τε βασιλείου καὶ τῆς πέραν τῶν τότε ὁρίων ἐκτεινομένης μεγάλης Ἑλλάδος, ἀείποτε βαρέως φέρων τὸ ἐπικρατοῦν ἐν Ἀνατολῇ πολιτικὸν καθεστὼς καὶ ἐν τοῖς ἁγνοτέροις, εὐρυτέροις, βαθυτέροις καὶ ὑψηλοτέροις πολιτικοῖς αὐτοῦ διανοήμασι, βουλεύμασι καὶ αἰσθήμασιν ἐκ τῆς Μεγάλης αὐτοῦ Ἐθνικῆς Ἰδέας ἐμπνεόμενος, κατελαμβάνετο συχνῶς ὑπὸ ἐξάλλου ἐνθουσιασμοῦ ὁσάκις οὐχὶ ἔβλεπεν, ἀλλ' ἐφαντάζετο ὅτι ἔβλεπε σημεῖα προσεγγίσεως εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, εἰς τὸ τέρμα τῶν πόθων καὶ τῶν ὀνείρων αὐτοῦ. Καὶ νῦν ἡ ἐκ τῶν λομβαρδικῶν πεδίων τῆς Ἄνω Ἰταλίας, ἔνθα ὁ Ναπολέων Γ' μετὰ τῶν Πεδεμοντιακῶν ἐπολέμει ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, ἐκπεμπομένη κλαγγὴ τῶν ὅπλων ἤχει εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ ὥσπερ σάλπιγξ καλοῦσα τοὺς Ἕλληνας εἰς νέον ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Ποῦ δ' ἐστηρίζοντο αἱ κουφόνοι αὗται ἐλπίδες; Ὁ πόλεμος ὁ ἐν Ἰταλίᾳ, ἐφρόνουν καὶ ἔλεγον αἱ ἐξημμέναι κεφαλαί, θὰ λάβῃ ἐν τάχει διαστάσεις μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐν ᾧ ἡ Ἑλλάς, προσηκόντως παρασκευαζομένη εἰς πόλεμον, τασσομένη μετὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας μερίδος τῶν πολεμούντων δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐθνικὰ αὐτῆς δίκαια. Ὁ Ναπολέων Γ', ἔλεγον οὗτοι, ἐν ὀνόματι τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνοτήτων, τῆς ἐθνικῆς δηλονότι ἐλευθερίας τῶν λαῶν πολεμῶν ἐν Ἰταλίᾳ, δὲν δύναται νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ ὅμοιον πόλεμον ἐν Ἀνατολῇ. Δὲν ἠδύναντο τὰ ἐξημμένα ταῦτα πνεύματα νὰ ὑποτάξωσιν ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὸ αἴσθημα εἰς τὴν ψυχρὰν σκέψιν καὶ νὰ διανοηθῶσι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἁπλουστάτης λογικῆς ὅτι ὁ Ναπολέων Γ', ὁ πρὸ μικροῦ διεξαγαγὼν μέγαν καὶ φοβερὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς μεγάλης Ὀρθοδόξου Δυνάμεως τοῦ Βορρᾶ ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας καὶ καταλαβὼν τὸν Πειραιᾶ διὰ στόλου καὶ στρατοῦ καὶ καταδυναστεύσας τοσοῦτον ἀγενῶς τῆς Ἑλλάδος, ἵνα διὰ τῆς βίας κατασταλῇ ὁ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐθνικώτατος ὑπὲρ ἐλευθερίας ἑλληνικὸς ἀγών, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ ἐν Ἀνατολῇ προστάτης τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν. Τοιαῦται στοιχειωδέσταται λογικαὶ σκέψεις καὶ διανοήματα διέφυγον τὴν διάνοιαν πρὸ πάντων τῆς ὑπὸ στιγμιαίας ἐξεγέρσεως αἰσθημάτων πλανομένης νεότητος. Καὶ τοῦτο δὲν ἦτο τὸ μέγα κακόν. Ἀλλὰ τὰ ἄθῳα ταῦτα αἰσθήματα τῆς νεότητος, πρὸ πάντων τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν τῶν γυμνασίων μαθητῶν, συνεμερίζοντο καὶ πολλοὶ πεπαιδευμένοι, ἰδίως δημοσιογράφοι, χάριν πολιτικῆς κερδοσκοπίας, καὶ δὴ καὶ πολιτευταὶ ἀντιπολιτευόμενοι ἁπλῶς ἀπὸ πνεύματος καὶ σκοποῦ ἀντιπολιτευτικοῦ. Οὐ μόνον ὁ ἀλλοπρόσαλλος καὶ ἐλαφρόνους Δ. Καλλέργης, ἀλλὰ καὶ οἱ Κ. Κανάρης, Δ. Βούλγαρης, Ἀ. Μεταξᾶς, Δ. Χρηστίδης, Ἰ. Φιλήμων, Γ. Θ. Κολοκοτρώνης καὶ αὐτὸς ὁ Ἀ. Μαυροκορδᾶτος ἐπωφελοῦντο τὴν φυσικῶς ἢ τεχνητῶς ἐξεγειρομένην παρὰ τῷ λαῷ συγκίνησιν πρὸς ἀντιπολίτευσιν ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως, πιστεύοντες ἢ μᾶλλον ἐπιτηδεύοντες ὅτι ἐπίστευον ὅτι ἐκ τοῦ Σαρδογαλλικοῦ πολέμου, ἐπεκτεινομένου εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ πολιτικῶς ἡ Ἑλλάς, καὶ καταδικάζοντες τὴν κυβέρνησιν ὡς μὴ προβαίνουσαν δραστηρίως εἰς πολεμικὰς παρασκευάς. Μέγας θόρυβος ἐγένετο ἐν ταῖς στήλαις τῶν ἐφημερίδων τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐπὶ ταῖς ἀγγελλομέναις σαρδογαλλικαῖς νίκαις, ταῖς διὰ παραρτημάτων τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐφημερίδων διαλαλουμέναις ἀνὰ τὰς ὁδούς. Εἰκόνες τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἄνθεσιν ἐστεμμέναι, περιεφέροντο ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ ἀνηρτῶντο ἐν τοῖς καφενείοις, ἐκκλησίαι δὲ ἐναντίον τῶν αὐστηρῶν ἀπαγορευτικῶν διατάξεων τῆς Ἰ. Συνόδου ἐπολιορκοῦντο ἵνα ψαλῶσιν ἐν αὐταῖς δοξολογίαι ἐπὶ ταῖς σαρδογαλλικαῖς νίκαις, καὶ αἱ ὑπὸ μεμονωμένων τινῶν τυχοδιωκτῶν ἱερέων ἐν ἐξωκκλησίοις ἐκφερόμεναι εὐχαὶ ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν Ἰταλῶν καὶ Γάλλων παρεβάλλοντο ἀσεβῶς ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων τῆς ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὰς ὑπὲρ ἐλευθερίας εὐχὰς τοῦ κλήρου τοῦ 1821 καὶ δὴ τοῦ

Γερμανοῦ Παλαιῶν Πατρῶν (!). Καὶ τὸ μωρὸν παράδειγμα τῶν Ἀθηνῶν εὕρισκε μιμητὰς καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχιακαῖς πόλεσιν, ἰδίως ἐν Πάτραις, ὅπου ὑπῆρχε καὶ Ἰταλῶν παροικία μικρά. Καὶ ταῦτα καθ' ὃν χρόνον αὐτὴ ἡ γαλλικὴ διπλωματία οὐ μόνον ἀπεδοκίμαζε ταῦτα, ὡς ἐκήρυττεν ὁ ὑπουργὸς Ραγκαβῆς ἐν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπειλὰς ἔτι προέβαινε περὶ ἀποκλεισμοῦ ἐν περιπτώσει ἐλαχίστου κινήματος. Πρὸς ἐπίμετρον δὲ τῆς μωρίας, αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς διεβάλλετο ὡς μετερχόμενος πολιτικὴν φιλαυστριακὴν ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, οὐδεμίαν δ' εὕρισκον ἠχὼ ἐν τοῖς ὠσὶ τῶν εἰς τοιαύτας διαβολὰς προσφευγόντων αἱ συνετώταται ἐν τῇ Βουλῇ ἀπαγγελθεῖσαι βασιλικαὶ ῥήσεις· «Ἡ κυβέρνησίς μου ἀείποτε θέλει βαδίσει τὴν ὁδόν, ἣν διαγράφουσι τὰ μεγάλα συμφέροντα καὶ ἡ τιμὴ τῆς Πατρίδος». Διότι τοῖς ἀρχηγοῖς τῆς ἀντιπολιτεύσεως δὲν ἔμελε τοσοῦτον οὔτε παρασκευῶν πολεμικῶν, πολλοῦ γε δεῖ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν νικῶν τῶν γαλλικῶν, ὅσον τῆς πτώσεως τοῦ ὑπουργείου καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταλήψεως τῆς ἐξουσίας. Ἐπειδὴ δ' ὁ Βασιλεὺς ἀντὶ νὰ ῥίψῃ τὸ ὑπουργεῖον μετερρύθμισεν ἁπλῶς αὐτό, εἰσαγαγών τινας ἄνδρας κεκηρυγμένους θιασώτας τῆς Μεγάλης Ἰδέας, αἱ κατὰ τοῦ Βασιλέως διαβολαὶ δὲν εὕρισκον τέλος, καίπερ σφοδρῶς καταπολεμούμεναι καὶ ἀμειλίκτως πατασσόμεναι ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ καλάμου τοῦ συντάκτου τῆς «Ἐλπίδος» Κωνσταντίνου Λεβίδου. Οὕτω δὲ ἡ βασιλεία τοῦ Ὄθωνος, ἡ ἀπὸ τοῦ 1854 μέχρι 1859 ἀνελθοῦσα εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δημοτικότητος, νῦν ἤρξατο ἐκπίπτουσα ἐν τῇ συνειδήσει πολλῶν εἴτε ἀκουσίως πλανωμένων εἴτε ἐν γνώσει νεωτερισμοὺς ζητούντων. Ἡ κατ' Ἰούλιον τοῦ 1859 συνομολογηθεῖσα εἰρήνη τῆς Βιλλαφράγκας, ἡ περατώσασα τὸν πόλεμον τρεῖς μόλις μῆνας μετὰ τὴν κήρυξιν αὐτοῦ, θεῖσα τέρμα εἰς πάσας τὰς φαντασιώδεις ὑποθέσεις περὶ ἐπεκτάσεως τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀνέστειλεν ὁπωσοῦν τὴν ὁρμὴν τῶν ἀντιπολιτευομένων. Ἀλλὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα τῇ εἰρήνῃ ταύτῃ μεγάλα ἐν Ἰταλίᾳ γεγονότα, διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Γαριβάλδη καὶ τῆς ἐπελθούσης πολιτικῆς ἑνώσεως τῆς Ἰταλίας, νέους διήνοιγον ὁρίζοντας νέων προσδοκιῶν ἐν Ἰταλίᾳ· παρὰ τοῖς περὶ τὸν Καβούρ, μετὰ τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα τοῦ 1859 καὶ 1860, ὧν κατ' ἀκολουθίαν ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἐκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1861), καὶ ἔν τισιν ἀνεπισήμοις πολιτικοῖς κύκλοις ἰταλικοῖς, ἰδίως τοῖς περὶ τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ, ἐπεκράτει ἡ πρόθεσις τῆς διὰ νέου πολέμου ἐναντίον τῆς Αὐστρίας προσκτήσεως τῆς Βενετίας. Οἱ αὐλικοὶ δ' οὗτοι κύκλοι τὰς περὶ ἐπιτυχίας τοῦ νέου πολέμου ἐλπίδας ἐστήριζον ἐπὶ σχεδίων ἐπαναστάσεως τῶν σλαυικῶν λαῶν τῆς Αὐστρίας ἐναντίον τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας διὰ συγχρόνου ἐναντίον τῆς Πύλης ἐπαναστάσεως τῶν σλαυικῶν καὶ ἑλληνικῶν λαῶν τῆς Τουρκίας, τοῦ Γαριβάλδη ἐμφανιζομένου ἐν Δαλματίᾳ ἢ ἄλλοθί που τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀδρίου. Ὁ κατὰ τὸ 1861 ἀρξάμενος ἐναντίον τοῦ Μαυροβουνίου πόλεμος τῆς Πύλης καὶ αἱ σερβικαὶ πολεμικαὶ παρασκευαὶ ἐθεωροῦντο συντελεστικαὶ πρὸς τὸ μελετώμενον σχέδιον. Ἤδη μόνη ἡ ἐν Τουρκίᾳ ἐξέγερσις τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ ἐθεωρεῖτο μέγας ἀντιπερισπασμὸς ἐναντίον τῆς Αὐστρίας. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς Ὄθων δὲν ἦτο ἀμύητος εἰς τὰ σχέδια ταῦτα καὶ διετέλει ἐν μυστικαῖς διαπραγματεύσεσι πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Τουρίνου, ἀναμένων τὸ σύνθημα ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Γαριβάλδη ἢ ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ σερβικοῦ. Ἀλλ' οὐδέτερον τούτων ἐγένετο. Ἐκ περισσοῦ δὲ ὁ Ὄθων ἐξετέθη εἰς νέαν δυσμένειαν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ μάλιστα τοῦ λόρδου Πάλμερστον, μὴ δεξάμενος τὴν γενομένην αὐτῷ πρότασιν περὶ ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ ὑποχρεωθῆναι εἰς μηδὲν μηδέποτε νὰ προβῇ κίνημα ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων δὲν ἠδύνατο ἀπολύτως νὰ

δεσμευθῇ διὰ τοιαύτης ὑποσχέσεως καθ' ὃν χρόνον ὑπῆρχον ἀπατηλαὶ πάντως, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὑπῆρχον, ἐλπίδες περὶ γενικῆς ἐξεγέρσεως τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Τουρκίας. Ὡς δὲ ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Βασιλεύς, ἦτο μὲν καὶ ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου μέγα συμφέρον ἐθνικόν· ἀλλ' οἱ Ἑπτανήσιοι ὑπέκειντο εἰς κράτος ὁπωσδήποτε χριστιανικὸν καὶ πεπολιτισμένον, ἐνῷ ἡ τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας θέσις ἀπῄτει τὴν ταχυτέραν καὶ ἀμεσωτέραν ὑπὲρ τούτων ἐνέργειαν. Ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ δυσμένεια δὲν ἦτο ἡ μόνη αἰτία τῆς ἀρξαμένης ἤδη κλονίσεως, καὶ τῆς τῷ 1862 συντελεσθείσης ἀνατροπῆς τοῦ θρόνου τοῦ Ὄθωνος. Πλεῖστα ἦσαν τὰ προπαρασκευάσαντα τὴν τοιαύτην καταστροφὴν αἴτια.

Ἡ τοῦ Ὄθωνος βασιλεία ἀπὸ ἐτῶν ἤδη πολλῶν κατεπολεμεῖτο ὑπὸ δύο ἐπιμόνων πολεμίων. Τούτων ὁ μὲν ἦτο ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς πτώσεως τοῦ ὑπὸ ταύτης λίαν εὐνοουμένου κόμητος Ἄρμανσπεργ, καὶ μάλιστα ὁ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδος Πάλμερστον, ὁ οὐδέποτε παύσας ἔκτοτε τὸν κατὰ τοῦ Ὄθωνος ἀμείλικτον πόλεμον. Ὁ δεύτερος πολέμιος ἦν ἡ ἐν Ἑλλάδι ρωσίζουσα μερὶς ἡ φιλορθόδοξος καλουμένη, ἥτις ἐζήτει τὴν πτῶσιν τοῦ Ὄθωνος ἵνα ὁ Καθολικὸς τὴν θρησκείαν βασιλεὺς ἀντικατασταθῇ δι' Ὀρθοδόξου, εἰ δυνατὸν Ρώσου, χωρὶς ἡ Ρωσία, ἤτοι ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις (πλὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐξ Ἑλλήνων καταγομένου Ρώσου πρέσβεως Γ. Κατακάζη) νὰ συμμερισθῇ τὰ τοιαῦτα βουλεύματα. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1843 ἦτο ἔργον κυρίως τῆς μερίδος ταύτης, ζητούσης δι' αὐτῆς ν' ἀναγκάσῃ εἰς παραίτησιν τὸν Βασιλέα. Ἡ Γαλλία τῶν Ὀρλεανιδῶν διέκειτο εὐμενέστατα πρὸς τὸν Ὄθωνα· ἀλλ' ὅτε ὁ Λουδοβῖκος Ναπολέων, αὐτοκράτωρ γενόμενος, ἐπεχείρησε τὸν κατὰ τῆς Ρωσίας πόλεμον, ὁ δὲ Ὄθων ἐφαίνετο συμμαχῶν τῷ Τσάρῳ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως ἣν παρεῖχε τῇ Ἠπειροθεσσαλικῇ ἐπαναστάσει, διετέθη δυσμενέστατα πρὸς αὐτόν, ἡ δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς, καθ' ὃν χρόνον οἱ δύο πολέμιοι τοῦ Ὄθωνος ἠνώθησαν ἐν τῷ κατὰ τῆς Ρωσίας πολέμῳ, ἀπέβλεπεν ἐπίσης εἰς τὴν τοῦ Ὄθωνος καθαίρεσιν, ὅπως καὶ ὁ τῷ 1850 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου γενόμενος ἀποκλεισμὸς πρὸς τοῦτον ἀπέβλεπε τὸν σκοπόν. Ἀλλ' ἡ πιστὴ ἀφοσίωσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βασιλέα αὐτοῦ καὶ ἡ τούτου καρτερικὴ ἐν ταῖς προσβολαῖς ἀντοχὴ ἔσωσαν τὸν θρόνον, ἀφοῦ μάλιστα ἡ μὲν τῶν ρωσιζόντων μερὶς ἐταπεινώθη τότε καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων, ἡ δὲ τοῦ Καλλέργη ἀπόπειρα πρὸς καθαίρεσιν τοῦ Βασιλέως οὐδένα εὗρε συνήγορον. Ἡ ἀπόπειρα εἰς ἣν προέβησαν τῷ 1856 ὁ Πάλμερστον καὶ ὁ Γάλλος ἐν τῷ Συνεδρίῳ ἀντιπρόσωπος καὶ πρόεδρος τούτου Βαλέβσκης, ἵνα λάβωσιν ἐντολὴν παρὰ τοῦ Συνεδρίου πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατούσης δῆθεν ἀναρχίας, ὅπως οὕτως εὐρωπαϊκῇ δῆθεν ἐντολῇ καθαιρέσωσι τὸν Ὄθωνα, ἀπέτυχε καταπολεμηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ρωσίας ὁμοῦ καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας, μαντευσάντων τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ζητουμένης ἐντολῆς. Ἡ ἀποτυχία αὕτη τῶν ἔξωθεν πολεμίων ἀπεθάρρυνε καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς πολεμίους, οἵτινες μετὰ τὴν πτῶσιν μάλιστα τοῦ Δ. Καλλέργη ἀπέβαλον πᾶσαν ἐλπίδα περὶ τῆς εὐχεροῦς ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν.

Ἀλλ' οἱ ἐσωτερικοὶ πολέμιοι ἐγκαταλιπόντες νῦν τὸν κατὰ μέτωπον πρὸς τὸν Ὄθωνα ἀγῶνα ἐστράφησαν ἐναντίον τοῦ οἴκου τοῦ Ὄθωνος, ζητοῦντες νὰ στερήσωσι τοῦτον τοῦ ἐπὶ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον κληρονομικοῦ δικαιώματος, ὅπλον πρόχειρον εὑρίσκοντες ἐν τῷ πολέμῳ αὐτῶν τὸ περὶ διαδοχῆς καὶ κληρονομίας τοῦ θρόνου τοῦ Ὄθωνος ζήτημα.

Κατὰ τὸ 40 ἄρθρον τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 διάδοχος τοῦ Ὄθωνος ἔδει νὰ ᾖ Ὀρθόδοξος, αὐτὴν δὲ τὴν διάταξιν ἐπεκύρωσε καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν τριῶν ἐγγυητριῶν

Δυνάμεων διὰ τῆς ἐν Λονδίνῳ συνελθούσης τῷ 1850 συνδιασκέψεως καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦ Ὄθωνος, ἀτέκνου μείναντος, διάδοχος ἦν κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Λονδινίου συνθήκης τοῦ 1832 ὁ πρεσβύτατος τῶν μετ' αὐτὸν ἀδελφῶν Λουϊτπόλδος, τούτου δὲ παραιτουμένου τὸ δικαίωμα οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τούτων παραιτουμένων ὁ τοῦ Λουϊτπόλδου νεώτερος ἀδελφὸς **Ἀδάλβερτος**. Καὶ νῦν οἱ λεγόμενοι φιλορθόδοξοι ἢ πολιτικῶς Ναπαῖοι ἢ Ναπισταὶ ἠξίουν ἵνα ὁρισθῇ, τίς ἐκ τῶν εἰρημένων πριγκίπων ἔμελλε νὰ κληρονομήσῃ τὸν θρόνον, ἵνα ἔλθῃ οὗτος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μεταστῇ ἐπισήμως εἰς τὴν Ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν. Τέλος ὁ πρίγκιψ Ἀδάλβερτος ἡμιεπισήμως ἐδήλωσεν ὅτι ἐδέχετο τὴν διαδοχήν, καίπερ ἔχων σύζυγον πριγκίπισσαν Ἱσπανίδα· τὸν ἐκ ταύτης τεχθέντα υἱὸν ὠνόμασεν ὁ Ἀδάλβερτος Κωσταντῖνον, πρὸς μείζονα βεβαίωσιν ὅτι ἢ αὐτὸς ἢ ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτροπευόμενος ἐν τῇ ἀνηλικιότητι υἱὸς Κωνσταντῖνος ἔμελλε νὰ καταστῇ διάδοχος τοῦ Ὄθωνος, μεθιστάμενος κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον εἰς τὴν πίστιν τῶν ὑπηκόων. Τὸν ὅρον τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου ἔθετον οἱ Βαυαροὶ πρίγκιπες μέχρι τινὸς εὐλόγως, διότι δὲν ἤθελον ἀπὸ τοῦδε ἀλλαξοπιστοῦντες νὰ ἐκτεθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὰς διηνεκῶς ἀπειλούσας τὸν θρόνον τοῦτον περιπετείας καί, καθ' ἣν περίπτωσιν ἤθελε καταλυθῇ ὁ θρόνος οὗτος ἢ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἢ ὑπὸ ἐσωτερικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξέλθωσι τοῦ ἀγῶνος ἡττημένοι, μόνον κέρδος φέροντες τὴν ἐπιβληθεῖσαν αὐτοῖς ἀλλαξοπιστίαν. Πρὸς τὴν βουλὴν δὲ ταύτην αὐτῶν ἐπεκαλοῦντο καὶ τὴν μόνην ὀρθὴν ἑρμηνείαν τοῦ 40 ἄρθρου τοῦ Συντάγματος, καθ' ἣν διάδοχος σημαίνει τὸν διαδεχόμενον, οὐχὶ τὸν *διαδεξόμενον*. (Τοιαύτην δὲ ἑρμηνείαν ἔδωκε καὶ ἡ Λονδινία συνδιάσκεψις τοῦ 1852, ἀποδοῦσα τὸ *διάδοχος* διὰ τοῦ successeur. Τοιαύτη δ' ἦν ἡ χρῆσις τοῦ ὀνόματος διάδοχος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι, σπανιωτάτης οὔσης τῆς ἑτέρας χρήσεως, τῆς τοῦ μέλλοντος. Πλημμελῶς δὲ παρ' ἡμῖν ἐπεκράτησεν ἡ χρῆσις τοῦ ὀνόματος προκειμένου περὶ τοῦ *μέλλοντος* ἢ ἐπιδόξου διαδόχου). Ἐνῷ δὲ οἱ *Ναπαῖοι* δημοσιογράφοι τῶν Ἀθηνῶν εἰς τοιοῦτον ἐπίπεδον κατεβίβαζον τὸ τῆς διαδοχῆς ζήτημα, ἄλλα ἔπαιζοντο παίγνια ἐν ἄλλοις παρασκηνίοις. Κατὰ τὸ 1859, ὅτε μεγάλη συγκίνησις κατεῖχε τὰ πνεύματα ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, ἐπιτήδειοί τινες κερδοσκόποι ἔτρεχον εἰς τὸ Τουρῖνον, ἵνα σιτίζωνται ὑπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ διὰ τὰς περὶ συνδρομῆς πρὸς τὸν Γαριβάλδην καὶ τὸν ἰταλικὸν ἀγῶνα ἐν τῇ Ἀνατολῇ δι' ἐπαναστάσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων καὶ ἄλλων ἀτελεσφορήτους ὑποσχέσεις. Οἱ τοιοῦτοι δὲ θιασῶται τοῦ ἰταλικοῦ προσηλυτισμοῦ, ὧν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν ἦν ἐν Ἀθήναις ὁ Παῦλος Λάμπρος, ἐπενόησαν τότε καὶ τὸ ζήτημα τῆς εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον ὑποψηφιότητος τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας πρίγκιπος Ἀμαδαίου. Προσήγαγον δ' οὗτοι εἰς τὸ σχέδιον αὐτῶν καὶ πολλοὺς ἐπιφανεῖς Ἑπτανησίους, θεωροῦντας τὸν Ὄθωνα ἐμποδὼν ἱστάμενον εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ βασιλείου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ πολιτικῷ χώρῳ ἐφάνησαν νῦν ὑποψήφιοι τῆς τοῦ θρόνου διαδοχῆς.

Εἷς τούτων ἦν ὁ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ μεγάλης δουκίσης Μαρίας Νικολαϊέβνας ἔγγονος Εὐγένιος πρίγκιψ Λαϊχτεμβεργ, ἔγγονος δὲ καὶ τοῦ περιφήμου Εὐγενίου Βωαρναῖ, προγονοῦ τοῦ Ναπολέοντος Α' ἅτε υἱοῦ τῆς αὐτοκρατείρας Ἰωσηφίνης ἐκ τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου ὑποκόμητος Βωαρναῖ, λαβόντος τῷ 1817 τὸ δουκᾶτον Λαϊχτεμβεργ (τούτου ὁ δευτερότοκος υἱὸς Μαξιμιλιανὸς Εὐγένιος Ἰωσὴφ Ναπολέων δοὺξ Λαϊχτεμβεργ εἰσελθὼν εἰς τὴν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν συνῆψε γάμον τῷ 1839 μετὰ τῆς εἰρημένης θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Μαρίας, ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ὡς δευτερότοκος ἐγεννήθη ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος (τῷ 1847), ἀνατραφεὶς ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ

πίστει τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Τοῦτον λοιπὸν τὸν πρίγκιπα, ὅστις πρὸς τὸ εἶναι Ὀρθόδοξος εἶχε καὶ τὸ ἄλλο πλεονέκτημα ὅτι ἦτο συγγενὴς καὶ τοῦ Ναπολέοντος Γ′ (τούτου ἡ μήτηρ βασίλισσα Ὁρτενσία ἦν ἀδελφὴ τοῦ Εὐγενίου Βωαρναῖ, ὥστε ὁ Ναπολέων Γ′ ἦν πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ πατρὸς τοῦ νεαροῦ πρίγκιπος Εὐγενίου, καὶ ἀσμένως θὰ ἐπεδοκίμαζε τὴν τούτου ὑποψηφιότητα) ἡ ρωσίζουσα μερὶς εἶχεν ἀπὸ τοῦ 1852 ὡς ἴδιον αὐτῆς ὑποψήφιον. Τῷ ἔτει ἐκείνῳ ἐπεσκέψατο τὰς Ἀθήνας ὁ τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας δευτερότοκος υἱὸς πρίγκιψ Ἀλφρέδος, δοὺξ Ἐδιμβούργου (κατὰ τρία ἔτη πρεσβύτερος τοῦ Εὐγενίου) ὡς ἁπλοῦς μαθητευόμενος ἐν τῷ στόλῳ τῆς Μεσογείου, καὶ ἔτυχε λαμπροτάτης ὑποδοχῆς παρά τε τῆς αὐλῆς καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτον δὲ οἱ τῆς ἀγγλιζούσης μερίδος ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου προέτεινον ὡς ὑποψήφιον τοῦ Ὄθωνος. Οὔτε οἱ φιλορθόδοξοι οὔτε οἱ ἀγγλίζοντες διὰ τῶν εἰρημένων ὑποψηφίων αὐτῶν ἠπείλουν ἀπ' εὐθείας τὸν θρόνον τοῦ Ὄθωνος διὰ βιαίων κινημάτων ἢ ἐπαναστάσεων, ἀλλ' ἀπέβλεπον ἁπλῶς εἰς τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὄθωνος γενησόμενα· μόνον οἱ τοῦ Ἰταλοῦ πρίγκιπος θιασῶται, ὄντες οὗτοι μᾶλλον συνωμόται ἢ μερὶς πολιτική, ἐτεκταίνοντο κινήματα ἐπαναστατικά, ἀλλ' οὐδὲν ἠδύναντο νὰ ἐνεργήσωσιν ἐφ' ὅσον κατὰ τὰς προσδοκίας αὐτῶν δὲν ἐγίνετο ἰταλικόν τι κίνημα ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις τῆς Τουρκίας ἢ δὲν ἐνεφανίζετο ὁ Γαριβάλδης. Τοιούτου δὲ ἐνδεχομένου μὴ ὄντος πιθανοῦ, καὶ ὁ ἐντεῦθεν κίνδυνος τοῦ θρόνου τοῦ Ὄθωνος ἦν ἐκλελοιπὼς κατὰ τὰ ἔτη 1860-62. Διότι μετὰ τὸ τέλος τοῦ Σαρδογαλλικοῦ πολέμου τοῦ 1859, ὅτε ἐξέλιπε πᾶς φόβος δυσαρεσκείας ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας διὰ πολιτικὴν ἀπ' εὐθείας ἐναντίον τῆς Δυνάμεως ταύτης ἐργαζομένην, ὁ Ὄθων διετέλει εἰς ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεις πρὸς τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ περὶ γενικῆς τινος ἐνεργείας τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐναντίον τῆς Πύλης. Οἱ τοῦ Ὄθωνος ὑπολογισμοὶ ἦσαν πλημμελεῖς, διότι ἡ ἰταλικὴ αὐλὴ τὴν τοιαύτην κίνησιν ἐσχεδίαζε μὲν ὡς ἀντιπερισπασμὸν ἐναντίον τῆς Αὐστρίας καθ' ἣν περίπτωσιν ἤθελεν ἐπιτεθῆ· ἐναντίον τῆς Δυνάμεως ταύτης διὰ τὴν πρόσκτησιν τῆς Βενετίας. Ἀλλ' ὁ Ὄθων ἐφρόνει ὅτι ἐν τῇ μεθ' ὅλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας κοινῇ κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπιθέσει δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐνεργῶν κατὰ τῆς Αὐστρίας.

Πρίγκιψ τοῦ Λάϊχτεμβεργ

Ὅτε ὁ Πάλμερστον διὰ τοῦ Σπ. Τρικούπη ἐποιεῖτο τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν περὶ Ἑπτανήσου πρότασιν, ὁ Ὄθων καὶ ἡ Ἀμαλία ἤγοντο καὶ ἐφέροντο ὑπὸ παλιμπλάγκτων ἐλπίδων περὶ ἐπικειμένης μεγάλης πολιτικῆς κρίσεως, μελλούσης νὰ ἐπενέγκῃ μεγάλας μεταβολὰς καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν πραγμάτωσιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ὁ τῷ 1860 τὸν φονευθέντα θεῖον αὐτοῦ Δανιὴλ διαδεξάμενος ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου Νικόλαος περιῆλθε τῷ 1862 εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν, διότι ὑπεστήριζε τοὺς ἐπαναστάντας ἐναντίον αὐτῆς ὁμοφύλους Χριστιανοὺς τῆς Ἑρζεγοβίνης. Ἡ ὁμόφυλος

Σερβία παρεσκευάσθη τότε εἰς ὑποστήριξιν τοῦ Μαυροβουνίου, καὶ μυστικαὶ συνεννοήσεις διεξήγοντο μεταξὺ τῶν αὐλῶν καὶ τῶν πολιτικῶν κύκλων· Σερβίας καὶ Ἀθηνῶν περὶ συγχρόνου ἐξεγέρσεως τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ συνασπισμοῦ τῶν χριστιανικῶν κρατῶν Ἑλλάδος, Μαυροβουνίου καὶ Σερβίας. Ἀληθῶς δὲ οἱ Σέρβοι εἶχον λάβει ἐχθρικὴν στάσιν πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἀλλὰ τὴν μὲν Σέρβων καὶ Τούρκων σύγκρουσιν προέλαβεν ἡ εὐρωπαϊκὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐπέμβασις, τὸ δὲ Μαυροβούνιον, ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, μετὰ ἡρωϊκωτάτην ἄμυναν ἐναντίον τῶν πολλαπλασίων στρατιῶν τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ, ὑπέκυψεν εἰς τοὺς ἐπιβληθέντας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ νικητοῦ τραχεῖς ὅρους εἰρήνης, διετήρησεν ὅμως τὴν αὐτονομίαν αὐτοῦ.

Νικόλαος, ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου

Ἡ τοιαύτη σκληρὰ διάψευσις τῶν ἐλπίδων τοῦ Ὄθωνος, ἐξ ὧν τῆς πραγματώσεως ἐξηρτᾶτο καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς διηνεκῶς μᾶλλον ἐπισκιαζομένης αἴγλης τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καθίστα τὸν θρόνον αὐτοῦ διηνεκῶς μᾶλλον κλονούμενον. Αἱ μετὰ κουφότητος πολιτικῆς ὑπ' αὐτοῦ νῦν συλληφθεῖσαι ἐκ τῆς φαινομένης ἀνακινήσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἐλπίδες, ὅπως αἱ μετὰ μείζονος κουφότητος πολιτικῆς συνδεθεῖσαι ὑπὸ μεγάλου πλήθους Ἑλλήνων μεγάλαι ἐκ τῆς Ἰταλικῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως περὶ τῆς διὰ τοῦ Γαριβάλδη πολιτικῆς ἀναμορφώσεως προσδοκίαι, δὲν εἶχον οὐδ' ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ὑπόστασιν οὐδεμίαν ἐν τοῖς πράγμασιν. Ἡ μόνη Δύναμις, παρ' ἧς οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἠδύναντο νὰ ἐλπίσωσι μεταβολήν τινα τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος, μετὰ πόλεμον μέγαν ἀτυχῆ, ἠσχολεῖτο ἀνενδότως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν περισυλλογὴν καὶ τὴν λύσιν χαλεπῶν ἐσωτερικῶν κοινωνικῶν, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ζητημάτων, ἀποφεύγουσα ἐπιμελῶς πᾶσαν ἀνάμιξιν σοβαρὰν εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς· αἱ δὲ δύο Δυτικαὶ Δυνάμεις, αἱ διέπουσαι ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τὰ τῆς Ἀνατολῆς, πρὸ μικροῦ ἔτι τοσαύτας καταναλώσασαι εἰς αἷμα καὶ χρῆμα δυνάμεις ὑπὲρ του καθεστῶτος τοῦ 1856, οὐδὲ νὰ διανοηθῶσιν ἠδύναντο περὶ ἀλλοιώσεως τοῦ καθεστῶτος ἐκείνου· τοιαῦται ἐλπίδες ἐν τῇ συλλήψει αὐτῶν καταδεδικασμέναι εἰς διάψευσιν οὐδὲν ἕτερον ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἀποτέλεσμα ἢ τὴν ἀπογοήτευσιν τὴν ἠθικήν. Ἀλλ' εἰς ἔθνος οἷον τὸ ἑλληνικόν, ὑπὸ πόθων ἐθνικοῦ μέλλοντος ἀείποτε κατεχόμενον, ἡ ἀπογοήτευσις δὲν μένει ἐν τῇ παθητικῇ ἠρεμίᾳ· τοὐναντίον ἐμποιεῖ ἀγανάκτησιν καὶ ζητεῖ θύματα, καὶ ζητεῖ ταῦτα εἰκότως ἐν τοῖς διευθύνουσι τὴν πολιτείαν κύκλοις, καὶ δὴ ἐν τῷ τὴν ὑπάτην διεύθυνσιν τῆς πολιτείας ἔχοντι, ἤτοι τῷ Βασιλεῖ. Ἐναντίον λοιπὸν τοῦ βασιλικοῦ θρόνου συνώμνυε νῦν καὶ αὐτὴ ἡ ἕνεκα διαψευσθεισῶν κουφονόων ἐλπίδων καὶ προσδοκιῶν ἀδίκως ἀλλ' εἰλικρινῶς καὶ ἐπὶ καλῇ πίστει ἀγανακτοῦσα μερίς, ἥτο δ' αὕτη πρὸ πάντων ἡ τῆς σπουδαζούσης νεότητος καὶ αἱ ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἄδικον ἀλλ' εἰλικρινῆ ἀγανάκτησιν τῆς νεότητος κερδοσκοποῦσαι κομματικαὶ διαιρέσεις, μετὰ τούτων δ' ἀμφοτέρων καὶ ἡ ξένη πολιτική. Ἡ ἐκ τοιούτων πολλαπλῶν πρὸς τὸ καθεστὼς εἰλικρινῶν ἢ προσποιητῶν δυσαρεσκειῶν φυσικῶς καὶ ἐν μέρει τεχνητῶς ἐπηρεαζομένη κοινὴ γνώμη, ἐξεγειρομένη φανερῶς ἢ λεληθότως ἐναντίον τοῦ θρόνου εἶχε καί τινας εὐλόγους ἢ τοὐ-

λάχιστον εὐλογοφανεῖς ἀφορμὰς ἐξεγέρσεως. Τῶν ἀφορμῶν τούτων ἡ πρώτη ἦτο ὅτι ὁ ἄτεκνος βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἔτι δείξει τὸν μέλλοντα διάδοχον αὐτοῦ. Δευτέρα ἀφορμὴ ἦτο ὅτι δὲν ἐφρόντιζε περὶ καθολικῆς στρατιωτικῆς παρασκευῆς τοῦ λαοῦ διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς πολιτοφυλακῆς ἢ ἐθνοφυλακῆς, καὶ τρίτον, ὅτι ἐνοθεύετο τὸ Σύνταγμα ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ δι' αὐθαιρέτων ἐπεμβάσεων τοῦ Στέμματος. 'Αλλ' αἱ τοιαῦται αἰτιάσεις ἦσαν μᾶλλον εὐλογοφανεῖς ἢ κατ' οὐσίαν εὔλογοι. Διότι τὸ μὲν ζήτημα τῆς διαδοχῆς εἶχε λυθῆ κατ' οὐσίαν διὰ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ πρίγκιπος 'Αδαλβέρτου. Τὸ τῆς ἐθνοφυλακῆς ἡ κυβέρνησις ἔλυε διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ στρατοῦ καὶ τῶν ἐφεδρειῶν, οὐχὶ δὲ διὰ τοῦ ἀμέσου ὁπλισμοῦ παντὸς στρατευσίμου πολίτου δυναμένου νὰ ὑποθάλψῃ τὰς ἐπαναστατικὰς ὁρμάς. 'Ως πρὸς δὲ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, ἡ τοιαύτη αἰτίασις ἦν ὡς πρὸς τὸν Ὄθωνα οὐχὶ δικαία, διότι ἅπαξ μόνον ἐν εἴκοσι περίπου ἔτεσιν ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ νομιμωτάτου τούτου δικαιώματος. Αἱ δὲ κατὰ τὰς ἐκλογὰς διαπραχθεῖσαι παρανομίαι ἐβάρυνον τὸ διαδεξάμενον τὸ τοῦ Βούλγαρη ὑπουργεῖον 'Α. Μιαούλη. Καὶ ὅμως διὰ τῶν τοιούτων αἰτιάσεων καὶ ἀφορμῶν ἡ παθητικὴ πολιτικὴ ἀπογοήτευσις, ἡ προερχομένη ἐκ διαψεύσεως ἐλπίδων ἐθνικῶν μὴ πραγματοποιουμένων, μετεβάλλετο εἰς ἐνεργὸν πολιτικὴν ἀντίδρασιν, ἐν ᾗ τὸ ἐμφανέστερον ἀλλὰ καὶ εἰλικρινέστερον καὶ ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ καὶ ἀθφότητι τὸ ὁρμητικώτερον καὶ πολιτικῶς λεληθότως ἐγκληματικώτερον πρόσωπον παρίστανεν ἡ νεότης, καὶ δὴ ἡ τῶν σπουδαζόντων νέων. Καὶ τοῦ τὴν νεότητα καταλαβόντος τότε κακῶς νοουμένου αἰσθήματος ζήλου, προθυμίας καὶ αὐταπαρνήσεως ἔργον ὑπῆρξεν ἡ τῇ 6 Σεπτεμβρίου (1861) γενομένη ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ γυμνασίου 'Αριστείδου Δοσίου ἐναντίον τῆς βασιλίσσης 'Αμαλίας ἀπόπειρα, τιμωρηθεῖσα μὲν διὰ τῆς εἰς ἰσόβιον εἱρκτὴν καταδίκης τοῦ ἐγκληματίου, ἀλλ' ἐν τῇ τιμωρίᾳ αὐτῇ προκαλέσασα τὴν τῶν πολλῶν ὑπὲρ τοῦ ἐγκληματίου συμπάθειαν. Καὶ ἐξήγειρε μὲν τὸ γεγονὸς παρὰ τοῖς ὁπωσοῦν συντηρητικωτέροις κύκλοις καί τινα ἀντίδρασιν ἠθικὴν ὑπὲρ τῆς βασιλείας, μετὰ δειγμάτων νομιμόφρονος ἀφοσιώσεως· ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις αὕτη ὑπῆρξεν ἀσθενὴς καὶ παροδική, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ κατὰ τοῦ θρόνου ἀντιπολιτεία ἐν μὲν τῷ τύπῳ προέβαινε μέχρι τῆς δυσφήμου προσωνυμίας «τύραννος» (περὶ Ὄθωνος) καὶ «ὕαινα» (περὶ 'Αμαλίας), ἐν ταῖς βουλαῖς δ' εὕρισκε σφοδροτάτους ἀγορητάς, ἐν μὲν τῇ βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων τοὺς περὶ τὸν 'Ε. Δεληγιώργην καὶ Θρασ. Ζαΐμην βουλευτάς, ἐν δὲ τῇ γερουσίᾳ τὸν Δ. Βούλγαρην. Ὁ Ὑδραῖος οὗτος πολιτικὸς ἀνήρ, θεωρούμενος καὶ ἀγωνιστής, ἀπὸ τῶν τελευταίων ἤδη ἐτῶν τοῦ ἀγῶνος μετέχων ὑπουργείου, εἶχε κληθῆ εἰς τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως τῷ 1856, ὑπὸ τοῦτον δὲ διηύθυνε τὸ ὑπουργεῖον τῶν 'Εξωτερικῶν ὁ 'Α. Ραγκαβῆς. 'Αλλὰ τῷ 1857, θέλων νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ ὑπουργεῖον ἐπὶ τὸ αὐταρχικώτερον καὶ διὰ τοῦτο παραιτηθείς, ἵνα ἀνασχηματίσῃ τὸ ὑπουργεῖον κατὰ βούλησιν, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἀπροσδοκήτως καὶ ἀποτόμως γενομένης δεκτῆς τῆς παραιτήσεως, ὢν δ' ἀνὴρ λίαν φιλόδοξος καὶ συγχρόνως βίαιος καὶ ἀρχικός, διατηρῶν ἐν τῷ βίῳ τὰς ἕξεις καὶ τὰ ἤθη τῶν ὑπερηφάνων προεστῶν ἢ δημογερόντων τῆς Ὕδρας, καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ δ' ἔτι περιβολῇ φέρων τὴν βυζαντιακὴν ἑλληνικὴν στολὴν καὶ ἐντεῦθεν προσωνυμούμενος *Τσουμπές*, ἦτο πολιτικὸς δυνατώτατος καὶ ἐν Ὕδρᾳ καὶ ἐκτὸς ταύτης καὶ εὐκόλως δυνάμενος νὰ καταστῇ διὰ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ φύσεως πυρὴν ἰσχυρᾶς πολιτικῆς μερίδος, πρὸ πάντων ἀντιπολιτευτικῆς. Ὢν δ' ἄμοιρος μὲν παιδεύσεως, ἀλλ' ἔχων νοῦν φυσικὸν καὶ δύναμιν λόγου οὐχὶ ἀπὸ ῥητορικῆς δεινότητος καὶ εὐγλωττίας, ἀλλ ἀπὸ τοῦ ἐπιτακτικοῦ τοῦ ὕφους καὶ τοῦ ἤθους προερχομένην, ἅμα δὲ καὶ φιλεκδικώτατος, ἦτο ἐπικινδυνότατος ἐν τῇ γερουσίᾳ πολέμιος, ἐκπροσωπῶν τὴν ἐνταῦθα ἀντιπολίτευσιν. 'Αλλὰ καὶ ὁ μετριοπαθέστε-

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Τὸ ἐσώκλειστον νομοσχέδιον θέλει εἰσαχθῇ, ὡς ἔχει, εἰς τὴν Βου-
λὴν ὑπὸ τῶν Ἡμετέρων ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ οἰκονομικῶν
ὑπουργῶν καὶ ὑποστηριχθῇ ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὴν συζήτησιν.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1861.

Ἐν Ὀνόματι τοῦ Βασιλέως.

Ἡ Βασίλισσα.

Ἀμαλία

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΚΑΝΟΝΑ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΩΣ ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΩΝ ΤΑ ΥΠΟΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΑ

(Ἐπιστολὴ καλλιγραφημένη καὶ διὰ μεταξωτῆς ταινίας ἐρραμμένη Περίεργος εἶναι ἡ στερεότυπος φράσις ἡ παραγγέλλουσα πρὸς τους ὑπουργοὺς την ὑποστήριξιν τοῦ νομοσχεδίου κατὰ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ συζήτησιν. Ἐν τῷ παρόντι ἐγγράφῳ ἡ βασίλισσα Ἀμαλια ὑπέγραψεν ὡς ἀντι-βασίλισσα, ἀπόντος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Βασιλέως).

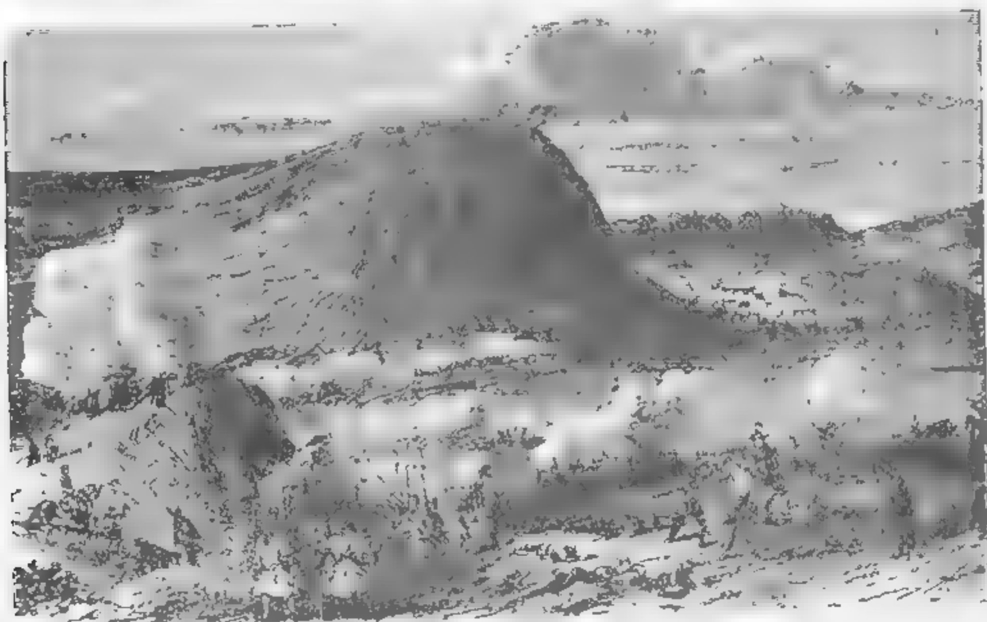
ρος δοκῶν ὑποναύαρχος Κ. Κανάρης ἦν ἐκ τῶν κατὰ βάθος δυσηρεστημένων, ἅτε μὴ προαχθεὶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀντιναυάρχου καθ' ὃν χρόνον τοιαύτη τιμὴ ἐδίδετο εἰς τὸν Ἀ. Κριεζῆν. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ἐν Ἑλλάδι τύπου καὶ τῶν βουλῶν, πολέμιος δεινὸς τοῦ Ὄθωνος ἦτο καὶ τὸ ἔξω, ἰδίως τὸ ἐν Τουρκίᾳ, Ἑλληνικόν, ἀφ' οἱασδήποτε μεταβολῆς δυναστικοῦ καθεστῶτος προσδοκῶν τὴν προαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν πόθων, ἐν τῷ Ὄθωνι δὲ βλέπον στασιμότητα καὶ ἀδράνειαν. Πολλαὶ πολλαχόθεν ἐκ τοῦ ἔξω Ἑλληνικοῦ, ἰδίως ἐκ τῶν ἐν ταῖς παραδανουβίοις Ἡγεμονίαις ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἀπηυθύνοντο ἀντιπολιτευτικαὶ δηλώσεις καὶ ἀναφοραὶ εἰς τὸν Βούλγαρην καὶ παρεῖχον ἀφορμὴν καὶ ὕλην ἐπιθέσεως εἰς τὴν ἐν τῇ Γερουσίᾳ ἀντιπολιτευτικὴν ἐνέργειαν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ὁ Ὄθων διενοήθη τέλος ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀπὸ τοῦ 1857 μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Δ. Βούλγαρη εἰς τὴν πρωθυπουργίαν κληθέντα καὶ διὰ πολλὰς αὐθαιρεσίας, ἰδίως διὰ τὰς εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῶν ἐτῶν 1859 καὶ 1861 ἐπεμβάσεις αὐτοῦ, σφόδρα καταλαλούμενον Δ. Μιαούλην, υἱὸν τοῦ μεγάλου Ἀνδρέου Μιαούλη, καλέσῃ δ' εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸν δημοτικώτατον τότε διατελοῦντα ὑποναύαρχον Κωνσταντῖνον Κανάρην. Ἀλλ' οἱ ὅροι, οὓς προέβαλεν οὗτος (αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν τοῦ συντάγματος, διάλυσιν τῆς Βουλῆς, ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς αὐλῆς πάντων τῶν ἰδιαιτέρων συμβούλων, πολιτοφυλακὴν ἢ ἐθνοφυλακὴν κατὰ τὸ σερβικὸν σύστημα, ἤτοι τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις ἄσκησιν σύμπαντος τοῦ φέρειν ὅπλα δυναμένου λαοῦ), δὲν ἔτυχον τῆς τοῦ βασιλέως ἐγκρίσεως. Ἡ ἀποτυχία τῆς τοῦ Κ. Κανάρη εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνόδου εἶχεν ὡς ἄμεσον ἐπακόλουθον τὴν ἔκρηξιν στρατιωτικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ναυπλίῳ.

Κ. Κανάρης

Ἡ φρουρὰ τοῦ Ναυπλίου στασιάσασα τῇ 1 Φεβρουαρίου 1862 ἀπῄτει (2 Φεβρουαρίου) συγκρότησιν ὑπουργείου φιλελευθέρου καὶ σύγκλησιν οὐχὶ νέας Βουλῆς, ἀλλ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἦτο δ' ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἀποτέλεσμα εὐρείας συνωμοσίας διαδεδομένης καθ' ἅπαν τὸ κράτος. Διὰ τῆς συγκαλουμένης δ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως οἱ μὲν τῶν συνωμοτούντων ἐζήτουν αὐτὴν τὴν ἔξωσιν τοῦ Βασιλέως καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας αὐτοῦ, ἵνα κληθῇ εἰς τὸν θρόνον βασιλεὺς Ὀρθόδοξος· ἦσαν δ' οὗτοι οἱ φιλορθόδοξοι ἢ ρωσίζοντες, εἰ καὶ ἀπὸ τῆς κατοχῆς τοῦ 1854 ἕως 1858 ἡ εἰς κόμματα ξενίζοντα (ἀγγλικόν, γαλλικόν, ρωσικόν) διαίρεσις εἶχε σχεδὸν ἐκλίπει· οἱ δὲ ἐζήτουν ἁπλῶς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος καὶ τὴν καθιέρωσιν πολιτεύματος μᾶλλον φιλελευθέρου (οὐχὶ δημοκρατικοῦ). Οὐδεμία τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων οὔτε προὐκάλεσεν οὔτε ὑπεστήριξε τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ Ἀγγλία τοῦ λόρδου Πάλμερστον (διατελοῦντος ἔτι τότε πρωθυπουργοῦ), ἡ ἀπὸ τοσούτου χρόνου ἐπιβουλεύουσα τῷ Ὄθωνι καὶ τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ, οὐ μόνον οὐδαμῶς προὐκάλεσεν ἢ ὑπεστήριξε τὸ κίνημα, ἀλλὰ καὶ αὐστηρῶς διὰ τοῦ ἡμιεπισήμου κυβερνητικοῦ τύπου ἀπεδοκίμασε καὶ κατεδίκασεν αὐτό. Διότι οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ κίνημα ἐθεώρουν καθαρῶς ρωσικόν, ρωσικῇ ἐνεργείᾳ ἐκραγέν. Ἐντεῦθεν τὸ κίνη-

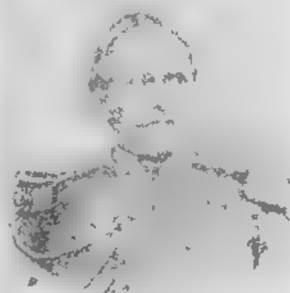
μα καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲν εὗρε πολλὴν συμπάθειαν παρὰ τῷ λαῷ. Ἀμφότεραι δ' αἱ Βου-
λαί, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, καὶ ὁ λαϊκὸς στρατὸς ἐτάχθησαν ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως. Διαδηλώσεις
τινὲς τῆς νεότητος ἐν τισι τόποις καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις ταχέως κατεπνίγησαν· ἐκλεί-

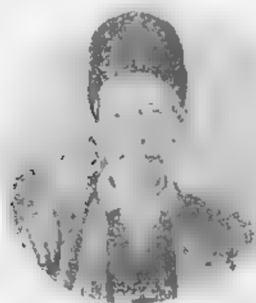
Ἡ κατὰ τοῦ Ὄθωνος ἐπανάστασις ἐν Ναυπλίῳ (ἐκ λαϊκῆς εἰκόνος τῆς ἐποχῆς)

σθη δὲ καὶ τὸ Πανεπιστήμιον. Οὕτως ἡ ἀπομονωθεῖσα στρατιωτικὴ στάσις κατεβλήθη
ἐντὸς δύο μηνῶν διὰ τοῦ τακτικοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ τοῦ σταλέντος ἐναντίον τῶν στα-
σιαστῶν ὑπὸ τὸν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὑπηρεσίᾳ ἀξιώτατον φιλέλληνα στρατηγὸν Χάν, περι-
ορίσαντα ταχέως τοὺς στασιαστὰς εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐξαναγκάσαντα
αὐτοὺς (8 Ἀπριλίου 1862) εἰς τὴν τούτου παράδοσιν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως κατεφυ-
γον εἰς τὰ πλοῖα καὶ εἶτα διεσκορπίσθησαν εἰς Σμύρνην καὶ εἰς ἄλλας παραλίους πό-
λεις τῆς Τουρκίας. Πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς κατωτέρους ἀρχηγοὺς προσηνέχθη
ὁ Ὄθων μετὰ συνήθους ἐπιεικείας ἀπονείμας ἀμνηστίαν, ἧς ἐξῃροῦντο μόνοι οἱ μεμαρ-
τυρημένοι ἔνοχοι. Ἀντικατέστησε δὲ καὶ τὸ ὑπουργεῖον Α. Μιαούλη, τὸ κληθὲν ὕστερον
«ὑπουργεῖον αἵματος», διὰ τοῦ φιλελευθέρου ὑπουργείου τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη.
Καὶ οὕτω μὲν ἔληξαν αἱ ἐν Ἑλλάδι ταραχαί. Ἀλλὰ νῦν ἡ ἐναντίον τοῦ Ὄθωνος ἀντι-
πολιτεία ἐνισχύθη ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Οἱ εἰς τὰς ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικὰς κοινότητας καὶ
εἰς ἄλλας ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ἀποικίας μεταβάντες φυγάδες ἀρχηγοὶ
τῆς στάσεως ἀνεζωπύρησαν πανταχοῦ τὸ κατὰ τοῦ Βασιλέως μῖσος, ὅπερ καὶ ἐν Ἑλλάδι μὴ
ἐκλιπὸν εὕρισκε τροφὴν ἐν τοῖς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πεμπομένοις χρήμασι καὶ ἐν τῇ μετὰ
ζέσεως νῦν ἐνεργουμένῃ καθ' ἅπασαν τὴν χώραν ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν συνωμοτῶν καὶ τῶν
φίλων καὶ συγγενῶν τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν φυγόντων ἀντιδράσει. Οὕτω τὸ ἐπακο-
λουθῆσαν τῇ στάσει θέρος τοῦ 1862, ὅτε ὁ Ὄθων καὶ ἡ Ἀμαλία ἐτρέφοντο ἔτι ὑπ'
ἐλπίδων ἕνεκα τοῦ ἄρτι λήξαντος μαυροβουνιωτικοῦ καὶ τοῦ προσδοκίμου δοκοῦντος
σερβικοῦ πολέμου, νέους ἐνεκυμόνει ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου κινδύνους, οἵτινες
καὶ δὲν ἐβράδυνον νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τὸ φθινόπωρον μετὰ πάσης ὁρμῆς καὶ νὰ ἀνα-

τρέψωσι τὸν ἤδη κλονούμενον θρόνον καὶ τὴν δυναστείαν τοῦ Ὄθωνος. Τὸ νέον ὑπουργεῖον, παρὰ πᾶσαν τὴν καλὴν θέλησιν αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐκ τῆς καθ' ὅλον τὸ βασίλειον διαδεδομένης καὶ συστηματικῶς ὠργανωμένης συνωμοσίας, ἐνόμισε δ' ὅτι περιοδεία τις τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης εἰς τὰς ἐπαρχίας ἤθελεν ἐμπεδώσει πανταχοῦ τὴν τάξιν καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ συμβουλεύσῃ τοιαύτην περιοδείαν τῷ Βασιλεῖ ἢ καὶ σχεδιασθεῖσαν ὑπὸ τούτου νὰ συστήσῃ. Οὕτω δ' ἀπὸ τῆς 1 Ὀκτωβρίου (1862) ἤρξατο ἡ μοιραία Ὄθωνος καὶ Ἀμαλίας ἀναχώρησις ἐξ Ἀθηνῶν, ἃς οὐδέποτε πλέον ἔμελλον νὰ ἐπανίδωσιν οὗτοι.

Στρατηγὸς Χαν

Ἡ βασιλικὴ περιοδεία ἤρξατο ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου· ὅτε δ' ἡ βασιλικὴ συνοδεία εὑρίσκετο ἤδη ἐν Μεσσηνίᾳ, τῇ 6 Ὀκτωβρίου ὁ γηραιὸς ἥρως τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ τῶν συνωμοσιῶν καὶ στάσεων ἱστορικὸς ἥρως Θεόδωρος Γρίβας ἦρε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Βονίτσῃ. Τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ἀπέστη τὸ Μεσολόγγιον, τῇ δὲ μεθεπομένῃ (8 Ὀκτωβρ.) αἱ Πάτραι, ὅπου ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας ἦτο ὁ Μπενιζέλος Ροῦφος, προσεχώρησαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Μετὰ δύο ἡμέρας, τῇ 10 Ὀκτωβρίου, ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, δόντος τὸ σύνθημα τοῦ συνταγματάρχου Παπαδιαμαντοπούλου. Οἱ πρῶτοι ἐπαναστατήσαντες ἦσαν οἱ σκαπανεῖς καὶ οἱ τοῦ ὀρεινοῦ πυροβολικοῦ στρατιῶται. Ἐνῷ δ' οἱ κυρίως ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας Δ. Βούλγαρης, Θ. Ζαΐμης καὶ ἄλλοι, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ἀπὸ Μεσολογγίου καὶ Πατρῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐγγιζούσης ἐπαναστάσεως φόβῳ καὶ τρόμῳ συνεχόμενοι ἐκρύπτοντο ἐν κρυφίοις τόποις, οἱ ὑπουργοί, καὶ μάλιστα ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Σπυρομήλιος, ἔδειξαν ἀδράνειαν παράδοξον καὶ ἀδεξιότητα καταπληκτικήν, οὐδεμίαν ἀντιτάσσοντες δύναμιν στρατιωτικὴν ἐκ τῶν ἔτι πιστῶν μενουσῶν, καὶ μετ' ἀπαθείας ἔβλεπον τὴν πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ἣν προσεχώρουν νῦν καὶ πολῖται πάσης τάξεως προστρέχοντες εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος καθ' ὃν χρόνον πάντα τὰ τμήματα τοῦ στρατοῦ ἠδελφοῦντο πρὸς ἄλληλα. Ὁ ἐκ τῶν πολιτικῶν συνωμοτῶν τὴν μείζονα δείξας τόλμην καὶ ἐνέργειαν ἦν ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγιώργης, οὗτος δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην, σπεύσας εἰς τὸν

Μπενιζέλος Ροῦφος

στρατῶνα τοῦ πυροβολικοῦ, ἐπί τινος πυροβόλου στηρίξας χάρτου τεμάχιον συνέταξε πρωτόκολλον δι' οὗ δικαιώματι ἐπαναστατικῷ ἐκηρύσσετο ἔκπτωτος ὁ Ὄθων καὶ ἡ δυναστεία αὐτοῦ, ἀπεφασίζετο δ' ἡ σύγκλησις Συνελεύσεως Ἐθνικῆς. Αἱματοχυσία μεγάλη δὲν ἐγένετο, εἰ καὶ ἱκανὴ ἐγένετο κατανάλωσις πυρίτιδος. Ἐν Πειραιεῖ ἐφονεύθη ὁ φρούραρχος, διότι προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν στασιαστῶν ν' ἀναφωνήσῃ «κάτω ὁ βασιλεὺς» ἀπήντησε «ζήτω ὁ βασιλεύς». Τὰ ἀνάκτορα κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πλήθους, ἀλλὰ δὲν ἐλεηλατήθησαν, ὅπως δὲν ἐλεηλατήθησαν αἱ οἰκίαι τῶν Γερμανῶν, ὡς ψευδῶς ἀνε-

γραφῆ ὑπό τινων Γερμανῶν ἱστοριογράφων. Ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Ὀκτωβρίου, ὅτε οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Βασιλέως συνηγμένοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν πάσῃ ἀδρανείᾳ καὶ ἀδιαφορίᾳ ἀπέβλεπον πρὸς τὰ γινόμενα. Ὑποφωσκούσης δὲ τῆς 11 Ὀκτωβρίου ἡ ἐπανάστασις εἶχε γίνει ἐντελῶς κυρία τῆς πόλεως, καὶ τότε οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας ἐξελθόντες μετέβησαν μετὰ πολλοῦ πλήθους εἰς τὸ Πανεπιστήμιον· καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Πανεπιστημίου αἰθούσῃ ἐσχηματίσθη ἐπαναστατικὴ «Προσωρινὴ Κυβέρνησις», ἀντικαθιστῶσα τὴν καταλυθεῖσαν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ἦν δ' αὕτη τριανδρία Δ. Βούλγαρη ὡς προέδρου (ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἀντιβασιλέως καλουμένου), Κ. Κανάρη, Μπενιζέλου Ρούφου, αὕτη δὲ διώρισε καὶ τὸ νέον ὀκταμελὲς ὑπουργεῖον, τοῦ ὑπὸ Γ. Κολοκοτρώνην οἴκοθεν καταλυθέντος, τοῦ δ' ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας διαιρεθέντος εἰς δύο χωριστὰ ἀπ' ἀλλήλων ὑπουργεῖα ἵνα λάβῃ ὑπουργεῖον καὶ ὁ ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς ἐπαναστάσεως Ἐ. Δεληγεώργης.

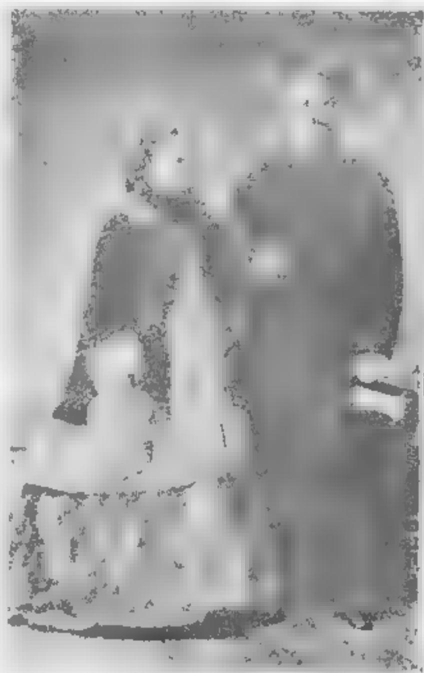
Ἐπαμ. Δεληγεώργης

Καὶ τοιοῦτο μὲν τέρας ἔλαβεν ἡ πρώτη καὶ ὀξυτάτη φάσις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀθήναις. Τῇ αὐτῇ δ' ἡμέρᾳ τῆς ἐν Ἀθήναις συγκροτήσεως τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ὤφθη ἐν ταῖς μεταξὺ Σαλαμῖνος καὶ Πειραιῶς ὕδασιν ἡ ὡραία κορβέττα «Ἀμαλία», δι' ἧς ἐποιεῖτο τὴν περιοδείαν αὐτῆς ἡ βασιλικὴ συνοδεία, ἡ πανταχοῦ ἕως τότε ἐν τῇ περιοδείᾳ αὐτῆς πανηγυρικῆς τυγχάνουσα ὑποδοχῆς. Αὕτη κατὰ τὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας μαθοῦσα τὴν ἐν Βονίτσῃ καὶ Μεσολογγίῳ στάσιν ἐπέσπευσε τὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπάνοδον. Ἀλλ' ὅτε ἐγνώσθη ἐν Ἀθήναις ἡ ἐπάνοδος, οἱ ἐνταῦθα πρέσβεις ἔσπευσαν εἰς συνάντησιν τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τοῦ πλοίου αὐτοῦ τοῦ προσωρμισμένου παρὰ τὴν Σαλαμῖνα. Ἐνταῦθα οἱ πρέσβεις συνεβούλευσαν τῷ Βασιλεῖ νὰ μὴ ἐξέλθῃ τοῦ πλοίου, ἵνα μὴ ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ἀλλ' εὑρισκόμενος ἤδη ἀπέναντι γεγονότων τετελεσμένων ἀπέλθῃ τῆς Ἑλλάδος· ὁ Ἄγγλος μάλιστα πρεσβευτὴς (Σκάρλετ) προσήνεγκεν αὐτῷ πρὸς ἀναχώρησιν τὸ ἐν Πειραιεῖ σταθμεῦον ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον Σκύλλα. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων συσκεφθεὶς ἐπὶ τούτῳ μετὰ τῆς Βασιλίσσης καὶ τῶν πιστῶν [illegible] ἐκ τῆς συνοδείας αὐτοῦ, ἐναντίον τῆς ἐμφαντικώτατα καὶ ἐπιμο[illegible] γνώμης καὶ ἀξιώσεως τῆς Βασιλίσσης ἵνα ἐπιστρέψας εἰς Πελοπον[illegible] διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἰς ἔνοπλον ἀντί-

Δ. Βούλγαρης

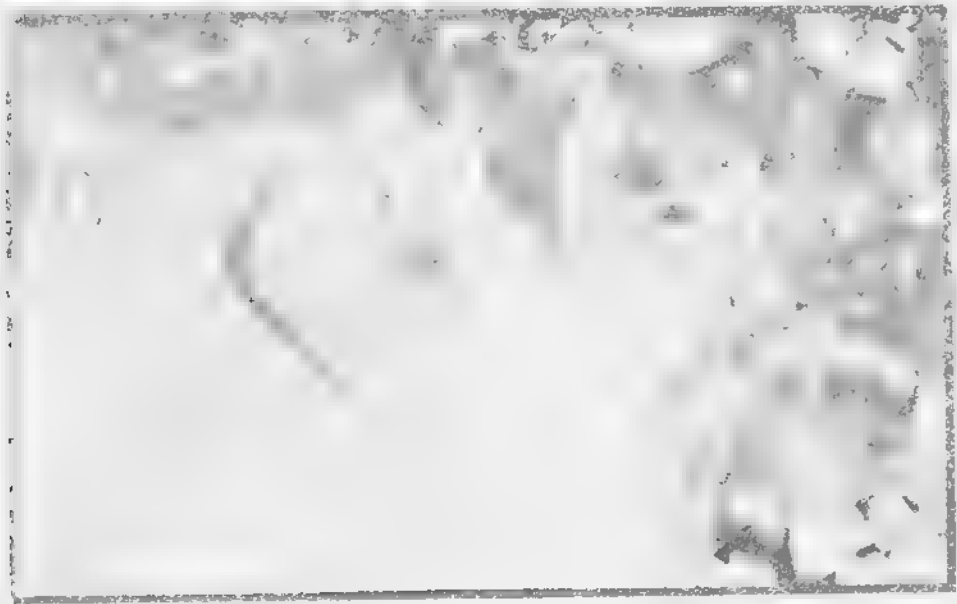
στασιν, προὐτίμησε ν' ἀπέλθη, μὴ θέλων νὰ προκαλέσῃ ἀδελφοκτόνον πόλεμον καὶ αἱματοχυσίαν ἀνωφελῆ, ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἀπηυδηκὼς ἐκ τῶν πολλῶν μέχρι νῦν γενομένων ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ στάσεων. Διὰ τοῦτο δ' ἐδέξατο καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως γενομένην προσφορὰν τοῦ πλοίου, εἰς ὃ μετέβη μετὰ τῆς Βασιλίσσης καὶ πάντων τῶν ἐκ τῆς ἀκολουθίας ἐθελησάντων νὰ μείνωσι παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἐν οἷς καὶ ὁ γενναῖος πλοίαρχος τῆς «Ἀμαλίας» Παλάσκας. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως δ' αὐτοῦ ἢ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, δημοσιευθεῖσαν διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων Κερκύρας καὶ Τεργέστης καὶ ἔχουσαν ὧδε· «Ἕλληνες! Πεπεισμένος ὅτι μετὰ τὰ τελευταῖα συμβάντα ἅτινα ἔλαβον χώραν εἰς διάφορα μέρη τοῦ βασιλείου, ἰδίως εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἡ περαιτέρω ἐν Ἑλλάδι διαμονή μου, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἠδύνατο νὰ φέρῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς ταραχὰς αἱματηρὰς καὶ δυσκόλους νὰ καταβληθῶσιν, ἀπεφάσισα ν' ἀναχωρήσω τοῦ τόπου τούτου τὸν ὁποῖον ἠγάπησα καὶ εἰσέτι ἀγαπῶ, καὶ πρὸς τὴν εὐημερίαν τοῦ ὁποίου ἀπὸ τριακονταετίας σχεδὸν οὔτε φροντίδων οὔτε κόπων ἐφείσθην· ἀποφεύγων πᾶσαν ἐπίδειξιν, εἶχον πρὸ ὀφθαλμοῦ μόνον τ' ἀληθῆ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα, καὶ πάσαις δυνάμεσι προσεπάθησα νὰ προαγάγω τὴν ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, ἐπιστήσας ἰδίως τὴν προσοχήν μου εἰς τὴν ἀμερόληπτον τῆς δικαιοσύνης διανομήν. Ὁσάκις δ' ἐπρόκειτο περὶ τῶν κατὰ τοῦ προσώπου μου ἐγκλημάτων ἔδειξα πάντοτε μεγίστην ἐπιείκειαν καὶ λήθην τῶν πεπραγμένων. Ἐπιστρέφων εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς μου λυποῦμαι ἀναλογιζόμενος τὰς συμφορὰς ὑφ' ὧν ἐπαπειλεῖται ἡ προσφιλής μου Ἑλλὰς ἐκ τῆς νέας πλοκῆς τῶν πραγμάτων, καὶ παρακαλῶ τὸν εὔσπλαχνον Θεὸν ν' ἀπονέμη πάντοτε τὴν χάριν του εἰς τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος. Ἐξεδόθη ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Σαλαμῖνος, τῇ 12/24 Ὀκτωβρίου 1862. Ὄθων»

Ὄθων καὶ Ἀμαλία ἐν γεροντικῇ ἡλικίᾳ

Ἡ βασιλικὴ συνοδεία μετέβη εἰς Μόναχον διὰ Τεργέστης, καὶ μετὰ βραχεῖαν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ διαμονὴν ἐγκατεστάθη ἐν Βαμβέργῃ, ἔνθα ἐπέζησεν ὁ Ὄθων πέντε περίπου ἔτη τῇ ἐξ Ἑλλάδος ἐξορίᾳ, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ θεραπείας τὸ πλεῖστον ἑλληνικῆς καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν (ὅπως καὶ ἡ Ἀμαλία) ἔχων γλῶσσαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Εἰ καὶ οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ οἶκος καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ μέχρι σήμερον παρῃτήσαντο τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος δικαιώματα αὐτῶν, ὁ ἀγαθὸς ἀλλ' ἀτυχὴς Βασιλεύς, καίπερ θερμότατον πάντοτε τρέφων διαφέρον πρὸς τὰς περαιτέρω τύχας τῆς Ἑλλάδος, ἀπέσχε πάσης, καὶ τῆς ἐλαχίστης ἔτι καὶ ἐμμεσωτάτης, ἀναμίξεως εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος, παρακολουθῶν μετὰ συμπαθείας τὰς τύχας τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ, οὗ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα περίπου ἔτη, καὶ εὐχόμενος καὶ ποθῶν πᾶν ἀγαθὸν ὑπὲρ αὐτοῦ,

ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν πόθων (εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1866-69 ἐπιτροπείαν ἔπεμψεν ἐκ τῶν πρώτων 30 χιλ. φρ. ἐκ τῆς μετρίας αὐτοῦ ἐκ τῆς βαυαρικῆς αὐλῆς ἐπιχορηγήσεως), ἐτελεύτησε δὲ τῇ 14/26 Ἰουλίου

Ὁ Ὄθων νεκρός

1867, τῷ 52 ἔτει τῆς ἡλικίας, ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος, μετὰ τῆς χαρᾶς τῆς τότε ἐλπιζομένης ὑφ' ὅλου τοῦ Ἔθνους καὶ λίαν προσεχοῦς θεωρουμένης, ἀλλὰ μὴ πραγματοποιηθείσης ἐλευθερώσεως τῆς Κρήτης. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ περιβεβλημένος τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ στολήν, κατὰ παραγγελίαν αὐτοῦ πρὸ τοῦ θανάτου γενομένην, μετηνέχθη εἰς Μόναχον καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγ. Γαετανοῦ, ἔνθα ὁ τάφος οὗτος εἶναι νῦν προσκυνητήριον τῶν εἰς Μόναχον μεταβαινόντων Ἑλλήνων. Ὀκτὼ ἔτη ἐπέζησε τῇ τοῦ Ὄθωνος τελευτῇ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία (θανοῦσα τῇ 8/20 Μαΐου 1875), διατηρήσασα μέχρι τέλους τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς ὑπὸ Ἑλληνίδων δεσποινῶν καὶ δεσποινίδων θεραπείαν καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Μετὰ τὴν ἄψογον καὶ εἰρηνικὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὄθωνος, ἡ ἐπανάστασις ἔλαβεν ἐν Ἑλλάδι τὴν ὁμαλὴν αὐτῆς πορείαν ἐξελίξεως. Ἀντίδρασις σπουδαία οὐδαμοῦ τοῦ κράτους ἐφάνη. Αἱ ἐνιαχοῦ τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐν Μάνῃ ὑπὲρ τοῦ ἐξωσθέντος Βασιλέως διαδηλώσεις αἵτινες, ἂν ὁ Ὄθων μετέβαινεν αὐτόσε, ὡς ἠξίου ἡ Ἀμαλία, ἠδύναντο νὰ λάβωσιν εὐρυτάτας καὶ κινδυνωδεστάτας διαστάσεις καὶ χαρακτῆρα ἐμφυλίου πολέμου, ταχέως κατέπαυσαν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὄθωνος. Ἕτερος κίνδυνος σοβαρώτατος ἐμφυλίου πολέμου ἐξ αὐτῆς τῆς κοιτίδος τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξ Ἀκαρνανίας ἀπολυθείς, ἀπεσοβήθη ἐν τῇ γενέσει αὐτοῦ ὑπὸ τῆς καλῆς τύχης τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχηγῶν. Ὁ ἐν Βονίτσῃ πρωτουργὸς τῆς ἐπαναστάσεως Θεόδωρος Γρίβας, βλέπων ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις συνεργάται ἐδρέψαντο αὐτοὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ σπαρέντας καρπούς, ἀμνημονοῦντες ὅλως αὐτοῦ, παρεσκευάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον αὐτῶν, τρόμον ἐμποιῶν τοῖς ἄρχουσι

τούτοις. Ἐν ᾧ δ' οὗτοι ἐζήτουν παντὶ τρόπῳ νὰ ἐξευμενίσωσι τὸν ἄνδρα, δημιουργοῦντες ἀξιώματα στρατιωτικὰ ἀνύπαρκτα ἐν πολλοῖς καὶ ἀναγορεύοντες αὐτὸν *στρατάρχην* (!), αἴφνης ἠγγέλθη ὁ ἐν Μεσολογγίῳ ἀπροσδοκήτως ἐπελθὼν θάνατος αὐτοῦ. Καὶ πάντως μὲν πιθανώτατον ὅτι ὁ θάνατος τοῦ γηραιοῦ ὁπλαρχηγοῦ (θανόντος κατὰ τὸ 65 ἔτος τῆς ἡλικίας) ἦν ἀποτέλεσμα τῶν μόχθων τῆς στρατείας καὶ τῶν πολλῶν ἠθικῶν συγκινήσεων τῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλ' ἦν ὁ θάνατος τοσοῦτον ἀπροσδόκητος καὶ τοσοῦτον ἐπίκαιρος διὰ τὸ συμφέρον τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως, ὥστε δὲν ἔλειπον καὶ καχύποπτοι ὑποθέσεις περὶ τοῦ μὴ ὅλως φυσικοῦ τοῦ γεγονότος. Ὁπωσδήποτε ὅμως διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Θ. Γρίβα ἡ ἐν Ἀθήναις κυβέρνησις καὶ κινδύνου ἀπηλλάγη σοβαροῦ καὶ εἰς ὁμαλωτέραν, ἐξ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς ἀπόψεως, διηύθυνεν ὁδὸν τὴν τῆς ἐπαναστάσεως πορείαν.

Ἡ παρὰ τὴν λίμνην Tegernsee
«Στήλη τοῦ Ὄθωνος»

Επι τῶν πλευρῶν αὐτῆς αἱ κάτωθι ἐπιγραφαὶ γερμανιστι·

Βασιλέως Λουδοβίκου
ὁ δευτερότοκος υἱὸς
Ὄθων
ἀπεσπάσθη ἐνταῦθα ἐκ τῆς μητρικῆς ἀγκάλης
μεταβαίνων εἰς Ἑλλάδα
ὡς βασιλεὺς καὶ σωτὴρ αὐτῆς
τῇ 6 Δεκεμβρίου 1832

Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Rosenheim
και ἐξ ὅλων τῶν νομῶν τῆς Βαυαρίας
συμπονοῦσαι γυναῖκες
διαιώνισαν ἐνταῦθα τὴν συμπάθειάν των
καὶ τὴν τῆς βασιλίσσης των μητρικὴν στοργὴν
τῇ 1 Ἰουνιου 1835

Ἡ βασιλισσα τῆς Βαυαρίας Θηρεσια
ἔχυσεν ἐνταῦθα
διὰ τὸν προσφιλέστατον αὐτῆς υἱὸν
Ὄθωνα
πικρὰ δάκρυα ἀποχωρισμοῦ
Εἴθε να γίνωσι ταῦτα δάκρυα χαρᾶς

Ἐξωτερικῶς ἡ ἐπανάστασις οὐδεμίαν ἤγειρε διαμαρτυρίαν, εἰς οὐδεμίαν προσέκρουσεν ἀντίδρασιν. Ἐκ τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων ἡ Ρωσία δὲν εἶδε μὲν μετ' ὄμματος εὐμενοῦς τὴν ἐπανάστασιν θριαμβεύουσαν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ οὐδαμῶς διεμαρτυρήθη, ἀφοῦ μάλιστα οἱ ἐν Ἑλλάδι φίλοι τῆς Ρωσίας πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμουν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου τοῦ Ὄθωνος, ἵνα ἀνέλθῃ εἰς τοῦτον ὁ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β´ ἐκ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ ἀνεψιὸς μέγας δοὺξ Εὐγένιος Λάιχτενβεργ. Ὀρθόδοξος τὸ θρήσκευμα. Ἡ Γαλλία ὡσαύτως μετ' ἀδιαφορίας ἀπέβλεπεν εἰς τὰ γενόμενα, ἀφοῦ ὁ Ὄθων δὲν ἦτο πρόσωπον λίαν ἀρεστὸν τῷ Ναπολέοντι Γ´. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν συνέβη τι νῦν ἴδιόν τε καὶ παράδοξον. Ἡ Ἀγγλία αὐτη

καὶ μάλιστα ὁ πρωθυπουργὸς αὐτῆς Πάλμερστον, ἐνῷ πρὸ τοσούτου χρόνου εἶχε κηρυχθῆ κατὰ τοῦ Ὄθωνος καὶ πρὸ πολλοῦ εἰργάζετο ἵνα καταστήση ἀφόρητον τὴν θέσιν τοῦ ἀτυχοῦς Βασιλέως καὶ ἐξαναγκάση αὐτὸν εἰς παραίτησιν, ἀπὸ τῆς ἐν Ναυπλίῳ στάσεως τοῦ Φεβρουαρίου μεταβαλοῦσα πολιτικὴν ἐκηρύσσετο θερμὴ ὑπέρμαχος τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι δυναστείας τῶν Βιττελσβάχων· τοῦτο δ' ἐποίει διότι εἶχε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ναυπλίου ἦτο ἔργον τῆς ἐν Ἑλλάδι φιλορρώσου μερίδος, ἥτις ἀπὸ ἐτῶν εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ εἰρημένου μεγάλου δουκὸς Λαϊχτεμβεργ εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον καὶ παρήνει τῷ Ὄθωνι νὰ κηρύξη διάδοχον αὐτοῦ τὸν εἰρημένον ἡγεμονόπαιδα. Ἡ δ' ἀγγλικὴ κυβέρνησις οὐδαμῶς ἀνεχομένη νὰ γίνηται λόγος περὶ τοιούτου ἐνδεχομένου, ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ Ὄθωνος ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ λαβοῦσα εἰδήσεις ἀμυδρὰς περὶ τῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Γρίβαν ἐναντίον τοῦ Ὄθωνος τεκταινομένων, εἶχε πέμψει πολεμικὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας, ἵνα πατάξη οἱονδήποτε ἐντεῦθεν ἐκρηγνύμενον ἐπαναστατικὸν κίνημα· αὐτὸς δ' ὁ διοικητὴς τοῦ πολεμικοῦ εἶχε δηλώσει τῷ Ὄθωνι τὸν σκοπὸν τοῦ κατὰ τὰ εἰρημένα παράλια περίπλου τοῦ πλοίου, ὑπισχνούμενος τῷ Βασιλεῖ πᾶσαν συνδρομὴν ἐναντίον παντὸς ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι κινήματος. Ἀλλ' ὁ Ὄθων, ὑπόπτως ἔχων πρὸς τὴν ἀγγλικὴν ταύτην δωρεάν, δὲν ἐπωφελήθη αὐτήν, σκοπῶν μετὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ περιοδείαν νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ εἰρηνεύση πανταχοῦ τὰ πνεύματα. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ὁ Ὄθων καθηρέθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθη διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀγγλικὴ πολιτική, ἡ ἐπ' ἐσχάτων τοσοῦτον ὑπερμαχοῦσα τοῦ θρόνου τοῦ Ὄθωνος, ἅπαξ ἀνατραπέντος τούτου ἔτεινεν εὐθὺς χεῖρα φιλικωτάτην πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, οὐ μόνον ἐπιδοκιμάζουσα ταύτην διὰ τοῦ τύπου τοῦ ἀγγλικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπισχνουμένη καὶ τὴν τῆς Ἑπτανήσου ἕνωσιν ἂν μὴ ἡ ἐπανάστασις παρεξετρέπετο τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἡσυχίας καὶ ἐνέμενεν ἐν τῷ συστήματι τῷ μοναρχικῷ.

Οὕτω προσεφέρετο νῦν ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, ἵνα μὴ ἡ Ρωσία καὶ ἡ ρωσίζουσα ἐν Ἑλλάδι μερὶς ἐπωφεληθῶσι τὴν ἐπανάστασιν ταύτην πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνάρρησιν τοῦ Ὀρθοδόξου ἡγεμονόπαιδος δουκὸς Λαϊχτεμβεργ, ὑπὲρ οὗ ἐδήλου διαφέρον καὶ ἡ Γαλλία ὡς συγγενοῦς καὶ πρὸς τὸν Ναπολεόντειον αὐτοκρατορικὸν οἶκον. Ἡ προσωρινὴ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις, ἐννοήσασα τὰ μυστήρια τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐκηρύχθη εὐθὺς ὑπὲρ τῆς μοναρχίας καὶ δὴ μονάρχου ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἀγγλίας πρίγκιπος Ἀλφρέδου (δουκὸς Ἐδιμβούργου), τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας. Καὶ νῦν τὸ πλεῖστον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔν τε τῷ βασιλείῳ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀμέσως ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Ἄγγλου βασιλόπαιδος, αὐτὴ δ' ἡ κυβέρνησις προλαμβάνουσα τὸ ἔργον τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἧς ἡ ἐκλογὴ ἐκηρύχθη ἤδη, καὶ μειοῦσα τὰ κυριαρχικὰ ταύτης δικαιώματα (δυναμένης καὶ δημοκρατικὸν πολίτευμα νὰ ἱδρύση), διεξήγαγε δημοψήφισμα καθ' ὅλον τὸ κράτος καὶ ἐν ταῖς ἔξω ἑλληνικαῖς ἀποικίαις πρὸς ὑπόδειξιν τοῦ νέου βασιλέως· τοιοῦτος δ' ὑπεδείχθη διὰ μεγίστης πλειοψηφίας ὁ πρίγκιψ Ἀλφρέδος, τοῦ δουκὸς Λαϊχτεμβεργ λαβόντος ἀναλόγως πολλῷ ὀλιγωτέρας ψήφους. Οὕτως δ' ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις εὑρεθεῖσα πρὸ τετελεσμένου γεγονότος οὐδ' ἠδύνατο κἂν νὰ συζητήση τὸ ζήτημα μοναρχίας ἢ δημοκρατίας, ἀλλ' ἐπεκύρωσεν ἁπλούστατα τὸ ἔργον τοῦ δημοψηφίσματος. Οὕτως ἐθριάμβευσεν ἡ ἀγγλικὴ πολιτική, ἥτις καὶ ἄλλως ὑψώθη ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους διὰ τῆς ἐπισήμου ὑποχρεώσεως ἣν ἔδωκε περὶ ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ἂν οἱ Ἕλληνες ἤθελον ἐκλέξει

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ (ΥΠΟ ΣΜΙΚΡΥΝΣΙΝ) ΤΗΣ ΕΝ ΚΟΠΕΓΧΑΓΗι ΤΕΛΕΤΗΣ (3 ΙΟΥΝΙΟΥ 1863) ΠΡΟΣ ΕΠΙΔΟΣΙΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ ΥΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΠΟΤΕΛΟΥΜΕΝΗΣ ΕΚ ΤΩΝ ΚΩΝΣΤ. ΚΑΝΑΡΗ, ΘΡΑΣΥΒ. ΖΑΙΜΗ ΚΑΙ ΔΗΜ. ΓΡΙΒΑ ΤΟΥ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ ΠΕΡΙ ΕΚΛΟΓΗΣ ΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΟΥ ΠΡΙΓΚΙΠΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Τῆς τελεσθησομένης τελετῆς καθ' ἣν ἡμέραν ἡ Α. Μ. θέλει [illegible] Ἐπιτροπήν, εἰς ἣν ἡ ἐν Ἀθήναις τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις [illegible] τὸ ψήφισμα [illegible] Ἑλληνικοῦ Ἔθνους [illegible] τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν Αὐτοῦ [illegible] τῆς Δανίας Πρίγκιπα Χριστιανόν, Γουλιέλμον Φερδινάνδον, Ἀδόλφον, Γεώργιον

Ἡ Α. Μ. ηὐδόκησε νὰ δεχθῇ τὴν Ἐπιτροπὴν περὶ τὴν μεσημβρίαν τοῦ Σαββάτου, ἡμέραν ἕκτην τοῦ μηνὸς Ἰουνίου, ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν ἀκροάσεων τῶν ἀνακτόρων Χριστιανσβούργου, ἐν ᾗ τὰ πάντα διετέθησαν κατὰ τρόπον ἁρμόζοντα εἰς τοιαύτην πομπώδη τελετήν. [illegible] ἐν τῇ [illegible] αἰθούσῃ [illegible] βαθμίδων [illegible] πορφύρα [illegible] Πρὸς ἀντίθεσιν [illegible] τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς αἰθούσης [illegible] καθέδρα τοῦ θρόνου θέλει [illegible] βαθμίδων αὐτοῦ [illegible] τῶν ἀνακτόρων [illegible] θέλει [illegible] θρόνον.

[illegible]

(Σελὶς 31.)

δευομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κὰρ, θαλαμηπόλου τοῦ Βασιλέως καὶ [illegible] τῶν [illegible] φυλάκων. Ἡ Ἐπιτροπὴ θέλει ἀναχωρήσει ἐκ τ[illegible] Φο[illegible] [illegible] Bred-gade, διὰ τῆς μεγάλης Β. πλατείας, τῆς ὁδοῦ Ὀστερβαο, τῆς ἀγορᾶς τοῦ Ομακ, τῶν λεωφόρων Vimmelskaft κα[illegible] Nygade [illegible] Raadhus-rade, [illegible] Jvseler ks[illegible]olm [illegible] Castrous[illegible] [illegible] Christiansborg [illegible] θέλουν σταθ[illegible] [illegible] ἐμπροσθεν τῶν [illegible] θέλει διέλθει κατὰ τὴν [illegible] αὐτῆς.

Πρὸ τῆς προτύστης Πύλης τῶν Ἀνακτόρων ὁ νεώτερος τῶν ἀρχιτρικλίνων θέλει προσέλθει [illegible] μακος εἰς τὴν πύλην ταύτην.

[illegible] τῆς [illegible] κλίμακος [illegible] Τελετάρχης [illegible] τῆν [illegible] ἀρχιτρικλίνων, νὰ ὁδηγήσῃ τὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τῆς μεγάλης κλίμακος καὶ διὰ τοῦ δωματίου τῶν θεραπόντων εἰς τὸ δεύτερον δωμάτιον τῶν [illegible].

[illegible] κλίμακος μέχρι [illegible] θεραπόντων, καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ δευτέρου δωματίου τῶν [illegible] κατὰ τὰ δύο θυρώματα [illegible] Ἐπιτροπῆς πρὸ μιᾶς [illegible] μετὰ τὴν εἰσέλευσιν [illegible].

[illegible] θεραπόντων [illegible] τῶν [illegible] δωματίων, θέλει [illegible] Αὐλάρχης.

Ἀπὸ [illegible] ταύτης ὁ νεώτερος τῶν ἀρχιτρικλίνων καὶ ἅπαντες οἱ [illegible] θέλουν μείνει ἐν τῷ δωματίῳ τῶν θεραπόντων, ἐνῷ ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ ἡ ἀκολουθία Αὐτῆς θέλουν μεταβῆ μετὰ τοῦ Αὐλάρχου, συμβαδίζοντος ἀριστερᾷ διὰ τοῦ δευτέρου εἰς τὸ πρῶτον τῶν [illegible] ἡ Ἐπιτροπὴ θέλει σταθῆ μέχρις οὗ ὁ Αὐλάρχης ἀναγγείλῃ τῷ Βασιλεῖ τὴν ἄφιξιν Αὐτῆς.

Ὁ Αὐλάρχης τότε, μεταβὰς εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου, θέλει ἀναγγείλει πρὸς τὴν Α. Μ. τὴν ἔλευσιν τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἀφ' οὗ δὲ ἡ Α. Μ. εὐδοκήσῃ νὰ ἐκφράσῃ τὴν [illegible] τοῦ νὰ δεχθῇ εἰς ἀκρόασιν τὴν Ἐπιτροπήν, ὁ Αὐλάρχης ἐπιστρέψας εἰς τὸ πρῶτον τῶν [illegible] δωμάτιον, καὶ χαιρετίσας τὴν Ἐπιτροπὴν θέλει τῇ εἴπει νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Συνοδευομένη ὑπό τοῦ τε Αὐλάρχου καὶ τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Τελετάρχου, ἡ Ἐπιτροπὴ θέλει [illegible] ἐν παρατάξει κατὰ τὸν [illegible] ἀναγεγραμμένον τρόπον διὰ τὴν εἴσοδον [illegible] ἐν τῷ πρώτῳ τῶν [illegible] δωματίων, καὶ οὕτω θέλει [illegible] ἐν [illegible] αἰθούσῃ τοῦ Θρόνου. Τὸ ψήφισμα, δι' οὗ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐθνοσυνέλευσις ἐξελέξατο Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων τὴν Α. Β. Υ. τὸν [illegible] Γεώργιον [illegible], θέλει φέρει ἐκ [illegible] τῆς Ἐπιτροπῆς. [illegible] τῆς αἰθούσης τοῦ Θρόνου, θέλει χαιρετήσει τὴν Α. Μ. [illegible] βαθ[illegible], μετὰ τὸν πρῶτον τοῦτον χαιρετισμὸν [illegible] βήματά τινα, θέλει [illegible] τὸν [illegible] χαιρετισμὸν καὶ μετὰ τοῦτον προβαίνουσα μέχρις οὗ [illegible] τῆς Ἑλλάδος [illegible] καὶ τῆς [illegible] ὅπως [illegible] ἀπέναντι τοῦ Θρόνου, θέλει [illegible] τρίτον βαθὺν χαιρετισμόν· κατὰ τὴν [illegible] οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν ἀκολουθίαν τῆς Ἐπιτροπῆς θέλουσιν [illegible] τοῦ [illegible] μεταβῆ πρὸς τὸ μέρος τοῦ [illegible] ἀπέναντι τῆς θύρας [illegible] στοιχηδὸν ἀντικρὺ τοῦ Θρόνου [illegible] ἀπὸ τοῦ τοίχου τοῦ χωρίζοντος τὴν αἴθουσαν τοῦ Θρόνου ἀπὸ τὸ παρακείμενον τῶν [illegible] ἐστραμμένα τὰ νῶτα.

Ὅτε [illegible] Αὐλάρχης καὶ ὁ ἐν ἐνεργείᾳ Τελετάρχης θέλουν ἵστανται ὄρθιοι παρὰ τὴν θύραν, [illegible] τῆς Ἐπιτροπῆς θέλει [illegible] πρὸς τὴν Α. Μ. [illegible] ἀναγνώσει [illegible] τὸ νεοελληνιστὶ συντεταγμένον ψήφισμα τῆς Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως. Περατωθείσης τῆς ἀναγνώσεως, ὁ αὐτὸς ῥήτωρ θέλει ἀναθέσει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ [illegible] προσκεφαλαίου τὸ ψήφισμα, καὶ πλησιάζων εἰς τὸν Θρόνον θέλει τὸ ἐγχειρίσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τὸν ἐπὶ τούτῳ προχωρήσαντα πρὸς αὐτὸν καὶ μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Θρόνου. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργείου λαβὼν τὸ ψήφισμα θέλει τὸ μεταδώσει εἰς τὸν Βασιλέα, ὅστις θέλει τὸ ἀποθέσει ἐπὶ [illegible].

Ὅτε [illegible] Ἐπιτροπῆς θέλουν ἐπαναλάβει [illegible] θέσιν, ὁ δὲ Πρωθυπουργὸς θέλει ἀποθέσει τὸ προσκεφάλαιον ἐπὶ τραπέζης κειμένης παρὰ τὸ παρακείμενον παράθυρον.

Τούτων γενομένων ἡ Α. Μ. θέλει ἀπαντήσει εἰς τὴν [illegible] προσφώνησιν [illegible] συντεταγμένου, μετὰ τὸν ὁποῖον θέλει προσκαλέσει τὴν Α. Β. Υ. τὸν [illegible] Γεώργιον νὰ ἀναβῇ τὰς βαθμίδας τοῦ Θρόνου· ὁ δὲ Πρίγκιψ προσελθὼν θέλει ἀναβῆ ἐπὶ [illegible] τοῦ Βασιλέως, ὅστις τότε θέλει [illegible].

Μετὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἡ Ἐπιτροπὴ θέλει ἀποσυρθῆ ἐκ τῆς αἰθούσης τοῦ Θρόνου, ἐπαναλαμβάνουσα τοὺς [illegible] καθ' ὃν τρόπον ἔπραξε [illegible] εἰσέλθουσα.

Τὴν Ἐπιτροπὴν ἐξερχομένην ἐκ τῆς αἰθούσης τοῦ Θρόνου θέλουν συνοδεύει, ὁ μὲν Αὐλάρχης ἐν δεξιᾷ Αὐτῆς, ὁ [illegible] Τελετάρχης [illegible] ἀριστερᾷ. Ἡ ἀκολουθία τῆς Ἐπιτροπῆς θέλει παρακολουθήσει ταύτην μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰθούσης τοῦ Θρόνου ἔξοδόν της, ἀφ' οὗ προηγουμένως χαιρετήσει διὰ βαθείας ὑποκλίσεως τὴν Α. Μ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ μεθ' [illegible] θέλει διέλθει [illegible] παρατάξει τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου δωματίου τῶν [illegible] μέχρι τῆς θύρας τῆς [illegible] ἐν τῷ δωματίῳ τῶν θεραπόντων [illegible] κλίμακα [illegible] θύρα θέλει ἀνοιχθῆ κατὰ τὰ δύο αὐτῆς θυρώματα. Κατὰ τὴν ἔξοδον ταύτην ὁ Αὐλάρχης θέλει σταθεῖ διὰ νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὴν Ἐπιτροπήν, καὶ τοῦτο πράξας, θέλει [illegible] στρέψει εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Θρόνου ὅπως ἀναγγείλῃ [illegible] τῷ Βασιλεῖ ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπῆλθεν ἐκ τῶν ἀνακτόρων.

Ὁ νεώτερος τῶν ἀρχιτρικλίνων θέλει μεταβῆ ἐκ τῆς μεγάλης κλίμακος, ὅπως προπορευόμενος ὁδηγήσῃ τὴν Ἐπιτροπὴν μέχρι τῶν [illegible] ἁμαξῶν. [illegible] δὲ θέλει [illegible] τὰ θυρώματα τῆς θύρας τῆς ἀγούσης εἰς τὴν κλίμακα.

Ἡ Ἐπιτροπὴ μεθ' ὅλων τῶν συνοδευόντων αὐτὴν θέλει ἐξακολουθήσει τὴν ἔξοδόν της, ὑπὸ τὴν [illegible] τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Τελετάρχου, διὰ τῆς μεγάλης κλίμακος μέχρι τῆς θύρας τῆς ἀγούσης εἰς τὴν κλίμακα [illegible] εἰς τὴν [illegible] πύλην. Ἐν αὐτῇ ὁ Τελετάρχης θέλει ἀποχαιρετήσει τὴν Ἐπιτροπήν, [illegible] θέλει [illegible] τοῦ ἀρχιτρικλίνου [illegible] μέχρι τῶν ἁμαξῶν, [illegible] ἀναχωρήσεως των.

Ἅμα ὁ Αὐλάρχης ἐπιστρέψῃ [illegible] τοῦ Θρόνου [illegible], καὶ [illegible] Βασιλεῖ τὴν ἐκ τῶν ἀνακτόρων ἀπέλευσιν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ Α. Μ. θέλει εὐδοκήσει [illegible] ἀποχώρησιν τοῦ Θρόνου. Ὁ Βασιλεὺς θέλει προσκαλέσει τότε τὴν Α. Β. Υ. ὅπως [illegible] τὰ ἐνδότερα δωμάτια τῶν Ἀνακτόρων. Ἡ [illegible] θέλει γίνει καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο [illegible] τοῦ Θρόνου [illegible] ὅτε ἡ Α. Β. Υ. θέλει μεταβῆ εἰς τὸ [illegible] τοῦ Βασιλέως ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ Κύριοι, οἱ τὸν Βασιλέα [illegible], ἕως ἐντὸς τῆς αἰθούσης τοῦ Θρόνου, θέλουν [illegible] ἀνὰ δύο καὶ [illegible] τρόπον ὥστε οἱ [illegible] τὸν βαθμὸν νὰ προηγῶνται ὅλων τῶν ἄλλων, [illegible] ὁ Αὐλάρχης [illegible] ἀμέσως προηγεῖσθαι τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Αὐλάρχου ὁ Τελετάρχης.

Πρὸς τὴν θύραν τῆς αἰθούσης οἱ δύο ἐν [illegible] θαλαμηπόλοι τοῦ Βασιλέως θέλουν [illegible] τὴν [illegible] θέλουν [illegible] μέχρι τῆς θύρας τῆς ἀγούσης εἰς τὴν [illegible] τοῦ Θρόνου αἴθουσαν καὶ σταθῆ [illegible] ἀφ' οὗ [illegible] τὰ θυρώματα. Ἅμα δὲ οἱ τοῦ Βασιλέως προπορευόμενοι φθάσωσι πρὸ τῆς θύρας τῆς ἀγούσης εἰς τὸν θάλαμον τοῦ Θρόνου, θέλουν σταθῆ τασσόμενοι εἰς τρόπον ὥστε ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ [illegible] Πρίγκιψ νὰ διέλθωσι [illegible], ὅπως προπορευόμενοι τοῦ Τελετάρχου [illegible] διὰ τῆς αἰθούσης τοῦ Θρόνου εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν ἀνακτόρων δωμάτια.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τελετῆς ταύτης ἅπαντες οἱ εἰς αὐτὴν προσκεκλημένοι θέλουν φέρει τὴν μεγάλην στολὴν [illegible] ἡ δὲ μεγάλη τῶν παρασήμων ταινία θέλει φέρεσθαι ἄνωθεν τοῦ ἱματίου.

Ἐκ τοῦ Αὐλαρχείου.

Ἐν Κοπενχάγῃ τῇ 3 Ἰουνίου 1863

βασιλέα ἀρεστὸν τῇ βασιλίσσῃ τῆς Ἀγγλίας, πέμψασα ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔκτακον ἐπίτροπον τὸν σὲρ Ἑρρῖκον Ἔλλιοτ εἰς Ἑλλάδα, ὅστις ἐνθουσιωδεστάτης, ὡς εἰκός, τυχὼν ὑποδοχῆς ἐν Ἀθήναις ἐπισημότατα ἐκήρυξε τὰς περὶ ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπαγγελίας. Ἀλλ' ἡ διενεργηθεῖσα ἐκλογὴ τοῦ Ἀλφρέδου προὐκάλεσε διαμαρτυρίαν τῶν δύο ἑτέρων προστατίδων καλουμένων Δυνάμεων, Ρωσίας ὁμοῦ καὶ Γαλλίας, αἵτινες στηριζόμεναι ἐπὶ τῆς συνθήκης τοῦ 1830 τῆς ἀποκλειούσης ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου τὰ μέλη τῶν βασιλικῶν οἴκων τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἠμφισβήτουν τὴν ἐξ ἀπόψεως διεθνοῦς νομιμότητα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἄγγλου πρίγκιπος. Ἡ Ἀγγλία συνήνεσε τότε εἰς τὴν μὴ παραδοχὴν τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀλφρέδου, ἀλλ' ἀπῄτει συγχρόνως ν' ἀποκλεισθῇ τῆς ὑποψηφιότητος καὶ ὁ Λάϊχτεμβεργ. Ἡ Ρωσία, μετά τινας ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὴν ἰσχὺν τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης τοῦ 1830 προκειμένου περὶ τῆς συγγενείας τοῦ Λάϊχτεμβεργ πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον τῆς Ρωσίας, συνήνεσεν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Λάϊχτεμβεργ. Ἀποκλεισθέντων δ' οὕτω τοῦ τε Ἄγγλου καὶ τοῦ Ρώσου ἡγεμονοπαίδων, ἡ Ἀγγλία ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς εὑρέσεως ἡγεμόνος εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον, καὶ μετὰ πολλὰς πρὸς διαφόρους ἡγεμονικοὺς οἴκους διαπραγματεύσεις ἡ ἐκλογὴ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ λόρδου Πάλμερστον ἔπεσεν ἐπὶ τὸν πρίγκιπα Γουλιέλμον Γεώργιον τῆς Δανίας, ἐκ πλαγίου κλάδου τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Δανίας, υἱὸν τοῦ ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὡς νομίμου μέλλοντος διαδόχου τοῦ δανικοῦ θρόνου ἀναγνωρισθέντος πρίγκιπος Χριστιανοῦ Χολστάϊν-Σονδερβούργ-Γλυξβούργου. Τῆς ἀγγλικῆς περὶ ὑποψηφιότητος προτάσεως γενομένης δεκτῆς κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Φρειδερίκου Ζ' καὶ ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ πρίγκιπος (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1863), ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις κατ' εἰσήγησιν ἀγγλικὴν ἀνεκήρυξεν ὁμοφώνως τὸν εἰρημένον πρίγκιπα Γουλιέλμον Γεώργιον «Συνταγματικὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων», ἐξελέξατο δ' ἐπιτροπείαν τριῶν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς, Κ. Κανάρη, Θ. Ζαΐμη καὶ Δ. Γρίβα (υἱοῦ τοῦ Θ. Γρίβα), ἵνα μεταβᾶσα εἰς Κοπενάγην προσενέγκῃ τὸ στέμμα τὸ ἑλληνικὸν εἰς τὸν Δανὸν πρίγκιπα. Ἡ ἐπιτροπεία μεταβᾶσα εἰς την δανικὴν πρωτεύουσαν ἔτυχε τιμητικῆς ὑποδοχῆς παρὰ τῆς αὐλῆς καὶ παρὰ τοῦ λαοῦ, ἰδίως δ' ὁ Κανάρης ἐγένετο ὑποκείμενον θαυμασμοῦ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ καὶ ὕμνων πολλῶν ἐν ταῖς στήλαις τοῦ ἐγχωρίου τύπου· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ εὐθὺς τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῇ ἐντολήν. Διότι ἡ δανικὴ αὐλὴ δεξαμένη κατ' ἀρχὴν τὴν ὑποψηφιότητα προέτεινεν ἱκανοὺς ὅρους ἐν ταῖς λεπτομερείαις, πρὸ πάντων τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου, τὴν αὔξησιν τῆς εἰς τὸν Ὄθωνα δεδομένης, μόλις ἀνερχομένης εἰς ἑκατομμύριον δρχμ., ἐπιχορηγήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν μάλιστα δυσεκτέλεστον ὅρον ἵνα ὁ οἶκος Βίττελσβαχ παραιτήσηται τὰ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου δικαιώματα αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν αἱ διαπραγματεύσεις παρετάθησαν μέχρις Ἰουνίου. Καὶ ὁ μὲν περὶ ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου ὅρος ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τὴν Παρισινὴν συνθήκην τοῦ 1815 ὑπογραψασῶν Δυνάμεων, παρὰ πάσας τὰς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Αὐστρίας ἐγερθείσας ἀντιρρήσεις, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ περὶ αὐξήσεως τῆς ἐπιχορηγήσεως, ἀφοῦ καὶ αἱ

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκλογῆς του εἰς τὸν θρόνον της Ἑλλάδος

Ἰόνιοι νῆσοι ἔμελλον νὰ λάβωσι τὸ ἀνῆκον αὐταῖς μέρος εἰς τὴν ἐπιχορήγησιν, ὑπεσχέθησαν δὲ καὶ αἱ τρεῖς αὐλαὶ νὰ καταλείπωσιν ἐνιαυσίως ὑπὲρ τοῦ βασιλέως μικρόν τι μέρος (10 χιλ. λίρ. στερλ.) ἑκάστη τῆς εἰς αὐτὰς διδομένης ἐτησίως ἀπέναντι τοῦ δανείου

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπιτροπὴ προσφέρει τὸ στέμμα εἰς τὸν πρίγκιπα Γεώργιον τῆς Δανίας

τῶν 60 ἑκατ. χρηματικῆς ποσότητος Ἀλλ' ὁ ὅρος περὶ παραιτήσεως τοῦ Βιττελσβαχικοῦ οἴκου ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου δικαιωμάτων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματωθῇ, ἀντὶ δὲ τῆς τοιαύτης παραιτήσεως ἀνέλαβον αὐταὶ αἱ τρεῖς Δυνάμεις νὰ καταργήσωσι τὰ δικαιώματα ταῦτα Οὕτω προεξομαλυνθεισῶν τῶν δυσχερειῶν, οἱ ἐν Λονδίνῳ κατ' Ἰούνιον συνελθόντες ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν Δυνάμεων (οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἰωάννου Ρῶσσελ) διὰ τριῶν συνεδριῶν καὶ πρωτοκόλλων ἔλυσαν τὸ ὅλον ζήτημα καὶ τῆς δανικῆς δ' αὐλῆς ἀρκεσθείσης εἰς τὰ γενόμενα, ὁ Κανάρης ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Συνελεύσεως προσήνεγκε τὸ στέμμα εἰς τὸν Γεώργιον ἐν μεγάλῃ καὶ λαμπρᾷ τελετῇ, εἰς ἣν ἐπηκολούθησαν αἱ συνήθεις ἑορταί. Μετὰ ταῦτα ἡ μὲν ἐπιτροπεία ἐπέστρεψεν εὐθὺς οἴκαδε, ὁ δὲ νεαρὸς Βασιλεύς, ὁ τὸ 18 τῆς ἡλικίας ἄγων τότε ἔτος, ἐνήλικος κηρυχθείς, ἀφοῦ ἔμεινεν ἔτι μέχρι τοῦ φθινοπώρου ἐν Κοπενάγῃ, ἀνεχώρησε κατὰ Σεπτέμβριον ἀπὸ τῆς Δανίας καὶ ἀφοῦ ἐπεσκέψατο τὴν αὐλὴν Πετρουπόλεως, εἶτα δὲ καὶ τὴν τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων καὶ ἐν πάσαις ταύταις, ἰδίως ἐν Πετρουπόλει καὶ ἐν Λονδίνῳ, συμπαθητικωτάτης ἔτυχεν ὑποδοχῆς, ἀφίκετο περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνθουσιωδῶς γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἐναγωνίως προσδοκῶντος αὐτὸν ἑλληνικοῦ λαοῦ (¹)

(¹) Ὡς σύμβουλος ἰδιαίτερος, ἀλλ' **ἰδιωτικός** ἐπεμφθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1863 [illegible] τῆς δανικῆς αὐλῆς ἀνὴρ Δανὸς πολιτικὸς πολυμαθέστατος, ἐμπειρότατος δὲ καὶ περὶ τὰ τῆς διοικήσεως καὶ κυβερνήτης ἐν Δανίᾳ ἀναδειχθείς, ὁ Γουλιέλμος Σπονεκ. Ὁ ἀνὴρ ἦν λίαν χρήσιμος τῷ βασιλεῖ Γεωρ-

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Βασιλεὺς κατήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Ἰόνιος Βουλὴ ἐκήρυττε τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν, καὶ Ἰόνιοι πληρεξούσιοι ἐκλεγέντες μετέβαινον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἵνα μετέχωσι τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, τῆς τε συντακτικῆς καὶ τῆς νομοθετικῆς. Ἡ συντακτικὴ ἐργασία τῆς Συνελεύσεως, παρασκευασθεῖσα ὑπὸ πολυμελοῦς ἐπιτροπείας, βραδέως συνεζητήθη ἐν τῇ ὁλομελείᾳ τῆς Συνελεύσεως, κατέληξε δ' εἰς τὴν ψήφισιν τοῦ νέου Συντάγματος, εἰς ὃ ὤμοσε καὶ ὁ νέος Βασιλεὺς πανηγυρικῶς. Αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τοῦ νέου Συντάγματος ἦσαν ἡ ἀνακήρυξις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἐκκλησίας τοῦ κράτους, μετὰ τῆς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ Συντάγματι καθιερωμένης ἀρχῆς τῆς ἀνεξιθρησκίας, ἡ ἐπίσημος ἀνακήρυξις τῆς τοῦ λαοῦ κυριαρχίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἐκπορεύσεως καὶ ἐπὶ ταύτης ἑδραιώσεως πασῶν τῶν ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν, καὶ διατάξεις ἀσφαλέστερον ἐγγυόμεναι τὴν προσωπικὴν τῶν πολιτῶν ἐλευθερίαν, Βουλὴ ἀντιπροσώπων διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπ' εὐθείας δι' ἁπλῆς ἐκλογῆς ἐκλεγομένη κατὰ τετραετίαν (παρεχομένου τῷ Στέμματι τοῦ ἀπεριορίστου δικαιώματος τῆς διαλύσεως) καὶ κατάργησις τῆς Γερουσίας.

Γουλιελμος Σπόνεκ

Ἡ Συνέλευσις ἐκήρυξεν ἄθικτον τὸ Σύνταγμα ἐπὶ 10 ἔτη, μεθ' ὧν τὴν πάροδον ἐπετρέπετο ἡ τῶν μὴ οὐσιωδῶν ὅρων μεταβολὴ ὑπὸ Βουλῆς ἀναθεωρητικῆς, ἐχούσης διπλάσιον τοῦ τῆς τακτικῆς Βουλῆς ἀριθμὸν βουλευτῶν, ἐργαζομένης δὲ κατ' ἰδιαιτέρας ἐν τῷ Συντάγματι ἀναγραφομένας διατάξεις. Τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ Συντάγματος ἡ Συνέλευσις ἀνέθηκεν εἰς τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐξεπόνησε δ' ἡ Συνέλευσις, πρὶν κηρύξῃ τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς (κατὰ Ὀκτώβριον 1864), καὶ νέον νόμον περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν καὶ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν καὶ ἰδίως τοῦ δημάρχου, ἐκλεγομένου διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Κατὰ δὲ τὸν νόμον τοῦτον ἐγένοντο βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ τῆς πρώτης ἐπὶ τῆς νέας βασιλείας Βουλῆς κατὰ τὸ 1865, ἀφοῦ κατὰ Μάιον τοῦ προηγουμένου ἔτους (1864) ἐτελέσθη ἐπισημότατα καὶ ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, μεταβάντος τοῦ βασιλέως εἰς Κέρκυραν καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἰονίους νήσους καὶ παραλαβόντος ἐν πάσῃ πανηγυρικῇ ἐπισημότητι παρὰ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν τὴν ἀρχὴν καὶ κυριότητα τῶν νήσων.

Ἐπὶ τοιούτοις οἰωνοῖς ἤρξατο ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α' [1].

γίῳ ἀλλ' ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο λίαν ἀνώμαλος ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ αὐλῇ, ὡς οὐδεμίαν ἐπίσημον θέσιν ὑπεύθυνον κατέχοντος καὶ ὅμως θεωρουμένου ὑπὸ τῶν ἀντιπολιτευομένων τῇ καθεστηκυίᾳ κυβερνήσει ὡς ραδιουργοῦντος ἐν τῇ αὐλῇ καὶ ἄλλως δὲ λίαν ἀγερώχου καὶ ὑπερόπτου ἐμφαινομένου. Διὰ τῶν ἐναντίον αὐτοῦ ἐντόνων φωνῶν τοῦ Δεληγεώργη καὶ τῶν δημαγωγικῶν διαδηλώσεων αὐτοῦ δύο ἔτη μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξιν ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν χώραν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ οἴκαδε, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε μετά τινα ἔτη (1869).

(1) Ἡ πολυπόθητος ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ βασιλείου ἡ καθαγιάσασα τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας ταύτης τελεσθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῇ 10 Ὀκτωβρίου, ἐν τῇ λαμπρᾷ αὐτῆς εἰκόνι ἐδείχθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καί τινας κηλῖδας ἠθικάς. Ἡ πρώτη τούτων ἦν ἡ τῷ 1866 εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν τοῦ βασιλείου γενομένη ὑποταγὴ καὶ προσάρτησις τῆς Ἑπτανησιακῆς Ἐκκλησίας, τῆς τέως ἔτι τῆς ἀγγλικῆς κυριαρχίας ἀπὸ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃ,

Ἡ Ἐθνικὴ Συντακτικὴ Συνέλευσις, ὡς ἐρρέθη ἤδη, διελύθη ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 64, ἀφοῦ ἐψήφισε καὶ τὸν νέον περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν νόμον, καθ' ὃν ἔμελ-

Πρώτη ἄφιξις ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Κέρκυραν

λον νὰ διεξαχθῶσι καὶ νῦν αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαί. Ὑπουργεῖον ὅπερ ἡ Ἐθνικὴ Συν-

---

Ἐκκλησίας ἐξαρτωμένης καὶ πολλοὶ ὑπὸ τὴν ταύτης αἰγίδα ὀρθοτομήσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας καὶ θαυμαστοὺς ἀναδείξασης λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἄνδρας ἔτι σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρέψαντας (Ἠλίαν Μηνιάτην, Εὐγένιον Βούλγαριν, Νικηφόρον Θεοτόκην καὶ ἄλλων μεγαλοπρεπῆ χορείαν σοφῶν θεολόγων ἀνδρῶν) νῦν δ' εἰς τὴν αὐτὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν θέσιν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ βασιλείου καταδικαζομένη. Ἡ δευτέρα εἶναι ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις κατήργησε τὸν ἐν φωτοβόλον ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ συμπάσῃ κέντρον, τὴν Ἰόνιον καλουμένην Ἀκαδημίαν τῆς Κερκύρας, ἑστίαν παιδεύσεως γραμμάτων ἑλληνικῶν μεγάλην παραγαγοῦσαν καὶ ἀναδείξασαν χορείαν ἀνδρῶν σοφῶν καὶ διδασκάλων τοῦ Γένους. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἦν ἵδρυμα τοῦ μεγάλου καὶ μοναδικοῦ φιλέλληνος Ἄγγλου κόμητος Γκιλφόρδου μεγάλου ἐραστοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας καὶ θαυμαστοῦ παντὸς ὅ τι ἑλληνικοῦ περιηγηθέντος πάσας τὰς χώρας ἐν αἷς ἐλαλεῖτο ἡ γλῶσσα ἡ ἑλληνική καὶ αὐτὸ δὴ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἀγάπην καὶ σεβασμὸν ἄπειρον καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν Ὀρθοδοξίαν ἐμπνευσθέντος, ἣν ἐπὶ τέλους καὶ ἠσπάσατο. Ὁ Γκιλφορδ ἵδρυσε καὶ ἐπροίκισε τὴν Ἰόνιον Ἀκαδήμειαν, τὴν προσενεγκοῦσαν τοσαύτας ὑπηρεσίας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι τῆς 10 Ὀκτωβρίου κατήργησαν τὸ μέγα τοῦτο φυτώριον καὶ καθιδρυτήριον τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ἔσβησαν δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου ἱδρυτοῦ (θανόντος τῷ 1827 κατὰ τὸ 61 ἔτος τῆς ζωῆς αὐτοῦ πρὶν εὐτυχήσῃ νὰ ἴδῃ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς ἀγωνιζομένης ὑπὲρ ἐλευθερίας Ἑλλάδος). Ἡ Ἀκαδημία κατηργήθη διότι δῆθεν ὑπῆρχε Πανεπιστήμιον ἐν Ἀθήναις. Ὁ ἠλίθιος οὗτος καὶ πνευματικὸς παραλογισμὸς ἀπέβη λίαν ἐπιζήμιος διὰ τὴν καθόλου ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἣν ἐστέρησε πολυτίμου πνευματικοῦ κέντρου, ἰδίως δὲ εἰς τὴν τῆς Ἑπτανήσου πνευματικὴν ζωήν, ἡ ὁποία ὡς παράδοσις τὰ μέγιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

ΨΗΦΙΣΜΑ.

Η ΒΟΥΛΗ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Ἐκλεχθεῖσα συνεπείᾳ προσκλήσεως τῆς **ΠΡΟΣΤΑΤΙΔΟΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ** καὶ συνελθοῦσα ἵνα ὁριστικῶς ἀποφανθῇ περὶ τῆς Ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἰονίου λαοῦ [illegible] ἐκδηλοῦσα τὸν διάπυρον πόθον καὶ τὴν ἀνέκαθεν σταθερὰν αὐτοῦ θέλησιν, καὶ συμφώνως πρὸς τὰς προηγηθείσας εὐχὰς καὶ διακηρύξεις τῶν ἐλευθέρων Ἰονίων Βουλῶν

ΨΗΦΙΖΕΙ

Αἱ Νῆσοι **ΚΕΡΚΥΡΑ, ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ, ΖΑΚΥΝΘΟΣ, ΛΕΥΚΑΣ, ΙΘΑΚΗ, ΚΥΘΗΡΑ, ΠΑΞΟΙ** καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν ἑνοῦνται μετὰ τοῦ **ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**, ὅπως ἐσαεὶ ἀποτελῶσιν ἀναπόσπαστον αὐτοῦ μέρος ἐν μιᾷ καὶ ἀδιαιρέτῳ πολιτείᾳ ὑπὸ τὸ Συνταγματικὸν Σκῆπτρον **ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α', ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ ΑΥΤΟΥ.**

Ἐγένετο ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ, Κερκύρᾳ, τῇ κγ'. Σεπτεμβρίου τοῦ Σωτηρίου Ἔτους αωξγ'.

ΤΟ ΕΝΩΤΙΚΟΝ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΤΟΥ 1863

(Στ'α'315)

ἔλευσις κατέλιπεν ὄπισθεν αὐτῆς ἦν τὸ ὑπουργεῖον Κανάρη - Κουμουνδούρου, ἐν ᾧ μετὰ τοῦ προέδρου Κ. Κανάρη, ἔχοντος τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, κυριώτατον πρόσωπον ἦν ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, ὢν ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς δυαρχίας ταύτης τὸ οἱονεὶ συμμαχικὸν τοῦτο ὑπουργεῖον δὲν ἐπέζησε πολὺ τῆς διαλύσεως τῆς Συνελεύσεως, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑπομένου ἔτους (1865) παραιτηθέντος τοῦ Κανάρη ὁ Κουμουνδοῦρος ἀνέλαβε καὶ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργείου· οὗτος δὲ διεξήγαγε κατ' Ἀπρίλιον τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῆς πρώτης περιόδου, αἵτινες κατὰ τὰς ὁμολογίας καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιθέτων διεξήχθησαν μεθ' ἱκανῆς τάξεως καὶ ἐλευθερίας, ἐκλεγέντων πάντων τῶν ἐπισήμων προσώπων τῆς διαλυθείσης Ἐθνοσυνελεύσεως, Δ. Βούλγαρη, Ἐ. Δεληγεώργη, Δ. Χρηστίδου, Σωτηροπούλου καὶ ἄλλων ἐπισήμων ἀνδρῶν.

Γεώργιος Α΄ κατὰ τὴν ἔλευσιν του εἰς Ἑλλάδα

Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ἐκλογῶν καὶ κατὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ μετὰ ταύτας μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς πρώτης συνόδου τῆς βουλευτικῆς περιόδου πολλὰς ἡ Κυβέρνησις ἐπάλαιεν ἀνωμαλίας. Ἡ διαλυθεῖσα Συνέλευσις κατέλιπεν ὄπισθεν αὐτῆς πολλὰς φιλοδοξίας μὴ ἱκανοποιηθείσας, πολλὰ πολιτικὰ καὶ δὴ καὶ κομματικὰ πάθη. Ἐγίνετο δὲ λόγος καὶ περὶ συνωμοσιῶν ἐναντίον τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ περὶ ἀπογοητεύσεως τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς μελλούσης παραιτήσεως αὐτοῦ.

Καὶ τούτων μὲν τῶν φημῶν αἱ πολλαὶ ἦσαν ψευδεῖς ἀφοῦ διαρκουσῶν τῶν ἐκλογῶν ὁ Βασιλεὺς εὑρίσκετο ἐν περιοδείᾳ. Ἀλλ' ὅτι ὑπῆρχέ τις βάσις εἰς τὰ διαδιδόμενα ἐμαρτύρουν αἵ τε ἐμπιστευτικαὶ καὶ ἐπίσημοι πρὸς τὰς ἐπαρχιακὰς ἀρχὰς ἐγκύκλιοι τῆς κυβερνήσεως, ἐφιστῶσαι τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὰ διαδιδόμενα καὶ διατάττουσαι αὐταῖς νὰ συμπράττωσι μετὰ τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν πρὸς καταστολὴν οἱουδήποτε ἀτακτήματος. Τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους 1865 διῆλθεν ἐν [illegible] τοσαύτῃ [illegible] φημῶν [illegible] Ἑλλάς [illegible] ἀλύμαντον ἀπὸ τῆς βροτολοιγοῦ χολέρας, ἥτις κατὰ τὸ [illegible] τοῦτο φοβερὰν ἔφερε

θραῦσιν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν, χιλιάδας μὲν ἐν Σμύρνῃ, μυριάδας δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει πέμψασα εἰς τὸν Ἅδην.

Γκίλφορδ

Τὸ εὐτύχημα τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν αὐστηρῶν ὑγειονομικῶν διατάξεων, αἵτινες καθιερωθεῖσαι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου διεφύλαξαν τὴν Ἑλλάδα πάντοτε ἀπὸ τῶν μιασματικῶν ἐπιδημικῶν νόσων, ἐξαιρουμένου μόνον τοῦ ἔτους 1854, ὅτε ἡ ξενικὴ ἐκείνη γαλλικὴ κατοχὴ μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτῆς ἐφιλοδώρησεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ τὴν τρομερὰν νόσον μετὰ τῶν μυριάδων θυμάτων αὐτῆς.

Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ καχεξία ἡ κατατρύχουσα τὴν Ἑλλάδα ἐδηλώθη δεινῶς μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν βουλευτικῶν ἐργασιῶν, ὁπότε τὸ μὴ ἔτι ἀκριβῶς νοούμενον καὶ ἐνεργούμενον κοινοβουλευτικὸν σύστημα τοῦ κυβερνᾶν ἔδωκεν εἰς τὴν φαύλην κομματικὴν φιλαρχίαν στάδιον εὐρύτατον, ἐν ᾧ συχνόταται ἦσαν αἱ ὑπουργικαὶ μεταβολαί, τῆς βασιλείας οὐδένα δυναμένης ν' ἀντιτάξῃ φραγμὸν ἕνεκα τῆς ἀκολάστου βουλευτοκρατίας καὶ τοῦ κράτους περιερχομένου εἰς τὴν διάκρισιν μιᾶς μόνης Βουλῆς.

Ἡ τοῦ κακοῦ τούτου ἐπίτασις ἐξήγειρε σφοδρὰν ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους κατακραυγὴν ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ καὶ ἰδίως ἐν τῷ ἀγγλικῷ. Καὶ ἤδη ἐγίνετο λόγος σοβαρὸς περὶ τῆς ἀμέσου παραιτήσεως τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς εἰς Δανίαν ἐπιστροφῆς, ἀγγλικαὶ δ' ἐφημερίδες συντηρητικαὶ ἀπῄτουν τὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπιστροφὴν τῶν Ἰονίων νήσων.

Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς ἀνεμοζάλης ταύτης ἡ εὐμενὴς δήλωσις τῆς Ρωσίας (ἥτις καὶ τὸ παρελθὸν ἔτος προϊδοῦσα τὰ γενησόμενα εἶχε προτείνει εἰς τὰς δύο ἑτέρας Προστάτιδας Δυνάμεις νὰ ἐπέμβωσιν ἀπὸ κοινοῦ ἵνα περιορίσωσι τὸ ἄγαν φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὸν τοῦ νέου Συντάγματος καὶ ἐνισχύσωσι τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ δὲν εἶχεν εἰσακουσθῆ) περὶ ἐπιδράσεως μᾶλλον ἠθικῆς καὶ ἡ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως Ἔρσκιν πρόθυμος ἠθικὴ μεσολάβησις προέλαβον τὸν κίνδυνον τῆς ἐπεμβάσεως καὶ ἐπήνεγκον παροδικήν τινα ἀνακωχὴν τῶν κομματικῶν διενέξεων διὰ τοῦ σχηματισμοῦ ὑπουργείου μικτοῦ ἀπὸ Κουμουνδουρικῶν καὶ Βουλγαρικῶν βουλευτῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μπενιζέλου Ρούφου, κομματάρχου ἄνευ ὁμάδος βουλευτικῆς. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο τῆς ἀνοχῆς ἐκυβέρνησε μετ' ἀνεκτῆς ἡσυχίας μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1866, ὅτε παραιτηθέντος τοῦ ὑπουργείου αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς ἄνευ συμμετοχῆς τῆς τότε μὴ συνεδριαζούσης Βουλῆς συνεκρότησεν ὑπουργεῖον νέον διὰ συμπράξεως Βούλγαρη καὶ Δεληγεώργη, ἐν ᾧ ὑπὸ τὸν Δ. Βούλγαρην ὡς πρόεδρον καὶ ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ Ἐ. Δεληγεώργης ἔλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ὁ Δ. Χρηστίδης τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν.

Ὡς κύριον ἔργον τὸ νέον ὑπουργεῖον ἔθηκεν ἑαυτῷ τὴν βελτίωσιν τῶν λίαν κακῶς ἐχόντων οἰκονομικῶν καὶ προέβη εἰς αὐστηροτάτας οἰκονομίας διὰ καταργήσεως πολλῶν θέσεων ὑπαλληλικῶν. Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἐπῆλθεν ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις, ἥτις νέαν ὅλως παρήγαγε κατάστασιν πραγμάτων καὶ νέαν ἔδωκε διεύ-

θυνσιν εἰς τὴν καθόλου πολιτικὴν πορείαν τοῦ κράτους καὶ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ ἐπανάστασις Κρήτης προῆλθεν ἐκ τῆς συνήθως ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ νήσῳ ἐνδημικῆς κατασταθείσης διοικητικῆς καχεξίας. Ἡ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων μὴ πιστὴ τήρησις τῶν κατὰ τὸ 1858 δοθεισῶν τῇ νήσῳ κοινοτικῶν τινων αὐτονόμων θεσμῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν τοῖς Χριστιανοῖς νὰ ζητήσωσι τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τῶν θεσμῶν τούτων, ἀλλ' ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἀπέρριψε πάσας ταύτας. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τοιαύτης πολιτείας ὑπῆρξε τὸ κήρυγμα τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ὃ συνετέλεσαν πολλὰ αἴτια τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

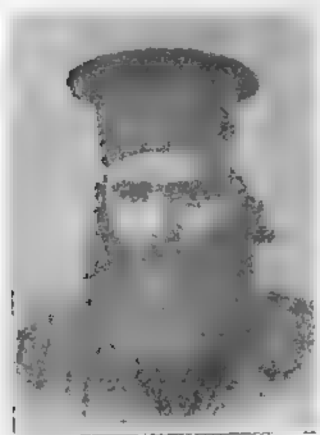

Πάνος Κορωναῖος

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους τούτου εἶχε διεξαχθῆ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας μέγας πόλεμος ἀπολήξας εἰς τὴν διὰ ῥαγδαίων πρωσσικῶν νικῶν ἔξωσιν τῆς Αὐστρίας ἀπὸ τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ τὴν συγκρότησιν νέας Ὁμοσπονδίας τῆς Βορείου Γερμανίας ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἡγεμονίαν τῆς Πρωσσίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο μετὰ μεγίστης δυσαρεσκείας ἰδοῦσα ἡ Γαλλία τοῦ Ναπολέοντος Γ' ἐζήτει ὑπὲρ τῆς Γαλλίας ὡς ἀντιστάθισμα τῆς πρωσσικῆς μεγεθύνσεως τὴν εἰς τὴν Γαλλίαν παραχώρησιν γερμανικῶν διαμερισμάτων παρὰ τὸν Ῥῆνον. Τῆς ἀξιώσεως ἀπορριφθείσης ὑπὸ τῆς Πρωσσίας, ἡ Γαλλία ἔμελλεν εὐθὺς νὰ δράξηται τῶν ὅπλων. Ἵνα δ' ἔχῃ ἀντιπερισπασμόν τινα καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐναντίον τῆς Ρωσίας, εἰργάσθη διὰ τοῦ ἐν Κρήτῃ γενικοῦ προξένου Ἰερσὲ εἰς τὴν ματαίωσιν τῆς εἰρηνικῆς λύσεως. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἑλλάδι ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐ. Δεληγεώργης παρώτρυνε τοὺς Κρῆτας εἰς ἔνοπλον διαμαρτυρίαν. Λέγεται πρὸς τούτοις ὅτι ἡ Γαλλία ἐκώλυσε τὴν εἰρηνικὴν λύσιν σκοποῦσα νὰ μεταβιβάσῃ τὴν νῆσον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἵνα διὰ τῆς Αἰγύπτου ἀσφαλίσῃ τὰ ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Σουὲζ συμφέροντα αὐτῆς. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, τάχιστα μετετράπη ἡ γαλλικὴ πολιτική, καὶ εὐθὺς ὅτε οἱ Κρῆτες ἐπανέστησαν ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἐκηρύχθη ἀναφανδὸν κατὰ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως. Τοῦτο δ' ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ταχέως ἐπελθούσης μεταβολῆς εἰς τὴν ὅλην πολιτικὴν τῆς Γαλλίας.

Ὅτε ὁ Βίσμαρκ ἀποτόμως ἀπέρριψε τὴν περὶ Μογοντιάκου (Mainz) ἀξίωσιν τῆς Γαλλίας, καὶ προὐκάλεσε τὴν παραίτησιν τοῦ φιλοπολέμου Δρουὲν ντὲ Λουΐ, ὁ Ναπολέων ἀντικαταστήσας αὐτὸν διὰ τοῦ ἐν Κων)πόλει πρέσβεως μαρκησίου Μουτιέ, ἀπεφάσισε νὰ μετέλθῃ εἰρηνικὴν πολιτικήν, ἵνα ἀνετώτερον παρασκευασθῇ στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς εἰς τὸν μελετώμενον πόλεμον. Ἐντεῦθεν δ' ἤρξατο μετερχομένη ἐν Ἀνατολῇ πολιτικὴν ὅλως συντηρητικὴν καὶ φιλότουρκον, καὶ ὁ μαρκήσιος Μουτιὲ διελθὼν δι' Ἀθηνῶν κατὰ τὴν εἰς Παρισίους μετάβασιν εἰς σοβαρὰς προέβη παραστάσεις πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, συνιστῶν ἐντόνως εἰρηνικὴν πολιτικήν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν Κρητῶν, ἡ συγκροτηθεῖσα περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου, ἐν Σφακίοις τῆς Κρήτης, ἐκήρυξε τὴν προσάρτησιν τῆς νήσου εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, καὶ καταλύσασα τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Βασιλέα τῆς νήσου ἐκήρυξε τὸν Γεώργιον Α' τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ κήρυγμα τοῦτο μέγαν ἤγειρεν ἐνθουσιασμὸν ἐν ὅλῳ τῷ Ἑλληνικῷ καὶ ἐν τῷ φιλελληνικῷ κόσμῳ. Ἐξ Ἑλλάδος συνέρρεον νῦν πολυπληθεῖς ἐθελονταὶ ἐν οἷς καὶ στρατιωτικοὶ ἀνώτεροι, καὶ οἱ συνταγματάρχαι Πᾶνος Κορωναῖος καὶ Χαραλάμπης Ζυμπρακάκης. Ἦλθον δὲ πολλοὶ ἐθελονταὶ καὶ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Γαριβαλδινοί, καὶ αὐτὸς δ' ὁ Γαριβάλδης ἐλέγετο ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν νῆσον. Συνιστῶντο δὲ καὶ ἐπιτροπεῖαι φιλοκρητικαὶ οὐ μόνον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σύρῳ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικαῖς ἀποικίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν Παρισίοις, ἐν Γενεύῃ, ἐν πολλαῖς ἰταλικαῖς πόλεσι καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, χάριν συλλογῆς καὶ εἰς Κρήτην ἀποστολῆς χρημάτων καὶ ἄλλων ἐφοδίων.

Γαβριήλ, ἡγούμενος τοῦ Ἀρκαδίου

Ἡ ἐν Σύρῳ δ' ἐπιτροπεία ἔστελλε συνεχῶς πολεμεφόδια καὶ τροφὰς εἰς τοὺς ἐπαναστάτας· καὶ ἐκήρυξε μὲν ἡ Τουρκία ἐν ἀποκλεισμῷ ὅλην τὴν νῆσον ἐκτὸς τριῶν πόλεων παραλίων, ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας τῆς Σύρου πεμπόμενα πλοῖα τῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρείας «Πανελλήνιον» καὶ «Ὕδρα» διέσχιζον ἀφόβως τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ προσήγγιζον εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τὸ πλεῖστον κατεχόμενα παράλια τῆς νήσου, φεύγοντα τὴν καταδίωξιν τοῦ πολυαρίθμου τὴν νῆσον ἀποκλείοντος τουρκικοῦ στόλου. Συγχρόνως δὲ καὶ ἐν τῇ νήσῳ ἐν ταῖς πρώταις μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων συμπλοκαῖς οἱ ἐπαναστάται ἤροντο νίκας, τάγματα δ' ὁλόκληρα αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ περικυκλωθέντα ᾐχμαλωτίζοντο ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν.

Τῆς νήσου διοικητὴς διωρίσθη ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ὁ τὴν νῆσον ἐπὶ πολλὰ ἔτη διοικήσας καὶ ἄριστα τὰ κατ' αὐτὴν γιγνώσκων Ἀλβανὸς Μουσταφᾶ πασᾶς, ἐπικαλούμενος Κυριτλῆς ἤτοι Κρητικός, ὅστις καὶ προὔτεινε παραχωρήσεις εἰς τοὺς ἐπαναστάτας χάριν ὑποταγῆς, ἀπορριφθείσας ὑπὸ τούτων.

Τὰς πολλὰς ἀποτυχίας τῶν Τούρκων ἐμετρίασεν ὀλίγον ἡ κατὰ τὴν 12 Ὀκτωβρίου συγκροτηθεῖσα ἐν Βαφὲ τοῦ Ἀποκορώνου μάχη, καθ' ἣν οἱ Κρῆτες καὶ οἱ ἐθελονταὶ πολεμήσαντες κατὰ πενταπλασίου τουρκοαιγυπτιακοῦ στρατοῦ ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἀπώλεσαν δεκαπέντε φονευθέντας μαχητάς, ἐν οἷς καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ Πραΐδης, Βαρνάβας καὶ Ἔσσλιγκ, συνελήφθησαν δ' αἰχμάλωτοι οἱ ἀξιωματικοὶ Μάνος, Βαρύδης, Βούλγαρης, οἵτινες θορυβωδῶς ἐπέμφθησαν εἰς Κων)πολιν.

Τὸ ἀτύχημα τοῦτο ἐν τούτοις οὔτε τῶν Κρητῶν τὸ φρόνημα κατέβαλε, οὔτε τὸ τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, οὔτε τοῦ φιλελληνισμοῦ τὸν ἐνθουσιασμὸν ἠλάττωσε· τὸ δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου γεγονὸς ἐν τῇ Μονῇ Ἀρκαδίου εἰς τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ρεθύμνῃ ἔτι μᾶλλον ὕψωσε τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ταύτῃ Μονῇ τῇ κτισθείσῃ κατὰ παράδοσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου καὶ διατηρηθείσῃ ἐπὶ τοὺς καθόλου ἔκτοτε αἰῶνας εἶχον συγκεντρωθῆ ἱκανοὶ ἐπαναστάται μετὰ τῶν καλογήρων μοναχῶν τῆς Μονῆς, ὡπλισμένων καὶ τούτων. Οἱ Τοῦρκοι περικυκλώσαντες τὴν Μονὴν καὶ ζητήσαντες τὴν ἄνευ ὅρων παράδοσιν καὶ μὴ ἐπιτυχόντες, ἤρξαντο κανονοβολοῦντες τὰ τείχη τῆς Μονῆς καὶ διὰ τῶν ρηγμάτων τῶν οὕτω γενομένων ἤρξαντο ἔφοδον εἰς τὴν αὐλήν. Οἱ ἐπαναστάται οἵτινες καὶ πρότε-

Η ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ ΑΝΑΤΙΝΑΞΙΣ ΤΗΣ ΠΥΡΙΤΙΔΑΠΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΡΚΑΔΙΟΥ (9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1866)

(Σϛ'α' 91)

ρον ἀπὸ τῶν πύργων τῆς Μονῆς ἔφερον μεγάλην θραῦσιν εἰς τοὺς πολιορκητὰς πυροβολοῦντες, δὲν ἔπαυσαν τὴν ἄμυναν καὶ ἐντὸς τῆς αὐλῆς. Ὅτε δ' ἔμελλον νὰ εἰσβάλωσι καὶ εἰς τὰ οἰκήματα τῆς Μονῆς, τὰ ἐντὸς εὑρισκόμενα γυναικόπαιδα καθὼς καὶ πολλοὶ

Ἡ μονὴ Ἀρκαδιου

τῶν μοναχῶν, ἵνα μὴ περιπέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἐπροτίμησαν τὸν θάνατον καὶ ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ κατελθὼν εἰς τὰ ὑπόγεια ἔθηκε πῦρ εἰς τὰ εὑρισκόμενα ἐκεῖ φορτία πυρίτιδος· καὶ οὕτω πάντες οἱ ἐν τῇ Μονῇ, ἐκτὸς δύο ἢ τριῶν δεκάδων γυναικοπαίδων ἐλαφρῶς τραυματισθέντων καὶ αἰχμαλωτισθέντων, ἐγένοντο ὁλοκαύτωμα πυρός, ἡ δὲ Μονὴ σωρὸς ἐρειπίων.

Τὸ γεγονὸς ἀκουσθὲν ἐξήγειρε μέγαν θαυμασμὸν ὑπὲρ τῶν θυμάτων καὶ μέγαν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Κρητῶν. Ἔκτοτε δ' ἤρξατο καὶ διπλωματική τις ἐνέργεια ὁπωσοῦν ἰσχυρὰ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἡ γαλλικὴ πολιτική, ἡ τοσοῦτον δυσμενὴς μέχρι τότε φανεῖσα πρὸς τὸν ἀγῶνα, ἤρξατο εὐμενέστερον πρὸς αὐτὸν διακειμένη, καὶ ἦτο μὲν τοῦτο ἀποτέλεσμα καὶ τῆς ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ ἀπηχήσεως τῆς κρητικῆς αὐτοθυσίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων τῆς ὅλης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Γαλλίας ([1]).

([1]) Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀκριβῶς, ὅτε μέγας βεζύρης ἦν ὁ Ρουσδὴ πασσᾶς Μουτερδζὶμ (*διερμηνεύς*, ὡς ἀπὸ διερμηνέως προαχθεὶς εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα) ὅστις ὅπως καὶ ὁ σουλτανος ἤθελον νὰ διακόψωσι τὰς διπλωματικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διατελῶν Ἀαλῆ πασᾶς μεχρι παραιτήσεως ἀντετάχθη κατὰ τῆς τοιαυτης πολιτικῆς, ἐνεργείᾳ δε καὶ τῶν Δυνάμεων ἐπῆλθε (περι τὰ τέλη τοῦ 1866) ὑπουργικὴ μεταβολη, δι' ἧς ὁ Ἀαλῆς διωρισθη μέγας βεζύρης, προσελήφθη δ' εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ Φουὰτ πασσᾶς ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν

Ὁ Ναπολέων Γ' παρασκευαζόμενος σοβαρῶς εἰς πόλεμον ἐναντίον τῆς Πρωσσίας ἐζήτει συμμαχίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, τῆς πνεούσης ἐκδίκησιν ἐναντίον τῆς Πρωσσίας διὰ τὸ πάθημα τῆς Σαδόβας καὶ τὴν ἐκ τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας ἔξωσιν αὐτῆς. Καὶ ἦτο μὲν βέβαιος περὶ τῆς τοιαύτης συμμαχίας, ἀφοῦ μάλιστα ἡ διεύθυνσις τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς ἀνετέθη εἰς τὸν πρώην Σάξωνα ὑπουργὸν κόμητα Beust (τὸ κάρφος τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Βίσμαρκ), ἀλλ' ἵνα ἡ αὐστρογαλλικὴ αὕτη συμμαχία κατορθώσῃ τι σπουδαῖον ἔδει νὰ ἐξουδετερωθῇ ἐκ τῶν προτέρων πᾶς ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας ἐναντίον τῆς Αὐστρίας ἀντιπερισπασμός. Διὰ τοῦτο δέ, καθ' ὃν χρόνον ὁ αὐστριακὸς ὑπουργὸς δι' ἐγκυκλίου διακοινώσεως αὐτοῦ πρὸς τὰς συνυπογραψάσας τὴν Παρισινὴν συνθήκην Δυνάμεις προέτεινε μερικὴν ἀναθεώρησιν τῆς Παρισινῆς συνθήκης τοῦ 56, ἵνα τροποποιηθῶσι τινὲς διὰ τὴν Ρωσίαν ταπεινωτικοὶ ὅροι τῆς συνθήκης ταύτης, αὐτὸς ὁ Ναπολέων ἐδήλου τῷ ἐν Παρισίοις Ρώσῳ πρεσβευτῇ ὅτι ἀσμένως θὰ ἤρχετο εἰς συνεννόησιν πρὸς τὴν Ρωσίαν διὰ τὰ ἀνατολικὰ πράγματα. Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ρῶσος ὑπουργὸς πρίγκιψ Γορτσακὼφ ἀσμένως δεξάμενος τὴν πρότασιν ὡς πρῶτον ὅρον τῆς συνεννοήσεως ἔθηκε τὴν εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον προσάρτησιν τῆς νήσου Κρήτης. Ἔκτοτε δ' ἤρξαντο διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν περὶ κοινοῦ διαβήματος πρὸς τὴν Πύλην. Μετέσχον δὲ τῶν συνεννοήσεων τούτων καὶ αἱ ἄλλαι Δυνάμεες, ἡ μὲν Πρωσσία χάριν τῆς Ρωσίας, ἡ δ' Ἰταλία χάριν τῆς Γαλλίας. Μόνη ἡ Ἀγγλία ἀπέκρουσεν ἀποτόμως πᾶσαν συμμετοχὴν εἰς τὸ διάβημα.

Ἐν τούτοις αἱ τέσσαρες ἄλλαι Δυνάμεις ἐπέδοσαν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1867 ταὐτόσημον διακοίνωσιν, δι' ἧς προτείνετο κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ναπολέοντος νὰ ἐρωτηθῇ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ὁ κρητικὸς λαὸς ἐὰν θέλῃ νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον. Ἀλλ' ὁ τότε Τοῦρκος ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Φουὰτ πασᾶς, ἀπαντῶν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν τεσσάρων πρέσβεων, ἀφοῦ ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν καὶ ἔκπληξιν αὐτοῦ διότι αἱ αὐταὶ Δυνάμεις, αἱ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δόγμα εὐρωπαϊκῆς τάξεως καὶ συμφέροντος κηρύξασαι τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, νῦν διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν γενομένης προτάσεως ζητοῦσι πράγματα ἀθετοῦντα τὸ δόγμα τοῦτο καὶ παρασκευάζοντα κινδύνους εἰς τὴν ὕπαρξιν αὐτὴν τοῦ κράτους, εἶπε· «Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἁρμόδιος ν' ἀποφαίνωμαι γνώμην περὶ τοῦ κατὰ πόσον εἶναι συμφέρον τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ (διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας) οἱουδήποτε λαοῦ ἀποφασίζειν περὶ τῆς τύχης οἱουδήποτε κράτους· ἀλλ' αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος εἰσὶν ὅλως ἀντίθετοι πρὸς τὸ τοιοῦτον σύστημα καὶ δὲν δύναται ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις νὰ παραδεχθῇ αὐτὸ κἂν ἔτι ἐπανάστασις νικηφόρος ἤθελε κρούσει τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως»· ἐκήρυξε δ' ἐν τέλει ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς ἐμφαντικώτατα ὅτι μόνον μία νέα μάχη Ναυαρίνου ἠδύνατο ν' ἀφαιρέσῃ τὴν Κρήτην (ἐν ᾗ κατὰ τὸν Φουὰτ ᾤκουν τότε 120 χιλ. μωαμεθανῶν ἔναντι 200 χιλ. χριστιανῶν) ἀπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. «Ἀλλὰ καὶ τότε, προσετίθει, ἀφοῦ αἱ τέσσαρες Δυνάμεις καταστρέψωσι τὸν στόλον καὶ τὸν ἐν τῇ νήσῳ στρατὸν ἡμῶν, πρέπει νὰ λογαριασθῶσι καὶ μετὰ τῶν 120 χιλιάδων Ὀθωμανῶν τῆς νήσου, τῶν οὐδέποτε ἑκουσίως ὑποταχθησομένων εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων». Ὁ αὐτὸς ὑπουργὸς εἶπεν ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Αὐστριακὸν πρεσβευτήν· «Ἂν αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ διαμελίσωσι τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, εἰσὶν ἐλεύθεραι νὰ πράξωσι τοῦτο, ἀλλ' οὐδέποτε θὰ δυνηθῶσι ν' ἀναγκάσωσι τὴν Πύλην νὰ προβῇ αὐτὴ ἡ ἰδία εἰς τοιαύτην αὐτοκτονίαν». Ἐκεῖνο ὅπερ παρεθάρρυνε τὴν Πύλην εἰς τοιαύτας πρὸς τὰς τέσσαρας Δυνάμεις ὑπερηφάνους ἀπαντήσεις ἦτο πρὸ πάντων ἡ πολιτικὴ ἣν ἠσπάζετο ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἥτις οὐ μόνον ἀποτόμως ἀπέρριψε τὴν ὑπὸ τῆς γαλ-

λικῆς κυβερνήσεως γενομένην αὐτῇ περὶ συμμετοχῆς εἰς τὸ διάβημα τῶν λοιπῶν Δυνάμεων πρόσκλησιν, ἀλλὰ καὶ ἐμφαντικῶς κατέκρινε τὸ διάβημα τοῦτο ἔν τε τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων δι' αὐτοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ κόμητος Δέρβυ (τοῦ περιφήμου Ἄγγλου μεταφραστοῦ τοῦ Ὁμήρου), δριμύτατα ψέξαντος τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος ὡς προκαλεσάσης καὶ ὑποστηριζούσης τὴν ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασιν, καὶ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδου Στάνλεϋ, ἀμφοτέρων κηρυχθέντων λίαν ἐμφαντικῶς ἐναντίον πάσης εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Τουρκίας ἀναμίξεως (ἔτι πρότερον ὁ λόρδος Στάνλεϋ εἶχε κηρύξει εἰς τὸ ρωσικὸν ἀνακτοβούλιον ὅτι ἡ Πύλη εἶχε τὸ αὐτὸ δικαίωμα ἐν Κρήτῃ πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ὅπερ ἐν Πολωνίᾳ ἡ Ρωσία, καταπνίξασα αἱματηρῶς τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1863, καὶ ἡ Ἀγγλία ἐν τῇ Ἰνδικῇ, καταπνίξασα αἱματηρότατα τὴν ἰνδικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1857). Θερμοτάτας δ' εὐχαριστίας ἐξέφρασεν ἡ Πύλη διὰ τοῦ Φουὰτ πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν μὴ σύμπραξιν αὐτῆς μετὰ τῶν ἄλλων Δυνάμεων ἐν τῷ κρητικῷ ζητήματι.

Λόρδος Στάνλεϋ Δέρμπυ

Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας, ἐν ᾗ ἦσαν σύμφωνοι οἵ τε *συντηρητικοὶ* (Τόρεοι) καὶ οἱ Οὐΐγοι (φιλελεύθεροι), ἤνεγκε τὸ πρῶτον ρῆγμα εἰς τὴν διπλωματικὴν ἐπέμβασιν καὶ εἰς τὴν διὰ ταύτης ἐλπιζομένην λύσιν, τὴν τοσαύτας ἐξεγείρασαν ἐλπίδας ἔν τε τῷ ἑλληνικῷ καὶ τῷ φιλελληνικῷ κόσμῳ περὶ τῆς αἰσίας ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος. Οὐχ ἧττον αἱ τέσσαρες Δυνάμεις καὶ μετὰ τὴν ἀπολύτως ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τῆς Πύλης δὲν ἔπαυσαν τὰ παρ' αὐτῇ διαβήματα αὐτῶν, ὑποστηρίζουσαι τὰς ἐν τῇ ταὐτοσήμῳ διακοινώσει τοῦ Μαρτίου προτάσεις, καὶ λαμβάνουσαι τὰς αὐτὰς ἀρνητικὰς ἀπαντήσεις. Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τῆς Πύλης, ἣν ἄλλως αἱ τέσσαρες Δυνάμεις οὐδαμῶς ἠπείλουν διὰ τρόπον καταναγκαστικοῦ, πλὴν τῆς Πρωσσίας ἥτις καὶ αὐτὴ μόνον διὰ τοῦ ἡμιεπισήμου κυβερνητικοῦ τύπου ἐπέσειεν ἀπειλὰς ἐν τοιούτῳ πνεύματι, ὑπεχρέωσε τὸν Ναπολέοντα Γ' νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν περὶ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας πρότασιν κατὰ τρόπον περισσότερον φειδομενον τῆς φιλοτιμίας καὶ ἀξιοπρεπείας τῆς Πύλης καὶ να προτείνῃ (κατ' Ἰουνιον τοῦ 1867) ἀντὶ ἀμέσου ἐπερωτήσεως τῆς γνώμης τοῦ κρητικοῦ λαοῦ τὴν συγκρότησιν ἐπιτροπείας διεθνοῦς ἀπὸ ἐκτάκτων ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων μετὰ προέδρου ὑπὸ τῆς Πύλης αὐτῆς διοριζομένου, ἥτις μεταβᾶσα εἰς τὴν νῆσον νὰ ἐξετάσῃ τὰ κατὰ τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ τα φρονήματα τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἡ πρότασις αυτη, ὡς νοεῖ πᾶς τις, κατ' οὐσίαν ἦτο ἐναντία πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἑνώσεως. Καὶ ὅμως Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες δὲν ἔδιδον τοιαύτην εἰς αὐτὴν σημασίαν, φρονοῦντες ὅτι ἡ πρὸς τὴν ἐπιτροπείαν πάνδημος ἐκδήλωσις τοῦ περὶ ἑνώσεως πόθου ἤθελεν ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἕνωσιν. Ἡ Ἀγγλία οὐδὲ νῦν συμμετέσχε τοῦ ὑπὸ τῶν ἄλλων πρέσβεων γενομένου διὰ διακοινώσεως τῶν Δυνάμεων διαβήματος, δοῦσα ἰδιαιτέραν διακοίνωσιν προτρέπουσαν την Πύλην εἰς παραχωρήσεις τινὰς ἁπλῶς διοικητικάς. Ὁ δὲ Φουὰτ ἀπαντῶν εἰς τὴν νεαν διακοίνωσιν ἐν πρώτοις διεμαρτύρετο ἐναντίον τῶν ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων δοθείσαις ταὐτοσήμοις διακοινώσεσι γενομένων αἰτιάσεων ὅτι ἡ Πύλη παρενόησε τὰς ἀγαθὰς τῶν Δυνάμεων ὑπὲρ αὐτῆς διαθέσεις, ἐνῷ αἱ Δυνάμεις καὶ καθῆκον εἶχον

καὶ *δικαίωμα* νὰ παραινῶσι τῇ Πύλῃ τὰ καλὰ καὶ ἀληθῆ συμφέροντα αὐτῆς. Εἰς ταῦτα ἀναφερόμενος ὁ Φουὰτ ἔλεγεν ὅτι ἡ Πύλη καὶ ἐννοεῖ καὶ ἀναγνωρίζει τὰς ἀγαθὰς ὑπὲρ αὐτῆς διαθέσεις τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ὅτι τὸ πρῶτον καθῆκον πάσης κυβερνήσεως εἶναι νὰ φροντίζῃ πρὸ παντὸς περὶ τῶν ἀπαραιτήτων ὅρων τῆς ἰδίας αὐτῆς ὑπάρξεως. Ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν δὲ τῆς νέας προτάσεως, ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς δὲν ἀπέρριπτε μὲν κατ' ἀρχὴν τὴν περὶ διεθνοῦς ἐπιτροπείας πρότασιν, ἀλλὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς ἐξήρτα ἐκ δύο ὅρων, πρῶτον τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπὶ τῆς νήσου κυριαρχίας τῆς Πύλης, καὶ δεύτερον τῆς ἐκ τῆς νήσου ἀπομακρύνσεως τῶν ἑξακισχιλίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἐθελοντῶν τῶν πιεζόντων τὸν κρητικὸν λαὸν καὶ μὴ ἐπιτρεπόντων αὐτῷ νὰ ἐκδηλώσῃ ἐπισήμως τὸ φρόνημα αὐτοῦ.

Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ

Τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἔδωκεν ὁ Φουὰτ εἰς τοὺς τέσσαρας πρέσβεις ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐπέβαινε τοῦ πλοίου ἵνα ὁμοῦ μετὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ μεταβῇ εἰς τὴν τότε γενομένην ἐν Παρισίοις παγκόσμιον ἔκθεσιν.

Εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην ὁ Ναπολέων Γ' εἶχε καλέσει πάντας τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, οἵτινες προθύμως μετέβησαν, ἰδίως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος Β' καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος Α'. Ὁ σουλτάνος δὲν προσεκλήθη, οὐχὶ περιφρονήσεως ἕνεκεν, ἀλλὰ διότι ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος ἡ εἰς Παρισίους, πόλιν πρωτεύουσαν κράτους χριστιανικοῦ, μετάβασις τοῦ Χαλίφου, τοῦ ὑπερτάτου ἀρχηγοῦ σύμπαντος τοῦ ἰσλαμικοῦ κόσμου, εἰς ὃν δὲν ἐπιτρέπεται κἂν νὰ πατήσῃ ἔδαφος μὴ μωαμεθανικόν, ἀλλὰ κατακτώμενον διὰ τοῦ ξίφους καὶ ὑποτασσόμενον εἰς αὐτόν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι πολιτικοὶ ἄνδρες ἐν τῇ εἰς Παρισίους μεταβάσει τοῦ τσάρου βλέποντες ὀλέθρια διὰ τὴν Τουρκίαν βουλεύματα ἐκ τῆς μεταξὺ Ναπολέοντος Γ' καὶ Ἀλεξάνδρου Β' συνεννοήσεως, ἀντίρροπον ἐναντίον τῆς τοῦ τσάρου εἰς Παρισίους μεταβάσεως ἐζήτησαν ἐν ὁμοίᾳ ἐπισκέψει τοῦ σουλτάνου εἰς Παρισίους. Καὶ ἐν μεγάλῳ συμβουλίῳ, οὗ μετέσχε καὶ ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς τοῦ κράτους λειτουργὸς (Σεϊχ-οὐλ-ἰσλὰμ) ἀπεφασίσθη ἡ ἐπίσκεψις. Ἀνακοινωθείσης δὲ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ σουλτάνου τῷ Ναπολέοντι Γ' εὐμενῶς ἐγένετο δεκτή, καὶ τότε ἀπῆλθεν ὁ σουλτάνος ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Παρισίους ἐν μεγάλῃ πομπῇ καὶ ἐπισημότητι, ἀπεδείχθη δ' εὐθὺς ὅτι οἱ Τοῦρκοι πολιτικοὶ ἄνδρες εἶχον καλῶς ὑπολογήσει ἅπασαν τὴν σημασίαν τοῦ τοιούτου ταξιδίου. Ἅμα γνωσθείσης τῆς ἀποφάσεως τοῦ σουλτάνου περὶ μεταβάσεως εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ σουλτάνου τὴν ὑπόσχεσιν νὰ μεταβῇ ἀπὸ Παρισίων καὶ εἰς Ἀγγλίαν, καὶ ἤδη ὁ ἀγγλικὸς τύπος, ὅπως μερὶς καὶ τοῦ γαλλικοῦ καὶ ὁ λοιπὸς φιλότουρκος χρήμασι διαφθειρόμενος ὑπὸ τῆς Πύλης εὐρωπαϊκὸς τύπος ἤρξαντο πλέκοντες ἐγκώμια περὶ τοῦ φιλοπροόδου πνεύματος τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ προσφέρωσι θυμιάματα κολακευτικωτάτων φιλοφρονήσεων πρὸς τὸν εὐρωπαΐζοντα σουλτάνον, τὸν διὰ τῆς εἰς Εὐρώπην ἐπισκέψεως διαλλάττοντα τὸν ἀσιατικὸν καὶ μωαμεθανικὸν

κόσμον πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν καὶ χριστιανικόν. Μεγαλοπρεπεῖς ἑορταὶ ἐδόθησαν ἐν Παρισίοις πρὸς τιμὴν τοῦ σουλτάνου, ἔτι δὲ μεγαλοπρεπέστεραι ἐν Λονδίνῳ. Μάτην ἐν μέσῳ τῶν ἑορτῶν τούτων ἠγωνίσθη ὁ Ναπολέων Γ´ νὰ πείσῃ τὸν σουλτάνον νὰ συναινέσῃ εἰς τὴν περὶ διεθνοῦς ἐπιτροπείας ἐν Κρήτῃ πρότασιν. Ὁ σουλτάνος παρέπεμπε τὸ ζήτημα εἰς τὸν Φουάτ, οὗτος δ' ἀντέλεγεν ὅτι οὐδεμία ἀπόφασις ἠδύνατο νὰ ληφθῇ πρὶν ἡ ὑπόθεσις ἐξετασθῇ ἐν Διβανίῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλ' ἐν Λονδίνῳ ὁ σουλτάνος ὑπεσχέθη εἰς τὴν βασίλισσαν ὅτι ἔμελλε νὰ δώσῃ ἰδιαίτερον σύνταγμα εἰς τὴν Κρήτην. Ἀπ' Ἀγγλίας ὁ σουλτάνος μετέβη εἰς Βέλγιον καὶ ἐντεῦθεν διερχόμενος διὰ τῶν παραρρηνίων χωρῶν τῆς Πρωσσίας, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἔλαβε βραχυτάτην συνέντευξιν καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας. Ἐβολιδοσκόπησε δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον καὶ τὰς διαθέσεις τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως περὶ ἐπισκέψεως αὐτοῦ εἰς Πετρούπολιν, ἀλλὰ μὴ εὑρὼν ταύτας εὐμενεῖς μετέβη ἀπὸ Γερμανίας εἰς Βιέννην, μὴ ἐπισκεψάμενος καὶ τὴν αὐλὴν τῆς Φλωρεντίας, καὶ ἀπὸ Βιέννης, ἔνθα ὡσαύτως τιμητικῆς ἔτυχεν ὑποδοχῆς, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν (κατ' Αὔγουστον τοῦ 1867) μεθ' ὕμνων διθυραμβικῶν καὶ ἐγκωμίων παρενθύρσων ἐξυμνούμενος καὶ ἀνευφημούμενος ὡς ποθητὸς καὶ «ποθούμενος» οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου τοῦ Βυζαντίου, καὶ δεχόμενος τὰς κολακευτικὰς προσρήσεις ἐπὶ τῷ ὡς εὖ παρέστη ἐπισήμως ἐν ὀνόματι τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἀπὸ τοῦ 1862 ἐγκατασταθέντων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐθνικοῦ Συμβουλίου.

Μετὰ τῶν γεγονότων τούτων λήγει ἡ πρώτη μετὰ τοσούτων ἐλπίδων συνδεθεῖσα περίοδος τοῦ πολιτικοῦ καὶ διπλωματικοῦ μέρους τῆς ἱστορίας τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος. Ἴδωμεν νῦν τὰ ἐν Ἑλλάδι αὐτῇ κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον τελεσθέντα.

Ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως συνέπραξεν ἡ κυβέρνησις Δ. Βούλγαρη, ἀλλὰ συνέπραξεν ἀδρανῶς. Διότι μόνος ὁ Ἐ. Δεληγεώργης ἦν ὁ ἐν τῷ ὑπουργείῳ τούτῳ εἰς τὴν ἔκρηξιν ταύτην συμπράξας. Ἡ τοιαύτη πολιτεία τοῦ Δεληγεώργη ἐφάνη τοσοῦτο μᾶλλον παράδοξος ὅσῳ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦν ὁ μόνος μέχρι τότε κεκηρυγμένος θιασώτης πολιτικῆς ἐξωτερικῆς λίαν συντηρητικῆς, τῆς ἐν εἰρήνῃ προόδου καὶ εἰλικρινῶν φιλικῶν σχέσεων πρὸς τὴν Τουρκίαν, χάριν τῆς εὐημερίας τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνικοῦ· ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ πολιτικῆς ἐξήρτα τὴν εἰρηνικὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ λεγομένου ζητήματος, διὸ καὶ ἡ πολιτικὴ αὕτη τοῦ Δεληγεώργη ἐκαλεῖτο σκωπτικῶς «σαβάνωμα τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος». Πῶς λοιπὸν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐν τῷ πρώτῳ ἔτι σταδίῳ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δράσεως ἀντίθετον ὅλως μετῆλθε πολιτείαν ἐν τῷ κρητικῷ ζητήματι; Ἡ μόνη ἐξήγησις εἶναι ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐθεώρει τὸ κρητικὸν ζήτημα ἄσχετον πρὸς τὸ ὅλον ἀνατολικὸν ζήτημα, ὡς ζήτημα ὅλως τοπικόν, δυνάμενον νὰ λυθῇ δι' ἁπλῆς τοπικῆς ἐπαναστάσεως καὶ περιωρισμένης εἰρηνικῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως, ὡς ζήτημα ἁπλῆς καιροσκοπίας πολιτικῆς ὑπὸ τῆς ἐν Εὐρώπῃ καταστάσεως τῶν πραγμάτων ὑπαγορευομένης. Ἡ δὲ κατὰ θέρος τοῦ 1866 δημιουργηθεῖσα μετὰ τὸν αὐστροπρωσσικὸν πόλεμον κατάστασις, ὁ ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐπικείμενος φανεὶς μεταξὺ Γαλλίας καὶ Πρωσσίας πόλεμος καὶ ἡ ἐν Κρήτῃ αὐτῇ πολιτικὴ ἐνέργεια τῆς Γαλλίας, ὠθούσης τὰ πράγματα εἰς ἐπανάστασιν, ἐφάνησαν τῷ ἀνδρὶ ὡς ἐπίκαιρος καὶ εὔθετος στιγμὴ πρὸς τὴν κατὰ τὰς ἰδέας αὐτοῦ ζητουμένην λύσιν τοῦ κρητικοῦ ζητήματος. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Δεληγεώργης, ἐνῷ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν μέσῳ τοῦ διὰ τὸν κρητικὸν ἀγῶνα θορύβου, ἄλλοι πολιτευταὶ συνεκρότουν ἐπιτροπείας μυστικὰς πρὸς ἐξέγερσιν ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐφαίνοντο δὲ τὰ πρῶτα ἐπαναστατικὰ συμ-

πτώματα ἐν Ἀγράφοις καὶ ἐν Ραδοβιτσίῳ, αὐτὸς διὰ τῶν ἐφημερίδων αὐτοῦ αὐστηρῶς κατεδίκαζε τὰ τοιαῦτα κινήματα και ἀπήτει τὸν περιορισμὸν πάσης προσοχῆς καὶ ἐνεργείας τῶν ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸν κρητικὸν καὶ μόνον εἰς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα. Καὶ ὁ πρωθυπουργὸς δὲ Βούλγαρης δὲν ἐφαίνετο ἄγαν πρόθυμος εἰς πολιτικὴν φιλοπόλεμον, πολλῷ δ' ὀλιγώτερον τοιαύτην πολιτικὴν ἠσπάζετο ὁ τὰς οἰκονομίας ἐπὶ τῆς σημαίας αὐτοῦ γράφων καὶ διὰ τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς ἀναστατῶν τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους Δ. Χρηστίδης. Ἐντεῦθεν τὸ ὑπουργεῖον Δ. Βούλγαρη ἦτο καταδεδικασμένον εἰς ἀδράνειαν, πᾶσα δ' ἡ κίνησις καὶ ἐνέργεια ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σύρῳ κρητικῶν ἐπιτροπῶν ἐγίνετο ὑπὸ τῆς ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον ἀντιπολιτεύσεως, καὶ αὐτὸς δ' ὁ μόνος ἐν τῷ ὑπουργείῳ ἀνὴρ ἐνεργείας, ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, Κρὴς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα, Χ. Ζυμβρακάκης ἐνήργει διὰ μυστικῆς συνεννοήσεως μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως. (Καὶ ἡ πολιτικὴ δὲ καὶ διπλωματικὴ ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἦν λίαν ἀσθενὴς ἐν τῷ ὅλῳ.

Χ. Τρικούπης

Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ὑπουργεῖον Βούλγαρη διὰ μακροῦ ὑπομνήματος ἐξιστοροῦντος τὴν ἐν Κρήτῃ ἀνώμαλον κατάστασιν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ βασιλείου ἐξῃτεῖτο παρὰ τῶν Δυνάμεων λύσιν ἐξαλείφουσαν ῥιζικῶς τὸ αἴτιον τοῦ κακοῦ· ἀλλ' αἱ Δυνάμεις, πλὴν τῆς Ρωσίας οὐδ' ἠξίωσαν ἀπαντήσεως τὸ ὑπόμνημα. Ὁ Δ. Βούλγαρης ἐντόνως ἐλάλησε πρὸς τὸν ὑπουργὸν Μουτιὲ κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν διάβασιν τούτου, πρὸς τοῖς ἄλλοις καλέσαντος τὴν Ἑλλάδα κατὰ προτότυπόν τινα ἀντίληψιν καὶ φράσιν *«μέγα μηδενικὸν πλῆρες ζωῆς»*.) Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅτε περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου ἤρξατο ἡ δευτέρα σύνοδος τῆς Βουλῆς τῆς α΄ περιόδου. Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς συνόδου ταύτης ἡ ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον ἕνεκα τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος ἰσχυρῶς συνταχθεῖσα ἀντιπολίτευσις, καταδικάζουσα τὴν τῆς κυβερνήσεως ἀσθενῆ πολιτικήν, ἐπήνεγκε τὴν πτῶσιν τοῦ ὑπουργείου Βούλγαρη, ἐκλήθη δὲ νῦν εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ Ἀ. Κουμουνδοῦρος καὶ συνεκρότησε τὸ ἰσχυρότατόν ποτε ἀπὸ τοῦ 1844 συγκροτηθὲν ὑπουργεῖον, ἐν ᾧ ὑπὸ Ἀ. Κουμουνδοῦρον, πρόεδρον καὶ ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἔλαβε, νῦν πρῶτον μετασχὼν τῆς κυβερνήσεως, ὁ τέως γραμματεὺς ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρεσβείᾳ Λονδίνου ὑπὸ πρεσβευτὴν τὸν πατέρα αὐτοῦ Σ. Τρικούπην Χ. Τρικούπης, πληρεξούσιος Λονδίνου ἀποσταλεὶς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1863-64 καὶ ἐνεργότατον λαβὼν μέρος διπλωματικὸν ἐν ταῖς μετὰ τῆς Ἀγγλίας περὶ ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου διαπραγματεύσεσι, τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ὁ βουλευτὴς Ζακύνθου Κ. Λομβάρδος, ὁ τοσοῦτον ἐπ' ἐσχάτων ἐνεργὸν λαβὼν μέρος εἰς τὸν ὑπὲρ ἑνώσεως ἀγῶνα τῶν Ἑπτανησίων καὶ ἐκπροσωπῶν κατ' ἐξοχὴν τὴν δημοτικὴν μερίδα τοῦ ἑπτανησιακοῦ λαοῦ, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ὁ Δ. Βότσαρης, τὸ τῶν Ναυτικῶν ὁ Δ. Γρίβας, τὸ τῶν Οἰκονομικῶν ὁ Εὔθυμος Κεχαγιᾶς καὶ τὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Παιδείας ὁ Χ. Χρηστόπουλος. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο εἶχε καὶ τὸ ἄλλο πλεονέκτημα ὅτι, ἐξαιρουμένων τῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους νήσων, πᾶσαι αἱ ἄλλαι χῶραι τοῦ βασιλείου ἀντεπροσωπεύοντο ἐν αὐτῷ ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ, ἡ μὲν Πελοπόννησος διὰ τῶν Κουμουνδούρου καὶ Χρηστοπούλου, ἡ Ἑπτάνησος διὰ τοῦ Κ. Λομβάρδου, ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς διὰ τῶν Δ. Βότσαρη καὶ Δ. Γρίβα και ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς διὰ τοῦ Ε. Κεχαγιᾶ (βουλευτοῦ Παρνασσίδος) Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο ἐν τῇ ἐμφανίσει αὐτοῦ πρὸ τῆς Βουλῆς

ἐποιήσατο μακρὸν καὶ συγκινητικὸν λόγον περὶ τῶν κρητικῶν, κηρῦττον ὅτι ἔμελλε νὰ διατηρῇ οὐδετερότητα ἀπέναντι τῆς Πύλης, ἀλλ' ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ἀδιάφορον πρὸς τὰ πολλὰ θύματα τοῦ ἀγῶνος γυναικόπαιδα, ἅτινα διὰ τῶν πλοίων τῶν εὐεργετίδων Δυνάμεων μετήγοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν διαφόρων παραλίων τῆς Κρήτης, φεύγοντα τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων αἰχμαλωσίας καὶ ἀτιμώσεις (παραδόξως πρῶτος περισώσας καὶ εἰς Πειραιᾶ μεταγαγὼν γυναικόπαιδα Κρητῶν ἦτο ὁ Ἄγγλος διοικητὴς τοῦ περὶ τὴν Κρήτην ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ φιλάνθρωπος Πήμ, ἀλλ' ἕνεκα τῆς πράξεως αὐτοῦ ταύτης ἐπαύθη τῆς θέσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως Δέρβυ-Στάνλεϋ πρὸς διαπίστωσιν τῆς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας τηρουμένης αὐστηρᾶς καὶ ὅμως φιλοτούρκου οὐδετερότητος. Τότε δ' ἤρξαντο καὶ τὰ ὑπὸ τὸν φιλέλληνα ὑποναύαρχον Βοντάκωφ πολεμικὰ ἐκπληροῦντα τὸ φιλάνθρωπον ἔργον καὶ ἐξηκολούθησαν αὐτὸ μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος, βραδύτερον δέ, ὅτε ἤρξατο ἡ ἐπισήμῳ πρωτοβουλίᾳ τῆς Γαλλίας παρὰ τῇ Πύλῃ διπλωματικὴ ἐνέργεια, καὶ τὰ γαλλικὰ πλοῖα). Καὶ ἐπὶ τῇ ἀφορμῇ αὐτῇ τῆς ὑπὲρ τῶν προσφύγων μερίμνης ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον περὶ δανείου 28 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τοῦ πρώτου δημοσίου δανείου τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὸ τῶν 60 ἑκατομμυρίων τῶν τριῶν Δυνάμεων. Τὸ δάνειον ἐξεδόθη ἐπὶ ὅροις λίαν συμφέρουσι τοῖς δανεισταῖς καὶ βραδέως ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ χρηματιστικῶν ἑλληνικῶν κύκλων. Οἱ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἔπεμπον μὲν προθύμως εἰς τὰς ὑπὲρ Κρήτης ἱδρυμένας ἐπιτροπείας, ἀλλὰ δυσκόλως ἐνεπίστευον τὰ χρήματα αὐτῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος (1). Αὕτη οὐχ ἧττον ἡ κυβέρνησις ἐπήρκει κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ εἰς τὴν διατροφὴν τῶν προσφύγων καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς ἀπαιτουμένας χορηγίας, προέβη δὲ καὶ εἰς παρασκευὰς καὶ προμηθείας πολεμικὰς πέμπουσα ὅπλα καὶ ἄλλα ἐφόδια πολέμου εἰς Κρήτην, παραγγέλλουσα δὲ καὶ πολεμικὰ πλοῖα ἐν τοῖς ἀγγλικοῖς ναυπηγείοις (ὧν τὸ ἕν, ὁ «Βασιλεὺς Γεώργιος», βραδύτερον δὲ παρηγγέλθη καὶ τὸ ἡμιθωρηκτὸν «Βασίλισσα Ὄλγα» εἰς τὸ ἐν Τεργέστῃ ναυπηγεῖον Τονέλλο, ἀλλ' οὐδέτερον τῶν πλοίων τούτων ἐγένετο δυνατὸν νὰ παραδοθῇ πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἐπαναστάσεως). Ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου ἀποκατέστησε καὶ τὰς καταργηθείσας παρὰ ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσι πρεσβείας, διωρίσασα παρ' αὐταῖς πρέσβεις (ἐν Λονδίνῳ τὸν Βραΐλαν Ἀρμένην, ἐν Παρισίοις τὸν Θ. Π. Δηλιγιάννην, ἐν Πετρουπόλει τὸν Ἀ. Μεταξᾶν, ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ τὸν Γ. Ὑψηλάντην, ἐν Φλωρεντίᾳ τὸν Ἀ. Κουντουριώτην καὶ ἐν Οὐασιγκτῶνι τὸν Δ. Καλλέργην) καὶ ὁπωσοῦν γενναιότερον καὶ ἐντονώτερον ὑπεστήριξε τὰ δίκαια τῶν Κρητῶν διὰ τοῦ ὑπουργοῦ Χαριλάου Τρικούπη. Τὸ πᾶν ἐν τούτοις ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς πορείας τῶν μεταξὺ τῶν

Κ. Λομβάρδος

(1) Ἡ τοῦ Λονδίνου ἑλληνικὴ ἀποικία διὰ συνεισφορῶν αὐτῆς ἠγόρασε καὶ ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα (εἰς τὴν Σῦρον δηλονότι) πλοῖον καταδρομικὸν ἐξαίρετον, ὀνομασθὲν ἐνταῦθα «Ἀρκάδιον» πρὸς τιμὴν τῆς ἐν Κρήτῃ ἡρωικῆς ἱερᾶς μονῆς Ἀρκαδίου, περὶ ἧς ἐγένετο ἤδη λόγος. Τὸ «Ἀρκάδιον» τολμηρότατα διασχίζον τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς νήσου ἐτροφοδότει διαρκῶς τὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ μετὰ τολμηρὸν τελεσφορωτάτην ὑπηρεσίαν τὸ «Ἀρκάδι» καταδιωχθὲν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ πολεμικοῦ «Ἰζεντίν» ἠναγκάσθη νὰ ἐξοκείλῃ καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, τοῦ πληρώματος διασωθέντος. Ἔκτοτε τὴν ὑπηρεσίαν τῆς τροφοδοτήσεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐξετέλει τὸ ἐν Λονδίνῳ ἀγορασθὲν καταδρομικὸν «Ἕνωσις.»

Μεγάλων Δυνάμεων συνεννοήσεων καὶ τῶν τούτων παρὰ τῇ Πύλῃ ἐνεργειῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐνέργειαι αὗται καίπερ ἐντόνως ὁπωσοῦν διεξαγόμεναι προσέκρουον εἰς ἀνυπέρβλητον ἀντίστασιν τῆς Πύλης, κυρίως διὰ τὴν συστηματικὴν ἔχθραν ἣν ἐτήρει ἡ Ἀγγλία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος. Αἱ ἐλπίδες αἱ συνδεθεῖσαι πρὸ πάντων μετὰ τῆς εἰς Παρισίους χάριν ἐπισκέψεως τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως μεταβάσεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἀπέβησαν φροῦδαι, τῆς μεταξὺ τῶν δύο αὐτοκρατόρων συνεντεύξεως ἐπεκταθείσης εἰς εὐρύτερα καὶ γενικώτερα ζητήματα καὶ εἰς οὐδεμίαν ἀποληξάσης συμφωνίαν.

Βρύσαι Ἀρμένης

Καὶ εἰργάσθη μὲν ἡ Ρωσία νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα καὶ διὰ μονομεροῦς ενεργείας παρὰ τῇ Πύλῃ, ἀλλ' οὐδὲν οὐδ' οὕτω κατώρθωσεν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος κατ' Αὔγουστον τοῦ 1867 μετέβη πρὸς βραχὺν παραθερισμὸν εἰς τὴν Λεβάδειαν τῆς Κριμαίας, ὁ δὲ σουλτάνος κατὰ τὸ σύνηθες ἔπεμψε πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ ἐγγὺς τῶν μεθορίων ἀφικομένου ἐπισήμου ξένου ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον αὐτὸν τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Φουὰτ πασσᾶν. Ὁ ὑπουργὸς οὗτος τοῦ σουλτάνου πολλῶν ἔτυχε τιμῶν παρὰ τοῦ τσάρου ἀλλ' οὐ μόνον ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς πᾶσαν συνεννόησιν πολιτικήν, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς τὰς ἐχθρικὰς πρὸς τὴν Ρωσίαν βιενναίας ἐφημερίδας, οἷα ἦτο πρὸ πάντων ὁ «Νέος Ἐλεύθερος Τύπος», ἀφορμὴν καὶ ὑπόθεσιν ἐχθρικῶν κατὰ τῆς Ρωσίας διαδόσεων, ὅτι δῆθεν ὁ τσάρος ἐπειράθη νὰ σαγηνεύσῃ τὸν Τοῦρκον ἀπεσταλμένον διὰ προτάσεων περὶ συμμαχίας μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πύλης, προτάσεων μὴ τυχουσῶν ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ. Καὶ διεψεύσθησαν μὲν ἐντόνως ἀπὸ Πετρουπόλεως τὰ ἀναγραφέντα, ἀλλ' ὁ φιλότουρκος εὐρωπαϊκὸς τύπος ἔλαβεν ἀφορμὴν ἐντεῦθεν νὰ διαβάλῃ τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν καὶ τὸ ὑπὲρ Κρήτης διαφέρον τῆς Ρωσίας νὰ παραστήσῃ ἁπλῶς ὡς ἀποβλέπον εἰς τὴν δι' ἑνώσεως τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατάλυσιν τοῦ κυριωτάτου ὅρου τῆς Παρισινῆς συνθήκης, τοῦ περὶ τῆς ακεραιότητος τῆς Τουρκίας. Ἐν τῷ μεταξὺ νέον τι γεγονὸς ἐχαλάρωσεν ἔτι μᾶλλον την ρωσογαλλικὴν συνεννόησιν· ἦτο δὲ τοῦτο ἡ ἐν Σαλτσβούργῳ (περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου) συνέντευξις τοῦ Ναπολέοντος Γ´ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Ἰωσὴφ Φραγκίσκου, δι' ἧς ἡ στενωτέρα μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν Γαλλίας καὶ Αὐστρίας προσέγγισις καὶ ἡ πρὸς γενικώτερον σκοπὸν ἀποβλέπουσα συμμαχία ἐξήλειφον ἐκ τοῦ προγράμματος [illegible] τὸν ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἀποχωρισμὸν τῆς Κρήτης. Τελευταῖον ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος [illegible] ἐπεχείρησε τὸ ἔργον τῆς διὰ προσωπικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ λύσεως τοῦ ζητήματος. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρῶσος ἀντιπρόσωπος, ὅστις ἀκριβῶς ἐν τῷ κρητικῷ [illegible] ... τούτου προήχθη εἰς βαθμὸν πρεσβέως πρώτης τάξεως ἵνα λαλῇ μετὰ [illegible] ... τόνου πρὸς τὴν Πύλην, μεταβὰς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Λε[illegible] ... ἵνα προσφέρῃ τὰ σέβη αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτοῦ κυρίαρχον ἔλαβε παρὰ τούτου [illegible] ... ἐν ὀνόματι τοῦ τσάρου ζητήσῃ παρὰ τοῦ σουλτάνου ἐν ἐπισήμῳ πρὸς αὐτῷ ἀκροάσει τὴν εἰς Ἑλλάδα παραχώρησιν τῆς Κρήτης. Ἀλλ' ὁ σουλτάνος Ἀζὶζ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐλάλησε πρὸς τὸν Ρῶσον πρεσβευτὴν ἐν γλώσσῃ ἐμφαντικωτάτῃ καὶ [illegible] περὶ τοῦ ἀδυνάτου [illegible] ἔκκλησιν εἰς τὴν ἡγεμονικὴν συνείδησιν τοῦ τσάρου καὶ οἱονεὶ τὴν τούτου ἐπικαλούμενος μαρτυρίαν [illegible] τόσον δύσκολον εἶναι εἰς [illegible]

ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΝ ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΤΡΙΚΟΥΠΗ
ΥΠΟΒΛΗΘΕΝΤΟΣ ΤΗΝ 7 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1867 ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΓΕΩΡΓΙΟΝ Α΄
ΣΧΕΤΙΚΩΣ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΙΝ ΕΛΛΗΝΟΣΕΡΒΙΚΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗΝ

Ἐν Ἀθήναις τὴν 7 Δεκεμβρίου 1867.

Μεγαλειότατε

Ἡ [illegible] καὶ ἡ [illegible] καὶ ἐν τῇ ἀπὸ 24 Σβρίου / 6 8βρίου [illegible] ὁ Πρόεδρος τοῦ Σερβικοῦ Υπουργείου [illegible] κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ἡ ἑλληνοσερβικὴ συνθήκη [illegible] τὸ ἀναγκαιότερον συμπλήρωμα τοῦ [illegible] συνδρομὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης καὶ [illegible].

Ὁ ἀγὼν τῆς Κρήτης δὲν [illegible] τοῦ Σερβικοῦ [illegible] τὰ παθήματα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ αἱ θυσίαι ~~[illegible]~~ τῆς Ἑλλάδος πρὸς συνδρομὴν τοῦ ἀγῶνος [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] καὶ [illegible]

Αἱ [illegible] μόνον [illegible]

[illegible] καὶ [illegible]

Ἡ Ἐκκλησιαστική [illegible], αἱ [illegible] καὶ ὁ [illegible]

[illegible] Κρήτης [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] καὶ
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] καθ' ὅν [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] καὶ [illegible]
[illegible]

[illegible], χαῖρε
[illegible]
[illegible]
[illegible]

τῆς παραμονῆς καὶ χθὲς
τῆς Κρήτης καὶ χάριν
τῆς ἀρχαιότητος τῆς Σουηδίας,
καὶ οὐ μόνον τὸ [illegible]
ἀναπτύσσομεν ἡμεῖς ἐδῶ
καὶ παρὰ τοὺς ἄλλους
λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς νὰ
παρασκευάσωμεν τὴν ἱστορικήν
αὐτῶν. Τὴν παραμονὴν
ἡμῶν δι' ἓξ [illegible]
ὑπελογίσαμεν ὅτι, δὲν
δύναται νὰ ἔχῃ χρονο-
μῆκος ἂν δὲν [illegible]
ἡ παρασκευὴ μετὰ τῶν
[illegible] τῶν
συμμάχων. [illegible]
ἡμεῖς
ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Κρήτης
νὰ
παρασκευασθῶμεν ἐντεῦθεν
[illegible] νὰ [illegible]
τὰ [illegible], καὶ τοὺς
ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς
νὰ [illegible] τὸ αὐτὸ [illegible]
μεθ' ἡμῶν καὶ ὅσον [illegible]
[illegible] [illegible] μὲ [illegible]
[illegible] τὴν [illegible]
καὶ τὸ [illegible] τῆς Κρήτης

[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ἡμῶν. Τὸ [illegible].
τῆς προθεσμίας πρὸ
[illegible] ἐπὶ τὴν
[illegible] οὐδένα [illegible]
[illegible] καὶ τῆς
τῆς [illegible] πρὸ
[illegible] [illegible] ἔχο-
μεν [illegible] νὰ ἐπ-
[illegible] εἰς τὸ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] νὰ μὴ
[illegible] ἐν [illegible] μεθ'
ἡμῶν [illegible] τὸ ἔργον [illegible].
Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ [illegible]
Κυβέρνησις [illegible] τὴν
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ἡ προθεσμία
τῆς παρατάσεως. [illegible]
[illegible] τῆς [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ὁ Κυβερνήτης
[illegible] [illegible] τῆς
[illegible] προθεσμίας, [illegible]
προθεσμίαν ἀόριστον
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] τὴν [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] καὶ τὸ

ἀντιλέγομεν νὰ ἰσχύῃ τὴν
μὲ [illegible] τῆς συνθήκης
καὶ νὰ κατοχυρώσῃ ὅπως [illegible]
[illegible] διὰ τῆς [illegible]
αὐτῆς.

Δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ
συνθήκῃ περὶ προθεσμίας
περὶ ὑπάρξεως [illegible]
[illegible], ὑπάρχει μόνον
περὶ [illegible]
καὶ περὶ [illegible].

Ἡ συνθήκη ἐπιτρέπει
τὰς ~~[illegible]~~ ἐπέκτασιν τῶν συμβαλλο-
μένων μερῶν τὸ δικαίωμα
νὰ ὁρίσῃ ἐν συνεννοήσει
μετ' ἄλλων καὶ
συμβαλλομένων τὰς
προθεσμίας τῆς χρόνου
τῆς [illegible] [illegible].
Περὶ ἀμέσου [illegible] ἡ
συνθήκη καθορίζει μετὰ
τὴν [illegible] καθ' ὅσον
[illegible] τῆς [illegible].

Ἡ [illegible] αὐτὴ
[illegible] τῶν συμβαλλομένων
νὰ [illegible] [illegible]
κατὰ τῆς Τουρκίας ἐν

[illegible] μετὰ τὴν
[illegible]
τὴν Ἑλλάδα ἢ τὴν Εὐρώπην
[illegible] τὴν Ἑλλάδα
Ἡ [illegible] ἢ ἡ Ἑλλὰς
[illegible] εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς
Κρήτης [illegible] νὰ [illegible]
τὴν Εὐρώπην [illegible] καθ'
[illegible], ἐνῷ
[illegible] τὴν Εὐρώπην [illegible]
ἔχει [illegible]
[illegible]
[illegible] ἔχει [illegible]
[illegible].
[illegible] νὰ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Ὁ ἀγὼν τῆς Κρήτης εἶναι
μία [illegible],
[illegible] τὴν Εὐρώπην καὶ ἂν
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
τῶν Ἑλληνικῶν ἀγώνων

Παπαρρηγόπουλος

#

ὅτι καὶ ἂν ἡ [illegible]
τὴν [illegible] [illegible]
τῆς [illegible] [illegible]
αὐτοῖς [illegible] [illegible]
τὴν συνθήκην [illegible]
[illegible]

τὴν συνθήκην [illegible]
δηλ. ἐάν [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]
τῆς Ῥωσίας συγχρόνως μετὰ
τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐγγυηθῶσι
αὐτὴ καὶ τῆς Ἀγγλίας [illegible]
[illegible] καθ' ἣν αὐτή
[illegible] [illegible] καὶ
τῆς Τουρκίας, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] ἡ
συνθήκη μᾶς [illegible]
χωρὶς νὰ μᾶς [illegible] #
— [illegible]
συνθήκης [illegible]
[illegible], τὸ
[illegible]
[illegible] ἡμῶν [illegible]
μᾶς [illegible] ἄρα ἡ νὰ
[illegible]
τὴν [illegible]
ν' [illegible] τὴν [illegible]
[illegible].

Ὑποσημειούμεθα

σπιθαμὴν νὰ θυσιάσῃ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀναληφθέντος, νὰ παραιτήσῃ ἑκουσίως τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐπὶ μίαν κτῆσιν τοσοῦτο πολύτιμον ὡς ἡ Κρήτη. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο προηγήθη τῆς κατακλεῖδος τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος, ἐγκαταλειφθέντος ἀπὸ τότε ὑπὸ τῆς Ρωσίας εἰς τὴν τύχην αὐτοῦ. Ὁ πρίγκιψ Γορτσακὼφ τοῦ μὲν ἐν Πετρουπόλει Ἕλληνος πρέσβεως τὴν προσοχὴν ἐπέστησεν, ἐπὶ τὴν ἀνυπέρβλητον ἀντίστασιν τῆς Πύλης εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου, παραινῶν ἅμα τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει ἵνα ἐπωφελουμένη τὴν τότε εἰς Κρήτην μετάβασιν τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἀαλῆ πασσᾶ συστήσῃ τοῖς ἐπαναστάταις συμβιβασμόν τινα μετὰ τῆς Πύλης ἐπὶ τῇ βάσει αὐτονομίας τῆς νήσου· εἰς δὲ τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν ἐρωτήσαντα αὐτὸν περὶ τοῦ περαιτέρω ἐκ μέρους τῶν τεσσάρων Δυνάμεων πρακτέου, ἀφοῦ ἡ μὲν Πύλη ἀντιτάσσει τοσοῦτο πείσμονα ἀντίστασιν εἰς τὰ μέχρι νῦν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων προτεινόμενα, μεταξὺ δὲ τῶν Δυνάμεων δὲν ὑπάρχει συμφωνία περὶ οἱασδήποτε καταναγκαστικῆς ἐναντίον τῆς Πύλης ἐνεργείας, προέτεινεν ἁπλῶς ἵνα αἱ Δυνάμεις προβῶσιν εἰς διακήρυξιν κοινὴν ὅτι ἔμελλον τοῦ λοιποῦ ν' ἀπέχωσι πάσης παραινέσεως πρὸς τὴν Πύλην, καθιστῶσαι αὐτὴν ὑπεύθυνον δι' ὅ,τι ἔμελλε τοῦ λοιποῦ νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς πορείας. Γαλλία, Πρωσσία καὶ Ἰταλία δεξάμεναι, τῆς Αὐστρίας μὴ προσχωρησάσης, τὴν ρωσικὴν πρότασιν προέβησαν (περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου 1867) εἰς τοιαύτην διακήρυξιν. Ἡ Πύλη ἐν ἀρχῇ ἐφάνη πως ταρασσομένη ἐπὶ τῷ τοιούτῳ διαβήματι τῶν τεσσάρων Δυνάμεων, ἀλλὰ ταχέως συνῆλθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκπλήξεως εὐθὺς ὡς ἐμβαθύνασα εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῆς ἐνόησε τὴν κενότητα αὐτῆς, οὔσης κατ' οὐσίαν διακηρύξεως εὐσχήμου ὑποχωρήσεως καὶ παύσεως τῆς περαιτέρω διὰ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος ἐνοχλήσεως τῆς Πύλης. Τὴν ὅλην δὲ κενότητα τῆς διακηρύξεως ἀπέδειξεν εὐθὺς ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, δηλώσασα τῇ Πύλῃ ὅτι ἔμελλε καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ διατελῇ φίλη πρὸς τὴν Πύλην. Ταῦτα δ' ἐποίει ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ καθ' ὃν χρόνον ἡ γαλλικὴ αὐλὴ ἐξένιζεν ἐπιδεικτικῶς τὸν (κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1867) εἰς Παρισίους χάριν τῆς Ἐκθέσεως μεταβάντα αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας, τὸν συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχιγραμματέως αὐτοῦ κόμητος Βάϋστ, ὅστις ἔλαβεν οὕτω νέαν ἀφορμὴν ἐπιδείξεως τῶν φιλοτουρκικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων, μελετῶν καὶ προτείνων νέαν συνθήκην ἐξασφαλίζουσαν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας καὶ ἐπὶ τούτῳ μεταβὰς ἐκ Παρισίων εἰς Λονδῖνον, ἵνα συνεννοηθῇ καὶ μετὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως περὶ τοῦ σχεδίου αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ λόρδος Στάνλεϋ ἐθεώρησε περιττὴν πᾶσαν νέαν συνθήκην, ἀρκούσης πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ὑπουργοῦ ζητούμενον τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων.

Φραγκῖσκος Ἰωσὴφ
αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας

Καὶ δυσηρέστησε μὲν ἡ τοιαύτη πολιτεία τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως σφόδρα τῇ Ρωσίᾳ, καὶ τραχύτατα ἐδημοσιεύθησαν ἄρθρα ἐν ταῖς κυβερνητικαῖς ρωσικαῖς ἐφημερίσι

καὶ ἰδίως ἐν τῷ «Ρώσῳ Ἀπομάχῳ» καὶ αἱ μεταξὺ Πετρουπόλεως καὶ Παρισίων σχέσεις ἱκανῶς ἐταράχθησαν. Ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις, ἵνα δείξῃ τὴν κακοπιστίαν τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς ἐδημοσίευσε τὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Δυνάμεων περὶ τοῦ κρητικοῦ ζητήματος καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος ἀνταλλαγέντα ἔγγραφα, ἐπὶ μίαν στιγμὴν δ' ἐθεωρήθη (περὶ τὰ τέλη τοῦ 1867) ὁ πόλεμος ἐπικείμενος, καὶ αἱ ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες ἠπείλουν εἴσπλουν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἰς τὸν Εὔξεινον· ἀλλ' ἐν με...ῳ συμβουλίῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Τσάρου, μόνος ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ πολέμου, πάντες δ' οἱ ἄλλοι μετὰ τοῦ Γορτσακώφ, καὶ ἰδίως ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς βαρὼν Βρουνώβ, ἐναντίον αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν γνώμην δὲ ταύτην προσεχώρησε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ. Καὶ πόλεμος μὲν δὲν ἐγένετο· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ Γαλλία καὶ ὁ Ναπολέων βαρεῖαν ἀπέτισαν μετ' οὐ πολὺ τὴν ποινὴν τῆς πρὸς τὴν Ρωσίαν χάριν τῆς Αὐστρίας κακοπιστίας. Ὅτε μετὰ δύο ἔτη ἡ Γαλλία πάσχουσα τὰς δεινοτάτας ὑπὸ τῆς ἡνωμένης Γερμανίας ἥττας ἐπεκαλεῖτο τὰς συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις τῆς Αὐστρίας, αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ κινηθῇ ἕνεκα τοῦ ἐκ Ρωσίας ἀπειλητικοῦ veto, ἑτοίμης οὔσης νὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τῆς Αὐστρίας κινουμένης ἐναντίον τῆς Γερμανίας. Ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ 1867, μετὰ τῆς ἔκτοτε δ' ἀρξαμένης εἰρηνικῆς πολιτικῆς ἐξέλιπον καὶ αἱ τελευταῖον ἐκ τῶν περὶ πολέμου φημῶν ἀναρριπισθεῖσαι ἐλπίδες περὶ τῆς κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς πόθους λύσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἐπῆλθον σπουδαῖά τινα γεγονότα καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Τουρκίᾳ ἕνεκα τοῦ κρητικοῦ ζητήματος.

Ὠμὲρ πασσᾶς

Καθ' ὃν χρόνον ὁ πρίγκιψ Γορτσακώφ, ἀπογνοὺς περὶ τῆς διὰ διπλωματικῆς ὁδοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος λύσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, παρῄνει τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ εἰρηνικῆς λύσεως δι' αὐτονομήσεως τῆς νήσου, ἡ Πύλη αὐτὴ ἔπεμπεν εἰς Κρήτην αὐτὸν τὸν μέγαν βεζύρην Ἀαλῆ πασσᾶν ἵνα εἰρηνεύσῃ τὴν νῆσον. Τοῦτο δὲν ἦτο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν διάβημα τῆς Πύλης. Ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς Κυριτλῆς εἶχεν ἐν τῷ κηρύγματι τῷ ἐκδοθέντι ὑπ' αὐτοῦ ἅμα τῇ εἰς Κρήτην ἀφίξει ὑποσχεθῆ τὴν ἐκ μέρους τῆς Πύλης παραδοχὴν τῶν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως αιτημάτων τῶν νησιωτῶν, ἀλλ' ὡς εἴπομεν οὐδεμίαν εἰς τὰς τοιαύτας ὑποσχέσεις ἔδοσαν προσοχὴν οἱ Κρῆτες. Διαρκοῦντος δὲ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὰς πρώτας ἤδη ἡμέρας τοῦ ἔτους 1867 ἡ Πύλη ἔπεμψεν ἰδιαίτερον ἐπίτροπον ἔκτακτον εἰς Κρήτην, τὸν Σερβὲρ ἐφέντην, ὅπως ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους χριστιανοὺς καὶ μωαμεθανούς, 15 ἐξ ἑκατέρου ἔθνους, ἵνα μεταβάντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκθέσωσι τὰς ἀνάγκας τῆς νήσου καὶ διασκεφθῶσι μετὰ τῶν ὑπουργῶν τῆς Πύλης περὶ τῶν ἐπενεκτέων εἰς τὴν διοίκησιν

τῆς νήσου μεταρρυθμίσεων. Καὶ εὑρέθησαν μὲν χριστιανοὶ (ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐννοεῖται), οἵτινες μετέβησαν εἰς τὴν Πύλην καὶ παρουσιάσθησαν μάλιστα εἰς τὸν σουλτάνον, εὐμενέστατα δεξάμενον αὐτούς, ἐπεσκέψαντο δὲ καὶ τὸν πατριάρχην (Γρηγόριον Ϛ΄) καὶ παρῃνέθησαν ὑπ' αὐτοῦ νὰ παύσωσι τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ μετά τινων ἡμερῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ διαμονὴν ἐπέστρεψαν οἴκαδε οὐδὲν πράξαντες. Ἡ ἀποτυχία αὕτη συνέπιπτε περίπου μετὰ τοῦ χρόνου τῆς ἀρξαμένης τῶν πέντε Δυνάμεων ἐπεμβάσεως, ὅτε ἡ Πύλη ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς σοβαρωτέρας καὶ ἀποτελεσματικωτέρας ἐνεργείας πρὸς καταστολὴν τοῦ ἀγῶνος, ἀνακαλέσασα τὸν Μουσταφᾶ πασσᾶν καὶ πέμψασα τὸν ἀρχαῖον ἐξωμότην Κροάτην στρατηγὸν Ὠμὲρ πασσᾶν (πρότερον Κάρολον Λάτας) τὸν διακριθέντα ἐν τῷ κατὰ τῶν Μαυροβουνίων πολέμῳ τῷ 1852 καὶ 1862, μετασχόντα δὲ καὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου εὐδοκίμως. Ἀλλ' αἱ τοῦ Ὠμὲρ πασσᾶ ἐναντίον τῶν τε δυτικῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν Σφακίων (κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον τοῦ 1867) καὶ ἐναντίον τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν (κατ' Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους) ἐπήνεγκον μὲν πολλὰς καταστροφὰς καὶ ἐρημώσεις τῆς νήσου καὶ σφαγὰς καὶ πνιγμοὺς ἐν σπηλαίοις λαβυρινθώδεσι γυναικοπαίδων, τοῦθ' ὅπερ προὐκάλεσεν ἀποστολὰς πλοίων πολεμικῶν ἐκ μέρους πασῶν τῶν μεγάλων Δυνάμεων (ἐξαιρουμένης τῆς Ἀγγλίας) πρὸς διάσωσιν τῶν γυναικοπαίδων, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν σημαντικήν, τῶν νησιωτῶν καὶ τῶν ἐθελοντῶν γενναίως ἀμυνομένων, ἰδίως ἐν Σφακίοις καὶ ἐν Λασηθίῳ. Ἡ Πύλη τότε (κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1867) νέαν ἔτεμεν ὁδὸν πορείας, ἀνακαλέσασα τὸν Ὠμὲρ πασσᾶν καὶ πέμψασα ὡς διαλλακτὴν τὸν Ἀαλῆ πασσᾶν μετὰ πολλῶν χρημάτων καὶ ἀπολύτου ἐξουσίας, παρασχοῦσα συγχρόνως καὶ μηνιαίαν ἀνακωχὴν ὅπλων, ἧς διαρκούσης ἐπετρέπετο τοῖς ἐπαναστάταις νὰ εἰσέρχωνται καὶ ἔνοπλοι εἰς τὰς πόλεις. Ὁ Ἀαλῆ πασσᾶς ἅμα ἀφικόμενος εἰς Κρήτην ἐξέδωκε προκήρυξιν ἑλληνιστί, ὑπισχνουμένην πλήρη ἀμνηστείαν τοῖς ἐπαναστάταις καὶ προτείνουσαν πολλὰς βελτιώσεις διοικητικὰς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἔτι τοῦ Ἀαλῆ πασσᾶ ἡ Πύλη εἶχε δηλώσει ἀνεπισήμως εἰς τοὺς πρέσβεις ὅτι ἦτο πρόθυμος εἰς εὐρυτάτας παραχωρήσεις οὐκ ἀπεχούσας τῆς αὐτονομίας. Ἐρρήθη ὅτι ὁ Ἀαλῆς ἐν Κρήτῃ ἐφάνη πρόθυμος εἰς πᾶσαν παραχώρησιν πλὴν τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνώσεως, καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν εἰς ἡγεμονίαν ὑποτελῆ μετάστασιν τῆς νήσου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται ἀκριβῶς εἰρημένον. Ἐν διακοινώσει πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις πρεσβευτήν, καταχωρισθείσῃ ἐν τῇ Κιτρίνῃ (διπλωματικῇ) Βίβλῳ τῆς Γαλλίας, ἀποκρούει ὁ Φουὰτ ἐντόνως τὴν περὶ ἡγεμονίας πρότασιν, λέγων ὅτι τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἀσφαλὲς διάβημα πρὸς τὴ ἕνωσιν. Ἀλλ' ἦτο, ὡς φαίνεται, πρόθυμος ὁ Ἀαλῆς εἰς παραχώρησιν εὐρείας διοικητικῆς αὐτονομίας, κατεχομένων μόνον τῶν φρουρίων ὑπὸ φρουρῶν ὀθωμανικῶν. Ὁπωσδήποτε οἱ Κρῆτες πρὶν ἀπορρίψωσι τὰς περὶ αὐτονομίας προτάσεις τοῦ Ἀαλῆ ἀπετάθησαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἐρωτῶντες, ἂν θὰ δυνηθῇ αὕτη νὰ διατηρήσῃ χρηματικῶς τὴν ἐπανάστασιν. Τῆς κυβερνήσεως Κουμουνδούρου δούσης ἀπάντησιν καταφατικὴν μετά τινος μετριασμοῦ τῶν ζητουμένων χρηματικῶν χορηγιῶν, γενικὴ συνέλευσις συγκροτηθεῖσα ἐν Ὁμαλῷ τοῦ Ἀποκορώνου ἀπέρριψε πάσας τὰς προσφορὰς τοῦ Ἀαλῆ καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἔμενεν ἀκλόνητος ἐν τῷ περὶ ἑνώσεως κηρύγματι τοῦ παρελθόντος ἔτους. Οὕτω δ' ἐξηκολούθησεν ἡ ἐπανάστασις, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, μετ' ἐλπίδων ἔτι ἀκμαίων ἐκ μέρους τοῦ πολλοῦ

Ἀαλῆ πασσᾶς

ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μετὰ προβλέψεως καταστρεπτικῆς διὰ τοὺς βαθύτερον καὶ ψυχρότερον τὴν ὅλην κατάστασιν βλέποντας καὶ κρίνοντας ὀλίγους.

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ἡ βασίλισσα Ὄλγα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν γάμων των (1867)

Πάντως καὶ ἡ κυβέρνησις ἡ ἑλληνικὴ καὶ ὁ τότε προιστάμενος αὐτῆς Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος διέβλεπον καὶ αὐτοὶ τὸ μοιραῖον τέλος οὐχὶ ἐν αἰσιοδοξίᾳ ἀπολύτῳ, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπωφελήθησαν πρεπόντως τὰς περιστάσεις ἵνα προλάβωσι τὴν καταστροφήν. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσαν πολλά, ἐξηγοῦντα ἂν μὴ δικαιολογοῦντα τὴν πολιτείαν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Ἡ πρὸς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα συμπάθεια διετηρεῖτο ἔτι ἀκμαία καὶ παρὰ μεγάλῃ μοίρᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἀκμαιοτέρα δὲ παρὰ τῷ φιλελληνικῷ κόσμῳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, ὁπόθεν χρήματα, τροφαὶ καὶ φάρμακα ἐστέλλοντο ἀφθονώτατα, καὶ ἄνδρες θερμότατα φιλέλληνες, μάλιστα ὁ καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπαναστάσει ἐκεῖθεν ἐλθὼν καὶ πολλὰ εὐεργετήσας τὴν Ἑλλάδα Δρ. Howes, ἐλθὼν νῦν μεθ' ἁπάσης τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ μυριοτρόπως εὐηργέτησε τούς τε ἀγωνιζομένους ὁπλίτας καὶ τὸ ἄοπλον πλῆθος τῶν γυναικοπαίδων. Μυρία δὲ ἄλλα τεκμήρια τοῦ ἀμερικανικοῦ φιλελληνισμοῦ ἐνεψύχουν ἔτι τὸ φρόνημα τῶν ὑπερμάχων τῆς κρητικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ μήπως καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις «ἄτιμος καὶ ἀντεθνικὴ» ἀντιπολίτευσις, ὡς ὠνόμασεν αὐτὴν ἡ ἐν Τεργέστῃ ἐκδιδομένη «Κλειώ», ἡσύχαζε ἢ ἄφηνεν ἥσυχον τὴν κυβέρνησιν; Αὕτη ἐν παντὶ ἔργῳ τῆς κυβερνήσεως διέβλεπεν ἀποτυχίας καὶ προὔλεγεν ἀπαίσια. Ὁ δὲ Κουμουνδοῦρος, ὁ πρὸ δύο ἐτῶν τολμήσας ν' ἀποτρέψῃ τοὺς Κρῆτας τοῦ τότε ἤδη μελετωμένου ὑπὸ τούτων ἐπαναστατικοῦ κινήματος, δὲν εἶχε τῷ 1867 τὴν τόλμην ἣν ἔδειξε μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη ἐν τῷ Ἠπειροθεσσαλικῷ ζητήματι, οὐχὶ μόνον τὴν τόλμην ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετήν, θυσιάσας χάριν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ σαφέστατα καὶ διαβλεπομένου καὶ

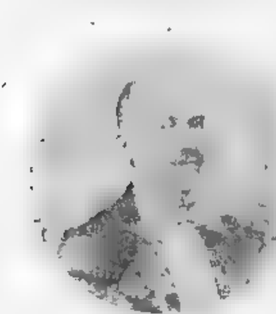
νοουμένου ἀληθοῦς συμφέροντος τῆς πατρίδος τὴν ἐφήμερον δημοτικότητα εἰς τὴν ὑπερτέραν συνείδησιν τοῦ καθήκοντος. Ὅτε δ' ἐν μέσῳ τῆς ἀνωτέρω σκιαγραφηθείσης καταστάσεως ἐπέστρεψεν ὁ βασιλεὺς (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου 1867) μετὰ τῆς βασιλίσσης Ὄλγας ἀπὸ Πετρουπόλεως, ἔνθα εἶχον τελεσθῇ οἱ γάμοι αὐτοῦ, σμήνη ἀντιπολιτευομένων, πρὸ πάντων τῶν περὶ τὸν Δ. Βούλγαρην, διετραγῴδουν πρὸς αὐτὸν τὴν κατάστασιν τοῦ κράτους ὑπὸ ζοφερώτατα χρώματα, ἐνῷ ὁ γηραιὸς ἀπόμαχος πολιτευτὴς Χρηστίδης ἐπλήρου καθ' ἑκάστην τὰς στήλας τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ «Ἐθνοφύλαξ» διὰ περιγραφῶν ἀπηνεστάτων, ἐν αἷς ἡ λῃστεία ἐφαίνετο ἄρχουσα τῆς Ἑλλάδος, τὸ δημόσιον ταμεῖον λεηλατούμενον, τὰ οἰκονομικὰ φερόμενα εἰς τελείαν καταστροφὴν καὶ χρεωκοπίαν. Μόνος ὁ Δεληγεώργης καίπερ ἀντιπολιτευόμενος καὶ οὗτος σφοδρῶς ἐφαίνετο ἀπαθέστερον κρίνων τὰ πράγματα καὶ κατακρίνων πᾶσαν ὑπουργικὴν μεταβολήν, ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐξουσίᾳ παραμονῆς τοῦ Κουμουνδούρου (ὅστις διά τινος διαφυγούσης τὰ χείλη αὐτοῦ φράσεως περι πυρὸς καὶ σιδήρου [1] παρεστάθη ὡς ἀπειλῶν τὴν Εὐρώπην δι' ἀναστατώσεως ἐν Ἀνατολῇ) προσδοκῶν τὴν δι' ἐπεμβάσεως εὐρωπαικῆς καταστροφὴν τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος, καταστροφὴν πολλῷ ἐντιμοτέραν, ὡς ἔγραφεν ἡ ἐφημερὶς αὐτοῦ «Μέλλον», τῆς διὰ τῶν ἐγκλημάτων τοῦ Δ. Βούλγαρη μεθ' ὁλόκληρον ἔτος παρασκευασθείσης. Πάντες οἱ ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ ὑπουργείου ἐπιφανεῖς πολιτευταί, μηδ' αὐτοῦ τοῦ πάντοτε μετριοπαθοῦς Θ. Ζαΐμη ἐξαιρουμένου, συνεστράτευον παρὰ τῷ Βασιλεῖ ἐναντίον τοῦ ὑπουργείου Κουμουνδούρου. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐμαίνετο ἰδίως κατὰ τῆς συμμορίας τῶν 97, ὡς ἀπεκάλει τὴν πιστὴν εἰς τὸν Κουμουνδοῦρον μείνασαν πλειονοψηφίαν τῶν 97 (ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν 150 βουλευτῶν), ἧς ἕνεκεν ἡ δευτέρα σύνοδος τοῦ 1867 ἀπέναντι τῆς τοῦ παρελθόντος ἔτους φρικώδους εἰκόνος ὑπουργικῆς ἀναρχίας, ὅτε καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα ἔπιπτον ὑπουργεῖα, καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς ταύτην, παρίστα εἰκόνα σεμνότητος κοινοβουλευτικῆς διὰ τῆς διαρκοῦς ὑποστηρίξεως ἣν παρεῖχεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, καὶ τοῦτο ἕνεκα τοῦ τὸ κράτος καὶ τὸ ἔθνος ὅλον τοσοῦτον ἀπασχολοῦντος μεγάλου ἐθνικοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος. Ἀλλ' εἰς τον ἀντεθνικὸν τοῦτον χαρακτηρισμὸν τῆς πλειονοψηφίας τῶν 97 προσέθετον οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, ὡς δῆθεν κηδόμενοι τῆς βασιλείας, ὅτι διὰ τῆς διαρκοῦς ταύτης ὑποστηρίξεως δημιουργεῖται βουλευτικὴ δικτατορία προσβάλλουσα τὰ δικαιώματα τῆς βασιλείας. Ταῦτα ἔλεγον οἱ περὶ τὸν Δ. Βούλγαρην, οἱ ἀνατρέψαντες τὸν θρόνον τοῦ Ὄθωνος διότι διέλυσε νομιμώτατα μίαν βουλήν!! Ἤθελον λοιπὸν οἱ αὐτόκλητοι οὗτοι ὑπέρμαχοι τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας νὰ παυθῇ ἡ κυβέρνησις καὶ νὰ δια-

Θρ. Ζαΐμης

[1] Ὁ Κουμουνδοῦρος δικαιολογῶν ἐν τῇ Βουλῇ τὰς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου γενομένας δαπάνας ἐθεώρει ἄκαιρον τὰς περὶ τούτων μικρολογίας, καθ' ὃν χρόνον, ἔλεγε, τὰ μεγάλα ζητήματα λύονται διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Τοῦτο ἤρκεσεν ἵνα ἡ ἀντιπολίτευσις παραστήσῃ αὐτὸν ὡς ἀπειλοῦντα πόλεμον.

λυθῇ ἡ μόλις εἰς τὸ δεύτερον ἔτος εἰς δευτέραν σύνοδον τῆς περιόδου αὐτῆς εἰσελθοῦσα Βουλή, ἵνα ἐμπεδωθῇ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία. Ὁ δὲ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ ἐν τῇ Εὐρώπῃ λαβὼν πεποίθησιν ὅτι τὸ κρητικὸν ζήτημα εἶναι ἀδύνατον νὰ λυθῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἡ περαιτέρω παράτασις τοῦ ἀγῶνος πλὴν τῆς ματαίας αἱματοχυσίας καὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς νήσου οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ πορίσῃ ἀγαθόν, ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπέδειξε καὶ συνέστησε τῷ ὑπουργείῳ μεταβολήν τινα ἐν τῇ μέχρι νῦν πολιτικῇ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Κουμουνδοῦρος καὶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ ἔμειναν ἀνένδοτοι, ἀφοῦ ἄλλως ἦτο βέβαιον ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἀντιπολίτευσις ἤθελε κατεξαναστῇ ἐναντίον αὐτῶν κατηγοροῦσα αὐτοὺς ἐπὶ προδοσίᾳ. Καὶ παρῃτήθη μὲν τὸ ὑπουργεῖον, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς μὴ καλέσας εὐθὺς τὴν ἀντιπολίτευσιν συνεκρότησεν ὑπουργεῖον μὴ κοινοβουλευτικὸν ἀπὸ τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου Μωραϊτίνη καὶ ἄλλων μὴ βουλευτῶν, ἐν οἷς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διωρίσθη ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς Πέτρος Δηλιγιάννης. Σκοπὸς τοῦ βασιλέως ἦτο νῦν, καθ' ἣν πιθανὴν καὶ βεβαίαν περίπτωσιν τὸ νέον ὑπουργεῖον δὲν ἤθελεν ἔχει πλειονοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ, νὰ ἐνεργήσῃ νέας βουλευτικὰς ἐκλογὰς διὰ τοῦ ἀχρόου ὑπουργείου. Ἀλλ' οἱ ἄνδρες οἱ ἀποτελοῦντες τὸ νέον ὑπουργεῖον δὲν ἤθελον ν' ἀναλάβωσι τοιαύτας εὐθύνας καὶ διὰ τοῦτο παρῃτήθησαν, πλὴν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ τῶν Στρατιωτικῶν (Σπύρου Μήλιου). Τότε δ' ὁ Βασιλεὺς ὑπεχρεώθη νὰ καλέσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως θεωρούμενον Δ. Βούλγαρην, οὗτος δὲ χωρὶς νὰ παραστῇ εἰς τὴν Βουλὴν αὐθημερὸν τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ διέλυσε τὴν Βουλήν, διατάξας νὰ κολλήσωσιν ἀντίγραφον τοῦ διατάγματος ἐπ' αὐτῆς τῆς θύρας τοῦ βουλευτηρίου, ἐξαγγείλας δὲ εἰς τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης τὸ γεγονὸς διὰ τυμπανοκρουσίας θορυβώδους ἐν ταῖς ὁδοῖς. Προέβη δ' εὐθὺς ὁ πρωθυπουργὸς καὶ εἰς τὴν ἀναστάτωσιν τῆς διοικητικῆς ὑπαλληλίας καθ' ὅλον τὸ κράτος, ἵνα ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῷ τὴν νίκην ἐν ταῖς ἐκλογαῖς. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ προέβη καὶ εἰς ἀνάδειξιν ἐπισήμων ὑποψηφίων ἐναντίον τοῦ πνεύματος τοῦ νέου Συντάγματος.

Πέτρος Δεληγιάννης

Διεξήχθησαν δὲ αἱ ἐκλογαὶ *(ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Κουμουνδούρου τῷ 1865 ἐνεργηθείσας)* μετὰ πολλῶν βιαιοτήτων, ἀποκλεισμοῦ ἐκλογέων, καλπονοθεύσεων καὶ πλαστογραφιῶν ἀναμιμνησκουσῶν τὰς τοῦ 1844 καὶ 1862 καὶ ὑπερτερουσῶν τούτων ἐγένοντο δ' αἱ μέγισται ἀθεμιτουργίαι ἰδίως ἐν ταῖς ἐκλογικαῖς περιφερείαις τοῦ Κουμουνδούρου καὶ τῶν ἐπιφανῶν τῶν τοῦ τούτου κόμματος. Καὶ διὰ πασῶν τούτων τῶν ἀθεμιτουργιῶν ἐνίκησεν ἡ κυβέρνησις δι' ὀλίγων ψήφων. Μεθ' ὁμοίων παρανομιῶν ἐτελέσθησαν καὶ αἱ τῶν ἐκλογῶν ἐξελέγξεις. Ἀντὶ νὰ γίνωνται αὗται ὑπὸ τῶν τμημάτων τῆς Βουλῆς, ἱδρύθη δωδεκαμελὴς ἐπιτροπεία βουλευτῶν ἐλεγκτῶν, ἁπάντων Βουλγαρικῶν, οἵτινες συνερχόμενοι καθ' ἑκάστην νύκτα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Δ. Βούλγαρη καθώριζον τοὺς ἀποβλητέους καὶ ὑπέβαλλον τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τὴν ὁλομέλειαν τῆς λεγομένης Βουλῆς, ἥτις ὑπὸ τὸ κράτος φόβου καὶ τρόμου διατελοῦσα συνεμορφοῦτο ἐν πᾶσι πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς ἐπιτροπείας. Οὕτω δὲ μόνον κατωρθώθη ἵνα κατά τι αὐξηθῇ ἡ δύναμις τῆς πλειονοψηφίας.

Ἐν τῷ κρητικῷ ζητήματι ἡ κυβέρνησις Δ. Βούλγαρη, παρὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπ' αὐτῆς ἐν τῷ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν κηρύγματι περὶ «βοηθείας» δοθησομένης εἰς τὸν «πάσχοντα ἀδελφικὸν λαόν», ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους κατεδίωξε τὸν ἀγῶνα, ἐλαττώσασα ση-

μαντικῶς τὰς χρηματικὰς χορηγίας, καταδιώξασα ἀπηνῶς τοὺς ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Κρητῶν ἐκλεγέντας διὰ τὴν Βουλὴν ἀντιπροσώπους καὶ μὴ ἐπιτρέψασα αὐτοῖς νὰ πατήσωσι τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος.

Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἐζήτησεν ἵνα τὰ εἰς Ἑλλάδα καταφυγόντα κρητικὰ γυναικόπαιδα τὰ κακῶς τροφοδοτούμενα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐπιστρέψωσιν ἐλευθέρως, ναυλώσασα ἐπὶ τούτῳ καὶ ἀτμόπλοια μεγάλα τῆς γαλλικῆς Ἑταιρείας Διαπορθμεύσεων καὶ πέμψασα αὐτὰ εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας εἰς Πειραιᾶ, Ναύπλιον καὶ ἀλλαχόσε, ἡ δὲ κυβέρνησις Βούλγαρη κατέφυγεν εἰς τὰς ξένας πρεσβείας, ἰδίως εἰς τὴν γαλλικήν, ἐπικαλουμένη πίεσιν ἐκ μέρους αὐτῶν ἵνα θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν, καθὰ αὐτὸς ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Γάλλον φιλέλληνα Φλουράνς, τὸν ἐλθόντα εἰς Κρήτην καὶ πολιτογραφηθέντα ἐνταῦθα, εἶτα δ' ἐξελαθέντα ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου εἶχεν ἔλθει χάριν τῶν ὑποθέσεων τῆς Κρήτης, κοινῇ συμφωνίᾳ τοῦ Γάλλου πρέσβεως καὶ τοῦ Δ. Βούλγαρη, πρὸς δυσαρέσκειαν αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Λόγῳ μὴ ἀποτίσεως τῶν συμφωνηθεισῶν ἐν προθεσμίαις δόσεων τῶν ὑπὸ τοῦ Κουμουνδούρου παραγγελθέντων θωρηκτῶν πολεμικῶν πλοίων ἐκωλύθη ἡ ἔγκαιρος τούτων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄφιξις. Αἱ παρανομίαι τοῦ Βούλγαρη ἐξήγειρον πανταχοῦ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἐναντίον αὐτοῦ. Αὐτὸς ὁ «Αἰὼν» ὁ ὑψώσας αὐτὸν ἐν ἀρχῇ τῆς κυβερνήσεως μέχρι τρίτου οὐρανοῦ ἕωσοῦ ἐπιτύχῃ ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ θέσιν βουλευτοῦ, μετὰ τὴν ταύτης ἐπίτευξιν ἤρξατο σφοδρῶς κατακρίνων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ μετὰ πάθους καὶ πόνου πατριωτικοῦ ἐνδομύχου ἰσχυροῦ στιγματίζων τὴν πολιτικὴν ταύτην ἦτο ὁ γηραιὸς παλαίμαχος δημοσιογράφος Κωνσταντῖνος Λεβίδης, ὁ ἀποθανὼν ἀκριβῶς ἐν μέσῳ τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος.

Πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἀναρίθμητα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Δ. Βούλγαρη ἐν τῇ ἐνιαυτὸν διαρκεσάσῃ πρωθυπουργίᾳ αὐτοῦ διαπραχθέντα ἀνομήματα. Ἀλλὰ δύο καὶ μεγάλα ἐν τοῖς πολλοῖς τούτοις ἔτι πλέον ἐμαρτύρησαν τὸ αὐθαίρετον τῆς ὑπ' αὐτὸν κυβερνήσεως. Τὸ πρῶτον τούτων ἦν ὅτι ἀφοῦ διὰ παρανομιῶν κατεπολέμησε καὶ ἐματαίωσε τὴν ἐν Μεσσήνῃ ἐκλογὴν τοῦ Κουμουνδούρου, ἠμπόδισεν ἐκ νέου ταύτην ὅτε ὁ Κουμουνδοῦρος μετὰ μεσολαβήσαντα ἱκανὸν χρόνον ἔθηκεν αὖθις ὑποψηφιότητα ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι Οἰτύλῳ τῆς Μάνης, προκειμένης ἐκλογῆς ἀναπληρωματικῆς (κατ' Ἰούλιον τοῦ 1868), πράττων τοῦτο συμφωνότατα πρὸς τὸ σύνταγμα τὸ καθορίζον ὅτι πρέπει νὰ θέσῃ τις κάλπην ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεως ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῆς πολιτογραφήσεως. Ἡ πρᾶξις ἦτο συνταγματικῶς νομιμωτάτη, ὡς ἐμαρτύρησεν αὐτὸς ὁ πρόεδρος τῆς δωδεκαμελοῦς ἐξελεγκτικῆς ἐκ βουλευτῶν ἐπιτροπείας Γεώργιος Ἰακωβᾶτος, ἐμφαντικώτατα δηλώσας τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπὸ τοῦ βήματος αὐτοῦ τῆς Βουλῆς. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις Βούλγαρη, φρονοῦσα ἢ ἐπιτηδεύουσα ὅτι ἐφρόνει ὅτι ἅπαξ ποιησάμενος χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς κάλπης ἐν μιᾷ τῶν δύο περιφερειῶν δὲν δύναται νὰ θέσῃ κάλπην ἐν τῇ ἑτέρᾳ, ἀπέλυσεν ἐναντίον τοῦ τόπου τῆς ψηφοφορίας σμῆνος χωροφυλάκων καὶ ἄλλων ἐνόπλων, ἵνα ἀνατρέψωσι τὴν κάλπην τοῦ Κουμουνδούρου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περὶ τὴν κάλπην φίλοι φρουροὶ τοῦ Κουμουνδούρου ἀντέστησαν εἰς τὴν βίαν ταύτην, ἀφοῦ τέλος ἀνετράπη ἡ κάλπη, ἐξεδόθη διά τινος εἰσαγγελέως ἔνταλμα συλλήψεως ἐναντίον τοῦ Κουμουνδούρου αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ.

Καὶ τούτων μέν τινες συλληφθέντες ἐφυλακίσθησαν, ὁ δὲ Κουμουνδοῦρος ἀπεχώρησεν ἀπὸ τῆς Οἰτύλου εἰς τὸν ὀχυρὸν οἰκογενειακὸν αὐτοῦ πύργον Ζαρνάταν, πολιορκούμενος μὲν ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τῆς ἐκπεμφθείσης ἐναντίον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ φρουρούμενος ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν γενναίων Μανιατῶν αὐτοῦ. Μῆνας διήρκεσεν ἡ κατάστασις αὕτη (ἀπὸ Ἰουλίου μέχρις Ὀκτωβρίου). Ἐν τῷ μεταξὺ δ' οἱ ἄλλοι

συλληφθέντες καὶ πρωτοδίκως καταδικασθέντες ἠθῳώθησαν διὰ βουλεύματος τοῦ ἐφετείου. Τότε δὲ μήπω ἰσχυούσης τῆς ὑπὸ τοῦ νέου Συντάγματος καθιερωθείσης ἰσοβιότητος ἢ μονιμότητος τῶν ἐφετῶν, ἐπαύθησαν οὗτοι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Τέλος δ' ἐκδοθέντος βουλεύματος ἐναντίον τοῦ Κουμουνδούρου ἁπλῶς εἰς πλημμελειοδικεῖον παραπεμπτικοῦ, κατέλιπεν οὗτος τὸ ἄσυλον αὐτοῦ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας, ἐν ἀγαλλιάσει γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῶν φίλων αὐτοῦ, γενομένης δὲ τῆς δίκης μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βούλγαρη, ἐντελῶς ἀθῳωθεὶς ἀνέλαβε τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ ὡς ἀρχηγοῦ μεγάλου κόμματος θέσιν αὐτοῦ.

Τὸ δεύτερον μέγα ἠθικόν, ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν σφάλμα τοῦ Δ. Βούλγαρη ἦν ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπειράθη ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ὀχληροῦ εἰς αὐτὸν κρητικοῦ ζητήματος, θέτων τέρμα εἰς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα. Διαρκοῦντος τοῦ θέρους ὁ ἀγὼν οὗτος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν αὐτοῦ, ἐγκαταλειφθεὶς δὲ καὶ ὑπὸ τῆς φιλελληνικῆς Εὐρώπης ἔζη μόνον ἐν τῇ φιλελληνικῇ Ἀμερικῇ, ἔνθα ὁ φιλέλλην στρατηγὸς Σὰξ μετὰ μακρὸν ὕμνον τῆς Κρήτης, ἐν ᾧ ἐπεκαλεῖτο καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἐν τῇ μονῇ Ἀρκαδίου ὁλοκαύτωμα ἑαυτὰς προσενεγκουσῶν «ἁγίων» γυναικῶν, προέτεινε τὴν ὑπὸ τῆς Μεγάλης Δημοκρατίας ἀναγνώρισιν τῆς κρητικῆς ἀνεξαρτησίας. Βραδύτερον ὁ Σὰξ προέτεινε τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα δωρεὰν προσφορὰν δύο θωρηκτῶν (monitors) ἀμερικανικῶν, ὁ δὲ περίφημος πρόεδρος τῆς ἀμερικανικῆς Γερουσίας Σόμνερ ὑπέβαλεν ἐν τῇ Γερουσίᾳ πρότασιν, προκαλοῦσαν τὴν Πύλην εἰς παραχώρησιν αὐτονομίας εἰς Κρήτην. Ἡ πρότασις γενομένη δεκτὴ διεβιβάσθη εἰς τὴν Πύλην, ἀλλὰ δὲν ἐτελεσφόρησεν.

Ἀλλ' ὅσῳ πλέον προσήγγιζε ὁ ἀγὼν πρὸς τὸ μοιραῖον αὐτοῦ τέλος, τοσοῦτον ἡ ἠθικὴ ἀγανάκτησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ κατάρα ηὐξάνετο. Καὶ ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἀπογνώσεως μόνη ἐλπίς, ἀλλ' ἐλπὶς ἁπλῶς «εὐσεβής», ὑπελείπετο ἡ προσεχὴς εἰς τὴν ἐξουσίαν ἄνοδος τοῦ φιλέλληνος Γουλιέλμου Γλάδστωνος ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἡ ἀγγελθεῖσα ὡς προέδρου τῆς Ἀμερικανικῆς Δημοκρατίας ἐκλογὴ τοῦ φιλέλληνος Ὀδυσσέως Γράντ. Ἀλλ' ὁ μὲν Γλάδστων ἀνελθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν καθ' ἣν στιγμὴν ἔπνεε τὰ λοίσθια ἡ ἐπανάστασις, ἐδεσμεύετο ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τοῦ προκατόχου ὑπουργείου, ἐν Ἀμερικῇ δ' ἐπεκράτει τὸ δόγμα τοῦ Μονρόε τὸ μὴ ἐπιτρέπον ἐνεργὸν ἀνάμιξιν εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα. Τότε ὁ Βούλγαρης ἐνήργησε τὴν συγκρότησιν σώματος μισθοφόρων ἐθελοντῶν, μελλόντων νὰ μεταβῶσιν εἰς Κρήτην πρὸς ἀναζωογόνησιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐδόθη δ' ἐντολὴ τοῖς ἡγουμένοις τοῦ σώματος νὰ διελάσωσι τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς τῆς πόλεως, ἰδίως τὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου ἡ Ὀθωμανικὴ πρεσβεία, καὶ παρελαύνοντες πρὸ τοῦ μεγάρου τῆς πρεσβείας νὰ προβῶσιν εἰς διαδηλώσεις ὑπὲρ τῆς Κρήτης ὑβριστικὰς πρὸς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος καὶ τὴν πρεσβείαν. Τούτων τελεσθέντων ὁ πρεσβευτὴς Ἰωάννης Φωτιάδης, Ἕλλην τὸ γένος, ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ τεθνεῶτος τῷ 1860 ἡγεμόνος τῆς Σάμου Στεφάνου Βογορίδου καὶ σύγγαμβρος τοῦ περιφήμου ἐν Λονδίνῳ πρέσβεως Κωστάκη Μουσούρου (τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1867 ὅτε ὁ σουλτάνος ἐπεσκέψατο τὴν ἀγγλικὴν πρωτεύουσαν προαχθέντος εἰς βαθμὸν μουσίρου καὶ βεζύρου), ἀνεκοίνωσεν εὐθὺς τὰ γενόμενα καὶ θεωρῶν τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀφόρητον ὑπηγόρευσεν αὐτὸς τῇ κυβερνήσει τὸ δέον πραχθῆναι. Ἦν δὲ τοῦτο ἡ ἄμεσος διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν μεθ' ὅλων τῶν ἀπαραιτήτων ἐπακολουθημάτων αὐτῆς, ἤτοι ἀποκλεισμὸς τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἀπὸ τῶν τουρκικῶν λιμένων καὶ ἐξέλασις τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων ὑπηκόων. Προσέθηκε δὲ ὁ Ἰ. Φωτιάδης

ΕΚΔΟ ΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ὅτι οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, εἰς οὓς ἀνεκοίνωσε τὰ γεγονότα καὶ τὰς περὶ τοῦ πρακτέου γνώμας αὐτοῦ, ἐπεδοκίμασαν πληρέστατα ταύτας. Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις (καὶ δὴ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ μέγας βεζύρης Ἀαλῆ πασᾶς, ὅστις ἀφοῦ ἔδωκεν εἰς τὴν Κρήτην μίαν ἡμιαυτόνομον διοίκησιν *ἐπὶ χάρτου* ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔδωκε τῷ σουλτάνῳ μακρὸν ὑπόμνημα, ἐν ᾧ ἐπετίθετο λαύρως ἐναντίον τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, κεκαλυμμένῳ δὲ τῷ τρόπῳ καὶ ἐναντίον τῆς Ρωσίας), ἥτις καὶ ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως παρωτρύνετο εἰς σοβαρόν τι διάβημα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἐπεδοκίμασε πληρέστατα τὰς τοῦ πρέσβεως αὐτῆς προτάσεις καὶ διέταξεν αὐτῷ νὰ ἐπιδώσῃ τελεσίγραφον αὐστηρὸν τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει. Ἀληθῶς δὲ τὸ τελεσίγραφον τὸ ἐπιδοθὲν τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Νοεμβρίου ἐμέμφετο ὑβριστικώτατα τὴν ὅλην ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ κρητικῇ ἐπαναστάσει διαγωγὴν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, κατηγοροῦσα αὐτὴν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι οἱ πολλάκις ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὴν Κρήτην πεμφθέντες ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἦσαν λῃσταὶ ἐξαχθέντες ἐκ τῶν δεσμωτηρίων καὶ σταλέντες αὐτόθι (τὸν τουρκικὸν τοῦτον ἰσχυρισμὸν ἐβεβαίωσεν ἐμφαντικώτατα ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδος Κλάρενδον), ἀπῄτει δὲ ὁ Τοῦρκος πρεσβευτὴς τὴν ἐντὸς ὡρισμένης βραχείας προθεσμίας παραδοχὴν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως α΄) τὴν ἐντελῆ κατάπαυσιν τῶν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων εἰς Κρήτην ἀποστολῶν πειρατικῶν πλοίων (οὕτως ἐχαρακτήριζε τὴν «Ἕνωσιν» καὶ τὴν «Κρήτην») μετ' ἐθελοντῶν καὶ πολεμεφοδίων, β΄) τὴν αὐστηρὰν ἀπαγόρευσιν πάσης εἰς Κρήτην ἀποστολῆς ἐθελοντῶν καὶ ὅπλων, γ΄) ἐγγύησιν ὅτι τοῦ λοιποῦ ἔμελλε νὰ συμμορφωθῇ ἐν τῇ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολιτείᾳ αὐτῆς πρὸς τὰ διεθνῆ νόμιμα καὶ πρὸς τὰς μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν συνθήκας. Τῆς εἰς τὸ ὑβριστικὸν τελεσίγραφον ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ Π. Δεληγιάννη δοθείσης ἀπαντήσεως, ἀξιοπρεποῦς μέν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἀπορριπτούσης τὰς τουρκικὰς ἀπαιτήσεις ἢ μᾶλλον ἀμφισβητούσης τὸ εὔλογον καὶ δίκαιον αὐτῶν, θεωρηθείσης, ὡς ἦν ἀληθές, μὴ ἱκανοποιητικῆς, ὁ Ι. Φωτιάδης κατέλιπε τὰς Ἀθήνας μεθ' ὅλου τοῦ προσωπικοῦ τῆς πρεσβείας, μεταβαίνων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διετάχθησαν δὲ πάντες οἱ ἐν Ἑλλάδι Ὀθωμανοὶ πρόξενοι νὰ καταλίπωσι τὰς θέσεις αὐτῶν ἐπιστρέφοντες εἰς Τουρκίαν. Ὁ σουλτάνος καὶ ἡ Πύλη τιμητικῶς ἐδέξαντο τὸν Φωτιάδην, ὁ σουλτάνος μάλιστα καὶ ἤμειψε αὐτὸν διὰ δώρων, ἐπέστρεψε δ' εἰς Ἀθήνας καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλλην πρεσβευτὴς Ἰωάννης Δεληγιάννης, ἀφοῦ δίκην παρθίου βέλους ἔδωκεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν διακοίνωσιν οὐχὶ μὲν πλήρη ὕβρεων, ὡς ἦν ἡ τοῦ Φωτιάδου, ἀλλὰ πλήρη μομφῶν διὰ τὴν ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτῇ ἐπικρατοῦσαν ἀνομίαν καὶ βαρβαρότητα. Μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄφιξιν τοῦ Φωτιάδου ἤρξαντο ἐφαρμοζόμεναι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ αἱ ἐν τῷ τελεσιγράφῳ τοῦ Φωτιάδου ἀγγελθεῖσαι ἀπειλαί, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος ἕνεκα τῆς ἐπισήμου μεσιτείας κυβερνήσεων καὶ πρεσβειῶν ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Συγχρόνως δ' ἡ Πύλη ηὔξησε σημαντικῶς καὶ τὰς παρὰ τὰ μεθόρια στρατιωτικὰς δυνάμεις αὐτῆς, ἀρχηγὸν αὐτῶν διορίσασα τὸν Ὠμὲρ πασσᾶν, διέταξε δὲ τὰ τοῦ πολεμικοῦ στόλου διὰ τὸν ἐνδεχόμενον πόλεμον.

Τί δ' ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐποίει ἀπέναντι τῶν τουρκικῶν παρασκευῶν; Ὁ Δ. Βούλγαρης προσποιούμενος νῦν τὸν φιλοπόλεμον(1) προέβαινε καὶ αὐτὸς εἰς τινας μικρὰς

(1) Ὁ ἐν Ἀθήναις τότε πρόξενος τῆς Β. Ἀμερικῆς Στῆλμαν, ἀνὴρ φιλέλλην καὶ πρὸ πάντων φίλος ἀκραιφνὴς τῶν Κρητῶν, ἰσχυρίσθη ὅτι ὅλος οὗτος ὁ θόρυβος διακοπῆς σχέσεων καὶ πολεμικῶν ἐπιδείξεων ἦτο συμφωνία σκηνοθετηθεῖσα διὰ μυστικῆς συνεννοήσεως μεταξὺ Βούλγαρη καὶ τῆς Πύλης.

παρασκευάς, ἀνοίγων στρατολογικὰ γραφεῖα ἐν μέσαις Ἀθήναις πρὸς ἀπαρτισμὸν δῆθεν ἐθελοντικοῦ στρατοῦ, διαπραγματευόμενος περὶ ἀγορᾶς δύο μικρῶν ποταμίων θωρηκτῶν τοῦ συστήματος monitor (ἀλλὰ καὶ ταῦτα προλαβοῦσα ἠγόρασεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις), ἐκδίδων καὶ τοιχοκολλῶν προκηρύξεις εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, φερούσας τὰς ὑπογραφὰς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἱδρύων ἄγημα μόνον κατ' ὄνομα ὑφιστάμενον, αἰτούμενος τὴν ἑκουσίαν χρηματικὴν συνδρομὴν τοῦ λαοῦ, ἀπαλλοτριῶν μοναστηριακὰ κτήματα καὶ προκαλῶν ἔριδας πρὸς τοὺς καλογήρους, ζητῶν δάνεια παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ ἀποκρουόμενος (ὁ διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης Γεώργιος Σταύρου ἠναγκάσθη νὰ ἐπικαλεσθῇ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐκινδύνευον καὶ εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κυβερνήσεως, καὶ αὐτῆς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας τὴν ἐπέμβασιν ἐναντίον τῆς αὐθάδους πολιτείας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Βαλασσοπούλου), εἶτα δ' ἐκβιάσας τὸν δανεισμὸν 30 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τὸ πλεῖστον εἰς τραπεζιτικὰ χαρτονομίσματα, καὶ ὡς ἀντάλλαγμα συναινέσας εἰς καταναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζιτικῶν χαρτονομισμάτων. Διεβουκόλει δ' ἐκ περισσοῦ ἡ κυβέρνησις τὴν κοινὴν γνώμην διὰ ψευδῶν διαδόσεων περὶ ταχείας ἀφίξεως τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Τεργέστῃ κατασκευαζομένων θωρηκτῶν, ὧν αἱ ἐργασίαι μάλιστα εἶχον διακοπῆ διότι ὁ Βούλγαρης δὲν ἔπεμπεν, ὡς εἴπομεν, τὰς συμπεφωνημένας χρηματικὰς δόσεις. Ἐν τῇ κρισίμῳ ταύτῃ θέσει τῶν πραγμάτων, ὅτε πόλεμος μὲν σοβαρὸς ἐπιθετικὸς ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας δὲν ἠπειλεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἡ δημιουργηθεῖσα ἁπλῶς ἐχθρικὴ ἀπέναντι τοῦ βασιλείου στάσις τοῦ κράτους ἐνεκυμόνει πολλοὺς ὑπὸ πολλὰς ἀπόψεις κινδύνους τῇ Ἑλλάδι, μόνη ἡ νεότης, καὶ ἰδίως ἡ ἀκαδημαϊκή, ἐνεφορεῖτο ἐνθουσιασμοῦ τινος καὶ φιλοπολέμου ζέσεως, καὶ λόγοι ὑπὸ φοιτητῶν ἀπηγγέλλοντο ἀναμιμνήσκοντες τὴν νεότητα τοῦ Αἰσχυλείου ἐμβατηρίου « Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων.... νῦν ὑπὲρ πάντων ὁ ἀγών», ἀλλὰ τὸ πολὺ τοῦ λαοῦ μεταξὺ ἐλπίδων καὶ φόβου περὶ τοῦ μέλλοντος κυμαινόμενον μετ' ἀγωνίας παρηκολούθει τὴν τῶν πραγμάτων ἐξέλιξιν. Οὐχ' ἧττον μείζων ἐπεκράτει ἐνθουσιασμὸς ἢ φόβος, ἡ δὲ πρᾶξις τοῦ Κουμουνδούρου πρόθυμον ἐπιδειξαμένου ἠθικὴν σύμπραξιν πρὸς τὴν κυβέρνησιν Βούλγαρη εἰς τὸν ἐπιστάντα ἐθνικὸν ἀγῶνα ἀγαθωτάτην εἶχεν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰ πνεύματα ὡς πρὸς τὰς ἐλπίδας καὶ προσδοκίας αὐτοῦ. Αἱ ἐλπίδες μάλιστα αὗται ἀνερριπίσθησαν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἕως ὅτου ἠγγέλθη ὅτι ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ ἐν Παρισίοις συνδιάσκεψις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῶν ὑπογραψασῶν τὴν Παρισινὴν συνθήκην, διότι οἱ πολλοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσι συνδιάσκεψιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων μὴ ἐπιλαμβανομένην ῥιζικῆς τινος λύσεως τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ἤτοι τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνώσεως τῆς νήσου, τινῶν δ' αἱ προσδοκίαι ἐχώρουν καὶ μέχρι Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου. Καὶ ἀφοῦ δ' ἐγένετο γνωστὸν ὅτι βάσις τῶν διασκέψεων ἔμελλε ληφθῇ αὐτὸ τὸ τουρκικὸν τελεσίγραφον, καὶ ἡ ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἐβεβαίωσε ταῦτα γράψασα ὅτι ἡ συνδιάσκεψις ἔμελλε νὰ φροντίσῃ ἁπλῶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐν τῷ τουρκικῷ τελεσιγράφῳ διατυπουμένων ἀξιώσεων, ἡ φαντασία τῶν πολλῶν ἐπενόει μεγεθύνσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ πέραν τῆς Κρήτης ἔτι. Τὰς χιμαιρικὰς δὲ ταύτας ἐλπίδας ὑπέτρεφε καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος, ἐξαιρουμένου τοῦ «Αἰῶνος», ὅστις μόνος ἐξέθετε τὰ πράγματα ψυχρῶς καὶ σχεδὸν ἀπαισιοδόξως, κινῶν τὴν ὀργὴν καὶ τὰ σκώμματα πολλῶν καὶ χαιρεκάκως σχεδὸν συλλέγων πάντα τὰ περὶ Ἑλλάδος ἐχθρικὰ ἢ ἀπαισιόδοξα ἄρθρα τοῦ εὐρωπαικοῦ τύπου.

Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν πολιτικὴν καὶ διπλωματικὴν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ῥῆξιν ἡ Ρωσία, μετὰ φόβου βλέπουσα οὐ μόνον πρὸς τὸ ἐνδεχόμενον πολέμου, ἀλλὰ καὶ

πρὸς αὐτὴν τὴν ἔκρυθμον, μεστὴν παντοίων κινδύνων, κατάστασιν εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ Ἑλλὰς καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, καὶ μὴ δυναμένη μήτε διὰ πολέμου, μήτε διὰ πολεμικῶν ἐπιδείξεων, οὐδ' ἰσχυρᾶς καὶ ἐντόνου πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς ἐνεργείας παρὰ τῇ Πύλῃ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος, ἐζήτει καταφύγιον ἐν εὐρωπαϊκῇ συνδιασκέψει, δυναμένῃ νὰ παρασκευάσῃ τοὐλάχιστον ἀξιοπρεπῆ ὑποχώρησιν τῇ Ἑλλάδι, ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῆς ἀπαραιτήτου ἀνάγκης καὶ φορᾶς τῶν πραγμάτων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἀπετάθη εἰς τὴν γαλλικήν, ὑποστηριζομένη, ὡς φαίνεται, καὶ ὑπὸ τῆς λίαν φιλικῆς τότε πρὸς αὐτὴν Πρωσσίας, ἀνεπισήμως πραξάσης τὸ ἔργον τοῦτο (¹).

Μεταξὺ τῶν προσκεκλημένων ἦτο καὶ ἡ Τουρκία, καίπερ μὴ συναριθμουμένη ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσιν, ἀλλ' οὖσα Δύναμις συνυπογράψασα τὴν Παρισινὴν συνθήκην. Ἀλλ' ἡ τῆς Τουρκίας πρόσκλησις νέον παρήγαγε ζήτημα. Ἡ Πύλη δὲν ἤθελε νὰ μετάσχῃ τῆς συνδιασκέψεως εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὅρῳ οὐ μόνον τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἀναγνωρίσεως τῆς ἀκεραιότητος καὶ ἀνεξαρτησίας αὐτῆς, ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐθρυλήθη καὶ ἐγράφη, ἀλλὰ τῆς μὴ συζητήσεως μηδενὸς ἄλλου ζητήματος πλὴν τῶν ἐν τῷ τελεσιγράφῳ αὐτῆς διατυπωθέντων ὅρων. Καὶ αὗται μὲν αἱ ἀξιώσεις ἐγένοντο εὐθὺς δεκταὶ ὑπὸ τῶν μελλουσῶν νὰ συνέλθωσιν εἰς συνδιάσκεψιν Δυνάμεων. Ἀλλὰ νῦν καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἤγειρεν ἀξιώσεις νὰ μετάσχῃ τῆς Συνδιασκέψεως. Ἀλλ' ἡ Τουρκία διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς ἐνδεχομένης παραδοχῆς τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἐθεώρει ὑπόδικον κριθησομένην ὑπὸ συμβουλίου εὐρωπαϊκοῦ, ἐκήρυξεν ὅτι δὲν ἔμελλε νὰ συμμετάσχῃ τῆς διασκέψεως ἂν μετεῖχε ταύτης ἡ Ἑλλὰς ἐν ἰσοτιμίᾳ πρὸς αὐτήν. Τότε ἡ γαλλικὴ διπλωματία, ἀκριβέστερον ὁ Ναπολέων, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ διευθετήσῃ τὴν νέαν ἔριν διὰ τῆς εἰσόδου τῆς Ἑλλάδος μετὰ ψήφου οὐχὶ ἀποφασιστικῆς (vote décisif) ὅπως αἱ τῶν ἄλλων Δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἁπλῶς συμβουλευτικῆς (vote consultatif) ὅπερ ἔθετε κατ' οὐσίαν τὴν Ἑλλάδα εἰς θέσιν κρινομένης καὶ ἀπολογουμένης. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἐδέχετο κατ' οὐδένα τρόπον τοιοῦτον δικαίωμα εἰσόδου. Ὁ ὑπουργὸς μάλιστα τῶν Ἐξωτερικῶν Π. Δεληγιάννης ἀκούσας ὅτι ὁ τότε ἐν Νικαίᾳ ἕνεκα τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ διατρίβων Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἔμελλε νὰ μεταβῇ εἰς Παρισίους ἵνα ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, ἐζήτει νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς ἐκεῖσε ἐν ἰσοτιμίᾳ πρὸς τὸν Τοῦρκον συνάδελφον (εἰ καὶ πλὴν τοῦ προέδρου κόμητος Λαβαλὲτ οὐδεὶς τῶν ἄλλων Δυνάμεων παρέστη ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀλλ' ἦσαν ἅπαντες πρέσβεις), εἰρωνικῶς χαρακτηριζόμενος διὰ τοῦτο ὑπὸ

(¹) Ἡ παρισινὴ ἐφημερὶς «Διπλωματικὸς Μνήμων» ἔγραψεν ὅτι ἡ περὶ συνδιασκέψεως πρότασις ἐγένετο ὑπὸ τῆς *Πρωσσίας*. Ἡ τοιαύτη ἀναγραφὴ ἦτο πλημμελής. Αὐτὴ ἡ «*Ἐπίσημος Ἐφημερὶς τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας*» ἤγγειλε τὰ κατὰ τὴν σύγκλησιν τῆς συνδιασκέψεως ὡς ἑξῆς· «Εὐθὺς ὡς ἐπῆλθεν ἡ ρῆξις τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ρωσία ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς 2 (14 Ἀπριλίου) ἐκδηλωθείσας εἰρηνικὰς εὐχὰς (ἐννοεῖ τὸ περὶ τοῦ λουξεμβουργικοῦ ζητήματος τοῦ 1867 πρωτόκολλον), ἐδήλωσε τὴν γνώμην ὑπὲρ μεσολαβήσεώς τινος φιλικῆς τῶν *ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην* τῶν Παρισίων Δυνάμεων, *συνηγμένων ἐν συνδιασκέψει*. Ἡ κυβέρνησις τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεγνώρισε τὸ πρόσφορον τῆς τοιαύτης προτάσεως, συνέστησεν εἰς τὰς Αὐλὰς πάσας ὅπως τὴν ἀποδεχθῶσι, συμφωνήσασα μετ' αὐτῶν ἵνα ἡ συνδιάσκεψις ἔχῃ *θέμα μοναδικὸν καὶ ὡρισμένον* τὸ νὰ ἐξετάσῃ τίνι τρόπῳ δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τοῦ τελεσιγράφου τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως διατυπωθεῖσαι πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀξιώσεις.» Αὐτὰ δὲ ταῦτα ἐκήρυξε περὶ τῆς ρωσικῆς πρωτοβουλίας ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας καὶ πρόεδρος τῆς Συνδιασκέψεως ἔν τε τῇ Συνδιασκέψει καὶ ἐν ἐγκυκλίοις πρὸς τοὺς νομάρχας.

Ἐν αὐταῖς δὲ ταῖς Ἀθήναις ἡ ἐφημερὶς «Παλιγγενεσία» ὡς ἀντιπολιτευομένη ἐφημερὶς ὑπηνίξατο ὅτι ἡ Ρωσία προέβη εἰς τὸ διάβημα κατ' αἴτησιν τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη.

τῶν ἀντιπολιτευομένων ὡς ἐπιθυμῶν νὰ παραστήσῃ πρόσωπον Καβοὺρ τῆς Ἑλλάδος. Τὴν μὴ συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος ἄνευ ἰσοτιμίας πρὸς τὴν Τουρκίαν ἀπῄτει καὶ ὁ ἑλληνικὸς τύπος, προτιμοτέραν θεωρῶν τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ ὁμόφωνον κέλευσμα τῆς Εὐρώπης ἢ τὴν ἀκρόασιν κατηγορητηρίου ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας ὡς δικαστοῦ. Ἐν τούτοις τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος ἔμενεν ἐκκρεμὲς μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν συνεδριῶν, ὅτε αὐτὸς ὁ Πρόεδρος κατ' ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως ἐκάλεσε τὸν Ραγκαβῆν νὰ μετάσχῃ τῶν συνεδριῶν τῆς Συνδιασκέψεως, ἀλλ' ὁ Ἕλλην πρεσβευτὴς ἔδωκεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἀξιοπρεπῆ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Τότε δ' ὁ Ρῶσος πρεσβευτὴς καὶ πληρεξούσιος ἐν τῇ Συνδιασκέψει βαρῶνος Στάκελβεργ ἐδήλωσεν ὅτι ἀντὶ τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου αὐτὸς ἔμελλε νὰ συνηγορῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὅπου τοῦτο ἐνεδείκνυτο.

Ἀληθῶς δ' ὁ Ρῶσος πρεσβευτὴς συνηγόρησεν ὅσον ἠδύνατο ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀντειπὼν ἰδίως εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Τούρκου ἀντιπροσώπου, πρέσβεως ἐν Παρισίοις Δζεμὰλ πασσᾶ, γενόμενον χαρακτηρισμὸν τῶν εἰς Κρήτην στελλομένων ἑλληνικῶν πλοίων ὡς πειρατικῶν, ἐνῷ ἦσαν ἁπλῶς καταδρομικὰ (croiseurs). Τοὐναντίον ὁ Ἰταλὸς ἀντιπρόσωπος ἱππότης Νίγρας τραχέως ἐλάλει πάντοτε περὶ Ἑλλάδος. Τέλος ἡ Συνδιάσκεψις μετὰ δέκα ἡμερῶν περίπου διάρκειαν καὶ 6 συνεδρίας συνέταξε τὴν ἀπόφασιν καὶ τὸ πρωτόκολλον αὐτῆς, ἐν ᾧ ἐλέγετο μετά τινος φειδοῦς τῆς φιλοτιμίας καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς Ἑλλάδος ὅτι «ἡ Ἑλλὰς παρασυρθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ αὐτῆς προέβη ἐναντίον τῶν τοῦ σουλτάνου κτήσεων εἰς πράξεις ἀντιβαινούσας εἰς τὰ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ἰσχύοντα νόμιμα, παρῃνεῖτο δ' αὕτη ἐν τοῖς κυριωτάτοις ὅροις ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ν' ἀπέχῃ τοῦ λοιποῦ τοιούτων πράξεων ἀντικειμένων εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ μηδεμίαν προσβολὴν εἰς τὰς κτήσεις τοῦ σουλτάνου διὰ πλοίων καταδρομικῶν καὶ δι' ἐθελοντῶν ἐξ Ἑλλάδος πεμπομένων ἢ δι' ἀποστολῆς ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων». Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἢ τὸ πρωτόκολλον ἐπέμφθη εὐθὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ ἐν τῷ γαλλικῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνωτέρου ὑπαλλήλου κόμητος Βαλέβσκη, υἱοῦ τοῦ κόμητος Βαλέβσκη τοῦ προεδρεύσαντος τοῦ συνεδρίου τῶν Παρισίων κατὰ τὸ 1856, κομίζοντος καὶ ἐπιστολὴν τοῦ προέδρου Λαβαλὲτ πρὸς τὸν Ἕλληνα πρωθυπουργὸν ἐξηγοῦσαν ἑκάστην τῶν ληφθεισῶν ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ἀποφάσεων ὡς μὴ θίγουσαν μηδαμῶς μήτε τὴν ἀξιοπρέπειαν μήτε τὰ οὐσιώδη συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, καὶ συμβουλεύουσαν τὴν παραδοχὴν αὐτῶν.

Ἀφικομένου τοῦ Βαλέβσκη εἰς Ἀθήνας (25 Ἰανουαρίου 1869), τὸ ὑπουργεῖον Δ. Βούλγαρη, γνωστοῦ ὄντος ἐκ τῶν προτέρων τοῦ περιεχομένου τοῦ πρωτοκόλλου, ἐδήλωσε τῷ Βασιλεῖ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ αὐτὸ καὶ ἔδωκε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ χωρὶς νὰ προκληθῇ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Οὗτος, καίπερ φρονῶν ὅτι ἔδει νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀναπότρεπτον ἀνάγκην τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος διὰ θερμῶν τηλεγραφημάτων αὐτοῦ προὔτρεπεν αὐτὸν εἰς τοῦτο, ὡς μὴ ὑπάρχοντος ἄλλου τρόπου ἀποτροπῆς τῆς κρίσεως (pour conjurer la crise), ὡς δ' ἐλέχθη καὶ φαίνεται πιθανώτατον, καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Βασιλέως βασιλεὺς τῆς Δανίας καὶ ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας, ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ Βασιλέως, τὰς αὐτὰς ἔδωσαν κατεπειγούσας παραινέσεις. Τότε δ' ὁ Βασιλεὺς διὰ τηλεγραφήματος αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Συνδιασκέψεως κόμητα Λαβαλὲτ ᾐτήσατο παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπί τινας ἡμέρας παράτασιν τῆς ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ταχθείσης πρὸς ἀπάντησιν προθεσμίας. Ἀφοῦ δ' ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ πάντας τοὺς πρώην πρωθυπουργοὺς (πλὴν τοῦ Κουμουνδούρου περὶ οὗ εἶπον οἱ αὐλοκόλακες ὅτι ὢν ἔτι ὑπόδικος δὲν ἔπρεπε νὰ κληθῇ) καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς πολιτευτάς, ἐν οἷς καὶ τὸν

Θ. Ζαΐμην καὶ Λ. Χρηστίδην, τὸν ἀποβληθέντα ἐκ τῆς Βουλῆς τοῦ Δ. Βούλγαρη, ἐζήτησε τὴν γνώμην αὐτῶν περὶ τοῦ πρακτέου. Φαίνεται δ' ὅτι πάντες, τοὐλάχιστον οἱ πλεῖστοι, ἀπεφήναντο γνώμην περὶ ὑποταγῆς εἰς τὰ κελεύσματα τῆς Συνδιασκέψεως (τοῦ Ἐ. Δεληγεώργη κατακρίναντος μὲν τὴν μέχρι νῦν πολιτικὴν πορείαν τοῦ ὑπουργείου, ἀλλὰ μὴ ἀποφηναμένου γνώμην σαφῆ περὶ τοῦ πρακτέου). Τότε δ' ὁ Βασιλεὺς ἀνέθηκε τὴν συγκρότησιν ὑπουργείου εἰς τὸν Θ. Ζαΐμην, ὅστις καὶ συνεκρότησεν αὐτὸ λαβὼν ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τὸν Θ. Π. Δεληγιάννην. Τὸ νέον ὑπουργεῖον διὰ τοῦ Θ. Π. Δεληγιάννη ἐδήλωσε τὴν ὑποταγὴν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως, ἥτις συνελθοῦσα τότε ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Λαβαλὲτ ἐκήρυξεν ὅτι ἀποδεξαμένης τῆς Ἑλλάδος τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως ἐκπληροῦται τὸ ἔργον τῆς Συνδιασκέψεως, αὐτοδικαίως δ' ἐπαναλαμβάνονται αἱ μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας διακεκομμέναι σχέσεις, ἐκήρυξε δὲ καὶ τὴν διάλυσιν αὐτῆς. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀσμένως ἐδέξατο τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως, ἐξέφρασε μάλιστα διὰ τοῦ Ἀαλῆ πασσᾶ τὴν εὐαρέσκειαν καὶ τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς ἐπὶ τοῖς γενομένοις. Ἐν Ἑλλάδι δὲ τὸ νέον ὑπουργεῖον Θ. Ζαΐμη διὰ προκηρύξεως πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἐξέθηκε τὰ γενόμενα καὶ ἐδικαιολόγησε τὴν πολιτείαν αὐτοῦ. Ἡ Πύλη ἔπεμψε νῦν εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς ἄθικτον διατήρησιν τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτῆς ὡς πρεσβευτὴν αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἰ. Φωτιάδην, τὸν ἐπιδόντα τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει τὸ ὑβριστικὸν τελεσίγραφον. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἔπεμψεν ἐκ νέου εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν πρεσβευτὴν τὸν ἐπιδόντα τῇ Πύλῃ τὴν πάρθιον αὐτοῦ ὑβριστικὴν ἀποχαιρετιστήριον διακοίνωσιν, ἐπέμφθη δ' ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, τέως πρεσβευτὴς ἐν Οὐασιγκτῶνι (ἔνθα εἶχεν ἀντικαταστήσει ἀπὸ τοῦ 1867 τὸν εἰς Οὐασιγκτῶνα ὡς πρεσβευτὴν πεμφθέντα, ἀλλὰ πρὶν μεταβῇ εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν Παρισίοις τελευτήσαντα, Δ. Καλλέργην).

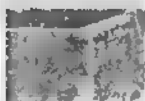
Θ. Π. Δεληγιάννης

Τοιοῦτον τέλος πολιτικὸν καὶ διπλωματικὸν ἔλαβε τὸ ζήτημα τὸ κρητικόν. Ὀλίγας δ' ἡμέρας πρότερον εἶχε λήξει καὶ τὸ πολεμικὸν μέρος τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς τελείας ἀπομονώσεως τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ὁ τουρκικὸς στόλος ὁ ἐπὶ δύο ἔτη οὐδὲν κατορθώσας πλὴν τῆς συλλήψεως τοῦ «Ἀρκαδίου» εἶχε ταχθῇ τῷ 1868 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ εἰς τουρκικὴν ὑπηρεσίαν προσληφθέντος ἄγγλου ναυτικοῦ Χόβαρτ, λαβόντος βαθμὸν πασσᾶ καὶ ἀξίωμα ναυάρχου ὑπὸ τὸ ὄνομα Χόβαρτ πασσᾶς. Ὁ ἀγγλότουρκος πασσᾶς καταδιώκων τὰς μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ «Ἀρκαδίου» τροφοδοτούσας τὴν ἐπανάστασιν «Ἕνωσιν» καὶ «Κρήτην» εἶχεν ἀναγκάσει τὴν «Ἕνωσιν» ν' ἀντιπυροβολήσῃ ἐναντίον τῆς πυροβολούσης αὐτὴν ναυαρχίδος τοῦ Χόβαρτ πασσᾶ, ὅστις μικροῦ δεῖν μάλιστα ἐκινδύνευε τὴν ζωὴν ἀπὸ τῶν σφαιρῶν τῆς «Ἑνώσεως». Τότε (περὶ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου 1869) εἰσέπλευσεν ὁ Χόβαρτ ἐντὸς τοῦ λιμένος Σύρου μετὰ δύο μεγάλων πλοίων καὶ ἀπῄτησε τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τῆς «Ἑνώσεως», ἣν ἐκάλει πλοῖον πειρατικόν, μετ' ὀλίγον δ' εἰσέπλευσαν καὶ ἄλλα πλοῖα ὀθωμανικὰ πολεμικά, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποκλειόντων τὸν λιμένα τῆς νήσου τουρκικῶν πλοίων ἀνῆλθεν εἰς ὀκτώ. Μετὰ πολλὰς ἀπειλὰς καὶ διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ νομάρχου Δρακοπούλου, μεσολαβησάντων καὶ τῶν ἐν τῇ νήσῳ προξένων, συγκατένευσεν ὁ τοῦ Χόβαρτ ὑποναύαρχος Ἰσ-

μαὴλ πασσᾶς ἵνα ἡ «Ἕνωσις» πλεύσῃ ὑπὸ τὴν φρουρὰν ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ εἰς τὸν Πειραιᾶ ἵνα δικασθῇ. Ἀφοῦ δ' ὁ Χόβαρτ ἔδωκε καταγγελίαν ἐναντίον τοῦ πλοίου

Ὁ στόλος τοῦ Χόβαρτ πρὸ τῆς Σύρου

ὡς πειρατικοῦ, κατεσχέθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος εἰσαγγελέως καὶ παρεπέμφθη εἰς δίκην. Ἡ αὐτὴ καταγγελία ἐγένετο καὶ ἐναντίον τῆς «Κρήτης».

Οἱ δὲ τῆς Κρήτης ἐν τοῖς ὄρεσιν ἔτι ἀντέχοντες μαχηταί, στερηθέντες νῦν πάσης βοηθείας, διεσκορπίσθησαν, τινὲς δὲ τούτων, ἐν οἷς καὶ τρία μέλη τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς νήσου τῆς κυβερνώσης ταύτην μέχρι νῦν, κυκλωθέντες ὑπὸ Τούρκων ἐφονεύθησαν Ὡσαύτως δ' οἱ τελευταῖοι ἐθελονταὶ οἱ πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Δ. Βούλγαρη εἰς τὴν νῆσον, ἀφοῦ ἐπλανήθησαν ἐπί τινα χρόνον πεινῶντες καὶ διψῶντες, δι' ὁμολογίας πρὸς τὰς τουρκικὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς ἤχθησαν ἐπὶ τουρκικῶν πλοίων ὑπόσπονδοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς παραλίας. Οὕτω δ' ἐπερατώθη καὶ τὸ στρατιωτικὸν καὶ πολεμικὸν μέρος τῆς ὑπερδιετοῦς ἐπαναστάσεως, ἀτυχοῦς μὲν ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν, ἀλλ' ἐνδοξοτάτης ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις καὶ ἀνδραγαθήμασι, πρὸ πάντων δ' ἐν τῇ ἀκλονήτῳ πίστει εἰς τὸ ἰδεῶδες μεγαλεῖον τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὴν Μεγάλην ταύτης Ἰδέαν.

Ἡ μεγάλη καὶ ἀνέκαθεν ἔν τε τῇ προϊστορικῇ καὶ τῇ ἱστορικῇ Ἑλλάδι μεγαλουργὸς αὕτη καὶ μεγαλόψυχος καὶ ἀκραιφνῶς ἑλληνικὴ νῆσος, ἡ μεθ' ὑψηλοῦ μετώπου ἐπιπλεύσασα τοῦ πελάγους τῶν συμφορῶν, ὑπερήφανον πάντοτε φέρουσα τὴν σημαίαν τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἐθνικῆς δόξης, διὰ τοῦ ὑπερδιετοῦς αὐτῆς νέου μεγάλου ἀγῶνος προσήνεγκε τῇ ἱερᾷ Ἰδέᾳ μεγίστην ὑπηρεσίαν ὅτι ἐξήγειρεν αὖθις ἐκ τοῦ ἠθικοῦ ληθάργου καὶ τῆς πολιτικῆς ἀκαταστασίας τὸ νυστάζον πανελλήνιον ἐθνικὸν φρόνημα καὶ αἴσθημα, καὶ διὰ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὃν ἐπὶ δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα, ἀγωνιζομένη ἐναντίον ὁλοκλήρου τοῦ μωαμεθανικοῦ κόσμου τῆς ἀχανοῦς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἤγειρε καὶ τῶν ἐλπίδων ἃς ἐνέπνευσεν, ἔδειξε τῷ ὅλῳ γένει τῶν Ἑλλήνων τὴν δι' ἐπαναλήψεως τῶν ἀγώνων τοῦ 1821 μόνην διανοιγομένην ὁδὸν τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου. Ἡ μεγάλη κρητικὴ ἐπανάστασις τῶν ἐτῶν 1866 –69 ἔπεσε μὲν παροδικῶς αἱμόφυρτος, ἀλλ' ἔπεσεν ἵνα ταχέως ἀνορθωθῇ καὶ καταστῇ ὁρμητήριον, ἀφορμὴ καὶ σημαιοφόρος πάντων τῶν ἔκτοτε ἀγώνων τοῦ 1877—78, τοῦ 1897 καὶ τοῦ 1912. Καὶ περὶ τῆς τοιαύτης Κρήτης δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅ,τι ὁ Μέγας Περικλῆς εἶπε

περὶ τῆς πόλεως 'Αθηνῶν, ἐπὶ τὸ κρητικώτερον μεταποιῶν τις τοῦτο, ὅτι, πᾶσαν μὲν γῆν καὶ θάλασσαν ἑλληνικὴν τῷ ἑαυτῆς ἐσβατὸν τῇ ἑαυτῆς τόλμῃ ἐποίησε, καὶ πανταχοῦ ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἀΐδια μνημεῖα κατέλιπεν(1).

Ἡ Ἑλλάς, ἡ διὰ τοῦ κρητικοῦ ἀγῶνος ἐπὶ μικρὸν μετεωρισθεῖσα εἰς ὁρίζοντας αἰθρίους ὑψηλοὺς τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πεζότητα τοῦ συνήθους πολιτικοῦ καὶ ψευδοκοινοβουλευτικοῦ αὐτῆς βίου. Ὁ Θ. Ζαΐμης, καθ' ὃν χρόνον ἀνελάμβανε τὴν κυβέρνησιν μετὰ τὴν ἐκ Παρισίων πεμφθεῖσαν δικαστικὴν ἐτυμηγορίαν, εἶχε λάβει ὑπόσχεσιν παρὰ τοῦ 'Α. Κουμουνδούρου περὶ πολιτικῆς ὑποστηρίξεως ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς διαλύσεως τῆς τοῦ Βούλγαρη Βουλῆς, τοῦτον δὲ τὸν ὅρον ὑπέβαλε καὶ ὁ Θ. Ζαΐμης τῷ Βασιλεῖ διὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀνατιθεμένης αὐτῷ ἀρχῆς, ὅρον εἰς ὃν ἑκὼν ἄκων συνήνεσεν ὁ Βασιλεύς. Οὕτω δὲ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1869, πρὶν ἔτι παρέλθῃ ἔτος ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς, διελύθη ἡ Βουλὴ τοῦ 1868 καὶ ἐξελέγη νέα Βουλὴ ἄνευ ἐπεμβάσεων οὔτε θεμιτῶν ἢ ἀθεμίτων(2) καὶ ἐπισήμων ὑποψηφιοτήτων. Ἡ πλειονοψηφία τῆς νέας βουλῆς προσέκειτο τῇ κυβερνήσει Ζαΐμη, ἀλλ' ἐξελέγησαν καὶ οὐκ ὀλίγοι φίλοι τοῦ 'Α. Κουμουνδούρου. Ὁ Δ. Βούλγαρης ἐξελέγη μετ' ὀλιγίστων ὀπαδῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐπάτησεν εἰς τὸ βουλευτήριον, θεωρῶν τὴν διάλυσιν τῆς ἑαυτοῦ Βουλῆς οὐχὶ νομίμως γενομένην. Ἐξελέγη δὲ καὶ καὶ ὁ 'Ε. Δεληγεώργης, ἀλλ' ἀπέτυχεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ (Μεσολογγίου) ὁ Χ. Τρικούπης.

Μετὰ τῆς πλειονοψηφίας ταύτης ὁ Ζαΐμης διήνυσεν ὁλόκληρον ἔτος καὶ μῆνάς τινας ἀθορύβως καὶ ἀταράχως, ἐν ἀρχῇ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ 'Α. Κουμουνδούρου, βραδύτερον δὲ ἀσθενῶς πολεμούμενος παρ' αὐτοῦ. Ἔπεσε δὲ κατ' Ἰούνιον τοῦ 1870 οὐχὶ ἕνεκα λόγου ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ἕνεκα τῆς λυπηρᾶς κατ' Ἀπρίλιον συμβάσης θρασυτάτης λῃστείας τοῦ Μαραθῶνος, ἔνθα οἱ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐνδόξου πεδίου μεταβάντες Ἄγγλοι, ἐν οἷς εὑρίσκοντο καὶ ὁ λόρδος Μουγκάστερ μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ, καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας Ἕρμπερτ καὶ ὁ τῆς ἰταλικῆς, καὶ ὁ Ἄγγλος δικηγόρος τῆς Λαυριακῆς Ἑταιρείας Ροῦ-Σερπιέρη, περιέπεσαν (τὴν Μεγάλην Δευτέραν) εἰς χεῖρας τῆς μεγάλης λῃστρικῆς συμμορίας τῶν Ἀρβανιταίων, οἵτινες ἀπαγαγόντες εἰς Ὠρωπὸν τοὺς αἰχμαλωτισθέντας (ἀφοῦ ἀπέλυσαν τὰς γυναῖκας) συνῆψαν ὡς

---

(1) Κατ' Ἰούλιον τοῦ ἔτους τῶν ἐθνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀτυχημάτων τῆς Ἑλλάδος φῶς παραμυθητικὸν εἰς τὸν ἐθνικὸν ἱστορικὸν ὁρίζοντα ἔλαμψε διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου (γεννηθέντος τῇ 20 Ἰουλίου 1868) καὶ λαβόντος κατὰ την ἀπαίτησιν τοῦ ἐνθουσιῶντος ἐπὶ τῷ γεγονότι ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης καὶ κατὰ τὴν πρὸς τοῦτο ἐπαγγελίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ Δ. Βούλγαρη τὸ ὄνομα *Κωνσταντῖνος*. Τὸ νεογνὸν ἐβαπτίσθη νάμασιν Ἰορδανίων ῥείθρων, κομισθέντων ἐπίτηδες ἐκ Παλαιστινης πρὸς ἐπαγγελίαν καὶ βεβαίωσιν τῆς δοθησομένης αὐτῷ αὐστηρᾶς ἑλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀνατροφῆς. Πάντες οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ σουλτάνος αὐτὸς συνεχάρησαν τῷ βασιλεῖ Γεωργίῳ ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ ἐπιδόξου διαδόχου.

(2) Ὁ Δ. Βούλγαρης ἐν τῷ περὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς καὶ νέων ἐκλογῶν κηρύγματι τοῦ 1868 ἔλεγεν· «ἡμεῖς μὲν (οἱ ὑπουργοί), θὰ ἀπόσχωμεν πάσης *ἀθεμίτου* ἐπεμβάσεως», ἐναντίον δὲ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἤγγελλε τὸ διὰ τοῦ βραχίονος τοῦ νόμου ἰσχυρὸν πλῆγμα. Ἐπειδὴ διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ *ἀθεμίτων ἐπεμβάσεων* ὑπενοεῖτο ὅτι δὲν ἔμελλε ν' ἀπέχῃ τῶν θεμιτῶν ἐπεμβάσεων, ὁ Ζαΐμης οἱονεὶ καταδικάζων ἐμφαντικῶς καὶ τὰς ἐλαστικωτάτας θεμιτὰς ἐπεμβάσεις ἐκήρυττεν ἀποχὴν ἀπὸ ἐπεμβάσεων θεμιτῶν τε καὶ ἀθεμίτων.

δύναμις ἐπίσημος διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις πρέσβεις Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας δι' ἐπιστολῶν. Ἡ κυβέρνησις ἐντολῇ τοῦ Βασιλέως ἡτοίμασεν εὐθὺς διὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τὰς ζητηθείσας ὑπὸ λῃστῶν πολλὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων· ἀλλ' οὗτοι θρασύτεροι γενόμενοι ἐζήτουν νῦν καὶ ἀπονομὴν ἀμνηστίας, ἵνα τὰ ληφθησόμενα χρήματα καταναλίσκωσιν ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις. Ἀλλὰ τοῦ νέου Συντάγματος μὴ ἐπιτρέποντος ἀμνηστίαν, ἀλλὰ μόνον χάριν μετὰ δίκην καὶ καταδίκην, περιῆλθον τὰ πράγματα εἰς μεγάλην δυσχέρειαν. Μάτην ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις προέτεινε τοῖς λῃσταῖς νὰ παραλάβῃ αὐτοὺς διὰ πλοίου πολεμικοῦ καὶ μεταγάγῃ αὐτοὺς ἐλευθέρους εἰς Μελίτην. Μάτην ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδος Κλάρενδον ἐπέμεινε παρὰ τῇ κυβερνήσει ν' ἀπονείμῃ ἀμνηστίαν ἀφοῦ, ἔλεγε, τοιαύτη ἀμνηστία εἶχε δοθῇ εἰς λῃστὰς ἐξαχθέντας ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου καὶ πεμφθέντας εἰς Κρήτην (ὡς ἰσχυρίζετο καὶ ὁ Φωτιάδης). Ἡ ἀδεξία ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διεξαγωγὴ τοῦ ὅλου ζητήματος ([1]), συνεργοῦντος εἰς τὴν ἀδεξιότητα ταύτην καὶ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως Ἔρσκιν, ἐπήνεγκε τὴν φοβερὰν ἐν Δήλεσι σφαγὴν τῶν αἰχμαλώτων (τῇ ἡμέρᾳ αὐτῇ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς). Τὰ πτώματα τῶν ἀτυχῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Μαραθῶνος εὑρεθέντα μετεκομίσθησαν εἰς Ἀθήνας, καὶ κηδευθέντα ἐνταῦθα ἐν μέσῳ μεγάλου καὶ εἰλικρινοῦς πένθους τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ([2]) ἐστάλησαν εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν. Ἡ φρικώδης καταστροφὴ ἀπέλυσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος τὰς φοβερωτάτας κατακραυγὰς ἔν τε τῷ τύπῳ καὶ ἐν ταῖς Βουλαῖς ταῖς ἀγγλικαῖς ἐν αἷς ἐζητεῖτο ἡ διακοπὴ πάσης σχέσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ πλείστῳ ἄλλῳ εὐρωπαϊκῷ τύπῳ, ἰδίως τῷ αὐστριακῷ· σφοδρότατα ἐδημοσιεύθησαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἄρθρα, ὁ δὲ ἀρχιγραμματεὺς Βέϊστ ἀσμένως ἐπελήφθη τῆς περιστάσεως ἵνα προσενέγκῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν ἐνδεχομένην κατοχὴν τῆς Ἑλλάδος. Εὑρέθη δὲ τότε ἐν τῇ προεδρίᾳ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως πρωθυπουργὸς φιλέλλην οἷος ὁ Γλάδστων καὶ ὑπουργὸς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν οἷος ὁ λόρδος Γράμβιλλ, υἱὸς τοῦ μεγάλου φιλέλληνος ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως λόρδου Γράμβιλλ, ἵνα μετριάσωσι τὸν φοβερὸν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐξάψαλμον καὶ σμικρύνωσι τὴν εὐθύνην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀποστρέψωσι τὴν ξένην κατοχὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ μέγας φιλέλλην Γλάδστων ἐκήρυξεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων ὅτι πᾶν μέτρον ληφθησόμενον ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος πρέπει ν' ἀποβλέπῃ οὐχὶ εἰς ἐκδίκησιν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' εἰς ὠφέλειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τῶν λῃστῶν οἱ πλεῖστοι ἐφονεύθησαν ἐν τῇ σφαγῇ τῶν αἰχμαλώτων, οἱ δὲ συλληφθέντες καταδικασθέντες ἀπεκεφαλίσθησαν, τῆς δίκης καὶ τῆς τιμωρίας ἐπεκταθείσης καὶ εἰς τοὺς πρὸ τοῦ γεγονότος συλληφθέντας καὶ φυλακισμένους ὀπαδοὺς τῆς συμμορίας. Ἡ ἑλληνικὴ Βουλὴ δὲ ἠναγκάσθη νὰ ψηφίσῃ τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπαιτήσει τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως ὁρισθεῖσαν διὰ τὴν πτωχὴν οἰκογένειαν

Γουλιέλμος Γλάδστων

([1]) Ἡ ἀδεξιότης αὕτη ἐδείχθη ἔν τινι ἐσπευσμένῃ πρὸς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν προφορικῇ δηλώσει τοῦ Θ. Ζαΐμη ὅτι ἄνθρωποι ἀντιπολιτευόμενοι πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὡδήγησαν τοὺς λῃστάς. Ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐτηλεγράφησεν εὐθὺς περὶ συνενοχῆς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὅπερ σφοδρῶν προὐκάλεσεν ἐκ μέρους τῆς μερίδος τοῦ τε Βούλγαρη καὶ τοῦ Κουμουνδούρου διαμαρτυριῶν ἐναντίον τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν πρωθυπουργὸν δηλώσεων.

([2]) Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βῖνερ ἐγράφη ὅτι ἐφονεύθη οὐχὶ ὑπὸ λῃστῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ὑπὸ Ἑλλήνων λῃστῶν.

τοῦ Λοὺδ ἀποζημίωσιν 10 χιλιάδων λιρῶν ἀγγλικῶν. Ἔκτοτε κατεδιώχθη ἀπηνῶς ἡ λῃστεία ἐν Ἑλλάδι, ἐψηφίσθησαν δ' οἱ δρακόντειοι ἐναντίον τῆς λῃστείας νόμοι.

Τὸ Ὠρώπιον ἄγος ἐπήνεγκε καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ ὑπουργείου Ζαΐμη, προσκληθέντος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως αὐθορμήτως εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ *ἐλαχίστην μειονότητα ἐν τῇ Βουλῇ ἔχοντος Δεληγεώργη*. Αἱ μόναι ἄξιαι λόγου πράξεις τοῦ ὑπουργείου Δεληγεώργη, ὅπερ ἀνετράπη ὑπὸ τῶν κομμάτων Κουμουνδούρου καὶ Ζαΐμη εὐθὺς ὡς συνῆλθεν ἡ Βουλὴ κατὰ Νοέμβριον, θεωρηθὲν ὡς μὴ κοινοβουλευτικόν, ἦσαν ἡ προσχώρησις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καταρτισθέντα σύνδεσμον τῶν οὐδετέρων ἐν τῷ τῇ 7 Ἰουλίου ἀρξαμένῳ γαλλογερμανικῷ πολέμῳ καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασιν τῆς 23/4 Σεπτεμβρίου καὶ ἵδρυσιν ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως. Συνελθούσης δὲ τῆς Βουλῆς κατὰ Νοέμβριον καὶ πεσούσης τῆς κυβερνήσεως Δεληγεώργη, ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ Κουμουνδοῦρος ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τοῦ Θ. Ζαΐμη μὴ θέλοντος νὰ ἐπανέλθῃ εὐθὺς εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἐκυβέρνησεν ἐπὶ ἔτος, ἐν ἐσωτερικῇ ὁμαλότητι διελθὼν ἅπασαν τὴν σύνοδον τοῦ 1870—71, παλαίων δὲ μόνον πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς ἰταλογαλλικῆς ἑταιρείας τοῦ Λαυρίου, σφετεριζομένης, ὡς ἰσχυρίζετο ἡ κυβέρνησις, περιουσίαν τοῦ κράτους. Ἀρξαμένης κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1871 νέας συνόδου τῆς Βουλῆς, τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Κουμουνδούρου καταπολεμηθὲν ὑπὸ τοῦ Ζαΐμη ἔπεσεν, ἀλλὰ καὶ ὁ Ζαΐμης δὲν ἠδυνήθη νὰ στηριχθῇ ἐπὶ πλειονοψηφίας ἀσφαλοῦς καὶ ἔπεσε. Τότε δ' ἐπῆλθεν ἀκαταστασία κυβερνητικὴ ὁμοία περίπου τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ 1865 ἕως οὗ ἡ εἰς Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν (κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1872) γενομένη ἐπίσκεψις τῶν γονέων τοῦ Βασιλέως μετὰ τῆς νεωτάτης θυγατρὸς αὐτῶν Θήρας ἐνέπνευσε τῷ βασιλεῖ Χριστιανῷ τὴν σκέψιν τοῦ σχηματισμοῦ ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως συμμαχικῆς διὰ τῆς ἑνώσεως Βούλγαρη καὶ Κουμουνδούρου. Τὸ οὕτω σχηματισθὲν δικέφαλον ὑπουργεῖον (τοῦ Κουμουνδούρου ὄντος καὶ καλουμένου εἰρωνικῶς πρωθυπουργοῦ ἄνευ χαρτοφυλακίου), ἐν ᾧ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Δ. Βούλγαρη τὰ λοιπὰ ὑπουργεῖα διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων, διήρκεσε μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1872 ὅτε, ἀπολέσαν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Βασιλέως, παρῃτήθη, ἐκλήθη δ' εἰς τὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως αὐτογνωμόνως, ὅπως πρὸ δύο ἐτῶν, ὁ Ἐ. Δεληγεώργης πρὸς ὃν ὁ Βασιλεὺς ἰδιαιτέραν ἐφαίνετο τρέφων εὔνοιαν καὶ ἐμπιστοσύνην, ἀκριβῶς διότι ὁ Δεληγεώργης ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τοῦ κύρους τοῦ βασιλικοῦ καὶ ἐναντίον τῆς βουλευτικῆς ἀκαταστασίας. Ὁ Δεληγεώργης, ὁ πρώην ἐπαναστάτης καὶ δημοκρατικός, ὁ ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς συνωμοσίας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862, νῦν καταδικάσας τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα ἤτοι τὴν βουλευτοκρατίαν, καθ' ἧς ἐκήρυττε τὸν πόλεμον, νῦν ἐπηγγέλλετο τὸν βασιλικώτατον ἅμα καὶ δημοκρατικώτατον. «Λαὸς καὶ Βασιλεὺς» ἦτο νῦν τὸ λόγιον τοῦ ἐμβλήματος αὐτοῦ. Διὰ τῆς εὐνοίας δὲ τοῦ Βασιλέως κατώρθωσε νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ παρὰ πᾶσαν τὴν σμικρότητα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑποστηριζόντων αὐτόν.

Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ὁ Δεληγεώργης ἐπάλαιε κυρίως ἐν τῷ Λαυριακῷ ζητήματι πρὸς τὰς ὑπερφιάλους ἀξιώσεις τῆς ἰταλογαλλικῆς ἑταιρείας, τὰς ὑποστηριζομένας καὶ ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ὧν ἡ δευτέρα, ἡ ἰταλική, μικροῦ δεῖν καὶ διέκοπτε τὰς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν σχέσεις· κατώρθωσεν ὅμως ἐπὶ τέλους νὰ δώσῃ μίαν λύσιν εὐπρεπῆ διὰ τῆς ἱδρύσεως ἑλληνικῆς μεταλλουργικῆς ἑταιρείας Λαυρίου, ἥτις ἠγόρασε τὰ ἐπὶ τὰ ἀμφισβητούμενα μεταλλεῖα δικαιώματα τῆς ξέ-

νης έταιρείας καὶ ἔδωκε τέρμα εἰς τὸ ὀχληρὸν ζήτημα. Ἀλλὰ τὸ ἰδιαιτέρως χαρακτηρίζον τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἐ. Δεληγεώργη ἦτο ἡ στενωτάτη προσέγγισις πρὸς τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν ὑλικῆς, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ διὰ τῶν εἰρηνικῶν καὶ φιλικωτάτων πρὸς τὴν Τουρκίαν σχέσεων, πέμψας πρὸς τοῦτο καὶ πρεσβευτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄνδρα ἐμπνέοντα ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Πύλην, τὸν Εὐστάθιον Σῖμον (μετὰ τὴν ματαίωσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀ. Κουμουνδούρου τῷ 1870 βουληθέντος, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Πύλης μὴ γενομένου δεκτοῦ, διορισμοῦ τοῦ Χ. Τρικούπη, ἕνεκα τῆς ἐν τῷ κρητικῷ ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν πολιτείας αὐτοῦ), τοῦ ἀπὸ τοῦ 1869 ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ μετετεθέντος εἰς Παρισίους· ἐκόσμησε δὲ καὶ τὰ στήθη τοῦ σουλτάνου διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου τοῦ Σωτῆρος ἀδαμαντοποικίλτου, μεθ' ὃ καὶ ὁ σουλτάνος ἐτίμησε τὸν Βασιλέα διὰ τῆς μεγάλης ταινίας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντος παρασήμου Ὀσμανιέ. Καὶ ταῦτα μὲν πάντα ἦσαν βεβαίως πολὺ καλῶς λελογισμένα καὶ ὠφέλιμα. Ἀλλ' ὁ Δεληγεώργης τὴν πρὸς τὴν Τουρκίαν προσέγγισιν συνέδεσε καὶ μετ' ἐπιδεικτικῆς ἔχθρας πρὸς τοὺς σλαυικοὺς λαούς, ὑπέθαλψε δὲ καὶ τὴν ἐν μερίδι τοῦ ἑλληλικοῦ τύπου, ἰδίως τοῦ ἐν Τουρκίᾳ, ἐχθρικὴν πρὸς τὴν Ρωσίαν στάσιν, ὑπεστήριξε δὲ ἠθικῶς τὴν ἐν τῷ κλήρῳ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μερίδα τὴν ζητοῦσαν σχῖσμα πρὸς τοὺς Βουλγάρους, γενόμενος ἐν μέρει αἴτιος τοῦ σχίσματος. Τὸ λίαν τρωτὸν μέρος τῆς τοῦ Δεληγεώργη τοιαύτης ἀντιπολιτικῆς πολιτικῆς ἦν ὅτι αὐτὸς ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι Ἑλληνισμὸς καὶ Πανσλαυισμὸς καὶ ἡ ὄπισθεν τούτου ἱσταμένη Ρωσία οὐδεμίαν ἐκέκτηντο δύναμιν μεγάλην πολιτικήν, καθ' ὃν χρόνον ἡ τῆς Γαλλίας ἧττα καὶ ἡ τῆς Γερμανίας αὐξηθεῖσα δύναμις ἐπέρρωσαν κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον λίαν τὴν ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐν Εὐρώπῃ θέσιν καὶ δύναμιν τῆς Ρωσίας. Ἡ δὲ μετ' ὀλίγον τῷ 1875 ἀρξαμένη ἀπὸ Ἑρζεγοβίνης κίνησις τῶν νοτίων Σλαύων ἀπέληξεν εἰς τὸν σερβοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1876, καὶ εἰς τὸν ρωσικὸν πόλεμον τοῦ 1877, δι' ὧν τοσαύτη ἐπῆλθε μεταβολὴ πραγμάτων ἐν τῇ καθόλου Ἀνατολῇ. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἀντιπολιτευόμενος πρὸς τὸν Δεληγεώργην, ἰδίως ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ, πρόγραμμα ταύτης εἶχε τὴν διατήρησιν εἰρηνικῶν φιλικῶν σχέσεων πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως διαρκῶς παρεχομένη ἠθικὴ ὑποστήριξις πρὸς τὸν Δεληγεώργην, οὗ ἡ κομματικὴ δύναμις οὐδὲ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργηθεισῶν (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1873) βουλευτικῶν ἐκλογῶν ηὐξήθη καὶ ἐκραταιώθη, ἥνωσε τοὺς ἄλλους κομματάρχας, Κουμουνδοῦρον, Ζαΐμην, Τρικούπην (1) καὶ Βούλγαρην εἰς κοινὸν ἐναντίον τοῦ Δεληγεώργη πόλεμον καὶ ἐπήνεγκε τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, μεθ' ὃ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ Δ. Βούλγαρης. Καὶ ἡ νέα πρωθυπουργία τοῦ Δ. Βούλγαρη, ὅπως ἡ τοῦ 1868, ἦτο μεστὴ αὐθαιρεσιῶν, παρανομιῶν, ἀλλὰ κατέστη ἰδίως διαβόητος ἕνεκα τοῦ ἐγκλήματος τῆς σιμωνίας τῆς διαπραχθείσης ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ὅστις ἦν ὁ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθεὶς Βαλασσόπουλος, καὶ τοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Νικολοπούλου, ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ, διορισάντων ἀρχιερεῖς εἰς τὰς ἐπαρχίας διὰ δωροδοκιῶν. Ἀλλ' ὁ Βούλγαρης καὶ ἄλλην προὐκάλεσε κρίσιν ἐσωτερικὴν ἐπικίνδυνον, βουλευσάμενος νὰ τροποποιήσῃ τὸ Σύνταγμα διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν δι-

---

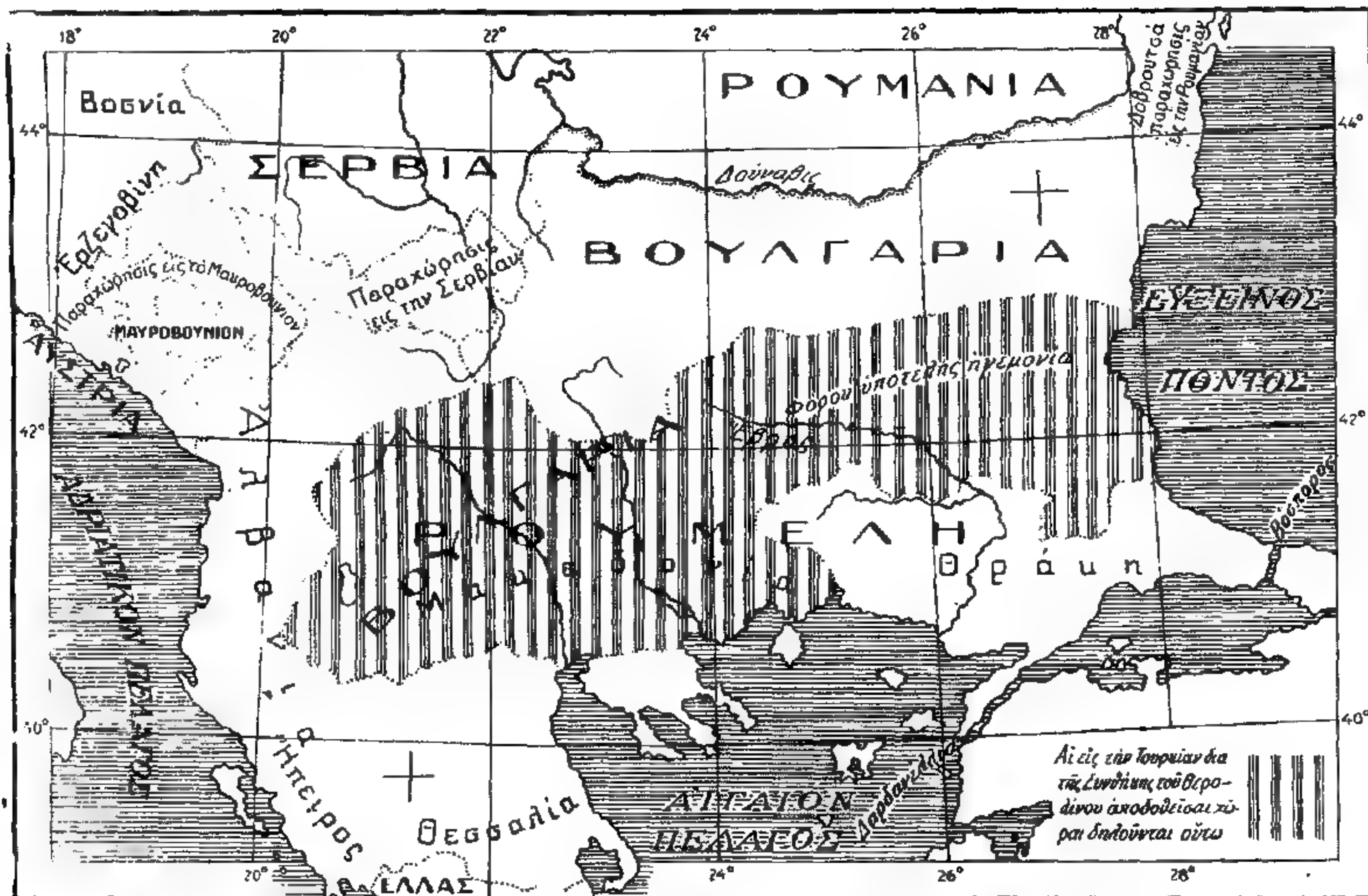
(1) Ὁ Χ. Τρικούπης μετ' ἄλλων τινῶν ἐπιφανῶν τοῦ Κουμουνδουρικοῦ κόμματος, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ βουλευτὴς Ζακύνθου Λομβάρδος, ἀποσχισθέντες τῷ 1871 ἀπὸ τοῦ Κουμουνδούρου ἕνεκα τῆς τούτου, ἐνεργείαις τοῦ βασιλέως Χριστιανοῦ, μετὰ τοῦ Βούλγαρη ἑνώσεως, ἵδρυσαν ἴδιον κόμμα ὑπὸ Λομβάρδον καὶ Τρικούπην, καλούμενον ἐν ἀρχῇ Ἐκλεκτικόν, εἶτα δὲ Τρικουπικόν, τοῦ Τρικούπη καταστᾶθέντος ὁριστικοῦ ἀρχηγοῦ.

καιωμάτων τῆς Βουλῆς καὶ τῆς ἀνιδρύσεως τῆς Γερουσίας. Ἤθελε δὲ νὰ προβῇ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο οὐχὶ τοὐλάχιστον διὰ πολιτικῆς γενναίας, ἐκφράζων ἐν τῇ Βουλῇ τὰς γνώμας αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ συνωμοσιῶν καὶ στάσεων φαύλων ἀνθρώπων. Διέπραξε δ' ὁ Βούλγαρης καὶ ἄλλας παρανόμους καὶ ἀντισυνταγματικὰς πράξεις ἐν τῇ συγκροτήσει τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκλεγείσης νέας Βουλῆς (1874), αἵτινες ἐξήγειρον σφόδρα τὴν δημοσίαν γνώμην ἐναντίον αὐτοῦ καὶ ἐνίσχυσαν ἠθικῶς τὴν ἐναντίον αὐτοῦ συστᾶσαν ἕνωσιν πάντων τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων. Κουμουνδοῦρος, Ζαΐμης, Δεληγεώργης, Τρικούπης, ἔδωσαν ἀλλήλοις τὰς χεῖρας πρὸς καταπολέμησιν τοῦ τυράννου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐφαίνετο σιωπηλῶς ἐπιδοκιμάζων τὰς περὶ περιορισμοῦ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν βουλὰς τοῦ Βούλγαρη, ὃν ἐθεώρει ἄνδρα πολιτικὸν γενναῖον, ἡ ἐναντίον τοῦ Βούλγαρη ἀντιπολίτευσις ἐλάμβανε καὶ χαρακτῆρα ἀντιβασιλικόν. Ὁ Τρικούπης μάλιστα ἐν ἄρθρῳ δημοσιευθέντι ἐν τῇ ἐφημερίδι «Καιροὶ» ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «τίς πταίει;» ὑπηνίσσετο φανερῶς ὅτι ἁπάσης τῆς πολιτικῆς κακοπραγίας καὶ ἀκαταστασίας αἴτιος ἦν ὁ βασιλεύς, διὸ καὶ συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη ἐπὶ 24 ὥρας. Ὀγκουμένου δὲ καθ' ἑκάστην ἔτι πλέον τοῦ ἀντιπολιτευτικοῦ ρεύματος, καὶ ἀπειλοῦντος νὰ μεταστῇ εἰς ἐπαναστατικόν, ἐβουλεύσατο ἐπὶ στιγμὴν ὁ Βασιλεὺς νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ μάλιστα τὴν παραίτησιν ἐφ' ἅπαντα τὰ τέκνα αὐτοῦ, ὧν οὐδὲν εἶχε φθάσει ἔτι εἰς ἐνηλικιότητα. Ὁ δὲ συντάκτης τοῦ «Αἰῶνος» Τιμολέων Φιλήμων εἶχεν ἤδη ὑψώσει τὴν σημαίαν τῆς Δημοκρατίας. Ἀλλ' ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπεσοβήθη ἐνεργείαις τῶν πρεσβειῶν τῶν εὐεργετίδων Δυνάμεων, ἰδίως τῆς πρεσβείας τῆς ἀγγλικῆς, ἧς μεσιτείᾳ ἐκλήθη εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτὸς ὁ πρὸ μικροῦ φυλακισθεὶς διὰ τὰ ἐναντίον τοῦ Βασιλέως γραφέντα Χαρίλαος Τρικούπης. Οὗτος δεξάμενος τὴν ἐντολὴν νὰ συγκροτήσῃ ὑπουργεῖον καὶ συγκροτήσας τοῦτο, ἐν σιωπηλῇ ἐπιδοκιμασίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν κομματαρχῶν, περιέλαβεν εἰς αὐτὸ τοὺς ὀνομαστοτέρους τοῦ ὀλιγαρίθμου αὐτοῦ κόμματος, ἐν οἷς τὸν Κ. Λομβάρδον (κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1875). Ἔργον ἄμεσον τοῦ νέου ὑπουργείου ὑπῆρξεν ἡ διάλυσις τῆς τοῦ Βούλγαρη βουλῆς καὶ νέαι ἐκλογαὶ βουλευτικαί, διεξαχθεῖσαι μετὰ παραδειγματικῆς τάξεως καὶ ἐλευθερίας. Ὁ Τρικούπης καὶ οἱ ἐπιφανεῖς τοῦ κόμματος αὐτοῦ ἐξελέγησαν, ἀλλ' οὐδεμίαν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἐκέρδισε νέαν δύναμιν, τοὐναντίον δὲ μεγάλην προσέλαβε δύναμιν ἠθικὴν τὸ κόμμα αὐτοῦ, βαπτισθὲν ἐν ἀγῶνι ἐκλογικῷ μετὰ τιμῆς καὶ εὐθύτητος. Ὁ Χ. Τρικούπης ἐκπληρώσας τὴν ἀναληφθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἔντιμον ἀποστολὴν κατέθηκεν εὐθὺς τὴν ἐξουσίαν ἅτε μὴ ἔχων πλειονοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ, ἐκλήθη δ' εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ ἔχων τὰς πλείονας ψήφους ἐν τῇ Βουλῇ Κουμουνδοῦρος, ἐπινευόντων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν.

Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ νέου ὑπουργείου Κουμουνδούρου ἦν ἡ εἰς εἰδικὸν δικαστήριον ἐπὶ ἐγκλήματι σιμωνίας παραπομπὴ τῶν ἐπὶ σιμωνίᾳ κατηγορουμένων δύο ὑπουργῶν, οἵτινες κατεδικάσθησαν εἰς 1-2 ἐτῶν φυλακήν, ἀποδειχθέντος τοῦ ἐγκλήματος αὐτῶν, εἶτα δὲ ἡ εἰς εἰδικὸν ὡσαύτως δικαστήριον παραπομπὴ τοῦ ὅλου ὑπουργείου Δ. Βούλγαρη, οὗ ἀπεδείχθησαν ὡσαύτως αἱ πολλαὶ ἀθεμιτουργίαι καὶ ἀνεγνώρισε μὲν τὸ δικαστήριον τὴν ἐνοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ καταγγελλόμενα καὶ ἐστιγμάτισεν ἠθικῶς τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, δὲν κατεδίκασεν ὅμως αὐτό, ἔτι μὴ ὑπαρχούσης ποινικῆς ῥήτρας σαφοῦς διὰ τὰ καταγγελλόμενα. Ἡ διπλῆ αὕτη καταδίκη τοῦ Δ. Βούλγαρη, ἡ μὲν ποινικὴ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ, ἡ δὲ ἠθικὴ τοῦ ὅλου ὑπουργείου, ἐπιπίπτουσα κυρίως καὶ καιρίως ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κατήνεγκε τραῦμα τελικὸν εἰς τὸ αὐταρχικὸν μὲν καὶ σατραπικὸν ἀλλὰ καὶ ὑπερήφανον καὶ φιλότιμον ἦθος αὐτοῦ, καὶ παρεσκεύασεν εὐθὺς μὲν τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ θάνατον, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τὸν φυσικόν.

Οὕτως ἐξέλιπεν ἐκ τῆς σκηνῆς τῆς πολιτικῆς εἷς τύπος ἔκτακτος διὰ τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς τῆς ἀρχικότητος, τῆς ἐξωτερικῆς σατραπικῆς μεγαλοπρεπείας, καὶ διὰ τὰ ἠθικὰ ἐλαττώματα, ἀνὴρ τῆς γενεᾶς τῶν ἀγωνιστῶν, ὑπουργός, σύμβουλος ἐπικρατείας, γερουσιαστής, πρωθυπουργός, συνωμότης, ἐπαναστάτης, ἀνατροπεὺς τοῦ θρόνου τοῦ Ὄθωνος, ἀντιβασιλεύς, σατραπικὸς πρωθυπουργὸς αὖθις ἐπὶ πολλὰς περιόδους, ἀδόξως ἐν ἰδιωτικῷ βίῳ τελευτήσας. Βραδύτερον λείψανά τινα τοῦ μεγάλου κόμματος Βούλγαρη ἐπειράθησαν νὰ συνταχθῶσιν εἰς κόμμα ὑπὸ τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ ἀνδρὸς Γεώργιον, διορισθέντα ἅπαξ καὶ ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν, ἀλλὰ ταχέως ἐκλιπόντα ἐκ τοῦ βίου, ὅπως καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ Σπυρίδων. Τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου ἔμεινεν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ μέχρι τέλους τοῦ 1875 καὶ κατὰ τὸ 1876, ἐπασχολούμενον οὐχὶ τοσοῦτον ὑπὸ ἐσωτερικῶν ὅσον ὑπὸ ἐξωτερικῶν ζητημάτων σοβαρῶν. Καθ' ὃν περίπου χρόνον τῷ 1875 ἀνελάμβανε τὴν κυβέρνησιν ὁ Κουμουνδοῦρος, ἤρξατο ἡ ἐπανάστασις ἐν Ἑρζεγοβίνῃ, ἐπεκταθεῖσα ἐντὸς σμικροῦ καὶ εἰς τὴν Βοσνίαν, καὶ διαρκῶς ὑποστηριζομένη ὑπό τε τῶν ὁμογενῶν Σλαύων τῶν ὁμόρων αὐστριακῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ὑπὸ τῶν σλαυικῶν καὶ πανσλαυιστικῶν συλλόγων τῆς Ρωσίας, καὶ προκαλοῦσα τὴν προσοχὴν τῶν αὐτοκρατοριῶν Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, αἵτινες συνδεόμεναι ἀμφότεραι διὰ στενῆς πολιτικῆς φιλίας πρὸς τὴν Γερμανίαν συνεδέθησαν καὶ πρὸς ἀλλήλας, φιλικῶς συνεννοούμεναι περὶ εἰρηνικῆς λύσεως παντὸς ζητήματος ἀναφυομένου ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ὑπὸ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ παραχώρησιν περιωρισμένου αὐτονόμου θεσμοῦ εἰς τὰς ἐπαναστάσας ἐπαρχίας καταβληθεῖσαι προσπάθειαι διά τε τῆς περιφήμου διακοινώσεως τοῦ αὐστριακοῦ ὑπουργοῦ κόμητος Ἀνδράσυ καὶ διὰ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ πρίγκιπος Γορτσακὼφ ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ, καὶ τὸ θέρος τοῦ 1876 Σερβία καὶ Μαυροβούνιον συμμαχοῦσαι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας· καὶ οἱ μὲν Μαυροβούνιοι ἐφάνησαν νικηταὶ μέχρι τέλους, πολλὰς κυριεύσαντες σπουδαίας θέσεις ἔν τε τῇ Ἑρζεγοβίνῃ καὶ ἐν τῇ ἄνω Ἀλβανίᾳ, οἱ δὲ Σέρβοι, μετὰ γενναίαν ἄμυναν ἐπὶ ἓξ περίπου μῆνας, ὑπέκυψαν εἰς τὸν ὑπέρτερον ὄγκον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ προελάσαντος μέχρι τῶν προθύρων τῆς πρωτευούσης Βελιγραδίου· ἀλλ' οἱ τοῦρκοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εἰσελάσωσιν εἰς τὴν σερβικὴν πρωτεύουσαν, ἐπισχούσης τὴν πορείαν αὐτῶν τῆς ἀπὸ Κριμαίας ἐκπεμφθείσης φωνῆς τοῦ Τσάρου, ἀπαιτήσαντος διὰ τελεσιγράφου πρὸς τὴν Πύλην τὴν ἐντὸς 48 ὡρῶν κατάπαυσιν τῆς περαιτέρω πορείας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1876). Ἡ Πύλη οὐ μόνον ὑπέκυψεν εἰς τὸ κέλευσμα τοῦ Τσάρου, ἀλλ' ἤρξατο εὐθὺς καὶ διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης, ἥτις καὶ συνωμολογήθη μετ' ὀλίγον ἄνευ οὐδεμιᾶς περικοπῆς ἐδάφους σερβικοῦ ἢ χρηματικῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, ἀπολύτως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστῶτος. Ἤρξαντο δὲ διαπραγματεύσεις καὶ πρὸς

Κόμης Ἀνδράσυ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΞΗΓΟΥΝ ΤΗΝ ΣΥΝΘΗΚΗΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

(Σελ. 356)

τὸ Μαυροβούνιον περὶ εἰρήνης, ἀλλ' αὕτη ἐματαιώθη μεσολαβηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος κηρυχθέντος ἐναντίον τῆς Τουρκίας ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας πολέμου.

Ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος δὲν εἶχεν ἀφορμὴν τὴν Ἑρζεγοβίνην ἢ τὴν Σερβίαν ἢ τὸ Μαυροβούνιον, ἀλλὰ τὴν Βουλγαρίαν. Αἱ βουλγαρικαὶ ἐπαναστατικαὶ ἑταιρεῖαι αἱ λεγόμεναι κομιτᾶτα ἀπὸ πολλοῦ εἰργάζοντο δι' ἐπαναστατικὰ κινήματα ἐν ταῖς δυσχωρίαις τοῦ Αἵμου. Ἀρξαμένου δὲ τοῦ σερβοτουρκικοῦ πολέμου κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1876 τὰ κινήματα ταῦτα ὠργανώθησαν ἐν ταῖς νοτίαις πρὸς τὴν Θρᾴκην ὑπορείαις τοῦ Αἵμου, ἐπὶ ἐδάφους θρᾳκικοῦ, ἵνα μαρτυρηθῇ ὁ βουλγαρικὸς χαρακτὴρ τῆς Θρᾴκης, ἐφ' ἣν οἱ Βούλγαροι ἤγειρον ἀξιώσεις ἐθνικάς. Ἀλλὰ τὰ κινήματα ταῦτα, λίαν ἀσθενῶς ἐκρηγνύμενα, εὐχερῶς κατεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων διαπραχθείσας ἐναντίον εἰρηνικῶν τουρκικῶν πληθυσμῶν ὠμότητας καὶ σφαγὰς ἀνταπέδωκαν νῦν δι' ὠμοτάτων σφαγῶν καὶ θηριωδῶν πράξεων ἐναντίον γυναικῶν καὶ παίδων, πληρώσαντες πτωμάτων ὁλοκλήρους ἐκτάσεις ἐδάφους. Αὗται ἀνακαλυφθεῖσαι ὑπ' Ἄγγλων ἀνταποκριτῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων καὶ γνωσταὶ γενόμεναι ἐξήγειραν φρίκην ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα ἡ κοινὴ γνώμη ἀπῄτει αὐστηρὰν ἱκανοποίησιν διὰ τὰς διαπραχθείσας ἀκατονομάστους βαρβαρότητας τῶν Τούρκων. Τότε ἐξηγέρθη ὁ μέγας φιλάνθρωπος πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Ἀγγλίας Γλάδστων, ὅστις διατελῶν τότε μακρὰν τοῦ ἐνεργοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ τῶν πολιτικῶν εὐθυνῶν ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ καὶ παρρησίᾳ ἐστιγμάτισε τὰς τουρκικὰς ὠμότητας, ἀξιῶν τὴν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἐξέλασιν τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας. Ἡ φωνὴ τοῦ Γλάδστωνος μεγάλην ἐξήγειρε συγκίνησιν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ αὐτῇ, ἔνθα περιώρισε τὴν ὑπὲρ τῶν Τούρκων πάντοτε κινουμένην καὶ ἀγορεύουσαν γλῶσσαν τοῦ πρωθυπουργοῦ Δισραέλη, παρεθάρρυνε δὲ τὴν Ρωσίαν ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς Τουρκίας καὶ παρὰ τῆς Εὐρώπης μετὰ γλώσσης σθεναρᾶς καὶ πολεμοχαροῦς τὴν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἀπαλλαγὴν τῶν Βουλγάρων. Ὁ αὐτὸς δὲ Γλάδστων διὰ μακροτάτων ἄρθρων ἐν τῇ ἐγκρίτῳ ἀγγλικῇ «Ἐπιθεωρήσει τοῦ Ἐδιμβούργου» ὑπερήσπισεν εὐγλωττότατα καὶ τὰ ἐθνικὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων. Αἱ μεγάλαι Δυνάμεις συνεφώνησαν τότε νὰ συνέλθωσιν εἰς Συνδιάσκεψιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις καὶ συγκροτηθεῖσα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ 1876 καὶ τὰς πρώτας τοῦ 1877, ἐξεπόνησεν ὀργάνωσιν αὐτονόμου πολιτείας Βουλγαροθρᾳκικῆς, διαιρουμένης εἰς ἀνατολικὴν μετὰ πρωτευούσης τῆς Σόφιας καὶ δυτικὴν μετὰ πρωτευούσης τῆς Φιλιππουπόλεως. Τῆς Τουρκίας μὴ δεξαμένης τὸ τῆς Συνδιασκέψεως σχέδιον, ἰδίως τὸ τῆς κατοχῆς τῶν αὐτονομηθησομένων χωρῶν ἐπί τινα χρόνον ὑπὸ στρατοῦ εὐρωπαϊκοῦ (βελγικοῦ), ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον (κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1877), ὃν καὶ διεξήγαγεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ, ἐν ἀρχῇ προσκρούουσα εἰς ἀτυχήματα οὐκ ὀλίγα ἕνεκα τῆς σθεναρᾶς ἀντοχῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς ἀμύνης τῆς περὶ ζωῆς καὶ θανάτου πολεμούσης Τουρκίας. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ὁ πολλαχῶς ἐνισχυθεὶς ρωσικὸς στρατὸς δι' ἐρρωμένης ἐπιθετικῆς πορείας ἐν Ἀσίᾳ μὲν προήλασεν εἰς τὰ ἔνδον τοῦ ἀρμενικοῦ ὀροπεδίου καταλαβὼν τὰ ὀχυρώτατα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ φρούρια, τὰ μὲν ἐξ ἐφόδου (Κάρς, Ἀρδαχάν), τὰ δὲ δι' ὁμολογίας παραδιδόμενα (Ἐρζερούμ, Βατούμ), ἐν Εὐρώπῃ δὲ κατέλαβεν τὰς μεταξὺ Δανουβίου καὶ Αἵμου ὀχυρὰς θέσεις, ἰδίως δὲ τὴν πεισματωδέστατα ἀμυνομένην Πλεύναν, καὶ ἐν μέσῳ χειμῶνος ὑπερβὰς τὸν Αἷμον ἠνάγκασε τὴν Πύλην νὰ ζητήσῃ ἀνακωχήν, ἥτις καὶ παρεχωρήθη μεθ' ὑπογραφῆς τῶν προκαταρκτικῶν ὅρων εἰρήνης, δι' ὧν ἡ Πύλη συνῄνει εἰς τὴν ἵδρυσιν ὑποτελοῦς, αὐτῇ βουλγαρικοῦ κράτους ἐκτεινομένου ἀπὸ τοῦ Δανουβίου μέχρι Χαλκιδικῆς καὶ τῆς περιοχῆς τῆς Θεσσαλονίκης,

παρέδιδε δ' εἰς τοὺς Ρώσους ἀμαχητὶ πάσας τὰς ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Αἵμου μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀχυρὰς θέσεις, ἰδίως τὰ φοβερὰ δυσπόρθητα ὀχυρώματα τῆς μεταξὺ Σηλυβρίας καὶ Δέρκων ἀμυντικῆς γραμμῆς τῆς Τσατάλτζης, τοῦ «μεγάλου τείχους» τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας συνωμολογήθη καὶ ὁριστικὴ εἰρήνη ἐν τῷ ὑπὸ τῶν Ρώσων κατεχομένῳ, ὥραν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀπέχοντι, προαστείῳ Ἁγίῳ Στεφάνῳ. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐπεκυροῦντο πάντα τὰ ἐν τοῖς προκαταρκτικοῖς ὅροις συνωμολογηθέντα, οὕτω δ' ὁλόκληρος ἡ Μακεδονία ἐξαιρουμένης μόνης τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τὸ ἥμισυ περίπου τῆς Θράκης ἐδίδοντο εἰς τὴν ἱδρυομένην ὑποτελῆ βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν, ἐμεγεθύνετο δὲ καὶ ἡ Σερβία, μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Μακεδονίας ἐκτεινομένη, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Μαυροβούνιον, αὐξανόμενον πρὸς βορρᾶν καὶ νότον καὶ πρὸς δυσμὰς πρὸς τὴν θάλασσαν· συγχρόνως ἐπεβάλλετο εἰς τὴν Πύλην ἡ αὐστηρὰ ἐφαρμογὴ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς Κρήτης μετὰ τῶν τελευταίων ἀπαιτήσεων τῶν νησιωτῶν, παρεχωρεῖτο δὲ καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἤπειρον διοικητικὴ ἡμιαυτονομία ὁμοία τῇ τῆς Κρήτης, ὀργανωθησομένη ὑπὸ συμβουλίου ἐγχωρίου καὶ ἐπικυρωθησομένη ὑπὸ τῆς Πύλης, ἐποπτείᾳ καὶ τῆς Ρωσίας, ὁλόκληρα δὲ διαμερίσματα ἐν Ἀσίᾳ προσηρτῶντο εἰς τὰς ἀσιατικὰς κτήσεις τῆς Ρωσίας. Περὶ Ἑλλάδος οὐδεὶς ἐγίνετο λόγος ἐν τῇ συνθήκῃ, κατὰ ῥητὴν τοῦ Τσάρου διαταγὴν πρὸς τὸν ὑπαγορεύοντα τὴν συνθήκην στρατηγὸν Ἰγνάτιεφ· «Μηδεμίαν σπιθαμὴν γῆς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος!». Καὶ τοιαύτη μὲν ἦτο ἡ περιβόητος συνθήκη εἰρήνης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Τί δ' ἐγίνετο νῦν ἐν Ἑλλάδι;

Στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ

Ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐρρήθη, ἡ τοῦ Κουμουνδούρου κυβέρνησις ἐξηκολούθει ὑφισταμένη μέχρι τῶν τελευταίων περίπου ἡμερῶν τοῦ ἔτους 1876. Ἀλλ' ἡ καθόλου κατάστασις τῶν πραγμάτων, οἱ ἐν Ἀνατολῇ ἐγκυμονούμενοι νέοι πόλεμοι καὶ μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς Σερβίας, καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνερχομένη χάριν τῆς Βουλγαρίας συνδιάσκεψις τῶν Δυνάμεων, καὶ ὁ ἐκ Ρωσίας ἀπειλούμενος πόλεμος ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιτυχίας τῆς Συνδιασκέψεως διετήρουν τὴν κοινὴν γνώμην ἐν μεγάλῃ συγκινήσει καὶ πολεμικῷ ὀργασμῷ, ὑποτρεφομένων καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ ἐπαναστατικῶν κινημάτων τῶν ὑποστηριζομένων ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῆς τότε ἱδρυθείσης *«Ἐθνικῆς Ἀμύνης»* εἰς ὃν συνέρρεον χρήματα πανταχόθεν τοῦ Ἑλληνικοῦ· ἀπῄτει δ' αὕτη πρὸ πάντων ἵνα οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων, ἀφέντες κατὰ μέρος πάσας τὰς κομματικὰς διαφορὰς καὶ διαμάχας, ἑνωθῶσιν εἰς μίαν κυβέρνησιν πανελλήνιον οὕτως εἰπεῖν, φροντίζουσαν σοβαρῶς περὶ ἀμύνης τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, τοῦτο δὲ ἤθελε καὶ αὐτὸς ὁ Κουμουνδοῦρος, πρόεδρον τῆς τοιαύτης κυβερνήσεως προτείνων τὸν ἀπὸ τοῦ 1865 ἐφησυχάζοντα ἐν προαστείῳ τινὶ τῶν Ἀθηνῶν γηραιὸν ναύαρχον Κ. Κανάρην. Καὶ νῦν συνελθόντες πάντες οἱ ἀρχηγοί (πλήν, ἐννοεῖται, τοῦ ἀποσυναγώγου θεωρουμένου Δ. Βούλγαρη) καὶ ὁ Κανάρης αὐτὸς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἐ. Δεληγεώργη συνεφώνησαν περὶ συγκροτήσεως κυβερνήσεως ὁμαδικῆς ἢ συμμαχικῆς ἢ συγχωνευτικῆς, ὅπως ἐλέγοντο αἱ τοιαῦται συμμαχικαὶ κυβερνήσεις ἐπὶ Ὄθωνος, κληθείσης ἔκτοτε *οἰκουμενικῆς*, διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης χαρακτηρισθείσης ὑπὸ τοῦ Θ. Ζαΐμη τῆς τοιαύτης κυβερνήσεως κατὰ

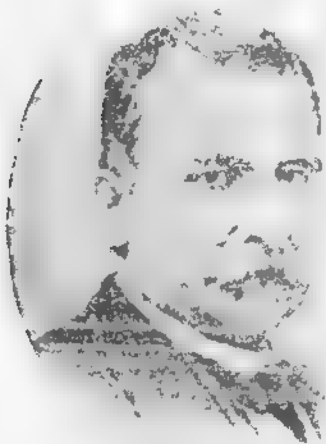
τοὺς ὅρους *Οἰκουμενικὸς* Πατριάρχης, *Οἰκουμενικὴ* Σύνοδος κ. λ.(¹) Καὶ πρόεδρος μὲν τοῦ τοιούτου ὑπουργείου καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ἐδείχθη ὁ ναύαρχος Κανάρης, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὁ Ἀ. Κουμουνδοῦρος, ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ Χ. Τρικούπης, τῆς Δικαιοσύνης ὁ Θ. Ζαΐμης, τῶν Στρατιωτικῶν, ὁ Χ. Ζυμβρακάκης, τῶν Οἰκονομικῶν ὁ Ἐ. Δεληγεώργης καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὁ μὴ διατελέσας ἔτι πρωθυπουργὸς (καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ μὴ ἐγκριθεὶς ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὀργῶν πρὸς πρωθυπουργίαν καὶ ἔχων περὶ ἑαυτὸν μικρὰν ὁμάδα πολιτικῶν φίλων, αὐξηθέντων μετ' ὀλίγον εἰς ἐννέα) Θ. Δεληγιννάης. Ἡ συγκρότησις οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ἀνεκούφισεν ἐπί τινα χρόνον τὰς ἀγωνίας τοῦ λαοῦ, πολλὰ ἐλπίζοντος ἐκ τῆς τοιαύτης κυβερνήσεως. Καὶ αὐτὴ δ' ἡ κυβέρνησις εἰργάζετο κατὰ τὸ ἐνὸν ὑπὲρ παρασκευῶν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ προσέκρουεν εἰς πολλὰς δυσχερείας ἐξωτερικάς. Ἀρξαμένου τοῦ ρωσικοῦ πολέμου, ἐνῷ ἡ Ρωσία ἐπίεζεν ἰσχυρῶς τὴν κυβέρνησιν, μάλιστα μετὰ τὰς ἐν Πλεύνᾳ ἀποτυχίας τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, εἰς ἀντιπερισπασμόν τινα ὑπὲρ τῆς Ρωσίας δι' ἐπιδείξεως πολεμικῆς πρὸς τὰ μεθόρια, καὶ ὁ Τσάρος αὐτὸς δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα τοιαύτην ἐζήτει βοήθειαν, Βασιλεὺς δὲ καὶ Κουμουνδοῦρος καὶ Κανάρης ἐκηρύσσοντο ὑπὲρ τοιαύτης ἐνεργείας, οἱ λοιποὶ ὑπουργοὶ ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῆς φιλοτούρκου ἀγγλικῆς κυβερνήσεως τοῦ Δισδραέλη γενομένης ἀντιθέτου πιέσεως οὐδὲν τοιοῦτον ἐπεθύμουν, ἀπὸ δὲ τοῦ κατὰ τὸ θέρος ἐπελθόντος θανάτου τοῦ Κανάρη, ἐκλιπούσης καὶ πάσης κεντρικῆς διευθύνσεως καὶ ἑκάστου τῶν ὑπουργῶν διευθύνοντος τὸ ἑαυτοῦ τμῆμα αὐταρχικῶς, τῆς βουλῆς δ' ἐν ὁλομελείᾳ σιωπηρῶς ὑποστηριζούσης τὴν ἀκέφαλον κυβέρνησιν, οὐδεμία ἦτο δυνατὸν νὰ γένηται σπουδαία ἐνέργεια. Πλὴν τούτων ἡ Πύλη καὶ πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν τούτου κήρυξιν, μετὰ σπανίας ἐνεργοῦσα δραστηριότητος πολεμικῆς καὶ 800 900 χιλιάδας ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ παρατάξασα, ἤθελεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ἐξ Ἑλλάδος ἀντιπερισπασμοῦ, πέμπουσα στόλον εἰς τὸν Πειραιᾶ «ἵνα ἐξαλείψῃ τὸ κακὸν ἐκ τῆς ρίζης», ὡς ἔλεγεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν βολιδοσκοποῦσα τὰς διαθέσεις αὐτῆς Ἡ Ἀγγλία ἀπέτρεψε τὴν Πύλην τοῦ μελετωμένου διαβήματος, ἀναλαμβάνουσα αὐτὴ νὰ κωλύσῃ τὸν ἐξ Ἑλλάδος κίνδυνον Τοιαύτην δὲ λαβοῦσα ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὑποχρέωσιν πρὸς τὴν Πύλην, σφόδρα ἐπίεζε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἵνα μένῃ ἀπολύτως οὐδετέρα. Ἔθηκε δὲ ἡ Ἀγγλία τὴν κυβέρνησιν καὶ πρὸ τοῦ ἑξῆς οἱονεὶ διλήμματος «Εἰ μέν, εἶπε, νικήσῃ ἡ Ρωσία, ἡ εἰρήνη δὲν θὰ συνομο-

Κ. Κανάρης (εἰς γεροντικὴν ἡλικιαν)

(¹) Ὁ Θ Ζαΐμης, ἀτλὼς ἀποφαινόμενος πρὸς δημοσιογράφον την ἑαυτοῦ γνώμην εἶχεν εἰπῆ ἐκ τυχαίας στιγμιαιας ἐμπνεύσεως «Κἂν ἔτι μὴ συγκροτηθῇ *οἰκουμενικὸν* ὑπουργεῖον, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων θὰ συμπράξωσιν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ὁμοφωνίᾳ».

λογηθῆ ὑπὸ ταύτης, ἀλλ' ὑφ' ἁπάσης τῆς Εὐρώπης τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν εὐρωπαικῷ συνεδρίῳ, ὅτε ἡ 'Αγγλία θὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις ὥσει ἦτο ἡ 'Ελλὰς ἐμπόλεμος, εἰ δὲ νικήσῃ ἡ Τουρκία, δὲν θὰ ἀφεθῇ ἡ 'Ελλὰς εἰς τὴν ταύτης ὡς νικητρίας διάκρισιν». Οὕτως ἡ 'Ελλὰς ἔμεινεν οὐδετέρα μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, ἐνήργησε δ' ἡ 'Αγγλία διὰ τῶν πρακτόρων αὐτῆς ἵνα καὶ αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ 'Ηπείρῳ ἐπαναστάσεις καταπαύσωσιν, ὑπισχνουμένη ὅτι ἐν τῇ συνομολογήσει τῆς εἰρήνης θὰ θεωρήσῃ τὰς ἐπαναστάσεις ὡς ὑφισταμένας ἔτι. 'Αλλ' ὅτε κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1878 ἐγνώσθησαν τὰ κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ 'Αγίου Στεφάνου καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἡ σφοδρὰ ἱερὰ ἀγανάκτησις καὶ ὀργὴ ἡ καταλαβοῦσα τὸν λαὸν ἐξέσπασεν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῆς Οἰκουμενικῆς. Αὐθόρμητος ὁ λαὸς νῦν ἄνευ οἱασδήποτε κομματικῆς ἐνεργείας καὶ βλέψεως ὥρμησεν ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ὑπουργῶν, καὶ ἰδίως τοῦ Κουμουνδούρου, ὑβρίζων, λιθοβολῶν, ῥαβδίζων τοὺς ἀνθισταμένους, πυροβολῶν καὶ πυροβολούμενος καὶ φοβερὰν ἀπειλῶν αἱματοχυσίαν. Οὐ μόνον δ' ἐν ταῖς οἰκίαις ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἠπειλοῦντο οἱ ὑπουργοί, μόλις δ' ἐσώθησαν ἐκ τοῦ κινδύνου οἱ ὁμοῦ ἐν ταῖς ὁδοῖς βαδίζοντες Κουμουνδοῦρος καὶ Ζαΐμης. Κοπάσαντος εἶτα ὀλίγον τοῦ θορύβου συνῆλθεν ἡ μέχρι νῦν ἐξ ἀνάγκης ἄναυδος καταστα θεῖσα Βουλὴ καὶ ἐν ταύτῃ ὁ τὴν ἐπονείδιστον πτῶσιν πεσοῦσαν Οἰκουμενικὴν διαδεξάμενος 'Α. Κουμουνδοῦρος μεθ' ὑπουργοῦ τῶν 'Εξωτερικῶν τοῦ Θ. Δεληγιάννη, ἀφοῦ διετραγῴδησε πρὸς τὴν Βουλὴν τὰ συμβάντα ἐκήρυξεν ὅτι εἶχεν ἀνάγκην ἁπλῶς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως ἵνα ἐνεργήσῃ ἐξωτερικῶς καὶ μετ' ὀλίγον διέταξε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας τῆς Θεσσαλίας ὁ παρὰ τὰ μεθόρια προχείρως συγκροτηθεὶς ἐκ 5—6 χιλιάδων ὁπλιτῶν στρατός, ὅστις καὶ προελάσας μέχρι Δομοκοῦ περιέζωσε τὸ φρούριον τοῦτο. 'Αλλὰ καὶ ἐν τῇ ὀλίγων ὡρῶν στρατείᾳ ταύτῃ ἐφάνησαν πᾶσαι αἱ ἐλλείψεις πολεμικῆς παρασκευῆς. 'Εξ ἄλλου ἡ διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης ὀλίγον ἐλαφρυνθεῖσα Τουρκία ἠδυνήθη νὰ πέμψῃ εὐθὺς τάγματα ὁλόκληρα εἰς τὸν Βόλον, ἀπειλοῦντα νὰ εἰσβάλωσιν ἐνταῦθεν εἰς τὰς ἑλλαδικὰς χώρας. Καὶ νῦν ἠναγκάσθη ὁ Θ. Δηλιγιάννης νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν πρεσβειῶν ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς ἀμηχάνου θέσεως. Οἱ πρέσβεις, ἰδίως ὁ τῆς 'Αγγλίας, συνεβούλευσαν τὴν ἄμεσον ἀνάκλησιν τοῦ στρατοῦ τῆς εἰσβολῆς, ἐπαναλαμβάνοντες (ὁ Ἄγγλος δηλονότι πρεσβευτής) ὅτι ἡ 'Ελλὰς ἔμελλε νὰ θεωρηθῇ ὁπωσδήποτε ἐμπόλεμος ὑπὸ τῆς 'Αγγλίας ἐν τῇ συνομολογήσει τῆς νέας ὑπὸ τῆς 'Αγγλίας μελετωμένης πανευρωπαικῆς συνθήκης. Οὕτω δὲ τάχιστα ἔληξεν ἡ μεγάλη ἀναίμακτος καὶ ἄδακρυς στρατεία τοῦ Δομοκοῦ, καὶ ὁ στρατος ὁ ἑλληνικὸς κατέλαβε τὰς ἐντὸς τῶν ὁρίων [illegible], παρασχων [illegible] τὴν ὀθωμανικὴν Βουλὴν ὅτι ὀλίγα τάγματα τουρκικοῦ στρατοῦ πεμφθέντα εἰς Βόλον ἤρκεσαν ἵνα τραπῇ εἰς φυγὴν ὁ ἐπιδραμὼν εἰς Θεσσαλίαν ἑλληνικὸς στρατός.

'Αλεξ. Κουμουνδοῦρος

Ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἡ παραδοῦσα τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Τσάρου, ἤ, ὡς ἔγραφεν ὁ «Νέος Ἐλεύθερος Τύπος» τῆς Βιέννης, ἡ καθιστῶσα τὸν μέλλοντα κατὰ τύπον καὶ ὄνομα ὑποτελῆ τῷ σουλτάνῳ ἱσποδάρον, ἤτοι ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας, κατ' οὐσίαν κυρίαρχον τοῦ σουλτάνου, καὶ ρυθμίζοντα καὶ διευθύνοντα ἀπὸ Σόφιας τὴν πολιτικὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἦτο ἀρεστὴ οὔτε τῇ Αὐστρίᾳ οὔτε τῇ Ἀγγλίᾳ. Ἀλλ' ἡ μὲν Αὐστρία διετέλει ἐν ἀναμονῇ, καιροσκοποῦσα ἰδίως ἐπὶ τὴν πορείαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ἡ κυβέρνησις Δισραέλη (νῦν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου γενομένου λόρδου Βήκονσφηλδ) -Σώλσβουρυ, ἀφοῦ διὰ τῆς περιφήμου ἐγκυκλίου διακοινώσεως τῆς 20/1 Ἀπριλίου διεμαρτυρήθη ἐναντίον τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ἐν τῇ διαμαρτυρίᾳ ταύτῃ ἐτόνισεν ἰδιαιτέρως τὸ ἀδίκημα τὸ γενόμενον εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης διὰ τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας τῆς συνθήκης

Λόρδος Βήκονσφηλδ

τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἠξίωσε παρὰ τῆς Ρωσίας νὰ ὑποβάλῃ τὴν συνθήκην ταύτην εἰς συνέδριον εὐρωπαικόν. Ἡ Ρωσία ἐφάνη πρόθυμος νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Εὐρώπης μόνον τὰ [illegible] ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὰ γενικὰ εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα, οὐχὶ δ' ἅπασαν τὴν συνθήκην. Ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτῆς νὰ ἀναγνωρίσῃ ἡ Ρωσία τὸ ἀνώτατον κῦρος τῆς Εὐρώπης ἐφ' ὅλην τὴν συνθήκην. Ἐκ τῆς τοιαύτης διαφωνίας ἐνετάθησαν λίαν αἱ μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων σχέσεις καὶ ἦν ὁ πόλεμος προσδόκιμος ἐν ἐγγυτάτῳ χρόνῳ, συντασσομένης καὶ τῆς Αὐστρίας τῇ Ἀγγλίᾳ. Παρασκευαὶ δὲ πολεμικαὶ ἑκατέρωθεν μεγάλαι ἐτελοῦντο μετὰ πολλῆς [illegible]. Ὁ ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀγγλικὸς στόλος ηὐξάνετο τεραστίως, στρατεύματα δὲ [illegible] μετα-πεμπόμενα ἐκ τοῦ Ἰνδικοῦ ἐστρατοπέδευον ἐν Μελίτῃ.

Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων ἡ διὰ τοῦ [illegible] ἀρκούντως καταπονηθεῖσα Ρωσία πρώτη ὑποχώρησε καὶ ἀποταθεῖσα πρὸς τὴν γερμανικὴν κυβέρνησιν ἐζήτησε τὴν [illegible] ταύτης σύγκλησιν συνεδρίου. [illegible] τοῦτο, οὗ ἡ σύγκλησις ἦτο ἡ ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἀπαιτουμένη ἀναγνώρισις τοῦ ἀνωτάτου κύρους τῆς Εὐρώπης, συνῆλθε (καὶ μετά τινας [illegible] μυστικὰς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας συνεννοήσεις) κατ' Ἰούλιον 1878 ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρίγκιπος Βισμαρκ, ἐγένοντο δὲ δεκτοὶ ἐν αὐτῷ καὶ ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Θ. Δεληγιάννης καὶ ὁ ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτὴς Α. Ραγκαβῆς, ἐλάλησαν δ' ἀμφότεροι περὶ τῶν ἀξιώσεων τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἠπείρου [illegible] κάτερος τῶν ἀντιπροσώπων ἀνέγνω τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ [illegible] οὐδεμιᾶς ἀπαντήσεως πρὸς τὰ προτεινόμενα [illegible] κατὰ σοφιστικωτάτην καὶ κακοπιστοτάτην ἀπόφασιν ἡ εἰς τὴν Ἑλ[illegible]

κὴ ὑπόσχεσις. Εἰς τὴν διαμαρτυρίαν δὲ τῶν ἀντιπροσώπων ὅτι οὐδὲν οὕτως ἐκέρδαινεν ἡ Ἑλλάς, μετὰ κυνισμοῦ ἀπήντα ὁ Ἄγγλος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργός· «Ἐπὶ τέλους, δὲν ἐπολεμήσατε ἵνα ἔχητε ἀξιώσεις ἐδαφικῶν παραχωρήσεων» (!). Ὁ Δισραέλης δὲ μετὰ σοφιστείας ἠθικῆς συνεβούλευσε τοῖς Ἕλλησιν ἀντιπροσώποις ἀντὶ νὰ ζητήσωσιν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν νὰ ζητήσωσι τὴν προστασίαν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Τῆς παραινέσεως ταύτης τὸ κενὸν ἐννοεῖται οἴκοθεν, προκειμένου περὶ πλατωνικῶν ἀποφάσεων ἢ εὐχῶν περὶ βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας, τοιαύτην δὲ πρὸς τὸ Συνέδριον εὐχὴν καὶ παράκλησιν καὶ προστασίαν ἐκ μέρους τῆς Εὐρώπης ἐνόει ὁ Δισραέλης καὶ οὐχὶ τὴν ὑπό τινων Ἑλλήνων πλημμελῶς ἑρμηνευομένην προστασίαν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος (¹).

Οὕτω κατ' οὐσίαν τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐξέπνεε καὶ ἀπέθνησκεν ὡς θνησιγενὲς βλάστημα πρὶν ἔλθῃ εἰς πραγματικότητα, καὶ δίκην πομφόλυγος διερρήγνυντο πᾶσαι αἱ ἐκ τοῦ Συνεδρίου ἐλπίδες, τῆς Ἑλλάδος παραπεμπομένης διὰ τὸ μέλλον αὐτῆς εἰς αὐτὸ τὸ ἀχανὲς μέλλον, κατὰ τὴν μετ' ὀλίγον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δισραέλη μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπάνοδον ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ἀπαγγελθεῖσαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα *παραίνεσιν* «Μάθε νὰ περιμένῃς». Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε αἴτια μᾶλλον τυχαῖα καὶ μικρὰ ἔδοσαν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι ὑπόστασιν καὶ ζωήν.

Πρωθυπουργὸς τότε ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὡς ἤδη ἐρρήθη, ἦτο ὁ Βάδδιγκτων, πρόεδρος δὲ τῆς Βουλῆς ὁ περιώνυμος Λέων Γαμβέττας. Ὁ Βάδδιγκτων ἀπῆλθεν ἐκ Παρισίων μετ' ἀποφάσεως νὰ μὴ περιπλέξῃ τὴν Γαλλίαν εἰς ζητήματα ἐν τῇ Ἀνατολῇ μὴ ἀπ' εὐθείας ἁπτόμενα τῶν γαλλικῶν συμφερόντων. Ἀλλ' ὁ Γαμβέττας, ὡς ἀνὴρ φιλελεύθερος καὶ φιλέλλην, παρακαλούμενος δὲ διηνεκῶς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ στενοῦ φίλου αὐτοῦ Ἕλληνος ἰατροῦ Μεταξᾶ, ἐπέμενε παρὰ τῷ Γάλλῳ ὑπουργῷ ἵνα γίνῃ τι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἐλθὼν ὁ Βάδδιγκτων εἰς τὸ Βερολῖνον ἔτι μᾶλλον ἐξ ὅσων εἶδε καὶ ἐνόησεν ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀνακινήσῃ οἱονδήποτε μὴ γαλλικὸν ζήτημα. Καὶ ὅμως διηνεκῶς παρωτρύνετο τηλεγραφικῶς ὑπὸ τοῦ Γαμβέττα νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ὁ Γαμβέττας εἰς τὰς συχνὰς ἐπικλήσεις τοῦ Μεταξᾶ ἀπήντα λακωνικῶς· «confiance». Τέλος ἐπείσθη ὁ Γάλλος ὑπουργὸς καὶ ἐνεργήσας παρ' ἑκάστῳ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατώρθωσεν ἵνα ἐν τῷ 14 πρωτοκόλλῳ τοῦ Συνεδρίου τεθῇ *πρόσκλησις* τοῦ Συνεδρίου πρὸς τὰς κυβερνήσεις Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος ἵνα συνεννοηθῶσι περὶ διορθώσεως τῶν ὁρίων, ὡς καταλληλοτάτης μεθορίου γραμμῆς *«κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Συνεδρίου»* λαμβανομένης τῆς διηκούσης ἐν Θεσσαλίᾳ μὲν

(¹) Εἰς τοιαύτην πλημμελῆ ἑρμηνείαν περιέπεσε καὶ ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, κατηγορήσας ὕστερον ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς τὴν κυβέρνησιν Κουμουνδούρου ὡς προτιμήσασαν ἐδαφικὰς ἐπεκτάσεις ἀντὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ προστατεύειν τοὺς Ἕλληνας τῆς Τουρκίας. Καὶ πῶς ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς νὰ ἀσκῇ τὴν τοιαύτην προστασίαν ἄνευ τῆς πρὸς ταύτην ἀναγκαίας πολιτικῆς, στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς δυνάμεως; Τὸ κατ' οὐσίαν μηδαμινὸν τῶν παραινέσεων τοῦ Δισραέλη ἀπέδειξε μετ' ὀλίγον διὰ πικρᾶς εἰρωνείας ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ πληρεξούσιος ἐν τῷ συνεδρίῳ Βάδδιγκτων, δι' ὅσων εἶπεν ἔξω τοῦ Συνεδρίου εἰς τοὺς Ἕλληνας πληρεξουσίους τοὺς ἀξιοῦντας νὰ δοθῇ τῇ Ἑλλάδι δικαίωμα ὅμοιον τῷ εἰς τὴν Αὐστρίαν δοθέντι δικαιώματι τοῦ κατέχειν στρατιωτικῶς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας ἵνα ἀποκαταστήσωσιν ἐν αὐταῖς ἐν χρόνῳ ὡρισμένῳ ἢ ἀορίστῳ τὴν τάξιν, ὅπως ἡ Αὐστρία ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνῃ. Ὁ Γάλλος ἀντιπρόσωπος ἀπήντησεν αὐτοῖς ἁπλούστατα· «Ἡ Αυστρία ἵνα κατέχῃ τὰς ἐπαρχίας παρέταξεν ἀπὸ τοῦδε εἰς τὰ σύνορα αὐτῶν 80 χιλ. στρατοῦ· ἂν ἔχητε καὶ ὑμεῖς νῦν 80 χιλ. στρατοῦ, σπεύσατε νὰ καταλάβητε τὰς χώρας ἃς ἀξιοῖτε, χωρὶς νὰ ἐρωτήσητε μηδένα καὶ χωρὶς νὰ περιμένητε τίποτα ἀπὸ τὸ Συνέδριον!»

ΤΟ ΒΕΡΟΛΙΝΙΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ 1878 (Σελ. 354)

("Εργον Άντωνίου φὸν Βέρνερ· Δημαρχεῖον Βερολίνου)

ΕΚΔΟΤΙΚΗ [illegible] Α.Ε.

διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Πηνειοῦ, ἐν Ἠπείρῳ δὲ τῆς τοῦ Θυάμιδος (Καλαμᾶ), ἐλέγετο δὲ ἐν τῷ εἰρημένῳ πρωτοκόλλῳ ὅτι καθ' ἣν περίπτωσιν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συνεννοηθῶσιν ἠδύναντο νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν μεσιτείαν τῶν ὑπογραφουσῶν τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου Δυνάμεων. Ἀλλ' ὁ Γάλλος ὑπουργός, εἴτε οἴκοθεν φοβούμενος μὴ ἡ πρότασις αὐτοῦ ταφῇ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ, εἴτε ὑπὸ τοῦ Γαμβέττα παρορμώμενος, εἰργάσθη παρὰ τοῖς ἀντιπροσώποις ἵνα ἡ πρότασις αὐτοῦ καταχωρισθῇ καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ ὁριστικῷ κειμένῳ τῆς συνθήκης (en acte final). Πολὺ πρὸς τοῦτο ἐμόχθησεν ὁ «δύστηνος» Βάδδιγκτων, ἱκετεύων σχεδὸν ἕκαστον τῶν πληρεξουσίων, ἰδιαιτέρως λεγόντων πρὸς ἀλλήλους· «Ποιήσωμεν αὐτὴν τὴν χάριν εἰς τὸν δύστηνον (πτωχόν) Βάδδιγκτων (pour le pauvre monsieur Waddington), ὡς ἐτηλεγράφει εἰς τοὺς «Καιροὺς» τοῦ Λονδίνου ὁ ἐν Παρισίοις περίφημος ἀνταποκριτὴς αὐτῶν Βλῶβιτς. Τέλος, εὐδοκησάντων πάντων (τῶν Ἄγγλων μετ' ὀπισθοβουλίας, καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων μὴ διδόντων σπουδαίαν σημασίαν εἰς τὴν πρότασιν ἕνεκα τοῦ τρόπου καθ' ὃν διετυπώθη· ἦν δὲ πρῶτος Τοῦρκος πληρεξούσιος ὁ Ἕλλην Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς), τὸ 46 ἄρθρον τῆς συνθήκης διελάμβανεν, ὅτι ἐὰν Τουρκία καὶ Ἑλλὰς μὴ δυνηθῶσι νὰ συμφωνήσωσι περὶ διορθώσεως τῶν ὁρίων αὐτῶν κατὰ τὰ ἐν τῷ 14 πρωτοκόλλῳ λεγόμενα, δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν μεσιτείαν τῶν ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην ταύτην Δυνάμεων.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἦτο λίαν χλιαρόν, ἡ δ' ἐκτέλεσις αὐτοῦ καὶ ὡς ὑποχρεωτικὴ ἠδύνατο νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ ὡς μὴ ὑποχρεωτική. Τοιαύτην δ' ἑρμηνείαν δοῦσα ἡ Τουρκία δὲν ἤθελε νὰ ἔλθῃ εἰς οὐδεμίαν διαπραγμάτευσιν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐν μακρῷ ὑπομνήματι ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Σαφφὲτ πασᾶς ἀπέρριπτε πᾶσαν ἰδέαν μεταρρυθμίσεως ὁρίων, καὶ τὴν Ἑλλάδα συνεβούλευε νὰ ζητήσῃ ἐπέκτασιν ὁρίων ἐπὶ τὴν περιβάλλουσαν τὴν χώραν θάλασσαν. Εἰς τὴν πρότασιν δὲ τῆς Ἑλλάδος περὶ ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων συμφώνως πρὸς τὸ πρωτόκολλον καὶ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπάντησιν ἡ Πύλη. Τότε δ' ἡ Ἑλλάς, ἀφοῦ μάτην ἀνέμεινεν ἀπάντησιν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, ἀπετάθη πρὸς τὰς Δυνάμεις κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης καὶ ἐπεκαλέσατο τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν. Μετὰ πολλὰς ἀνεπισήμους ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων ἐνεργείας ἔπεμψε τέλος ἡ Πύλη ἀντιπροσώπους εἰς τὰ μεθόρια ἵνα συνεννοηθῶσι περὶ μεταρρυθμίσεως ὁρίων. Ἀλλ' ἡ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπεσταλμένων συνέντευξις τούτων ἐν Κερκύρᾳ, εἶτα δ' ἐν Πρεβέζῃ, εἰς οὐδὲν ἀπέβη, τῶν Τούρκων περιοριζόντων τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων εἰς ἐλάχιστόν τι περὶ τὸν Δομοκὸν τρίγωνον, τοῦ ὑπουργοῦ μάλιστα τῶν Ἐξωτερικῶν Καραθεοδωρῆ μετ' ἀπορίας διαμαρτυρομένου ἐναντίον πάσης ἐπεκτάσεως πρὸς τὸν Βόλον, ὅστις ὅπως καὶ ἡ Πρέβεζα ἦσαν αἱ ἀναγκαιότατοι ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ φυσικαὶ ἔξοδοι τῆς Τουρκίας. Τέλος τὸ ἑπόμενον ἔτος (1879), ἐνεργείᾳ πάλιν τῶν Δυνάμεων καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλου πρέσβεως Φουρνιέ, ὅτε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐγένετο ὁ Ἕλλην Σάββας πασᾶς, ἐπέμφθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς Βράιλας Ἀρμένης ἵνα μετὰ τοῦ πρέσβεως Α. Κουντουριώτου καὶ στρατιωτικῶν ἀκολούθων ἐκθέσῃ καὶ ὑποστηρίξῃ τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις. Ἀληθῶς δὲ ἡ στρατιωτικὴ ἀποστολὴ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας διετύπωσε τὰ τῆς προσηκούσης μεθορίου γραμμῆς, ἐκτείνασα ταύτην μέχρι Σερβίων τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, εἰπόντων ἁπλῶς ὅτι ἡ ἔκθεσις ἐγένετο μόνον χάριν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων. Ἀποτυχούσης δὲ καὶ ταύτης τῆς ἀποπείρας πρὸς συνεννόησιν, ἀπεφασίσθη μεταξὺ τῶν Δυνάμεων ἵνα ἐπιτροπεία εὐρω-

παϊκὴ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐπὶ τόπου ὑποδείξῃ τὴν κατάλληλον γραμμήν. Ἀλλὰ τὴν συγκρότησιν καὶ μετάβασιν τῆς ἐπιτροπείας ταύτης ἐκώλυεν ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν μαρκήσιος Σώλσβουρυ, ἐξαρτῶν τὴν μετάβασιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς συναινέσεως καὶ ἀδείας τῆς Πύλης. Παρενέβαλλε δ' ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς καὶ ἄλλα προσκόμματα εἰς τὴν πρόοδον τῶν διαπραγματεύσεων, ἀξιῶν ἐκ τῶν προτέρων ἵνα ἐπιβληθῇ τῇ Ἑλλάδι ἡ ὑποχρέωσις ὅπως ἐν τῷ προσαρτηθησομένῳ εἰς τὸ κράτος αὐτῆς νέῳ ἐδάφει ἰσχύῃ ἀπόλυτος θρησκευτικὴ ἐλευθερία, καὶ δικαιολογῶν τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ἀξίωσιν ἐκ τοῦ ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἐν ταῖς ὑπὸ προτεσταντῶν διευθυνομέναις σχολαῖς, καὶ μάλιστα παρθεναγωγείοις, ἀνηρτᾶτο ἡ εἰκὼν τῆς Παρθένου πρὸς προσκύνησιν, προκαλῶν δὲ συζητήσεις πρὸς τὴν Ρωσίαν, μὴ δεχομένην τοιαύτην ἀξίωσιν. Οὕτως, ἕνεκα τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου κατηναλώθη ἅπαν τὸ ἀπὸ Ἰουλίου 1878 μέχρι Μαρτίου 1880 διετὲς περίπου χρονικὸν διάστημα εἰς λόγους καὶ ἀντιρρήσεις καὶ ἀτέρμονας διαπραγματεύσεις, ὧν ἕνεκα τὸ ζήτημα κατέστη ἀνιαρὸν καὶ ἀπογοητευτικὸν - καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, ἔνθα ὀλίγοι πλέον ἦσαν οἱ ἐλπίζοντες λύσιν οἱανδήποτε ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὸς δὲ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως Χαρίλαος Τρικούπης δὲν ἐδίσταζε νὰ κηρύττῃ ὅτι δὲν ὑπῆρχε *ζήτημα ἑλληνικόν*, καὶ ἔψεγε τὰς τοῦ Κουμουνδούρου μικρὰς στρατιωτικὰς παρασκευάς. Ὅτε δὲ κοινοβουλευτικῶς πεσόντος τοῦ ὑπουργείου Κουμουνδούρου ἦλθεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν ὁ Τρικούπης, πρῶτον ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ δημοπρατική, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Κουμουνδούρου, ἐκποίησις τῶν ἵππων καὶ τῶν ὑποζυγίων τοῦ στρατοῦ καὶ πάντων τῶν πρὸς ἐπιστράτευσιν ἐφοδίων, ἅτε μὴ ὑπάρχοντος ζητήματος ἐπεκτάσεως ὁρίων καὶ καταλήψεως στρατιωτικῆς νέας χώρας.

Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ φαινομένῃ καὶ κηρυσσομένῃ ὥρᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος καὶ τῆς ὁριστικῆς ταφῆς τῶν περὶ ἑνώσεως Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου ἐλπίδων, γεγονός τι τυχαῖον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἢ μᾶλλον δεξιὰ Κυρίου ἀόρατος ἠλλοίωσε τὰ πάντα. Τότε ὡς ἀπὸ Θεοῦ ἐνεφανίσθη ἡ εὐγενὴς φυσιογνωμία τοῦ Γουλιέλμου Γλάδστωνος. Ὁ ἀνὴρ οὗτος πρὸ πολλοῦ ἀποχωρήσας τοῦ ἐνεργοῦ πολιτικοῦ βίου, παραιτησάμενος δὲ καὶ τὴν ἐπίσημον ἀρχηγίαν τοῦ τῶν Οὐΐγων κόμματος, ὡς ἰδιώτης ἀνεύθυνος συνεκίνει ἀπό τινος χρόνου τὸν πολιτικὸν κόσμον δι' ὅσων ἔλεγε καὶ ἔγραφεν ἐπικρίνων τὴν πολιτικὴν τοῦ Δισραέλη, ἤλεγχε δὲ καὶ κυβερνήσεις καὶ ἡγεμόνας καὶ αὐτοκράτορας ἔτι (τὸν τῆς Αὐστρίας), συνηγορῶν ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν λαῶν, πᾶσα δὲ ἡ περὶ αὐτὸν χορεία τῶν τοῦ κόμματος ἐπιφανῶν, ἐν οἷς ὁ λόρδος Γράμβιλ, ὁ Δίλκε, ὁ Ἄρκουρ, ὁ Ρόσμπερυ, ὁ Μωνδύλλας, ἦσαν μέλη φιλελληνικοῦ συλλόγου ἱδρυθέντος τότε ἐν Λονδίνῳ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἀκριβῶς δὲ καθ' ὃν χρόνον ἐφαίνετο πνέον τὰ λοίσθια τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ὁ ἐκ τῶν φαινομένων μεγάλων πολιτικῶν αὐτοῦ ἐπιτυχιῶν ἐωσφορικῶς ἐπηρμένος καὶ ἐκ τῶν εὐτυχῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀφγανικοῦ πολέμου τοῦ 1879 νέαν κτησάμενος αἴγλην ψευδὴ Ἰουδαῖος πρωθυπουργὸς Βενιαμὶν Δισραέλης (λόρδος Βήκονσφηλδ) διέλυε τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἵνα ἔτι μᾶλλον ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κόμματος αὐτοῦ. Ἐν τῷ ἐκλογικῷ ἀγῶνι ἰσχυρὸν μέρος ἔλαβε τότε ὁ Γλάδστων διὰ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ κατὰ τῆς κυβερνήσεως λόγων, καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης κατήγαγε θρίαμβον μοναδικὸν καὶ ἀπροσδόκητον, ἀνελθὼν δ' εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐπελάβετο εὐθὺς τῆς λύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, ἐνεργήσας παρὰ τῇ γερμανικῇ κυβερνήσει σύγκλησιν συνδιασκέψεως ἐν Βερολίνῳ (χάριν τοῦ σκοποῦ τούτου δοὺς ἐξηγήσεις ἱκανοποιη-

τικὰς καὶ διά τινας ἐναντίον τῆς Αὐστρίας, συμμάχου τῆς Γερμανίας, προσβλητικὰς ἐκφράσεις αὐτοῦ). Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη καθώρισε τὰ νέα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ὅρια δι' εὐρείας ἐξηγήσεως τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Βερολίνου, ἐν Θεσσαλίᾳ μὲν ἐκτείνασα τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου, ἐν Ἠπείρῳ δὲ πέραν τοῦ ῥοῦ τοῦ Θυάμιδος, περιλαβοῦσα ἐντὸς αὐτῶν οὐ μόνον τὰ Ἰωάννινα ἀλλὰ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ διαμερίσματος τοῦ Ζαγορίου. Ἡ Πύλη, εἰς ἣν ἀνεκοινώθη ἡ ἀπόφασις αὕτη, ἐνδοτικωτέρα γενομένη νῦν ἠξίωσε τὴν ἐκ τῶν νέων ὁρίων ἐξαίρεσιν τῆς Λαρίσης καὶ τοῦ Μετσόβου (διὰ λόγους, ὡς ἔλεγε, θρησκευτικούς) καὶ τῶν Ἰωαννίνων (διὰ λόγους φυλετικούς, ὡς τοῦ διαμερίσματος ὄντος ἀλβανικοῦ καὶ οὐχὶ ἑλληνικοῦ), συναινοῦσα εἰς τὴν ἐκχώρησιν τῶν ἄλλων (πλὴν τῆς Πρεβέζης). Ἡ Τουρκία ἐν ταῖς ἀξιώσεσι ταύταις ὑπεστηρίχθη μυστικῶς καὶ φανερῶς ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἡ δὲ Γαλλία, ἧς τὴν συμμαχικὴν συνδρομὴν ἐζήτει νῦν ἡ Ἀγγλία (τῆς Ρωσίας τηρούσης ἁπλῶς εὐμενῆ οὐδετερότητα), μετὰ τὴν συνδιάσκεψιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ Βερολίνου ἐκήρυττε τὸ ἔργον αὐτῆς τετελεσμένον, καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις Γάλλος πρεσβευτὴς Δεμουὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἡ Γαλλία διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς νέας Βερολινίου ἀποφάσεως δὲν ἔμελλε νὰ δαπανήσῃ οὐδὲ ἓν σαντίμιον. Τότε ἡ Ἀγγλία ἀπομονωθεῖσα ἐνήργησε τὴν σύγκλησιν νέας συνδιασκέψεως τῶν Δυνάμεων (κατὰ Μάρτιον τοῦ 1881), ἥτις ἐξέδωκεν ὡς ὑπερτάτην τελεσίδικον ἀπόφασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τὸν καθορισμὸν τῶν νέων ὁρίων, δι' οὗ ἅπασα ἡ Θεσσαλία, πλὴν τοῦ διαμερίσματος Ἐλασσόνος, καὶ ἐν Ἠπείρῳ τὸ διαμέρισμα τῆς Ἄρτης ἐδίδοντο τῇ Ἑλλάδι. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀνακοινωθεῖσαν τῇ Πύλῃ ἐδέξατο αὕτη μετά τινων ἐπιφυλάξεων καὶ ἀξιώσεων ἀπορριφθεισῶν ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως, ἐν Ἑλλάδι δὲ ὁ πάλιν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀνελθὼν εἰς τὴν ἐξουσίαν Κουμουνδοῦρος, παρὰ πάσας τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Τρικούπη καί τινων δημαγωγῶν, ἀξιούντων πόλεμον διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Ἰωαννίνων, ἐδέξατο τὴν λύσιν ταύτην, ὑψίστην οὕτω προσφέρων ὑπηρεσίαν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ δοὺς ἀφορμὴν τῷ μεγάλῳ φιλέλληνι Γλάδστωνι νὰ εἴπῃ τὴν χρυσοῖς γράμμασι γραπτέαν εἰς τὸν ἀνδριάντα τούτου ῥῆσιν· «Οὐδέποτε ἐν τῷ βίῳ μου ᾐσθάνθην χαρὰν μείζονα τῆς ἐπὶ τῇ ἀναιμάκτῳ ἑνώσει τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος». Τὸ ἔργον δὲ τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν μέγαν φιλέλληνα καὶ φιλάνθρωπον ἄνδρα ἀνέλαβε προθύμως καὶ ὀτρηρῶς αὐτὸ τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπερ ἀποταθὲν πρὸς τὸ Πανελλήνιον ᾐτήσατο τὴν διὰ τῆς συνδρομῆς πάντων τῶν Ἑλλήνων, μεγάλων καὶ μικρῶν, πλουσίων καὶ ἐνδεῶν, ἀνέγερσιν ἀνδριάντος τοῦ ἀνδρός, φανέντος, ὡς ἔλεγε πρυτανικὴ προκήρυξις, «λέγειν καὶ πράσσειν δυνατωτάτου». Διὰ τῶν χρημάτων τούτων κατεσκευάσθη ἀνδριὰς τοῦ Γλάδστωνος, ἱδρυθεὶς πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Πανεπιστημίου, πρὸς διαιώνισιν τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Πανελληνίου πρὸς τὸν μέγαν ἄνδρα καὶ πρὸς ἠθικὴν ἐποικοδόμησιν εὐγενοῦς ἀκαδημαϊκῆς νεότητος. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεκένωσαν τὰς ἐπιδικασθείσας θέσεις καὶ οἱ Ἕλληνες κατέλαβον ταύτας πρὶν ἔτι λήξῃ τὸ 1881.

ΟΛΙΓΑΙ ΤΙΝΕΣ ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

(Σελ. 136 τοῦ παρόντος τόμου). Ὅ,τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἠπάτησε τὸν πρίγκιπα Μέτερνιχ ἦτο τὸ ἀπὸ 4/16 Νοεμβρίου 1828 πρωτόκολλον, δι' οὗ αἱ χῶραι αἱ ὑπὸ τὴν προσωρινὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων τεθεῖσαι περιωρίσθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὰς παρακειμένας αὐτῇ νήσους καὶ τὰς Κυκλάδας καὶ προσέτι τὸ ἐπισυνημμένον Β τοῦ εἰρημένου πρωτοκόλλου, ἤτοι ἡ προφορικὴ διακοίνωσις τοῦ πληρεξουσίου τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ἐν ᾗ οὗτος ἀνθίστατο τῷόντι εἰς πᾶσαν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ὅμως ὁ πρίγκιψ Μέτερνιχ δὲν παρεσύρετο ὑπὸ τῶν πόθων αὐτοῦ, ἐξετίμα δὲ ἄνευ προκαταλήψεως οὐ μόνον τὰς ἀπαραιτήτους συνεπείας τῶν πραγμάτων ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν θέσιν αὐτῶν, ὅπως εἶχον ὅτε ἔγραφε τῇ 28 Νοεμβρίου πρὸς τὸν βαρῶνον Ὄττενφελς, ἤθελε παρατηρήσει:

1ον ὅτι τὸ ἐπισυνημμένον Α (ἤτοι τὸ ὑπόμνημα τοῦ πληρεξουσίου τῆς Γαλλίας) καὶ τὸ ἐπισυνημμένον Γ (ἤτοι ἡ προφορικὴ διακοίνωσις τοῦ πληρεξουσίου τῆς Ρωσίας) ἐπέμενον τὸ μὲν πρῶτον νὰ δοθῶσι μεγαλύτερα ὅρια εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπὶ τούτῳ νὰ καταλάβωσι προσέτι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα τὰς ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ χώρας, τὸ δὲ δεύτερον, νὰ μὴ προδικασθῇ διὰ τῆς ἐγγυήσεως τὸ ζήτημα τῶν ὁριστικῶν ὁρίων·

2ον ὅτι ὡς ἐκ τούτου αὐτὸ τὸ πρωτόκολλον ὥρισεν ὅτι ἡ ἐγγύησις *κατ' οὐδὲν προδικάζει τὸ ζήτημα τῶν ὁριστικῶν τῆς Ἑλλάδος ὁρίων*·

3ον ὅτι τὸ πρωτόκολλον τοῦτο, καίτοι ἀφῆσαν ἄλυτον τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων, δὲν ἐκοινοποιήθη οὐδὲν ἧττον ἐπισήμως εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν (ἴδε τὴν ἔκθεσιν τοῦ Κυβερνήτου ἐνώπιον τῆς ἐν Ἄργει Ἐθνικῆς Συνελεύσεως)·

4ον ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀφορμὰς νὰ εἶναι σφόδρα δυσηρεστημένη διὰ τὴν τροπὴν ἣν εἶχον λάβει τὰ ἀνατολικὰ πράγματα. Ἡ μὲν Ρωσία κατεῖχε τὰς ἡγεμονίας καὶ μέρος τῆς Βουλγαρίας, ἡ δὲ Γαλλία τὴν Πελοπόννησον, καὶ μὴ ἀρκουμένη εἰς τοῦτο ἐζήτει νὰ καταλάβῃ προσέτι τὴν ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ χώραν· ἐπὶ πᾶσιν ἡ Ἑλλὰς ἐκυβερνᾶτο ὑπ' ἀνδρὸς ὅστις ἐλογίζετο, ἀδίκως μέν, ὁπωσδήποτε ὅμως ἐλογίζετο, ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ὡς ἁπλοῦς τῆς Ρωσίας πράκτωρ. Ἐντεῦθεν ἡ Ἀγγλία, θεωροῦσα ἑαυτὴν ὑποσκελισθεῖσαν ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων Δυνάμεων ἐν τῇ πραγματικῇ ῥυθμίσει τῆς τύχης τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, ἠθέλησε πρὸ πάντων, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἔξοδον τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ μὴ παραχωρηθῶσιν εἰς τὸν *Κυβερνήτην* ἰδίως νέαι ὀσμανικαὶ χῶραι· τὸ τελευταῖον τοῦτο καθίσταται πρόδηλον ἐκ τῆς ἀπὸ 8/20 Δεκεμβρίου 1828 ἐπιστολῆς τοῦ λόρδου Ἀβερδὴν πρὸς τὸν Στράτφορδ Κάννιγγ, ἐν ᾗ, λόγου γινομένου ἰδίως περὶ Κρήτης, ὁ πρῶτος ἔλεγεν ὅτι *ἡ Βρεταννικὴ κυβέρνησις δὲν θέλει ποτὲ ἐπιτρέψει ὥστε ἡ μεγάλη αὕτη νῆσος νὰ μεταβῇ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ κόμητος Καποδιστρίου ἢ οἱασδήποτε ἄλλης Δυνάμεως* (le gouvernement britannique ne permettra jamais que cette île importante passe sous la domination du comte Capodistrias ou de quelque autre puissance

que ce soit). Ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ἦτο προδήλως προσωρινή. Ἅμα ἡ Ἀγγλία ἐπέτυχε τὴν περιστολὴν τῆς γαλλικῆς κατοχῆς, δὲν ἐδίσταζε νὰ συμπράξῃ εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ ἀπὸ 10/22 Μαρτίου 1829 πρωτοκόλλου· ἅμα δὲ ἐξέλιπε, διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὁ ἀπὸ τῆς Ρωσίας κίνδυνος, ἡ Ἀγγλία ἐπανῆλθεν ἔτι ὁριστικώτερον εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα εὐμένειαν, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἀπὸ 12 Ὀκτωβρίου ἔ.ν. 1829 ἐκθέσεως τοῦ πρίγκιπος Ἐστερχάζυ πρὸς τὸν πρίγκιπα Μέτερνιχ (σελ. 142 τοῦ παρόντος τόμου).

5ον ὅτι καὶ ὅπως εἶχον τὰ πράγματα περὶ τὰ τέλη τοῦ 1828 δεινὴ διαφωνία ὑφίστατο περὶ τῶν ὁρίων μεταξὺ τοῦ λόρδου Ἀβερδὴν καὶ τοῦ Στράτφορδ Κάννιγγ (ἴδε τήν τε προμνημονευθεῖσαν ἀπὸ 8/20 Δεκεμβρίου ἐπιστολὴν περὶ Κρήτης καὶ τὴν ἑτέραν τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας τὴν διαπραγματευομένην ἐν γένει περὶ τῶν ὁρίων), ὁ δὲ Στράτφορδ Κάννιγγ ἐπέμενεν εἰς ὅρια πολὺ μεγαλύτερα.

Ἐπαναλαμβάνω ἐνταῦθα τὸ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῆς παρούσης Ἱστορίας ῥηθέν, ὅτι γράφων κυρίως ἐπροσπάθησα νὰ γίνω ὅσον ἔνεστι καταληπτός. Οἱ περὶ τὴν γλῶσσαν ἀκριβολογοῦντες θέλουσιν εὕρει τὸν λόγον μου πολλάκις ἀνώμαλον καὶ ἐνίοτε ἡμαρτημένον. Ἀλλ' ἵνα τύχω τῆς προσηκούσης ἐπιεικείας ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο, λέγω ὅτι παρηκολούθησα μὲν τὴν ὁσημέραι προαγομένην διόρθωσιν τῆς γλώσσης, οὐχὶ ὅμως ὅσον ἐπεθύμουν, ἅτε περισπώμενος ὑπὸ τῆς ἀδιακόπου ἱστορικῆς μελέτης καὶ ἀφηγήσεως. Ὡς δὲ πρὸς τὸ ἀνώμαλον, ἂς ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ δίκαιοι ἐπικριταὶ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ παροῦσα ἱστορία περιλαμβάνει περίοδον 2500 ἐνιαυτῶν· ὅτι ἐν τῷ ἀχανεῖ τούτῳ διαστήματι αἱ ἱστορικαὶ πηγαὶ ἀδιακόπως μετεβάλλοντο, παρακολουθοῦσαι τὰς ποικίλας ἀλλοιώσεις ὅσας ὑπέστη ἡ γλῶσσα ἀπὸ τοῦ Θουκυδίδου μέχρι τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, ἀπὸ τούτων μέχρι τῶν μεσαιωνικῶν χρονογράφων, ἀπὸ τῶν μεσαιωνικῶν μέχρι τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας χρονογράφων καὶ ἀπὸ τούτων μέχρι τῆς γλώσσης τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων· ὅτι ἦτο δυσκολώτατον εἰς τὸν συγγραφέα νὰ διαφύγῃ πάντοτε τὴν ἐπίδρασιν τῶν τοσοῦτο διαφόρων ἐκείνων χρωματισμῶν καὶ ὅτι ἐνίοτε οὐδὲ ἠθέλησεν ἴσως νὰ τὴν διαφύγῃ, ἵνα ἐκ διαλειμμάτων παραστήσῃ τὸν ἰδιάζοντα ἑκάστης περιόδου χαρακτῆρα.

Κ. Π.